Η ΣΠΑΣΠΕΝΗ ΣΤΑΜΝΑ — ΛΟΥΒΡ — ΥΠΟ GREUZE

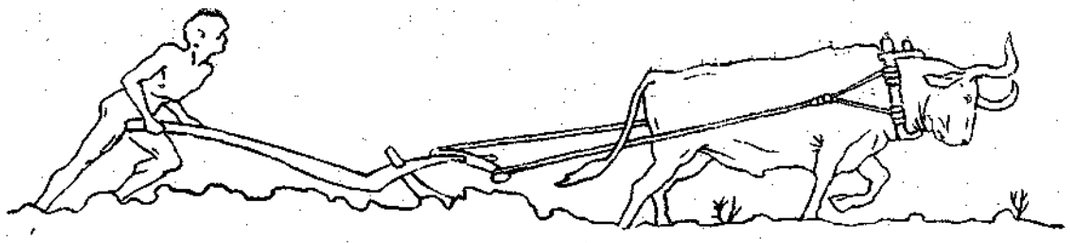

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Η' 15-31
ΙΟΥΛΙΟΥ 1908

ΠΕΡΑΣΜΕΝΑ ΞΕΧΑΣΜΕΝΑ — ΣΥΝΑΠΟΘΑΝΟΥΜΕΝΟΙ

Μ' ἀρέσει νὰ θυμοῦμαι κάποτε τὴν παράξενη καὶ τραγικὴ αὐτὴ ἱστορία. Ἤμουνα στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ καὶ περίμενα τὴν ἁμαξοστοιχία, γιὰ νὰ γυρίσω στὸν τόπο μου. Ὅλο ἐκεῖνο τὸ ἀπόγεμα, ἔβρεχε, ἔβρεχε ἀδιάκοπα, μιὰ βροχὴ στρωτὴ μὲ μεγάλες σταλαγματιές, ἀπὸ ἕναν οὐρανὸ μολυβένιο ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ κανένας ἂν ἤτανε γεμάτος ἀπὸ σύννεφα, ἢ ἂν ἕνα μεγάλο χέρι εἶχε περάσει μιὰ θεώρατη βούρτσα ἀπάνω στὸ γαλάζιο του χρῶμα καὶ τὸν εἶχε μουντζουρώσει πέρα ὡς πέρα ὡς τὴν τελευταία γωνιὰ καὶ ὡς τὴν πιὸ μικρὴ χαραμάδα.

Μὲ τὶς πρῶτες σταλαγματιὲς τῆς βροχῆς εἶχα μπεῖ σ' ἕνα μαγαζὶ καὶ ἀγόρασα ἕνα ζευγάρι καλόσες. Καὶ ἤμουνα τώρα εὐχαριστημένος, καθὼς περπατοῦσα ἀπάνω στὸ λιθόστρωτο τοῦ σταθμοῦ καὶ γύριζα συχνὰ μ' εὐχαρίστησι καὶ κύτταζα τὰ πόδια μου, στεγνὰ καὶ γιαλιστερὰ μὲ κάπιο ἐγωϊσμὸ μπροστὰ στοὺς ἄλλους, ποὺ τρύπωναν βιαστικὰ μέσα στὸ σταθμὸ μὲ τὶς λάσπες ὡς τὸν ἀστράγαλο, μὲ τὰ ὑποδήματα μουσκεμένα καὶ παραμορφωμένα καὶ τὰ πόδια παγωμένα, ποὺ ἀνατρίχιαζα νὰ τοὺς βλέπω νὰ τὰ χτυποῦν ἀπάνω στὸ λιθόστρωτο νὰ τὰ ζεστάνουν.

Ἡ ὥρα περνοῦσε. Εἶχαν περάσει δέκα λεπτὰ ἀπὸ τὸ δρομολόγιο καὶ ἡ ἁμαξοστοιχία δὲν ἐρχότανε. Ὅλοι βγάζανε μὲ ἀνυπομονησία τὰ ὡρολόγια τους, τἄβαζαν κοντὰ στὸ αὐτί τους, τὰ κύτταζαν προσεκτικὰ κ' ὕστερα σήκωναν τὰ μάτια τους καὶ κύτταζαν τὼρολόγι τοῦ σταθμοῦ. Μερικοὶ ποὺ πήγαιναν λίγα λεπτὰ μπροστὰ ἢ πίσω, διώρθωναν τὴν ὥρα τους μὲ τὼρολόγι τοῦ τοίχου, σὰν νὰ ἤθελαν κάτι νὰ κάμουν, χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν κ' οἱ ἴδιοι. Ὡστόσο τὸ γύρισμα τῆς μικρῆς ροδίτσας τοὺς ἔδινε φαίνεται τὴν ἱκανοποίησι, ποὺ δίνει πάντα κάποια ἐνέργεια, κ' ἡ πιὸ τιποτένια, στὴν ὥρα τῆς ἀπελπισίας. Ἡ ἁμαξοστοιχία ὅμως δὲν ἔφθανε. Πέρασε κ' ἕνα τέταρτο, κι' ἄλλο. Οἱ ὑπάλληλοι δὲν λέγανε τίποτε ἢ μᾶλλον λέγανε πάντοτε τὴν ἴδια φράσι, ἐνοχλημένοι ἀπὸ τὰς ἐρωτήσεις τοῦ κόσμου.

— Κάποια καθυστέρησι, ἀπ' τὴ βροχή.

Σὰν νἄλεγαν μὲ τὸ βαρετὸ καὶ περιφρονητικὸ ὕφος τους.

— Τί μᾶς μέλει ἐμᾶς; Ἀργήσῃ ξαργήσῃ ἡ ἁμαξοστοιχία, ἐμεῖς δὲν θὰ πᾶμε στὸ σπίτι μας πρὶν ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα.

Ἡ ἀνυπομονησία τοῦ κόσμου, ποὺ ἡ ἀκατάπαυστη βροχὴ τὸν ἔκανε νευρικώτερο, εἶχε κορυφωθῇ. Ἕνας ὑπάλληλος πῆγε δύο - τρεῖς φορὲς στὸ τηλέφωνο, μὰ τίποτε. Ἡ συγκοινωνία εἶχε διακοπεῖ καὶ καμιὰ συνεννόησις δὲν ἤτανε δυνατή. Μέσα στὴ νευρικότητα τοῦ κόσμου ἔξαφνα μιὰ φωνή, βαρειὰ καὶ ἀξιωματική, σὰ φωνὴ ἀνακουφίσεως ἀκούσθηκε.

— Δὲν ὑπάρχει ἀναχώρησις, κύριοι. Ἡ γραμμὴ χάλασε. Ὡς αὔριο τὸ πρωῒ δὲν ἔχει ἀναχώρησι.

Ὁ βιαστικὸς ὑπάλληλος ἔζούληξε ἕνα κουμπὶ καὶ τὰ μισὰ ἠλεκτρικὰ τοῦ σταθμοῦ σβύσανε. Ὁ κόσμος στάθηκε μιὰ στιγμὴ ἀναποφάσιστος καὶ ὕστερα ἕνας ἕνας ἄρχισαν νὰ φεύγουν. Δυὸ τρεῖς κύριοι, μακρυνοί μου γνώριμοι, καὶ μία κυρία μ' ἕνα κοριτσάκι δὲν ἀποφάσιζαν νὰ φύγουν. Ἦσαν οἱ ἄνθρωποι ποὺ πάντα περιμένουν κάποια διόρθωσι σὲ κάθε κακὸ καὶ πάντα ἐλπίζουν, μὲ μιὰ δειλὴ δυσκολία νὰ πάρουν μίαν ἀπόφασι. Καὶ ὥσὰν νὰ μάντευε ὁ ἕνας τῆ σκέψι τοῦ ἀλλουνοῦ, εὐχαριστημένος καθένας ποὺ εὕρισκε ἕναν ὅμοιόν του, εἶχανε πλησιάσῃ καὶ γνωρισθῇ καὶ μιλοῦσαν φιλικὰ μὲ σοβαρὲς χειρονομίες. Τί θὰ πῇ! Πέντε ἄνθρωποι μαζὶ μποροῦν νὰ πάρουν μίαν ἀπόφασι, νὰ νικήσουν ἕνα ἐμπόδιο. Ἡ ἐπιμονή τους ἄρχισε νὰ μοῦ γεννᾷ κάποια ἐμπιστοσύνη κ' ἐπλησίασα κ' ἐγώ. Μὲ δέχθηκαν μὲ φιλία καὶ τιμή, ὅπως δέχονται πάντα τοὺς ὁμόφρονας σ' ἕνα κύκλο ἀνθρώπων, ποὺ μία κοινὴ ἰδέα κ' ἕνας κοινὸς πόθος τοὺς ἑνώνει.

Ἤτανε ἕνας δικηγόρος νεόπανδρος, ἕνας ἀσχημότατος ἄνθρωπος, ποὺ εἶχε πάρει μιὰ ὡραιότατη γυναῖκα. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ γάμου του θυμοῦμαι πὼς εἶχα προσέξει σ᾽ αὐτὸν καὶ πὼς εἶχα ἀνακαλύψει τὴν ἀσχημιά του. Προτήτερα τὸν ἔβλεπα στὸν δρόμο, μὰ δὲν εἶχα προσέξει ποτὲ ἂν ἤτανε ὤμορφος ἢ ἄσχημος. Ἤτανε ἔπειτα ἕνας νέος, μικρόσωμος μὲ δειλὰ κινήματα, ποὺ τὸν ἔβλεπα συχνὰ νὰ περνῇ ἀπὸ τὸ δρόμο μου, περπατῶντας πᾶντα τοῖχο-τοῖχο, μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο. Περνοῦσε πάντα τὶς ἴδιες ὧρες, μὲ τὸ ἴδιο βῆμα καὶ μὲ τὰ ἴδια ροῦχα. Καὶ θυμοῦμαι πὼς πάντα μοῦ ἔκανε μελαγχολία αὐτὸ τὸ παιδί, μοῦ φαινότανε πὼς πάντα πήγαινε σ᾽ ἕνα δρόμο, ποὺ δὲν θὰ ξαναγυρίσῃ. Καὶ ἤμουν εὐχαριστημένος νὰ τὸν ξαναβλέπω καθεμέρα νὰ ξαναρχίζῃ τὸν ἴδιο δρόμο. Ἡ κυρία μὲ τὸ κοριτσάκι μοῦ ἦτον ἐντελῶς ἄγνωστη. Ἔπειτα ἦτον ἕνας ψηλόχλωμος νέος, ὀλίγο καμπουριασμένος. Θυμοῦμαι πὼς τὸν εἶχα ἰδεῖ κάποιο καλοκαῖρι σὲ μιὰ ἐξοχή. Καὶ μοῦ εἶχε κάμει ἐντύπωσι, ποὺ Ἰούλιο μῆνα, φοροῦσε ἕνα μακρὺ παλτὸ μὲ τοὺς γιακάδες ἀνασηκωμένους. Δὲν θυμοῦμαι ποτὲ ἄνθρωπος μ᾽ ἐπανωφόρι νὰ μοῦ γέννησε τόση μελαγχολία. Εἶχα ἰδῇ πολλοὺς ἀνθρώπους νὰ τουρτουρίζουν στὸ κρύο χωρὶς ἐπανωφόρι, μελανιασμένους ἀπὸ τὸ κρύο, μὰ καθὼς τουρτούριζαν στὸ κρύο, τὰ μάτια τους λάμπανε ζωηρὰ καὶ εἴχανε μιὰ εὐθυμία καὶ μιὰ εἰρωνία στὸ πρόσωπο γιὰ τὴν ἴδια τὴν τύχη τους, ποὺ δὲ μ᾽ ἄφινε νὰ λυπηθῶ. Ὁ νέος αὐτὸς μὲ τὸ ἐπανωφόρι σκόρπιζε μιὰ ἀνεξήγητη μελαγχολία τριγύρω του στὴν ἐξοχή. Κάποιος μοῦ εἶπε πὼς ἦτον στηθικός.

— Δὲν εἶνε δυνατόν, φώναξε μὲ μιὰ χειρονομία δικαστική, ὁ δικηγόρος. Τί διάβολο! Μιὰ μικρὴ βλάβη ποὺ θὰ διορθωθῇ. Νὰ περιμένωμε λίγο νὰ πᾶμε στὰ σπίτια μας. Ποῦ θὰ πᾶμε νὰ κοιμηθοῦμε; Στὸ ξενοδοχεῖο;

Ἡ λέξις «ξενοδοχεῖο» τάραξε, καθὼς φαίνεται, μ᾽ ἕναν ἰδιαίτερο τρόπο, τὸν στηθικὸ νέον. Εἶχα παρατηρήσει τώρα πὼς φοροῦσε δύο ἐπανωφόρια τὸ ἕνα ἀπάνω ἀπὸ τὸ ἄλλο, μ᾽ ἕνα μανδύλι μεταξωτὸ τριγύρω στὸν ψηλό, ἀδύνατο λαιμό του. Μὲ ὅλα τὰ ἐπανωφόρια ἡ ἀδυναμία του ἤτανε τρομακτική.

— Ξενοδοχεῖο! εἶπε μὲ μιὰ βραχνὴ φωνή. Αὐτὸ μᾶς ἔλειπε. Καλλίτερα νὰ κοιμηθῶ ἐδῶ στὸ σταθμό, παρὰ νὰ πάω σὲ ξενοδοχεῖο. Ποιὸς ἔχει ἐμπιστοσύνη νὰ κοιμηθῇ σ᾽ ἕνα κρεβάτι ποὺ κοιμήθηκαν λογῆς-λογῆς ἄνθρωποι μὲ ὅλες τὴς ἀρρώστειες τοῦ κόσμου. Νὰ φορτωθῇ κανένας μιὰν ἀρρώστεια στὰ καλὰ καθούμενα.

Ὅλοι γύρισαν καὶ τὸν κύτταξαν. Τὰ λόγια του εἴχανε κάμει μιὰ τραγικὴ αἴσθησι, μὲ τὴν ἀλήθεια τους.

Ἡ κυρία μὲ τὸ κοριτσάκι δὲ μιλοῦσε. Περίμενε νὰ ὑποταχθῇ μὲ μιὰ ἐγκαρτέρησι γυναικεία στὴν ἀπόφασι τῶν ἄλλων. Ὁ ἄλλος ὁ μικρόσωμος νέος δὲν εἶχε βγάλει λόγο κι᾽ αὐτός. Ἔβγαζε μόνο συχνὰ τῶρολόγι του καὶ τὸ κύτταζε μὲ στενοχωρία.

Ὁ ὑπάλληλος πέρασε κοντά μας εὔθυμος.

— Κύριοι θὰ σβύσωμε τὰ φῶτα. Σᾶς εἶπα πὼς δὲν ἔχει ἀναχώρησι.

Κυτταχθήκαμε ὅλοι καὶ τραβήξαμε πρὸς τὴ θύρα.

Ὁ δικηγόρος, μὲ μιὰ ξαφνικὴ ἀπόφασι, σᾶν ἔμπνευσι, εἶπε.

— Νὰ πάρωμε ἕνα ἁμάξι, κύριοι. Σὲ μιάμισι ὥρα θὰ εἴμεθα στὰ σπίτια μας. Ἐγὼ δὲν ἐννοῶ νὰ κοιμηθῶ στὸ δρόμο.

«Σὲ μιάμισι ὥρα θὰ εἴμαστε στὰ σπίτια μας». Τὸ σπίτι μιλοῦσε σὲ καθένα γιὰ ἕνα ξεχωριστὸ θέλγητρο ποὺ σὲ κάθε πρόσωπο φανερώθηκε μ᾽ ἕνα ξεχωριστὸ τρόπο. Στὸ πρόσωπο τοῦ δικηγόρου κάτι τι ζωγραφιζότανε σὰ λαιμαργία. Ἡ πρότασίς του ἤτανε τὸ τελευταῖο καταφύγιο. Ἔπειτα ὅλοι μαζί, οἱ τελευταῖοι τοῦ σταθμοῦ, μὲ τὴ ντροπὴ μιᾶς προσδοκίας ὡς τὴν τελευταία στιγμή, διωγμένοι ἀπ᾽ τὸν ὑπάλληλο καὶ τὸ σβύσιμο τῶν φώτων, αἰσθανόμαστε κάποια ἀνάγκη ἐκδικήσεως γιὰ τὸν σιδηρόδρομο, θριάμβου γιὰ τὸ ἐμπόδιο. Καὶ βγήκαμε μὲ ἀπόφασι ἀπὸ τὴ θύρα τοῦ σταθμοῦ. Ἡ βροχὴ εἶχε λιγοστέψει, κάποια σύννεφα ποὺ φεύγανε βιαστικὰ ξεσκέπαζαν ποῦ καὶ ποῦ δύο ἄστρα. Ἡ κυρία μὲ τὸ κοριτσάκι μόνο μᾶς ἀποχαιρέτισε κ᾽ ἔφυγε. Θὰ πήγαινε σὲ κάποιο συγγενικὸ σπίτι.

***

Ἔξω ἀπ᾽ τὸν σταθμὸ δύο-τρία ἁμάξια περίμεναν, ἄλλα περνοῦσαν βιαστικά. Οἱ ἁμαξάδες δὲν ἀπάντησαν στὴν πρότασί μας, κάνανε πὼς δὲν μᾶς ἄκουσαν. Ἕνας μᾶς γύρεψε ὑπέρογκα ποσὰ κ᾽ ὕστερα μᾶς ἔβρισε καὶ τράβηξε τὸ δρόμο του. Ἤτανε ὅλοι νευρικοὶ κ᾽ ἐξαγριωμένοι, μέσα στοὺς γιαλιστεροὺς μουσαμάδες τους.

Ἀνοίξαμε τὶς ὄμβρέλες μας καί, τσαλαβουτῶντας στὶς λάσπες, ἀνεβήκαμε τὴ λεωφόρο. Ἐγὼ πατοῦσα ἐλεύθερα μέσα στὰ νερά, κυττάζοντας μὲ κάποια ἱκανοποίησι τὶς καινούριες καλόσες μου. Σταματήσαμε μερικοὺς ἁμαξάδες ἀκόμη στὸ δρόμο. Ὅλοι ἤτανε νευρικοὶ κ᾽ ἐξαγριωμένοι, μᾶς μιλοῦσαν μὲ ὑπερηφάνεια καὶ περιφρόνησι ἀπ᾽ τὸ ψιλό τους σκαμνί. Σὲ μιὰ μικρὴ πλατεῖα, ἕνας γηραλέος ἁμαξᾶς μᾶς μίλησε πρῶτος μ᾽ εὐγένεια καὶ καλοσύνη.

— Θέλουν τίποτα οἱ κύριοι;

Τοῦ κάναμε τὴν πρότασί μας. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε πάρει εἴδησι τὸ σταμάτημα τοῦ σιδηροδρόμου καὶ φάνηκε συγκαταβατικός. Ἡ βροχὴ εἶχε παύσει λιγάκι, καὶ ἀνάρνες, χονδρὲς σταλαγματιὲς χτυποῦσαν μόνο ἀπάνω στὶς ὀμβρέλες μας. Μπήκαμε στὸ ἁμάξι βιαστικά, ὁ ἕνας πίσω

ἀπ᾽ τὸν ἄλλον. Ἕνας στεναγμὸς ἀνακουφίσεως βγῆκε ἀπ᾽ τὰ στήθη ὅλων, ἀπάνω στὰ μαλακὰ μαξιλάρια καὶ τὰ πόδια ὅλων ζητοῦσαν νὰ χωθοῦν βαθύτερα μέσα στὴ μαλακὴ προβιὰ τοῦ ἁμαξιοῦ. Τὸ ἁμάξι κύλισε βιαστικὰ τὸν κατήφορο.

Ὁ δικηγόρος ἔβγαλε ἕνα χονδρὸ ποῦρο ἀπ᾽ τὴν τσέπη του, τυλιγμένο σὲ χρυσόχαρτο, τὸ ξετύλιξε, ἔκοψε τὴν ἄκρη του μὲ μιὰ μηχανοῦλα, ἄναψε ἕνα σπίρτο ἀπὸ μιὰ ἀσημένια, κομψὴ θηκίτσα, τριγύρισε τὸ σιγάρο του μὲ τὰ παχουλά του δάκτυλα τριγύρω ἀπ᾽ τὴ φωτιά, πέταξε ἕνα συννεφάκι θριαμβευτικὸ ἀπὸ τὰ χείλη του καὶ ξαπλώθηκε στὸ βάθος τοῦ ἁμαξιοῦ.

— Διαβολόκαιρος! εἶπε.

Ἤτανε ἡ ζωγραφιὰ τῆς εὐτυχίας ὁ ἄνθρωπος αὐτός, τὴ στιγμὴ αὐτή, καθὼς εἶχε καρφωμένα τὰ μάτια του ἀπάνω στὴ φωτιὰ τοῦ σιγάρου του. Χωρὶς ἄλλο ἡ λάμψις τοῦ σιγάρου του τοῦ μιλοῦσε γιὰ εὔθυμα καὶ ὡραῖα πράγματα. Ὁ μικροκαμωμένος νέος, μὲ τὰ μεγάλα ἀπὸ ταρταρούγα ματογιάλια, καθισμένος ἀντικρύ του τὸν κύτταζε μὲ μιὰ ἔκφρασι θαυμασμοῦ, ἀμίλητος πάντα μ᾽ ἕνα χαμόγελο εὐχαριστήσεως, σᾶν νὰ ἔκλεφτε λιγάκι ἀπ᾽ τὴν ξένη εὐχαρίστησι. Κανένας δὲν μιλοῦσε. Ἀκουγότανε μόνο τὸ τρίξιμο τοῦ καμτσικιοῦ, τὸ βουβὸ κύλισμα τῶν τροχῶν ἀπάνω στὴ λάσπη καὶ ὁ μονότονος ἦχος τῆς βροχῆς ποὺ εἶχε ξαναρχίσει, δυνατότερη. Ἐγὼ ζητοῦσα νὰ μαντεύσω μὲ μιὰ περιέργεια ἀνόητη, ἀνάμεσα στοὺς ἀγνώστους ἀνθρώπους, ποὺ οὔτε μιλοῦσαν οὔτε εἶχαν ἀποκοιμηθῆ. Ἕνας βήχας, ξερός, σπασμωδικὸς μοῦ τάραξε ἔξαφνα τοὺς συλλογισμούς μου. Ὁ ψηλὸς νέος, μὲ τὰ δύο ἐπανωφόρια καὶ τὸ μεταξωτὸ μαντύλι στὸ λαιμό, ἔβηχε σπαρακτικὰ καὶ βαστοῦσε τὰ πλευρά του, σᾶν νὰ τὸν πονοῦσε κάτι τι ἀπὸ τὸ τράνταγμα. Οἱ ἄλλοι κουνήθηκαν στὶς θέσεις τους, ἐνοχλημένοι ἀπὸ τὸ βάσανο τοῦ πτωχοῦ νέου. Ὁ δικηγόρος τὸν κύτταζε μὲ μιὰ λοξὴ ματιά, ἀγρια. Κάτι θέλησε νὰ πῇ.

— Διαβολόκαιρος! εἶπε μὲ μιὰ βαθειὰ ἀγανάκτησι.

Ἡ βρισιά του φαινότανε σὰν νὰ ἔπεφτε περισσότερο στὸν ἄνθρωπο, παρὰ στὸν καιρό.

Τότε ὁ μικρόσωμος νέος, ποὺ δὲν εἶχε μιλήσει ὡς τώρα, εἶπε μὲ μιὰ συμπάθεια, χυμένη στὸν χαμηλὸ τόνο μιᾶς γυναικείας φωνῆς.

— Κρυώσατε, κύριε Ἠλία . . .

Ὁ κύριος Ἠλίας, βήχοντας ὁλοένα, ἔγνεψε μὲ ἀγωνία, ἀνάμεσα στὸν βῆχα του. Δὲν εὕρισκε στιγμὴ νὰ μιλήσῃ.

Τὸ πρόσωπο τοῦ νέου ἀντικρύ του εἶχε πάρει ἕνα σπασμὸ πόνου, ἀπαράλλαχτο μὲ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἔβηχε, καὶ τὰ μάγουλά του ἀνασηκωμένα ἄγγιζαν τὶς ταρταροῦγες τῶν γιαλιῶν του. Ἤτανε ἀπ᾽ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ σὰν καθρέφτες ἀντανακλοῦν πάντα τὴ ξένη εὐτυχία καὶ τὴ ξένη δυστυχία καὶ ζοῦν μὲ τὴν ξένη ζωὴ ποὺ τοὺς τριγυρίζει. Ὅταν ἔπαυσε νὰ βήχῃ ὁ κύριος Ἠλίας, καὶ τὰ μάτια τοῦ νέου πέσανε ἀπάνω στὸ παχὺ πρόσωπο καὶ τὸ χονδρὸ ποῦρο τοῦ δικηγόρου, ξαναβρῆκε πάλι τὸ προτητερινὸ χαμόγελο τῆς εὐτυχίας. Ὅλα αὐτὰ μοῦ κάμανε μιὰ εὔθυμη ἐντύπωσι μέσα στὸ στενὸ ἐκεῖνο ἁμάξι, ποὺ τώδερνε ἡ βροχὴ μέσα στὸ σκότος.

***

Ἔξαφνα τὸ ἁμάξι σταμάτησε. Ὁ ἁμαξᾶς κατέβηκε ἀπ᾽ τὸ σκαμνί του.

— Τί διάβολο ἔπαθες; φώναξε ὁ δικηγόρος ἀνοίγοντας τὸ παράθυρο καὶ πετῶντας τὸ σιγάρο του ἔξω.

— Τί νὰ πάθω; εἶπε ὁ ἁμαξᾶς, βλαστημῶντας. Μοῦσπασε τὸ λουρί . . .

Ὁ κύριος Ἠλίας, μ᾽ ἕνα ξαφνικὸ θυμὸ πρόβαλε τὸ κεφάλι του ἀπ᾽ τὸ παράθυρο.

— Παληάνθρωπε, τί παίρνεις ἀνθρώπους μέσα, σὰν ἔχεις σάπια λουριά; φώναξε βραχνά.

Ὁ ἁμαξᾶς βλαστήμησε, κουνῶντας τὸ κεφάλι του.

— Δὲν φταῖς ἐσύ, φταίω ἐγὼ ποὺ σᾶς πῆρα μὲ τέτοιο καιρό.

— Διαβολόκαιρος! ἀναστέναξε πάλι ὁ δικηγόρος.

Ὁ μικρὸς νέος, μὲ τὶς ταρταροῦγες, ἔβγαλε τῶρολόγι του.

— Θὰ ξεμπερδέψουμε ἐπὶ τέλους; ξαναεῖπε γλυκύτερα τώρα ὁ κύριος Ἠλίας.

Αὐτὸ τὸ σταμάτημα μέσα στὸ σκοτάδι καὶ τὴ βροχή, εἶχε μιὰ ἀγριάδα παράξενη. Εἶχα ἀρχίσει νἀναθεματίζω τὴν ὥρα ποὺ καταπιάσθηκα αὐτὸ τὸ ταξίδι. Δὲν ξέρω γιατί, μὰ φαίνεται πὼς ὁ βήχας τοῦ στηθικοῦ αὐτοῦ, μὲ τὰ δύο ἐπανωφόρια, καὶ τὸ σιγάρο τοῦ δικηγόρου καὶ ἀκόμα ἡ σιωπὴ τοῦ νέου μὲ τὶς ταρταροῦγες καὶ τὸ ἠλίθιο πρόσωπο, ποὺ ἄλλαζε ἔκφρασι χωρὶς λόγο καὶ εἶχε κάτι τὶ γρουσούζικο ἀπάνω του, μοῦ εἴχαν πειράξει τὰ νεῦρα. Ἄναψα ἕνα σιγαρέτο καὶ πέταξα τὸν καπνὸ ἀπάνω στὰ μοῦτρα τοῦ στηθικοῦ, κ᾽ ἐγὼ δὲν ξέρω γιατί.

— Μὲ συγχωρεῖτε. Μήπως σᾶς πειράζει ὁ καπνός; τοῦ εἶπα.

— Δὲν πειράζει, εἶπ᾽ ἐκεῖνος μέσα ἀπ᾽ τὰ δόντια του.

Τὴν ἴδια στιγμὴ μοῦ ἦλθε ἡ διάθεσις νὰ κλωτσήσω τὸν δικηγόρο, κάνοντας πὼς διορθόνω τὸ πόδι μου καὶ νὰ πετάξω τ᾽ ἀποτσίγαρό μου ἀπάνω στὰ γιαλιὰ μὲ τὶς ταρταροῦγες τοῦ ἄλλονοῦ, κάνοντας τάχα πὼς ἤθελα νὰ τὸ πετάξω ἀπὸ τὸ παράθυρο.

Μὰ καὶ οἱ ἄλλοι μοῦ φίνηκε πὼς εἶχαν τὶς ἴδιες διαθέσεις μ᾽ ἐμένα. Εἴμαστε ὅλοι νευρικοὶ καὶ εἶμαι βέβαιος πὼς ὁ ἕνας ἐνοχλοῦσε τὸν ἄλλον.

Ὡς τόσο ὁ ἁμαξᾶς μάτισε τὸ λουρί του, βλα-

στήμησε πάλι, γιὰ νὰ εὐχαριστήση τὸν Θεό, ἀνέβηκε στὸ σκαμνί του καὶ ἄρχισε νὰ χτυπάη τἄλογά του μὲ θυμό.

Γιὰ ἕνα τέταρτο τρέχαμε δαιμονισμένα. Τὸ ἁμάξι σκαμπανέβαζε μέσα στοὺς λάκκους τοῦ δρόμου κ' ὁ ἕνας χτυποῦσε ἀπάνω στὸν ἄλλον. Τὸ κτύπημα αὐτὸ μᾶς εἶχε κάμει πειὸ νευρικοὺς καὶ μεγάλωνε τὴν ἔχθρα, μιὰ ἀνεξήγητη ἔχθρα ἀναμεταξύ μας. Ἐμένα τοὐλάχιστον μοῦ ἦσαν τόσο ἀντιπαθητικὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἄνθρωποι, ποὺ κάθε κίνημά τους καὶ κάθε λόγος τους μοῦ ἔφερνε μιὰ βρισιὰ στὸ στόμα ποὺ τὴν συγκρατοῦσα μὲ κόπο. Σὲ λίγο ὁ δρόμος τοῦ ἁμαξιοῦ ἄρχισε νὰ λιγοστεύη. Οἱ ρόδες κυλοῦσαν μαλακά, χωρὶς τραντάγματα, σὰν νὰ ἦσαν τυλιγμένες μὲ καουτσούκ. Ἀκούγαμε τὰ πόδια τῶν ἀλόγων ποὺ τσαλαβουτοῦσαν στὰ νερά. Ὁ ἁμαξᾶς, λιγοστεύοντας ἀκόμα τὸ δρόμο του, γύρισε κι' ἄνοιξε τὸ πισινό του τζάμι.

—Ἔχει πολλὰ νερὰ ἀπὸ δῶ. Δὲν θὰ μπορέσωμε νὰ προχωρήσωμε, εἶπε μὲ θυμό.

Μιὰ ἀγανάκτησις ἄναψε μέσα στὸ ἁμάξι. Ὁ δικηγόρος ἔβγαλε τὸ κεφάλι ἀπ' τὸ παράθυρο.

— Τὸν κακό σου τὸν καιρό. Νὰ τραβήξης μπροστά. Δὲν εἶνε ζάχαρι τἄλογά σου νὰ λυώσουνε.

—Ἔχει νερὰ σοῦ λέω, ξαναεῖπε ὁ ἁμαξᾶς. Θὰ μποῦν τὰ νερὰ νὰ μοῦ χαλάσουν τ' ἁμάξι.

Βγάλαμε ὅλοι τὰ κεφάλια ἀπ' τὰ παράθυρα. Τὸ νερὸ γυάλιζε ὁλοτρόγυρα μέσα στὸ σκοτάδι, ψηλό, ὡς τὶς σκάλες τοῦ ἁμαξιοῦ. Κυλοῦσε μὲ μιὰ βουβὴ ὁρμή, σὰν ποτάμι καὶ ἄφριζε ἀπάνω στὶς ρόδες. Παραπέρα δὲν μᾶς ἄφινε τὸ σκοτάδι νὰ ἰδοῦμε. Ὁ κάμπος ὁ οὐρανὸς καὶ τὰ δένδρα, ἤτανε ὅλα ἕνα πρᾶγμα μαῦρο πηχτὸ καὶ κρύο. Ἡ ὑγρασία περνοῦσε τὰ κόκκαλα.

— Δὲν εἶνε τίποτε, ξαναεῖπε ὁ δικηγόρος, ἀπ' τὸ μπροστινὸ παράθυρο. Τὰ νερὰ ἔχουν κάνει ρεῦμα, ἐδῶ στὰ χαμηλά. Κτύπα νὰ περάσωμε. Παραπέρα θὰ εἶνε στέγνη.

Ὁ ἁμαξᾶς βλαστήμησε τὸ Χριστό του καὶ χτύπησε τὰ ζῶα δυνατὰ μὲ τὸ καμτσίκι του. Ὁ κύριος Ἠλίας ξεφυσοῦσε μὲ ἀγωνία. Τὰ μάτια του γυαλίζανε μὲς στὸ σκοτάδι.

Τὸ ἁμάξι κύλισε μὲ δυσκολία ἀπάνω στὴ λάσπη. Κάθε κύλισμα τῶν τροχῶν τῶφερνε πιὸ ζερβά, πήγαινε σὰ μεθυσμένο.

— Βρὲ ποῦ τραβᾷς; ξεφώνησε ὁ δικηγόρος. Στὰ χωράφια θὰ μᾶς πᾷς;

— Μεθυσμένος θὰ εἶνε ὁ παληάνθρωπος! Εἶπε σμίγοντας τὰ χέρια του μ' ἀπελπισία ὁ κύριος Ἠλίας.

Ἐγὼ κύτταζα ὄξω ἀπ' τὸ παράθυρο μὰ δὲν μποροῦσα νὰ καταλάβω τίποτε. Τὸ νερὸ κυλοῦσε ὁρμητικὰ ἀνάμεσα στὶς ρόδες, καὶ μιὰ βοὴ ἔφθανε ἀπὸ μακρυὰ σὰν νὰ φυσοῦσε δυνατὸς βορρᾶς μέσα ἀπὸ ἕνα δάσος. Ἀέρα δὲν εἶχε καθόλου.

— Βρὲ ποῦ τραβᾷς, στὸ Θεό σου; Ποῦ τραβᾷς;

— Ξέρω γὼ ποῦ τραβάω; ξεφώνησε ὄρθιος ἀπάνω στὸ σκαμνί του ὁ ἁμαξᾶς. Μᾶς σέρνει τὸ ρέμα.

Ἡ φωνή του ἔτρεμε.

— Φτοῦ! τὸ Θεό μου μέσα! ξαναεῖπε.

***

Τὸ ἁμάξι ἄρχισε νὰ γέρνη ζερβιά. Ἔνοιωθα πὼς ἔπεφτα ἀπάνω στὸν πλαϊνό μου. Ἤτανε ὁ κοντὸς νέος, μὲ τὶς ταρταροῦγες, ζαρωμένος στὴ γωνιά, σὰν ἀποκοιμισμένος. Ἔπειτα μὲ μιᾶς γήραμε περισσότερο, σὰν νἀναποδογύριζε τὸ ἁμάξι. Τιναχθήκαμε ὅλοι ἀπάνω καὶ ξαναπέσαμε ὁ ἕνας ἀπάνω στὸν ἄλλο.

— Θὰ μᾶς σκοτώση ὁ παληάνθρωπος!

Ὁ δικηγόρος πετάχθηκε ἀπ' τὸ μπροστινὸ παράθυρο, ἅρπαξε τὸν ἁμαξᾶ ἀπ' τὸ σακάκι καὶ τὸν τράβηξε δυνατά. Καθένας ἔκανε ἀπὸ ἕνα κίνημα χωρὶς νὰ ξέρη τί κάνει.

— Τί κάνεις, μωρέ, τί κάνεις, στὸ Θεό σου;

Ὁ ἁμαξᾶς τινάχθηκε ἀπάνω, τράβηξε μὲ βία τὰ ἡνία καὶ σκυμμένος μπροστὰ χτυποῦσε μὲ τὸ ξύλο τοῦ καμτσιοῦ τἄλογά του σὰ λυσσασμένος.

—Ἄτιμα ζωντανά! Μᾶς ρίξατε στὸ χαντάκι.

Τὸ ἁμάξι δὲν ἔκανε βῆμα. Εἶχε κολλήσει ἀπάνω στὴ λάσπη γυρμένο μὲ τὸ πλευρό.

Τὸ ξύλο ἔπεφτε ἀπάνω στὰ πλευρὰ τῶν ἀλόγων ἀλύπητα, τὰ γκέμια τρίζανε στὰ χέρια τοῦ ἁμαξᾶ, οἱ βλαστήμιες του σχίζανε τὸν ἀέρα.

— Δυστυχία! τί εἶναι αὐτό;

Τὸ ἁμάξι ἔμεινε καρφωμένο στὴ θέσι του, ἀσάλευτο.

Τὸ σκοτάδι γινότανε ὁλοένα πηχτότερο, ἄγριο, ἕνα σκοτάδι ποὺ μιλοῦσε μὲ βουητὰ παράξενα ἀνακατωμένα μὲ κάποιους κρότους, φωνές, σφυρίγματα ἄκατανόητα, καὶ περνοῦσε δίπλα μας σὰ ρεῦμα ἀνάερο, ὁρμητικὸ καὶ μᾶς ἔπαιρνε μαζί του σὲ κάποιαν ἄβυσσο. Ἔτσι γιὰ μιὰ στιγμὴ μοῦ φάνηκε πὼς ταξίδευα, πὼς κυλοῦσα ὁρμητικὰ μαζὶ μὲ τὸ σκοτεινὸ ρεῦμα, ζαλισμένος, χωρὶς νὰ ξέρω ποῦ πηγαίνω. Ὕστερα κάτι μὲ ξύπνησε καὶ εἶδα σὰν σηκωμένος ἀπὸ μεθύσι, μὲ μιὰ ἀνατριχίλα ξαφνική, πὼς βρίσκομαι μέσα στὸ γυρμένο ἁμάξι μὲ τρεῖς σκιὲς στριμωγμένες ἡ μιὰ ἀπάνω στὴν ἄλλη. Ἔνοιωσα ἕνα κρύο ἄσχημο, σὰν τρομάρα, νὰ μοῦ ζώνη τὰ πόδια μου καὶ νἀνεβαίνη ὕπουλο σιγὰ-σιγὰ πρὸς τὰ γόνατά μου, σὰν νὰ ἤθελε νὰ μὲ ρουφήξη ἀλάκερο. Φαίνεται πὼς τὸ ἴδιο αἴσθημα εἶχαν κ' οἱ ἄλλοι, γιατὶ μιὰ φωνὴ τρομαχτικὴ ἐβγῆκε ἀπὸ τρία στόματα.

— Μᾶς πήρανε τὰ νερά. Τὰ νερὰ μπουκάρισαν στὸ ἁμάξι.

Ἀνατινάχθηκαν ὅλοι τσαλαβουτῶντας μέσα στὸ κρύο νερό, σὰν νὰ πατοῦσαν σὲ ἀναμμένα κάρβουνα. Σ' ἕνα λεπτὸ τὸ νερὸ ἀνέβηκε ἀπειλητικό, ψήλωσε, μοῦ ἔζωσε τὶς λαγόνες μὲ μιὰ κρύα ἀνατριχίλα, ἔμπαινε ὁρμητικὸ ἀπὸ τὸ παράθυρο, μ' ἔσπρωχνε μὲ χίλια χέρια, ἔνοιωθα τὸ κρύο γλύψιμό του, στὴν κοιλιά μου, στὸ στομάχι, ψηλότερα, ὁλοένα ψηλότερα, ὁλοένα ἀγριώτερα μὲ μιὰ βία ἀχόρταγη νὰ μὲ καταπιῆ, νὰ μὲ ρουφήξη ἀλάκερον. Δὲν ζοῦσα πλέον παρὰ μὲ τὸ ἀπάνω μέρος τοῦ κορμιοῦ μου, μοῦ φαινότανε πὼς κάποιο στόμα θηρίου μὲ εἶχε φάει τὸν μισό, καὶ μ' ἔτρωγε ὁλοένα, ὡς ποὺ νὰ καταπιῆ μὲ μιὰ ρουφηξιὰ ἄγρια καὶ τὸ κεφάλι μου.

Δὲν ξέρω τώρα ἂν φώναξα, βλαστήμησα, ἔκλαψα, τίποτε δὲ θυμᾶμαι. Κάποιες φωνὲς μόνο ἄγριες μοῦ ξανάρχονται στὸ νοῦ μου, βλαστήμιες, ξεφωνητά, κλάματα, ποὺ δὲν εἶμαι βέβαιος ἂν ἔβγαιναν ἀπὸ ἀνθρώπινα στήθη. Γιατὶ ὅλα τὰ στοιχεῖα τριγύρω τὸ σκοτάδι, τὸ νερό, ὁ οὐρανός, τὰ δένδρα ὅλα μαζὶ βλαστημοῦσαν, ἔκλαιγαν, ξεφώνιζαν, φοβέριζαν, σφύριζαν, βροντοῦσαν. Θυμοῦμαι μόνο πὼς κάποιο χέρι κατέβασε τὸ μπροστινὸ καπάκι τοῦ ἁμαξιοῦ καὶ πὼς χέρια καὶ πόδια ἀνακατεμένα πολεμοῦσαν νὰ σκαρφαλώσουν ἀπάνω στὸ θρονὶ τοῦ ἁμαξᾶ. Τὸ νερὸ εἶχε σκεπάσει ὡς τὰ φανάρια τὸ ἁμάξι. Καθὼς ἔκανα νὰ σκαρφαλώσω ἔνοιωσα μιὰ κλωτσιὰ στὸ λαιμό μου, ἀπὸ ἕνα πόδι ποὺ ἤθελε νἀνεβῆ ψηλότερα, πατῶντας ἀπάνω μου. Τινάχθηκα σὰ θηρίο, τὸ πόδι μὲ κλώτσησε πάλι.

— Ποῦ πᾷς, μωρέ; Σ' ἔφαγα.

Ἄρπαξα τὸ ποδάρι μὲ ὅλη μου τὴ δύναμι καὶ τὸ τράβηξα κάτω.

Τὸ πόδι σπάραξε στὰ χέρια μου.

—Ἄτιμε! Σκάσε.

Τινάχθηκα ἀπάνω, ἁρπάχθηκα ἀπ' τὰ σίδερα τοῦ ἁμαξιοῦ. Χέρια καὶ πόδια ἀνακατωμένα, σὲ μιὰ μάζα ἄγρια, ἀπάνω ἀπ' τὸ νερό. Κάτι τι ἔσβυσε τότε σὰ ζωὴ ἀνθρώπου, πένθιμα, τρομαχτικά. Στὸ ζερβὶ φανάρι τοῦ ἁμαξιοῦ, τὸ νερὸ ἀγκάλιασε τὴν ἀδύνατη λάμψι, τὴν κατάπιε, τὴν ἔσυρε μαζί του. Ἕνας σύντροφός μας μᾶς ἔφυγε, ὁ πρῶτος. Ἔνοιωσα πὼς τὰ δάκρυα μοῦ ἀνέβαιναν στὰ μάτια. Δὲν μιλοῦσε κανένας. Ὅλοι περίμεναν. Περίμεναν τὸν θάνατο καὶ ἦσαν ὅλοι ἥσυχοι τώρα, ἀναίσθητοι. Ἔνοιωθα κ' ἐγὼ μιὰ γαλήνη τώρα νἀπλώνεται καὶ νὰ κυριεύη τὴν ψυχή μου. Ὁ νοῦς μου εἶχε καθαρίσει, ἡ καρδιά μου κτυποῦσε κανονικά.

***

Ποτέ μου δὲν εἶχα αἰσθανθῆ τέτοια γαλήνη μέσα μου, ὅσο τὴ στιγμὴ αὐτὴ προσμένοντας τὸν θάνατο. Δὲν ἤτανε μοναχὰ γαλήνη, ἤτανε κάτι ὡραιότερο σὰν ἕνα ἐλαφρὸ μεθύσι, ἀπὸ εὐχάριστο ναρκωτικό. Καμιὰ ἐλπίδα ἀπὸ ἀνθρώπινη ἐνέργεια ἢ φυσικὴ δύναμι δὲν ἔφεγγε ἀπὸ πουθενά. Ἀποπάνω ἕνα σκοτάδι θολό, θαμπὸ καὶ ἀκίνητο, σὰν πεθαμένο. Ἀπὸ κάτω ἕνα ἄλλο σκοτάδι γυαλιστερό, ἀνήσυχο, γεμάτο μιὰ μεγάλη ζωή, ποὺ ἔτρεχε βιαστικὰ νὰ φθάση κάπου-ποῦ; λαίμαργο νὰ καταπιῆ καὶ νὰ σαρώση ὅλες τὶς μικρὲς καὶ ἀδύνατες ζωὲς μπροστά του. Ὁ δρόμος του μὲ μεθοῦσε, ἤθελα νἀνακατωθῶ μαζί του, μὲ τὸ μεθύσι τῆς γρηγοράδας, νὰ φθάσω μαζί του ἀλάργα, ἀλάργα, ἀλάργα, κάπου-ποῦ;— σὲ μιὰν ἄβυσσο. Ὁλοτρόγυρα μοῦ φαινότανε τώρα σὰν ἕνα πανηγύρι. Σφυρίχτρες, ντέφια, τούμπανα, τρομπαμαρίνες δούλευαν ὅλα μαζὶ ἀνάμεσα στὰ δυὸ σκοτάδια, περνοῦσαν, σβύνανε μακρυὰ κι' ὁλοένα φθάνανε ἄλλα, ζύγωναν, περνοῦσαν ἀπὸ μπροστά μου καὶ χάνονταν πάλι, ἀτελείωτα. Καὶ μέσα στὶς σφυρίχτρες καὶ τὰ τούμπανα ξεχώριζα καλὰ κάποιους ἄλλους ἤχους ποὺ μὲ μεθοῦσαν περισσότερο, ἤχους πνιγμένους, κρυφοὺς μέσα στὸ σκοτάδι, ἀπὸ φιλιά, χιλιάδες φιλιά, ποὺ ἑνωμένα ὅλα μαζὶ ἔκαναν μιὰ μεγάλη συμφωνία ἐρωτική, ἕνα φιλὶ μεγάλο καὶ ἀτελείωτο, ποὺ γέμιζε τὴν πλάσι. Ποῦ ἦσαν κρυμμένα ὅλ' αὐτὰ τὰ χείλια, χιλιάδες χείλια, σώματα ἀγκαλιασμένα, πλεγμένα ἑνωμένα μὲ χέρια, πόδια, μαλλιά, ὅλα τὰ χείλια τὰ μεθυσμένα, τὰ μαλλιὰ τὰ ξεπλεγμένα, τὰ χέρια τὰ πλεγμένα, ὁ καταρράκτης τῆς ἀφρισμένης σάρκας, τὸ μεγάλο τρελλὸ φιλὶ ποὺ ταξίδευε καὶ κυλοῦσε σὰν ποτάμι μὲς τὰ σκοτάδια; Ἄχ! νὰ μ' ἔπαιρνε μαζί του τὸ μεγάλο ταξιδιάρικο φιλί, νὰ μὲ φέρη μαζί του, νὰ μὲ συνεπάρη κάπου-ποῦ; — σὲ μιὰν ἄβυσσο . . .

Δὲν ἔνοιωθα πειὰ οὔτε τὸ νερὸ ποὺ μ' ἔζωνε, οὔτε τὴν τρομάρα ποὺ μ' ἀγκάλιαζε, οὔτε τὸ σκοτάδι ποὺ μὲ πλάκωνε. Εἶχα γίνει ἕνα μ' ὅλα τἄγρια στοιχεῖα, ἤμουν δικός τους, ἕνα κομμάτι ἀπ' τὴ φρίκη τους, μιὰ σπίθα ἀπ' τὴ ζωή τους, ἤμουνα γεννημένος μαζὶ μὲ τὸ σκοτάδι μὲ τὸ νερό, μὲ τὴν τρομάρα καὶ ἤμουνα ὁ ἴδιος σκοτάδι, νερὸ καὶ τρομάρα. Τί εἶχα νὰ φοβηθῶ;

Μέσα στὸ μεθύσι μου ἡ ζωὴ ζητοῦσε νὰ πετάξη κοντά μου, κάτι ἔφθανε ὡς τὴν ψυχή μου, σὰν μακρυνὸ καὶ ξεθωριασμένο καὶ ἀδύνατο. Εἶδα τὸν ἑαυτό μου στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ μου. Ἡ μητέρα μου μοὔδινε τὴν ὀμπρέλλα μου.

— Πάρε, παιδί μου, τὴν ὀμπρέλλα σου, τὰ σύννεφα εἶνε μαῦρα στὸν οὐρανό. Κύτταξε, παιδί μου, μὴ μοῦ κρυώσης.

Ἡ καϋμένη ἡ μητέρα, ἤταν ἡ τελευταία φορὰ ποὺ μοὔδινε τὴν ὀμπρέλλα μου.

— Γειά σου, μητέρα! Μὴν κλαῖς. Κύττα τὴ χαρά μου. Θἀνταμωθοῦμε γρήγορα, θἀνταμωθοῦμε ἐκεῖ κάτω, μακρυά, κάπου-ποῦ; —σὲ μιὰν ἄβυσσο.

Στὸν δρόμο μ' ἀπάντησε ὁ ἐχθρός μου. Ἤταν ἄγριος καὶ κακός. Μ' ἔβρισε μὲ ἄσχημα λόγια. Τὸν ἔβρισα κ' ἐγώ.

—Ἔννοια σου, θὰ σοῦ τὸ πληρώσω.

Τοῦ εἶπα κ' ἔφυγα. Δὲν εἶχα ὄρεξι γιὰ καυγάδες, ἡ ψυχή μου ἦταν θλιμμένη. Ἤτανε ἡ τε-

λευταία φοβέρα ποὺ τοὔκανα. Ἂς ζήσῃ τώρα ἥσυχος ἀπ᾽ τὴν ἐκδίκησί μου. . .

— Μὰ ὄχι, κακὲ ἄνθρωπε, δὲν θὰ σ᾽ ἀφίσω νὰ χαρῇς. Θάνταμωθοῦμε γρήγορα, σὲ περιμένω ἐκεῖ ποὺ πάω μακρυὰ κἄπου - ποῦ; — σὲ μιὰν ἄβυσσο.

Καὶ καθὼς τραβοῦσα τὸ δρόμο μου, κάτω ἀπ᾽ τὰ μεγάλα σπίτια, μὲ τἀνθισμένα περιβόλια, μιὰ λευκὴ σκιὰ ἤτανε σκυμμένη ἀπάνω στοὺς γαλάζιους μενεξέδες. Ἡ καρδιά μου χτύπησε δυνατά, γιατὶ ἤτανε ἡ ἀγάπη μου ποὺ μάζευε τὰ δροσερὰ λουλούδια. Καὶ μιλοῦσε *στοὺς μενεξέδες* γιὰ τὴν ἀγάπη μας. Ἔτρεξε ἀνάλαφρη σὰν πεταλούδα καὶ τὰ λευκὰ βότσαλα τοῦ κῆπου, χαιρετοῦσαν τὸ πέρασμά της κάτω ἀπὸ τὰ μικρά της ποδαράκια. Κάτι τι λαχτάρισε μέσα μου σὰν τὸν ἦχο τῶν λευκῶν βοτσάλων. Ἄπλωσε τὸ μικρό, παχουλό της χεράκι ἀνάμεσα ἀπ᾽ τὰ ψηλὰ κάγκελα καὶ μοὔδωκε μιὰ φούχτα μενεξέδες. Ἤτανε οἱ τελευταῖοι μενεξέδες, ποὺ μοὔδωκε ἡ ἀγάπη μου, ἀπ᾽ τὰ ψηλὰ κάγκελα τοῦ περιβολιοῦ.

— Μὴν κλαῖς, γλυκειά μου ἀγάπη, τοὺς ἔχω ἐδῶ *τοὺς μενεξέδες σου, τοὺς ἔχω σφιχτὰ ἀπάνω* στὴν καρδιά μου. Γιὰ σένα τοὺς ἔχω τοὺς μενεξέδες. Τοὺς παίρνω μαζί μου, στὸν τρελλό μου δρόμο, καὶ σὲ περιμένω, ἀγάπη μου, νὰ στεφανώσω τὰ ξανθά σου μαλλιὰ ἐκεῖ μακρυὰ ποὺ πηγαίνω, μακρυὰ κἄπου-ποῦ; —σὲ μιὰν ἄβυσσο.

Τί γλυκὸς ποὺ εἶνε ὁ θάνατος!

***

Ἄξαφνα κάτι τι ἄγριο καὶ ἄσχημο μὲ ξύπνησε ἀπ᾽ τὸ γλυκὸ ὄνειρο τοῦ θανάτου. Τί ἤθελα νὰ ξυπνήσω μέσα στὴν ἄσχημη ζωή; Κοντά μου κουβαριασμένοι μὲ κλάματα καὶ βογγητὰ ἦσαν οἱ τέσσερις σύντροφοί μου. Τί ἤθελαν ἀκόμα κοντά μου; Ἤτανε καιρὸς πειὰ νὰ χωρισθοῦμε.

Κάτι τρομερὸ καὶ ἄγριο εἶδαν τὰ μάτια μου. Ὁ χλωμὸς ἄνθρωπος, μὲ τὰ γυαλιστερὰ μάτια, δυὸ μάτια ποὺ λάμπανε ἄγρια στὸ σκοτάδι, σὰ μάτια θηρίου, σὰν νὰ τὸν ἔπιασε ξαφνικὴ μανία, σήκωσε τὴν κοκκαλιάρικη γροθιά του στὸν ἀέρα, ἀπάνω ἀπ᾽ τὸν ἅμαξᾶ, ποὺ μὲ δεμένα τὰ χέρια ξεφώνιζε μ᾽ ἕνα σπαραχτικὸ θρῆνο, κυττάζοντας τὰ δύο κεφάλια τῶν ἀλόγων, ποὺ ἀνατίναζαν τὶς ἄσπρες χαίτες τους μὲ τρομάρα ἔξω ἀπ᾽ τὸ μαῦρο νερό. Σήκωσε τὴν κοκκαλιάρικη γροθιὰ ὁ χλωμὸς ἄνθρωπος καὶ τὴν κατέβασε μὲ λύσσα στὸ κεφάλι τοῦ γέρου.

—Ἄτιμε! Μᾶς πῆρες στὸ λαιμό σου.

Ἤτανε ἡ ἴδια ἄγρια βραχνὴ φωνὴ ποὺ εἶχ᾽ ἀκούσει ὅταν τὸ ποδάρι μοῦ πατοῦσε τὸ λαιμό.

Καὶ ξανακατέβασε πάλι τὴν κοκκαλιάρικη γροθιά του καὶ τὴν κατάφερε δυνατὰ στὸ κεφάλι τοῦ ἅμαξᾶ, ποὺ ἔκλαιγε μὲ σταυρωμένα χέρια, ἀπάνω ἀπ᾽ τὴν ἀγωνία τῶν ἀλόγων του.

Φαίνεται νὰ πόνεσε δυνατὰ ὁ γέρος. Τινάχθηκε *ὁρμητικὰ ἀπάνω σὰ θηρίο καὶ τὸν ἄρπαξε ἀπ᾽* τὸν λαιμό. Τὰ μάτια του πετοῦσαν ἀστραπές. Τὰ μάτια τοῦ ἄλλονοῦ, γυαλιστερά, εἶχον πεταχθῇ ὄξω ἀπ᾽ τὸ κρανίο. Τὸν ἔσφιγγε μὲ λύσσα.

— Χτικιάρη! βογγοῦσε καὶ τὸν ἔσφιγγε μὲ τὰ δυό του χέρια.

Ἐπέσαμε ἀπάνω τους νὰ τοὺς χωρίσουμε, μέσα στὰ νερά. Ὁ χλωμὸς ἄνθρωπος σπάραξε, εἶχε ἁρπαχθῇ ἀπ᾽ τὰ μαλλιὰ τοῦ γέρου καὶ τὰ τραβοῦσε δυνατά. Σὲ μιὰ στιγμὴ πήγαμε νὰ κυλίσουμε ὅλοι κουβάρι μέσα στὸ ρεῦμα. Ὁ χλωμὸς *ἄνθρωπος οὔρλιαζε, ἄγρια καὶ βραχνά. Τότε* ἕνα γέλιο παράξενο, δυνατό, ξεκομένο, σὰ γέλιο ἀνθρώπου ποὺ τρελλάθηκε, ἀνακατώθηκε μὲ τὰ οὐρλιάσματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴ βοὴ τοῦ νεροῦ. Ἤτανε ὁ μικρὸς ἀνθρωπάκος μὲ τὶς ταρταροῦγες, ποὺ γελοῦσε σὰν τρελλός.

— Χτικιάρη! οὔρλιαζε ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἦταν ἀπὸ πάνω, σ᾽ ἔπνιξα.

Δὲν ξεκολλοῦσε ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, σὰν νὰ τοὺς εἶχαν δεμένους μὲ σίδερα.

Τότε τὸ νερὸ ὠργισμένο, φούσκωσε μὲ λύσσα *ὥρμησε ἀπάνω μας μὲ μιὰ φοβέρα δυνατή, μᾶς* ἔσπρωξε, σὰν νἄπλωσε δυὸ σιδερένια χέρια ἀπάνω μας καὶ χώρισε τοὺς δυὸ ἀνθρώπους.

Μᾶς χώρισε ὅλους.

***

Χαιρέτισα πάλι τὸν ἥλιο. Πάλι τὴ χαιρέτισα τὴ ζωή. Πῶς; Οὔτ᾽ ἐγὼ δὲν ξέρω. Ὁ ἥλιος μπῆκε ἀπὸ ἕνα μικρὸ φτωχικὸ παραθυράκι. Ἤτανε λευκὸς καὶ δροσερὸς καὶ χαρούμενος. Ἡ ζωὴ μπῆκε ἀπὸ μιὰ πόρτα χαμηλή, χύθηκε στὸ ταπεινὸ καλύβι μὲ γέλια δροσερὰ σὰν τὸ φῶς. Ἤτανε μιὰ κοπέλλα ξανθή, σὰν ἀδερφὴ τοῦ ἥλιου. Κι᾽ ἐγὼ ἄνοιγα τὰ μάτια μου, ἀπὸ ἕνα ὕπνο βαθύ, χωρὶς ὄνειρα. Χαιρέτισα τὸν ἥλιο καὶ χαιρέτισα τὴ ζωή. Μιὰ εὐτυχία παράξενη πλημμυροῦσε τὰ στήθη μου.

Τί εἶχε γίνει; Σπάζω τὸ κεφάλι μου καὶ δὲν μπορῶ νὰ θυμηθῶ. Πῶς εἶχα βρεθῇ καβαλικεμένος ἀπάνω σ᾽ ἕνα ἄλογο, ἀγριεμένο, καβαλάρης παράξενος μέσα στὸ σκοτάδι; Οὔτ᾽ ἐγὼ δὲν ξέρω. Τὸ ἄλογο πάλευε μέσα στἀφρισμένα νερά. Ἔπειτα σηκώθηκε σοῦζα, στυλώθηκε στὰ πισινά του πόδια, χλιμίντρισε μέσα στὸ σκοτάδι καὶ χτύπησε πάλι ἄγρια τὸ νερὸ μὲ τὴν κοιλιά του. Μὲ εἶχε τινάξει ἄγρια ἀπὸ πάνω του. Τὸ νερὸ μὲ κατάπιε, ἡ θολοῦρα σκέπασε τὰ μάτια μου. Στὰ χέρια μου κρατοῦσα σφιχτὰ ἀκόμα ἕνα γκέμι. *Ὕστερα τινάχθηκα πάλι ἀπάνω ἀπ᾽ τὸ νερό,* ἀγκάλιασα τὸ ἄλογο ἀπ᾽ τὸ λαιμό, τύλιξα τὰ δάκτυλά μου στὶς τρίχες τῆς χαίτης του, σφιχτὰ νευρικά. Ἄλλα χέρια ἦταν γαντζωμένα ἀπάνω στὶς μακρυὲς τρίχες. Τὸ ἄλογο ἔστεκε τώρα ὑπομονετικό, ἀποφασισμένο, περιμένοντας τὸ τέλος του. Ἔνοιωσα τὸ κεφάλι του ποὺ ἀκούμπησε παραπονετικὰ στὸ λαιμό μου ἀπάνω, τὸ θερμό

του χνῶτο χάϊδεψε τὸ μάγουλό μου σὰν ἕνα θάρρεμα ζωῆς. Καὶ τὸ νερὸ μᾶς ἔσπρωχνε, μᾶς ἔσπρωχνε δυνατά, ἄφριζε ἀπάνω μας, πηδοῦσε ἀπάνω ἀπ᾽ τὰ κεφάλια μας. Μεγάλοι μαῦροι ὄγκοι σὰν βαρέλια θεόρατα, σὰν κορμοὶ δένδρων, περνοῦσαν, δίπλα μας, ξεσκλίδια τῆς ζωῆς ποὺ συνέπαιρνε καὶ ξέσερνε στὸ ξεχείλισμά του καὶ στὸ δρόμο του τὸ ποτάμι τὸ θερμὸ χνῶτο τοῦ ἀλόγου φυσοῦσε στὰ μάγουλά μου σὰν νὰ μὲ φιλοῦσε.

Ὕστερα τί ἔγινε; Ποιὸς ξέρει νὰ μοῦ τὸ πῇ; Ἕνα φῶς μικρό, σὰν ἀστρουλάκι, ποὺ βασίλευε μέσα στὰ νερά, κάτι μᾶς ἔλεγε καὶ μᾶς καλοῦσε. Ἐμπρός, φτωχὸ ἀλογάκι. Ἐμπρός. Ἑνωμένοι στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο. Τὸ νερὸ μᾶς διώχνει πρὸς τὴν ἄβυσσο, θέλει νὰ μᾶς πάρῃ μαζί του, στὸν τρελλό του δρόμο. Ἐμπρός. Ἡ ζωὴ μᾶς φωνάζει. Τὸ χρυσὸ ἄστρο ποὺ βασιλεύει μὲς στὰ νερὰ μᾶς καλεῖ κοντά του. Ἐμπρός, ἡ ζωὴ μᾶς χαμογελᾷ μὲς στὸ σκοτάδι.

***

Ξημέρωσε. Τὸ καντυλάκι εἶχε σβύσει. Ὁ ἥλιος ἔμπαινε μὲς στὸ καλύβι, ἡ κοπέλλα μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιὰ χαμογελοῦσε.

— Γειά σου, καλή μου κοπέλλα. Κάτω ἀπ᾽ τῇ στέγη σου ἀναστηθήκαμε. Ὁ Θεὸς νὰ σοῦ δώσῃ ἕνα ὤμορφο καὶ ἄξιο παλληκάρι.

Βγήκαμε ὄξω. Τὰ νερὰ εἶχαν τραβηχθῇ, ἀπ᾽ τὸ δρόμο. Τὰ χωράφια, ὁ κάμπος πέρα, ὡς τὴ θάλασσα, μιὰ λίμνη ἀτάραχη, μεγάλη, ρουφοῦσε τὸ φῶς τοῦ ἥλιου. Σπιτάκια, δένδρα, βράχοι πρόβαλαν σὰ γελαστὰ νησάκια μέσ᾽ ἀπ᾽ τὰ νερά της. Ἡ ζωὴ πανηγύριζε σὲ οὐρανὸ καὶ γῆ καὶ θάλασσα. Τὰ σπουργίτια φλυαροῦσαν σὰν μεθυσμένα ἀπ᾽ τὸ φῶς, πετοῦσαν κοπαδιαστὰ ἀπάνω στὶς ψιλὲς λεῦκες, τινάζοντας τὴ δροσιὰ ἀπ᾽ τὰ ὑγρὰ φύλλα.

Τὰ μάτια μου πέσανε ἀπάνω στὸν πλατὺ δρόμο. Γιατί νὰ πέσουν; Ἕνα ἄλογο ξαπλωμένο ἀπάνω στὰ νερά, ἀκίνητο καὶ λευκό. Τὰ μάτια του γυάλιζαν ἀκόμα, ἀσάλευτα, σὰν νὰ ζητοῦσαν νὰ *ρουφήξουν τὸ φῶς ποὺ πλημμυ*ροῦσε γύρω. Ὁ ἥλιος ἔκανε ὤμορφο καὶ τὸν θάνατο ἀκόμα. Δυὸ δάκρυα τρέξανε ἀπ᾽ τὰ μάτια μου, τὰ πρῶτα δάκρυα.

***

Νὰ φύγωμε, νὰ φύγωμε. Ἕνα ἁμάξι πέρασε καὶ μᾶς πῆρε. Πάλι οἱ ἴδιοι σύντροφοι. Ὁ δικηγόρος ἄναψε ἕνα σιγάρο καὶ τὸ πέταξε. Εἶχε ξεχάσει πὼς ἤτανε βρεμένο, μουσκεμένο ἀπ᾽ τὸ νερό. Ὁ χλωμὸς νέος εἶχε τὰ μάγουλα κατακόκκινα *φωτιά, δὲν μιλοῦσε, τὰ μάτια* του λάμπανε. Κἄποιος πυρετὸς τὸν ἔκαιγε. Ὁ κοντὸς ἄνθρωπος, χωρὶς τὰ ματογυάλια του, γελοῦσε ἀκόμα ἕνα γέλιο τρελλοῦ ἀνθρώπου.

— Θὰ κρυώσατε, κύριε Ἠλία, θὰ κρυώσατε.

Κ᾽ ἔβγαζε τὸ ρωλόγι του, σταματημένο ἀπ᾽ τὴ νύχτα καὶ τὸ κύτταζε. Κάτι βιαζότανε νὰ προφθάσῃ κ᾽ ἤτανε εὐχαριστημένος, πὼς δὲν εἶχε περάσει οὔτε μιὰ ὥρα. Καὶ γελοῦσε.

Ἀποχαιρετισθήκαμε μὲς τὴν πόλι, βιαστικά, χωρὶς νὰ σφίξωμε τὰ χέρια, σὰν ξένοι. Πῆρα *μόνος μου τὸ δρόμο. Τί παράξενη πολιτεία!* Σπίτια, δένδρα, δρόμοι εἶχαν μικράνει, στενέψει παράξενα. Τὸ ψηλὸ καμπαναριὸ τῆς ἐκκλησίας μοῦ φάνηκε πὼς εἶχε χαμηλώσει, εἶχε μείνει τὸ μισό. Οἱ ἄνθρωποι, τὰ ζῶα, τἁμάξια ὅλα μικρά, σὰν παιγνίδια κουκλίστικα. Ὅλα μοῦ φαίνονταν μικρά, τιποτένια. Γιατί τάχα;

Ἴσως γιατὶ εἶχα ἀντικρύσει τὸν Θάνατο.

[Φεβρουάριος 1905] ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Η ΘΗΡΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Τὰ ἐν τῇ ὑπαίθρῳ *χώρᾳ διαιτώμενα ὑπερήφανα* καὶ ὡραῖα κυνηγετικὰ ζῷα καὶ πτηνὰ εἶναι ἀναμφισβητήτως ἐκ τῶν χαριεστέρων καὶ ὡραιοτέρων δημιουργημάτων τῆς φιλοκάλου φύσεως καὶ δύνανται ἀσφαλῶς νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἡ κορωνὶς καὶ ὁ μεγαλείτερος ἀδάμας τοῦ δασικοῦ στέμματος μὲ τὸ ὁποῖον ὁ μέγας Δημιουργὸς τοῦ παντὸς ἐκόσμησε τὴν Δημιουργίαν καὶ τὰ γραφικὰ βουνὰ καὶ ἀπόκρημνα ὄρη.

Ἡ ζωηρότης, τὸ κάλλος καὶ ἡ χάρις τὴν ὁποίαν τὰ ὡραῖα ταῦτα ζῷα καὶ πτηνὰ εἰς τὰ ἐκτεταμένα δάση καὶ τὴν ὕπαιθρον ἐν γένει χώραν προσδίδουσι, εἶναι πράγματι τοσοῦτον ἀληθὴς καὶ εὐγενής, ὥστε χρειάζεται νὰ μὴν ἀντελήφθη τις ποτὲ ἰδίοις ὄμμασι σκηνὰς ἐκ τοῦ ἐντὸς τῶν δασῶν βίου τῶν ὑπερηφάνων καὶ χαριέντων τούτων ζώων, ὡς ἐλάφων, δορκάδων, ἀγρίων αἰγῶν, ἀντιλοπῶν κλπ. καὶ νὰ μὴν ἤκουσε παρὰ κελαρύζουσαν ἴσως πηγὴν τὴν ἁρμονικὴν μελῳδίαν τῶν δασικῶν ἡμῶν ᾠδικῶν πτηνῶν, ἢ νὰ εἶναι τις καθ᾽ ὁλοκληρίαν ἀναίσθητος ἀπέναντι τῶν ὡραιοτέρων τούτων φυσικῶν καλλονῶν διὰ νὰ μὴ τὰς αἰσθανθῇ καὶ τὰς ὁμολογήσῃ.

Τὸ κάλλος ἐν τῇ ὑπαίθρῳ φύσει ἔγκειται καὶ εἰς τὴν ἁρμονίαν τοῦ συνόλου. Εἰς τὸ σύνολον δὲ τῶν δασῶν ὑπὸ αἰσθητικὴν ἔποψιν ἀνήκου-

σιν ἀναμφισβητήτως καὶ τὰ ὡραῖα κυνηγετικὰ ζῷα καὶ πτηνά, ἄνευ τῶν ὁποίων οἱαδήποτε δάση παρίστανται εἰς τὰ ὄμματα καὶ τὴν φαντασίαν ἡμῶν ξηρά, ἄνευ χάριτος καὶ ζωῆς καὶ οἱονεὶ νεκρά.

Τοιαῦτα δάση ἐστερημένα τῶν ὡραίων κυνηγετικῶν ζῴων σπανίζουσιν μὲν ἐν τῇ κεντρικῇ καὶ βορειοτέρᾳ Εὐρώπῃ, παρ᾽ ἡμῖν ὅμως ἐν Ἑλλάδι ὡς ἐκ τῆς ἀταξίας ἡ ὁποία ἐπικρατεῖ ἐν τῇ δασικῇ ἡμῶν καὶ λοιπῇ διοικήσει κατέστησαν δυστυχῶς ὁ κανὼν καὶ τὸ σύνηθες φαινόμενον.

Ὅπου μέχρι πρὸ ὀλίγων δεκαετηρίδων ἐκτεταμένα καὶ σύσκια δάση ἐξετείνοντο καὶ ἔλαφοι καὶ δορκάδες καὶ ἀγριόχοιροι ἐτρέφοντο καὶ συνέπαιζον, σήμερον δὲν ὑπάρχουσι παρὰ ἀραιοὶ θάμνοι καὶ γυμνοὶ βράχοι, οἱ ὁποῖοι ἐκτὸς τῶν ἄλλων κακῶν τὰ ὁποῖα συνεπήγαγον, ἀφῄρεσαν ἀπὸ τὸν ὡραῖον κόσμον τῶν δασικῶν πτηνῶν καὶ ζῴων τὴν βάσιν τῆς ὑποστάσεώς του καὶ τὸν ἐξεδίωξαν ἐκεῖθεν.

Κατὰ τοὺς πρώτους προϊστορικοὺς χρόνους ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τοὺς ὁποίους πολὺ περισσότερον ἐκτεταμένα δάση ἀνὰ τὴν χώραν ἡμῶν ἐξετείνοντο, ἀναφέρεται ὅτι λέοντες καὶ ἔλαφοι καὶ δορκάδες πολλαχοῦ ἐντὸς αὐτῶν διῃτῶντο. Οὕτως ὁ Ἡρακλῆς ἐφόνευε λέοντα παρὰ τὸν Κιθαιρῶνα καὶ ἐθήρευεν ἐλάφους παρὰ τὸν Λάδωνα ποταμὸν ἐν Πελοποννήσῳ. Κατὰ δὲ τοὺς μεταγενεστέρους ἱστορικοὺς χρόνους ὁ μὲν Ξενοφῶν ἀναφέρει ὅτι ἐθήρευεν ἐν τῷ ἐν Ἠλείᾳ κτήματί του ἐλάφους μετὰ δορκάδων καὶ ἀγριοχοίρων, ὁ δὲ Παυσανίας μαρτυρεῖ, ὅτι ἐπὶ τοῦ Πάρνηθος ὥρας τινὰς μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν, διῃτῶντο ἄρκτοι.

Πόσον ὅμως σήμερον τὰ πράγματα ἔκτοτε μετεβλήθησαν! Οἱ λέοντες ἀνήκουσι πλέον εἰς τὴν μυθολογίαν καὶ αἱ ἄρκτοι δὲν ἀπαντῶσι παρὰ μόνον ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου ἐξηφανίσθησαν τελείως αἱ ἔλαφοι καὶ αἱ δορκάδες καὶ δὲν ἀπέμειναν παρὰ μόνον οἱ λαγωοί, αἱ ἀλώπεκες καὶ ὀλίγα τινὰ μικρὰ πτηνά.

Ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι ἡ εὐγενὴς Ἔλαφος τὴν ὁποίαν ὁ Γερμανὸς Fiedler κατὰ τὸ 1834 εὗρεν ἀκόμη καθ᾽ ὁμίλους διαιτωμένην καὶ ἐν Πεντέλῃ παρὰ τὸ Πικέρμι, περιωρίσθη σήμερον ἐντὸς τῶν ἐκτεταμένων δασῶν τῆς Μεγαρίδος, μεταξὺ τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ τῶν Γερανίων ὀρέων. Θὰ ἐξηφανίζετο δὲ ἴσως ταχέως ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἐὰν δὲν ὑπῆρχε τὸ Τατόϊ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου χάρις εἰς τὴν ὑψηλὴν ἐπιθυμίαν τῆς Α. Μ. τοῦ σεπτοῦ ἡμῶν Βασιλέως διεσώθη ἐν Ἀττικῇ καὶ δύναται ἀνενόχλητον νὰ περιφέρεται τὸ ἀρρενωπότερον τοῦτο καὶ εὐγενέστερον τῶν κυνηγετικῶν ἡμῶν ζῴων.

Ἐν τῇ δυτικῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι διατηροῦνται εἰσέτι ἐν Βάλτῳ καὶ Ἀκαρνανίᾳ μεμονωμένα τινὰ λείψανα τοῦ ἄλλου ἐκείνου ἐπίσης ὑπερηφάνου εἴδους τῶν ἐλάφων, τὰ κοινῶς ὀνομαζόμενα πλατώνια, ἐν ᾧ ἐν Θεσσαλίᾳ ἀπὸ μὲν τοῦ Πηλίου καὶ τῆς Ὄσσης ἐξέλιπον πλέον αἱ ἔλαφοι, μόνον δὲ ἀνὰ τὰς βορειοτέρας ὀροσειρὰς τῆς Πίνδου διασώζονται εἰσέτι, παρ᾽ ὅλην τὴν καταδίωξιν, μεμονωμέναι τινὲς ἔλαφοι.

Αἱ δορκάδες μόνον ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ, τῆς Οἴτης καί τινων ἄλλων κεντρικῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ὀρέων διασωζόμεναι, ἀποδεκατίζονται ἀσπλάγχνως, συνήθως μόνον πρὸς πορισμὸν ὀλίγου κρέατος καὶ ὀλιγοστεύουσιν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ἐν ᾧ ἀπὸ ἄλλων ὀρέων ὡς ἀπὸ τοῦ Πηλίου παραδ. χάριν τελείως πλέον ἐξέλιπον.

Μόνοι δὲ οἱ ἀγριόχοιροι χάρις ἴσως εἰς τὴν πολυτοκίαν των κατορθοῦσιν νὰ διατηρῶνται εἰσέτι ἀφθονώτεροι καὶ ἐν Ἀττικῇ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καίτοι καὶ οὗτοι σοβαρῶς ἔκτοτε περιωρίσθησαν. Οὕτως ἐνῷ εἶναι βεβαιωμένον ὅτι ἐντὸς τῶν ἐκτεταμένων τότε δασῶν τῆς Λαυρεωτικῆς διῃτῶντο μέχρι τοῦ 1840 τόσον πολυάριθμοι ἀγριόχοιροι ὥστε δασοφύλαξ τις εἰς διάστημα ἑνὸς ἔτους νὰ φονεύσῃ τότε περὶ τοὺς εἴκοσι ἐξ αὐτῶν, σήμερον τὸ μόνον ἐν Λαυρεωτικῇ δυνατὸν κυνήγιον εἶναι τὸ τῶν διαβατικῶν τρυγόνων καὶ ὀρτύκων κατὰ τὸν Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον ἑκάστου ἔτους.

Τὸν κίνδυνον τῆς τελείας ἐξολοθρεύσεως κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσιν ἐπίσης καὶ αἱ ἄγριαι ἐκεῖναι αἶγες, αἱ ἀντιλόπαι, αἱ ὁποῖαι κατέχουσαι τὰς ὑψίστας καὶ κρημνωδεστάτας κορυφὰς τοῦ Παρνασσοῦ, τοῦ Κόρακος καί τινων ἄλλων ὑψηλῶν τῆς Κεντρικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ὀρέων ἀπαξιοῦσι νὰ κατέλθωσιν χαμηλότερον, παραμένουσαι ἐκεῖ καὶ ὑπὸ τοὺς δριμυτάτους χειμῶνας καὶ τὴν μᾶλλον ἄφθονον χιόνα.

Ὁμοίως διετηρήθησαν ἐν Γιοῦρα τῶν Σποράδων παρὰ τὴν Σκόπελον καὶ ἐν Ἀντιμήλῳ λείψανα τινὰ τῶν ἀγρίων ἐκείνων πρωτογενῶν αἰγῶν ἀπὸ τοῦ γένους τῶν ὁποίων κατὰ τὰς νεωτέρας ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας παρήχθησαν διὰ φυσικῆς ἢ τεχνικῆς ἐπιλογῆς τὰ σημερινὰ ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ γένη τῶν ἐξημερωθεισῶν αἰγῶν.

Γενικῶς δὲ δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι παρ᾽ ἡμῖν ἐν Ἑλλάδι κατεστράφησαν μὲν πολλαχοῦ καὶ σοβαρώτατα περιωρίσθησαν τὰ εὐγενέστερα καὶ ὡραιότερα κυνηγετικὰ ζῷα, ὡς ἔλαφοι, δορκάδες, ἀντιλόπαι, ἀγριόχοιροι κλπ., διασῴζονται δὲ σχετικῶς περισσότερον καὶ πολλαπλασιάζονται τὰ ἁρπακτικὰ σαρκοβόρα, ὡς λύκοι, ἀλώπεκες κλπ., ἐν ᾧ ὡς ἀντικείμενον σοβαρᾶς ὀπωσδήποτε θήρας ἡμῶν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων δὲν ἀπέμειναν παρὰ δειλαιοὶ τινὲς λαγωοὶ καὶ ὀλίγαι πέρδικες μετὰ τῶν ἄλλων ἀποδημητικῶν πτηνῶν ὡς ὀρτύγων, τρυγόνων, μπεκατσῶν κλπ.

Τοῦτο ὅμως εἶναι λίαν λυπηρόν, ὄχι μόνον διότι οὕτω ἀπωλέσθη ὁ ὡραιότερος φυσικὸς καὶ

ζωντανὸς διάκοσμος τῶν δασῶν καὶ τῶν ὀρέων ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ διότι συγχρόνως κατὰ πολὺ περιωρίσθη καὶ κατέπεσεν ἡ θήρα. Οὕτως ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδας ἀπὸ σήμερον κατέστη ἀδύνατος ἡ ἐξάσκησις τῆς εὐγενοῦς λεγομένης θήρας, τῶν ἐλάφων δηλ. δορκάδων κλπ. ἡ ὁποία ἀνέκαθεν καὶ πολὺ δικαίως ἐθεωρήθη ὡς τὸ ἀριστοκρατικώτερον sport, τὸ ὁποῖον πολλαχοῦ ἐν Εὐρώπῃ μόνον οἱ ἰσχυροὶ καὶ μεγάλοι τῆς γῆς, ἰδίᾳ δὲ οἱ βασιλεῖς καὶ αἱ αὐλαὶ αὐτῶν, ἐξήσκησαν καὶ ὡς προνόμιον ὑπὲρ αὐτῶν ἐζήτησαν καὶ κατέλαβον.

Ἡ θήρα κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀπετέλει δι᾽ αὐτόν, ἐν τῇ πρωτογενῇ ἐκείνῃ καταστάσει εὑρισκόμενον, σπουδαιοτάτην πηγὴν ἐξοικονομήσεως τῶν πολαπλῶν βιωτικῶν του ἀναγκῶν, ὄχι μόνον διότι τροφὴν καὶ ἐνδυμασίαν ἀπὸ τοῦ κρέατος καὶ τῶν δερμάτων τῶν διαφόρων ζῴων αὕτη παρεῖχεν, ἀλλὰ καὶ διότι ὅπλα καὶ ἀγγεῖα ἀπὸ τῶν ὀστῶν καὶ τῶν κεράτων κατεσκευάζοντο.

Σήμερον ὅμως ὁπότε ἡ πρωτογενὴς ἐκείνη κατάστασις ἀνεπιστρεπτεὶ παρῆλθεν καὶ ἡ κτηνοτροφία, ἡ βιομηχανία καὶ ὁ πολιτισμὸς ἄλλως ἐν γένει τὰς βιωτικὰς ἡμῶν ἀπαιτήσεις ἐξοικονόμησαν καὶ τὰς κοινωνίας διέπλασαν, σήμερον λέγομεν ἡ κοινωνικὴ σημασία τῆς θήρας τελείως μετετοπίσθη.

Ἡ πλουτολογικὴ σημασία τῆς θήρας, ὡς ἐκ τῶν κρεάτων καὶ τῶν δερμάτων τὰ ὁποῖα αὕτη εἰς τὸν ἄνθρωπον παρέχει εἶναι πλέον σχετικῶς λίαν μικρά, ἡ ἠθικὴ ὅμως, αἰσθητική, κοινωνική, ὑγιεινὴ καὶ στρατιωτικὴ σημασία τῆς θήρας ἀπέκτησε διὰ τὰς προηγμένας μάλιστα τάξεις πάσης ὁπωσδήποτε πολιτισμένης κοινωνίας σοβαρωτάτην σημασίαν καὶ κατέστη ὄντως δυσαναπλήρωτος.

Ὅστις ἐπιδίδεται εἰς τὴν θήραν μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ κερδήσῃ ὀλίγα τινὰ χιλιόγραμμα κρέατος, ἢ διὰ νὰ προσπορισθῇ τὸν ἡμερήσιον ἄρτον του, δὲν εἶναι βεβαίως ὁ ἀληθὴς καὶ ἄξιος τοῦ ὀνόματος κυνηγός, οὐδὲ ὁ εὐγενὴς τῆς Ἀρτέμιδος λάτρης, διότι ἡ θήρα εἶναι τέχνη εὐγενὴς καὶ ἔργον κατ᾽ ἐξοχὴν ἀνδρικὸν καὶ δὲν ἔχει καμίαν σχέσιν μὲ τὴν ὑλικὴν καὶ ταπεινὴν ἀντίληψιν πολλῶν ἐκ τῶν κοινοτέρων ἀνθρώπων.

Ὁ ἀληθὴς κυνηγὸς ἐξέρχεται ἁπλοῦς καὶ ἀπέριττος, πολλάκις δὲ καὶ μόνος εἰς θήραν, παραδιδόμενος δὲ εἰς τοὺς κόλπους τῆς παρθένου καὶ ἀπατήτου φύσεως προσπαθεῖ, εἰ δυνατὸν διὰ τῆς δυνάμεώς του καὶ τοῦ θάρρους του, διὰ τῆς ἀντοχῆς του καὶ τῆς ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ ἑτοιμότητός του νὰ ὑπερνικήσῃ καὶ δαμάσῃ τὰ ὑπερήφανα καὶ ἐν τῷ στοιχείῳ των εὐστροφώτατα κυνηγετικὰ πτηνὰ καὶ ζῷα, ἐν τούτῳ ἀκριβῶς καὶ ἐν τῇ μετὰ τῆς ἐλευθέρας φύσεως ἀμέσῳ καὶ ἀπολύτῳ ἐπαφῇ εὑρίσκων τὴν τέρψιν ἐκείνην καὶ τὴν χαράν, ἡ ὁποία πάντοτε διέκρινε τὴν τάξιν τῶν γνησίων κυνηγῶν.

Ἡ ἐξάσκησις ὅμως τῆς θήρας, οὕτως ἐννοουμένης δὲν ἀπαιτεῖ μόνον ἔντασιν τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, πληραγωγίαν τοῦ σώματος καὶ ὑγείαν ἀκαταγώνιστον, προσωπικὸν θάρρος καὶ χρηστὸν ἦθος, ἐγκράτειαν καὶ παρατηρητικότητα, ἀλλὰ καὶ διαπαιδαγωγεῖ ἐπωφελέστατα πρὸς τοῦτο ὡς καθαρῶς ἀνδρικὴ ἐπασχόλησις τοὺς ἐπιδιδομένους εἰς αὐτὴν ἀφοῦ ἐξυγιαίνει τὸ σῶμα καὶ ἀνδρίζει τὸν χαρακτῆρα, ἐξευγενίζει τὴν καρδίαν καὶ ἀνυψοῖ τὸ πνεῦμα.

Διὰ τὰς συγχρόνους μάλιστα πολιτισμένας κοινωνίας καὶ τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων ἡ ἀπὸ τῆς θήρας εὐεργετικὴ αὕτη ἐπίδρασις εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα παρ᾽ ὅτι ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται.

Ἀληθῶς εἰς τὰς συγχρόνους πολιτισμένας κοινωνίας ἡ ὑπερέντασις τῶν πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου παρὰ τὴν πλήρη καὶ τελείαν σχεδὸν παραμέλησιν τῶν σωματικῶν δυνάμεων, συνεπάγεται τὸν ἐκφυλισμὸν τοῦ σώματος, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον ὅμως παραλλήλως χωρεῖ ὁ ἐκφυλισμὸς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος καὶ ἡ ἠθικὴ καθ᾽ ὅλου κατάπτωσις. Ἤδη ὁ Ξενοφῶν λέγει: «Τῶν δὲ σωμάτων θηλυνομένων καὶ αἱ ψυχαὶ πολὺ ἀρρωστότεραι γίνονται».

Ἡ νοημοσύνη, ἡ μνήμη καὶ ἡ ἐπιτηδειότης περὶ τὴν τελεσφόρον ἐξάσκησιν τῶν βιωτικῶν ἐπαγγελμάτων ἀπόλλυνται τελείως ἢ ἐξασθενοῦσι, καὶ κατὰ μυριάδας ἀριθμοῦνται ἐκεῖνοι εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὁποίων, ὡς ἐκ τῆς στρεβλώσεως τοῦ σώματος καὶ τοῦ μαρασμοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, ἐνθρονίζονται ἀντεστραμμέναι καὶ στρεβλαὶ ἀντιλήψεις καὶ ἰδανικά, ἐν ᾧ ἀφ᾽ ἑτέρου ἐξαλείφεται πᾶσα εὐγενὴς καὶ ὑψηλοτέρα ἰδέα.

Ὁ κυνηγὸς ὅμως, ἐφ᾽ ὅσον λογισμένως προβαίνει εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ πάθους του, εὑρίσκει ἐξαίρετα ἀντιδραστήρια κατὰ τῶν κοινῶν τούτων συνεπειῶν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ.

Ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματός του ἀναζωογονοῦνται καὶ ἡ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Ἀρτέμιδος προελθοῦσα σωματικὴ αὕτη ἀναγέννησις δρᾷ ἐπωφελέστατα καὶ ἐπὶ τὴν ψυχήν, ἡ ὁποία οὕτω ἀναγεννᾶται καὶ αὕτη καὶ ἀναζωογονεῖται.

Ὁ κόσμος διαφαίνεται τότε ὑπὸ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ μορφήν, ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι ἡ ζωὴ δὲν εἶναι βάρος ἀλλὰ τὸ λαμπρότερον δῶρον τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι μέγιστον πλεονέκτημα καὶ ὑψίστη ἀρετή, αἰσθανόμεθα καὶ σκεπτόμεθα ἐκ νέου φυσικῶς καὶ ἐπιδιδόμεθα εἰς τὰ βιοποριστικὰ ἡμῶν ἐπαγγέλματα μετὰ νέας ἀγάπης καὶ δυνάμεως. Ἡ ἀπογοήτευσις ἐξαφανίζεται πρὸ λογικῆς τινος ἀντιλήψεως τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν, καὶ εἰς τὴν θέσιν τῶν στρεβλῶν καὶ διεστραμμένων ἀντιλήψεων αἱ ὁποῖαι διετάρασσον καὶ ἐβασάνιζον

ἡμᾶς, εἰσέρχονται ἀπὸ τῆς φαιδρᾶς φύσεως προελθοῦσαι αἱ Μοῦσαι καὶ αἱ Χάριτες.

Τῇ ἀληθείᾳ τὸ σῶμα, ἡ καρδία καὶ τὸ πνεῦμα ἑκάστου ἀνθρώπου πρέπει νὰ ἀναπτύσσωνται ἁρμονικῶς καὶ νὰ προσεγγίζωσιν ὅσον εἶναι δυνατὸν περισσότερον, πρὸς τὸ ἰδεῶδες ἐκεῖνο τέρμα τῆς ἁρμονικῆς ἀναπτύξεως ὅλων συγχρόνως τῶν σωματικῶν, πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὁποῖον τόσον πολὺ ὄχι μόνον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀλλὰ καὶ οἱ νεώτεροι Ἄγγλοι ἀριστοκράται πάντοτε ὡς ἰδεῶδες τοῦ βίου ἐθεώρησαν.

Πρὸς τοῦτο ὅμως πλὴν ἄλλων τινῶν μέσων εἶναι ἀνάγκη, ὅπως ἐξέλθωμεν μακρὰν ἀπὸ τῶν φυλακῶν τῶν μεγαλοπόλεων, ἔξω εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ δάση, ἵνα ἐνωτισθῶμεν ἐκεῖ τῆς αἰθερίας φωνῆς τῆς Μητρὸς Φύσεως, ἡ ὁποία κρατοῦσα ἡμᾶς εἰς τὰς ἀγκάλας της μᾶς ὁδηγεῖ καὶ μᾶς διδάσκει ταυτοχρόνως.

Αἰσθάνεταί τις ἐκεῖ εὐκρινεστέραν τὴν πνοὴν τῆς παντοδυναμίας, ἡ Φύσις, ὁ μέγας οὗτος παράγων τοῦ Ἀληθοῦς καὶ τοῦ Καλοῦ, τῆς Ἀρετῆς καὶ τῆς Ὑγείας, ἑορτάζει τὴν μεγάλην αὐτοῦ νίκην ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ πρὸ τοῦ μεγαλείου ἐκείνου καὶ τῆς ἐπιβολῆς τὰ πάθη καὶ τὰ μίση σιγῶσι, ὁ ἄνθρωπος ἔρχεται ἐγγύτερον πρὸς τὴν συνείδησίν του, γίνεται ἐναρετώτερος, εὐσεβέστερος καὶ θρησκευτικώτερος.

Ποσάκις ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ἐλάτης καὶ τῆς ὀξύας μὲ τὴν εὐώδη αὔραν τῆς ἀνοίξεως ἐλαφρῶς περιπνέουσαν, ἐπὶ τοῦ ὅπλου στηριζόμενος ἐφ' ὑψηλῶν κορυφῶν μακρὰν ὑπὲρ πᾶσαν τὴν περὶξ χώραν περιφέρων τὸ βλέμμα, ἕκαστος ἐξ ἡμῶν δὲν ἐχάρη ἐνδομύχως καὶ δὲν ἀνεγεννήθη, δὲν ἐώρτασε τὴν ἡμέραν ἐκείνην βαθέως εὐχαριστημένος, ὡραῖα ὄνειρα ὀνειροπολῶν καὶ μεγάλας ἀποφάσεις συλλαμβάνων.

Ἀληθῶς ἐν τῇ ὑγείᾳ καὶ τῇ ἁρμονικῇ ἀναπτύξει τῶν σωματικῶν, πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐν τῇ πλήρει καὶ ὀρθῇ ἀντιλήψει τῆς Φύσεως, ἡ ὁποία μόνη ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ γνῶθι σαυτόν, ἐξαλείφονται τὰ τελευταῖα ἴχνη τῶν πλανῶν καὶ τῶν στρεβλῶν ἰδανικῶν τὰ ὁποῖα τείνουσι νὰ καταβιβάσωσι καὶ ἀποκτηνώσωσι τὸν ἄνθρωπον τῆς συγχρόνου κοινωνίας. Καὶ ἐν τούτῳ ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ θεμελιώδης ἠθικὴ ἀντίδρασις, ἡ ὁποία ἀπὸ τῆς λελογισμένης ἐξασκήσεως τῆς θήρας εἰς τὸν ἄνθρωπον προέρχεται.

Τὴν ὑπέροχον κοινωνικὴν σπουδαιότητα τῆς θήρας τελείως ἐξετίμησαν καὶ οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι.

Οὕτως οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι ἐθεώρουν τὴν θήραν ὡς τὸ ἄριστον διαπαιδαγωγικὸν μέσον τῆς νεότητος καὶ ἐφρόντιζον ὅπως οἱ νέοι ἐπιμελοῦνται αὐτῆς διότι ὅπως λέγει ὁ Ξενοφῶν «Ἐώρων γὰρ ὅτι τῶν νεωτέρων μόνη ἡ ἡδονὴ αὕτη, δηλ. ἡ θήρα, πλεῖστα ἀγαθὰ ποιεῖ. Σώφρονά τε γὰρ ποιεῖ καὶ δικαίους διὰ τὸ ἐν τῇ ἀληθείᾳ παιδεύεσθαι».

Οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιᾶται ἐπεδίδοντο ὁμοίως μετὰ ζέσεως εἰς τὴν θήραν καὶ ὡδήγουν τοὺς νέους αὐτῶν οὐχὶ εἰς τὴν ἀγοράν, ὅπως τοῦτο σήμερον συμβαίνει ἀλλ' ἔξω εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν, ἵνα ἐκεῖ ἀσκούμενοι καὶ κοπιῶντες ἀναπτυχθῶσι, οὐχὶ διὰ τῆς μαλθακότητος ἀλλ' ἐν μέσῳ τῶν ὅπλων καὶ τῆς θήρας, εἰς τοὺς ἀηττήτους ἐκείνους ἄνδρας οἱ ὁποῖοι ἔκτοτε κατέστησαν παροιμιώδεις.

Ἐπίσης εἰς τὰ κοινὰ γεύματα τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων δὲν ἐπετρέπετο νὰ συμφάγῃ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος προηγουμένως κυνηγήσας ἐν ἐλευθέρῳ πεδίῳ δὲν ἐφόνευσε κάπρον.

Γενικῶς δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαῖοις Ἕλλησι ἡ θήρα ἐθεωρεῖτο ὡς εὕρημα τῶν δύο μεγάλων θεῶν τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ὑπαίθρου φύσεως, τοῦ Ἀπόλλωνος δηλ. καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, καὶ ῥητῶς ἀναφέρει ὁ Ξενοφῶν ὅτι ὅλοι οἱ μεγάλοι Ἕλληνες μυθολογικοὶ ἥρωες ἀπὸ τοῦ Ἀχιλλέως μέχρι τοῦ Ἰάσονος καὶ ἀπὸ τοῦ Νέστορος μέχρι τοῦ Ὀδυσσέως διὰ τῆς θήρας καὶ τῶν κυνηγεσίων ἀνετράφησαν καὶ διεπαιδαγωγήθησαν εἰς τοὺς μεγάλους ἐκείνους χαρακτῆρας.

Πολὺ δὲ δικαίως καὶ ὁ Ῥωμαῖος Ὁράτιος λέγει ὅτι, ὅταν ὁ ἐλεύθερος ἀνὴρ ἀποτροπιάζεται τὰς κακουχίας τὰς ὁποίας ἡ θήρα συνεπάγεται καὶ εὐχερέστερον τοὺς κύβους παίζει ἢ ἄλλως τὸν χρόνον του σπαταλᾷ, τοῦτο εἶναι ἀσφαλὲς τεκμήριον ἐθνικῆς καταπτώσεως καὶ ἐκφυλισμοῦ.

Ἀλλὰ καὶ σήμερον ἐν τῇ βορειοτέρᾳ καὶ μέσῃ Εὐρώπῃ ὑψηλὴ ὄντως καὶ εὐγενὴς θεωρεῖται καὶ εἶναι ἡ ἀποστολὴ τῆς θήρας, τὴν ὁποίαν οἱ μεγάλοι γεωκτήμονες καὶ οἱ ἀριστοκράται τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ γένους, μάλιστα δὲ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ αὐτοκράτορες, τοσοῦτον λατρεύουσιν.

Περιβεβλημένοι πάντες τὴν ἀπέριτον ἐκείνην κυνηγετικὴν στολὴν διοιτῶνται ἐπὶ ἡμέρας ἢ καὶ ἑβδομάδας ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ ἐντὸς μικρῶν οἰκίσκων ἢ καὶ μικρῶν κυνηγετικῶν ἀνακτόρων, τὰ ὁποῖα ἁρμονικώτατα ἐντὸς τῶν δασῶν ἐπὶ γραφικωτάτων πολλάκις τοποθεσιῶν ἀνεγείρονται καὶ ἐκεῖ ἐπιδίδονται μετὰ ζέσεως εἰς κυνηγεσίας διεξαγομένας κατὰ κανόνας καὶ ἤθη καὶ ἔθιμα κυνηγετικά, εὐγενῆ καὶ χάριτος πλήρη, τὰ ὁποῖα ἀπὸ ἑκατονταετηρίδων θεσπισθέντα τηροῦνται μέχρις κεραίας παρὰ πάντων ἀπὸ τῶν πριγκήπων καὶ τῶν βασιλέων μέχρις τοῦ ἁπλουστάτου κυνηγοῦ.

Ἀλλ' ἐκεῖ τὰ τῶν θηραμάτων διέπει τάξις ζηλευτὴ καὶ ἁρμονία ἀνταξία πολιτισμένων λαῶν. Τὰ θηράματα κατὰ τὰς κυνηγεσίας δὲν φονεύονται οὐδὲ ἐξαφανίζονται μέχρι τοῦ τελευταίου,

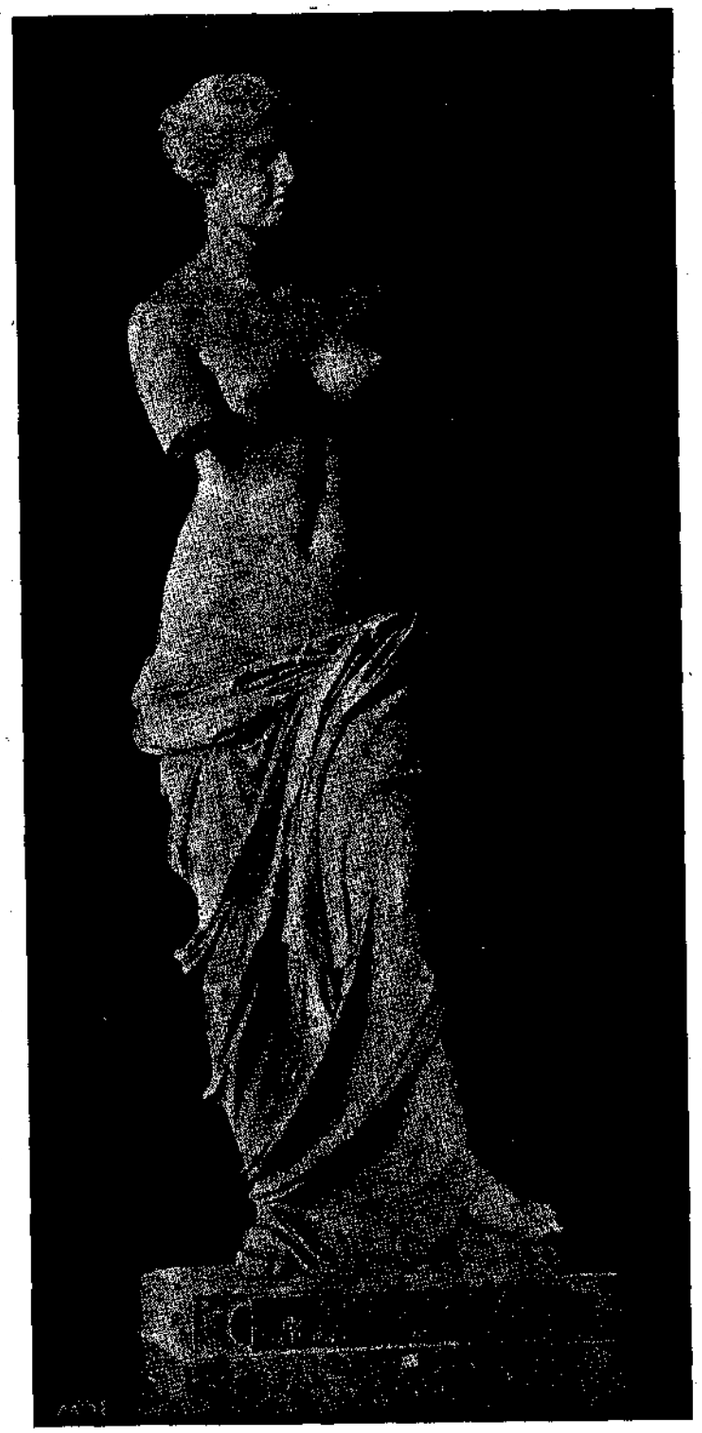

Η ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΤΗΣ ΜΗΛΟΥ

τοὐναντίον διατηρεῖται πάντοτε ἀρκετὸς ἀριθμὸς αὐτῶν, μάλιστα δὲ θηλέων.

Κατὰ δὲ τοὺς βαρεῖς χειμῶνας, ὁπότε βαθεῖα χιὼν καλύπτει τὸ ἔδαφος καὶ αἱ τροφαὶ τῶν θηραμάτων ἐν τῷ δάσει σπανίζουσι, προσφέρονται ἐπὶ μῆνας πολλάκις μεγάλα ποσὰ τροφῶν, ὡς καρπῶν, ἀπεξηραμένης χλόης κλπ. εἰς τὰς ὡς ἐκ τοῦ χειμῶνος ἐξησθενημένας ἀλλὰ καὶ μὴ θηρευομένας τότε ἐλάφους ἰδίᾳ καὶ δορκάδας.

Ποῦ δὲ κατόπιν ὅλων τούτων παρ᾽ ἡμῖν τοῖς νεωτέροις Ἕλλησιν ἡ θήρα κατέπεσε, πῶς αὕτη ἐννοεῖται καὶ ἐξασκεῖται, εἶναι ἀληθῶς λίαν λυπηρὸν καὶ δυσάρεστον νὰ περιγράψῃ τις.

Περιεγράψαμεν ἤδη τὴν φοβερὰν κατάπτωσιν τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοῦ εἴδους τῶν κυνηγετικῶν ἡμῶν ζῴων, μάλιστα τῶν εὐγενεστέρων καὶ θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τούτου. Ἀλλὰ μήπως τὸ ποιὸν καὶ ἡ κυνηγετικὴ ἀντίληψις τῶν πλείστων ἐκ τῶν κυνηγῶν ἡμῶν εἶναι ἀνωτέρα;

Ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἐφωδιασμένος μὲ πεντάδραχμον τινὰ ἄδειαν κυνηγίου κατὰ τοὺς μῆνας κατὰ τοὺς ὁποίους ἐπιτρέπεται ἡ θήρα, μὲ ἄδειαν δὲ πρὸς ἐμπλουτισμὸν τοῦ φυσιογραφικοῦ Μουσείου — ὦ μεγάλη θεὰ Ἐπιστήμη καὶ σὺ παρθένος Ἄρτεμις! — καθ᾽ οὓς μῆνας δὲν ἐπιτρέπεται ἡ θήρα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ἄνευ οὐδεμιᾶς οἱασδήποτε ἀδείας ἐξέρχεται εἰς θήραν πολλάκις ἐπὶ τῶν ὁδῶν καὶ εἰς τὰ πρόθυρα τῶν πόλεων φονεύων ἀδιακρίτως, ὅ,τι κατὰ τύχην συναντήσῃ, ἀπὸ τῶν μικρῶν ὠδικῶν πτηνῶν μέχρι τῶν κοσσύφων, τρυγόνων καὶ ὀρτύκων, εὐτυχὴς λογιζόμενος ἂν κατόπιν πορειῶν πολλῶν ὡρῶν ἢ καὶ ἡμερῶν ὁλοκλήρων διὰ μέσου δασῶν ἐκτεταμένων συναντήσῃ ἐπὶ τέλους δείλαιον τινὰ λαγωὸν ἢ πανοῦργον ἀλώπεκα πρὸς δοκιμὴν τῆς κυνηγετικῆς του ἐπιδεξιότητος.

Πᾶν ἔδαφος, πᾶσα ἰδιοκτησία εἴτε ἀγρὸς εἴτε δάσος, εἴτε ποταμὸς εἴτε κῆπος θεωρεῖται ὡς ἀπόλυτος κυνηγετικὴ ἰδιοκτησία τῶν νεωτέρων τούτων Ἑλλήνων κυνηγῶν, οἱ ὁποῖοι τὸ μόνον πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἠδυνήθησαν ἀσφαλῶς νὰ κατορθώσωσι, εἶναι ἡ ὁλοσχερὴς σχεδὸν καταστροφὴ τῶν εὐγενῶν θηραματικῶν ἡμῶν ζῴων, καὶ ἡ κατάπτωσις τῆς θήρας εἰς τὸ ἐλεεινὸν ἐκεῖνο ἐπίπεδον εἰς τὸ ὁποῖον αὕτη παρ᾽ ἡμῖν κακῇ μοίρᾳ εὑρίσκεται.

Ἡ κατάστασις ὅμως αὕτη διὰ τὴν ὁποίαν ἀληθῶς ἡ Ἄρτεμις ἰδιαιτέρως θὰ θλίβεται, βλέπουσα τοὺς ἱεροὺς αὐτῆς πατρίους τόπους, ἔνθα ἄλλοτε αὕτη διεπαιδαγώγει λάτρας καὶ ἥρωας ὡς τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὸν Ἰάσονα, καταρυπαινομένους ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἡμιβαρβάρων κυνηγῶν, εἶναι καιρὸς πλέον νὰ λείψῃ.

Δὲν εἶναι ὁ χῶρος ἐνταῦθα, ὅπως ἐκτενῶς καὶ ἐν λεπτομερείᾳ διαπραγματευθῶμεν περὶ ὅλων τῶν μέτρων τὰ ὁποῖα δέον νὰ ληφθῶσιν πρὸς βελτίωσιν καταστάσεως τοσοῦτον δυσαρέστου.

Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὰ διάφορα προταθέντα καὶ ὑπὸ τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς ὑποβληθέντα μέτρα παρετηρήσαμεν κεφαλαιωδεστάτην τινὰ ἔλλειψιν, τῆς ὁποίας μὴ αἰρομένης, καθ᾽ ἡμᾶς, οὐδεμία βελτίωσις τῆς καταστάσεως ταύτης εἶναι δυνατή, σκοποῦμεν ὅπως μὴ ἀφήσωμεν ταύτην ἐνταῦθα ἀπαρατήρητον.

Ἡ σοβαροτέρα αἰτία τῆς καταπτώσεως τῶν κυνηγετικῶν ἡμῶν συνθηκῶν, ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἐδάφους οὐδόλως θεωρεῖται Νόμῳ καὶ ὡς ἰδιοκτήτης τῶν ἐπ᾽ αὐτοῦ θηραμάτων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀναγκαίως συνεπάγεται τὴν κοινὴν καὶ ἀπεριόριστον ὑπὸ οἱουδήποτε κυνηγοῦ θήραν ἐπὶ οἱουδήποτε ξένου ἐδάφους.

Ἡ κοινὴ ὅμως καὶ ἀπεριόριστος αὕτη χρῆσις εἶνε ἐκείνη ἡ ὁποία κατέστρεψε παρ᾽ ἡμῖν, ὅπως πάντες οἱ γνωρίζοντες τὰ πράγματα ὁμολογοῦσι, τὴν θήραν καὶ αὕτη εἶναι ἡ μεγάλη ρίζα τοῦ κακοῦ, ἡ ὁποία πρέπει διὰ Νομοθετικοῦ μέτρου νὰ ἐκλείψῃ,ὄχι τόσον ὅπως ἐπαυξήσωμεν διὰ τῆς ἐνοικιάσεως τοῦ κυνηγίου τὰ ἀπὸ τῶν κτημάτων εἰσοδήματα τῶν γεωκτημόνων, οἱοιδήποτε καὶ ἂν ὦσιν οὗτοι, ὡς τσιφλικιοῦχοι, Κοινότητες, Κράτος κλπ., ὅσον διὰ νὰ δημιουργήσωμεν τὴν μόνην ἀσφαλῆ βάσιν πρὸς ἐξυγίανσιν καταστάσεως, ἡ ὁποία βεβαίως δὲν τιμᾷ τὸν τόπον.

Δὲν εἶναι μόνον ἁπαξάπαντες οἱ Τευτονογερμανικοὶ λαοὶ ἀπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Ἄγγλων μέχρι τῶν Δανῶν καὶ τῶν Σουηδῶν, οἱ ὁποῖοι οὕτω σκοπίμως ὥρισαν τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ ἐδάφους ὡς τὸν ἰδιοκτήτην καὶ τῶν ἐπ᾽ αὐτοῦ κυνηγετικῶν ζῴων. Αὐτὸς ὁ ἀπὸ μακροῦ θεσπισθεὶς Γαλλικὸς κυνηγετικὸς κῶδιξ ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ ἄρθρῳ οὐδὲν ἕτερον περιέχει παρὰ τὴν διάταξιν, ὅτι εἰς οὐδένα ἐπιτρέπεται ἡ θήρα ἐπὶ ἐδάφους τινὸς ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ ἰδιοκτήτου ἢ κατόχου τοῦ ἐν λόγῳ ἐδάφους.

Μόνον δὲ οὕτω κεφαλαιωδῶς κανονίζοντες τὰ τῆς θήρας ἡμῶν, ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς ἄλλα τινὰ δευτερεύοντα μέτρα, θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐπαναφέρωμεν ἐν τῇ κλασικῇ ταύτῃ χώρᾳ τὴν ὑπέροχον ἐκείνην λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος ἀπὸ τῆς ὁποίας τοσοῦτον ἔκτοτε κακῇ μοίρᾳ ἐξεπέσαμεν.

Π. ΚΟΝΤΟΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ ΤΗΣ ΜΗΛΟΥ

Αφότου ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν Μῆλον τὸ περίφημον ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης, αἱ περὶ αὐτοῦ συζητήσεις δὲν ἔπαυσαν. Δύο ζητήματα ἰδίως ἀπησχόλησαν πολὺ τὸν ἀρχαιολογικὸν κόσμον: Εἰς ποίαν ἐποχὴν ἀνήκει τὸ ἄγαλμα καὶ ποία ἦτο ἡ θέσις τῶν χειρῶν. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον μερικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ ἔργον εἶνε ἄξιον τῆς ἐνδόξου ἐποχῆς τοῦ Φειδίου· ἄλλοι μᾶς ἐνθυμίζουν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Ἕλληνες γλύπται δὲν ἐτολμοῦσαν ἀκόμη νὰ παραστήσουν θεὰν γυμνὴν καὶ ἀνάγουν τὴν Ἀφροδίτην εἰς μεταγενεστέραν ἐποχήν, δηλ. μεταξὺ τοῦ 300 καὶ 100 π. Χ. Οἱ μᾶλλον εἰδήμονες κατέληξαν εἰς τὴν τελευταίαν χρονολογίαν, παραδεχόμενοι συγχρόνως τὸ ἐξαιρετικὸν μεγαλεῖον καὶ τὴν ὡραιότητα τοῦ ἔργου. Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς χρονολογίας ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ σχηματίσῃ γνώμην· τὸ ζήτημα ὅμως τῶν χειρῶν εἶνε δυσκολώτερον. Ὅταν εὑρέθη, εἶχε τὸ ἄγαλμα χέρια; Καὶ ἐὰν εἶχε, τί ἔγειναν; Εἶνε παράδοξον πῶς, ὅταν μετεφέρθη τὸ ἄγαλμα εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ὁ Λουδοβῖκος XVIII παρήγγειλε νὰ τὸ τοποθετήσουν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, δὲν ἐπροσπάθησαν τότε νὰ μάθουν ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς εὑρέσεώς του εἰς τὴν Μῆλον καὶ τὴν τύχην τῶν χειρῶν. Ὁ χωρικός, ὁ ὁποῖος τὸ εἶχεν ἀνεκαλύψει, καὶ ὁ κ. Μπρέστ, ὁ Γάλλος πρόξενος τῆς Μήλου ἠμποροῦσαν κάλλιστα νὰ διηγηθοῦν ὅλην τὴν ἱστορίαν. Εἶνε ὅμως παράδοξον ὅτι ἕως τὰ 1847 κανεὶς δὲν ἐσκέφθη νὰ ὁμιλήσῃ σοβαρὰ μὲ τὸν κ. Μπρὲστ καὶ νὰ γράψῃ, καὶ μόνον κατὰ τὸ 1877 ἀνεκοινώθη ἡ μετ᾽ αὐτοῦ συνέντευξις.

Ὑπάρχει ἕνα φυλλάδιον τοῦ κ. Dussault, τοῦ ἀρχιτέκτονος ὁ ὁποῖος εἶχε συνομιλήσει μὲ τὸν κ. Μπρέστ. Τὸ φυλλάδιον αὐτὸ περιέχει πολὺ ἐνδιαφέρουσαν ἀνακοίνωσιν περὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς περιφήμου Ἀφροδίτης. Ὁ κ. Ντυσσὼ ἦτο εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὸ 1847, καὶ προσεκλήθη εἰς γεῦμα τῆς Γαλλικῆς Πρεσβείας. «Ἡ θέσις σας θὰ εἶνε πλησίον τοῦ κ. Μπρέστ, ὁ ὁποῖος πρῶτος εἶδε τὴν ὡραίαν Ἀφροδίτην ἐπάνω εἰς τὸ βάθρον της» ἔγραφεν ἡ πρόσκλησις. Ὁ κ. Μπρὲστ καὶ ὁ κ. Ντυσσὼ ἐσυμφώνησαν νὰ ἰδωθοῦν τὴν ἐπαύριον διὰ νὰ ὁμιλήσουν ἰδιαιτέρως περὶ τοῦ ἀγάλματος.

«Μίαν ἡμέραν κατὰ τὸ ἔτος 1820, διηγήθη ὁ κ. Μπρέστ, ἕνας χωρικὸς εἰς τὴν Μῆλον, ὀνομαζόμενος Γεῶργος, σκάβοντας τὸ χωράφι του, εἰς τὸν κατήφορον τῆς ἀρχαίας ἀκροπόλεως ξερρίζωσε ἕναν βάτον, καὶ ἔξαφνα εἶδε ὅτι ἄμμος καὶ πέτρες ἐκύλησαν εἰς τὸ κενὸν ποὺ ἐσχημάτισε ὁ βάτος. Ἐκύτταξε μέσα καὶ εἶδε ἕνα ὑπόγειον δωμάτιον κατοικημένον ἀπὸ μεγάλα λευκὰ σώματα. Τρομαγμένος ἔτρεξε νὰ μὲ εὕρῃ, μοῦ ἀνέφερε τὸ πρᾶγμα, καὶ εἶπε μ᾽ ἕνα σοβαροκωμικὸν ὕφος ὅτι «εἶδε ἄσπρα φαντάσματα μέσα σὲ μιὰ σπηλιά». Ἐσκέφθηκα ὅτι κάποια ἀνακάλυψις θὰ ἦτο, ἔτρεξα ἀμέσως μαζί του καὶ εἶδα διάφορα ἀγάλματα μέσα εἰς ὑπόγειον κρύπτην. Ἦτον μικρὸν τετράγωνον οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον διέταξα νὰ ἀνασκάψουν. Ὁ ναὸς ἢ κρύπτη ποὺ ἀπεκαλύψαμεν, στηριζόμενος εἰς τὸν βράχον τῆς ἀκροπόλεως, ἦτο χωμένος εἰς τὸ χῶμα, τὸ ὁποῖον γλιστροῦσε ἀπὸ τὴν πλευράν της, ἀλλ᾽ ἡ ἀψὶς εἰς τὸ τέρμα τοῦ ναοῦ ἐπροφύλαττε τὸ ἀθάνατον ἀριστούργημα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης.

«Ὅταν ἡ Ἀφροδίτη ἀνεκαλύφθη, ἦτο στημένη εἰς τετράγωνον ἁπλοῦν πλίνθον, ὕψους ὀγδοήντα ἑκατοστῶν. Τὰ δύο χέρια ἦσαν πεσμένα κατὰ γῆς εἰς τὰ πόδια τοῦ ἀγάλματος· τὸ ἕνα, λυγισμένον, ἐκρατοῦσε ἕνα μῆλον, τὸ ὁποῖον εἶχε ἴχνη χρώματος. Ἀργότερα ἐπροσπαθήσαμεν νὰ τὰ προσαρμόσωμεν καὶ κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ λυγισμένον ἀριστερὸν χέρι ἐκρατοῦσε τὸ μῆλον, τὸ δὲ ἄλλο, ἀλύγιστον, τὸν πέπλον».

Ὁ κ. Μπρὲστ ἐξηκολούθησε διηγούμενος πόσον ἀντεστάθησαν αἱ Ἑλληνικαὶ ἀρχαὶ τῆς Μήλου εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἀγάλματος εἰς τὴν Γαλλίαν. Εἰς τὴν μεταφορὰν τῆς Ἀφροδίτης ἐπὶ τοῦ πλοίου «La Chevrette» ἦτο παρὼν καὶ ὁ Dumont d'Urville, πρῶτος ἀξιωματικὸς τοῦ πλοίου· καὶ ἂν πρέπῃ νὰ πιστεύσωμεν τὰς ἀφηγήσεις τῶν ἐκεῖ παρόντων, τὸ μὲν ἀριστερὸν χέρι τοῦ ἀγάλματος ἐκρατοῦσε μῆλον, τὸ δὲ δεξιὸν ἀνεσήκωνε τὸν πέπλον ὅπως λέγει ὁ κ. Μπρέστ. Αἱ ἀφηγήσεις αὐταὶ ἦσαν αἱ ἑξῆς: Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἀγάλματος ἔζη εἰς τὴν Μῆλον, Ἕλλην καλόγηρος ὁ ὁποῖος κατηγορούμενος διὰ διάφορα παραπτώματα, ἤθελε νὰ κατάσχῃ τὸ ἄγαλμα διὰ νὰ τὸ χαρίσῃ εἰς τὸν διοικητὴν καὶ ἔτσι νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν εὐνοιάν του. Ὁ καλόγηρος ἐπῆγε εἰς τὸν Γιῶργον, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀνακαλύψει τὸ ἄγαλμα, τοῦ ἔδοσε μεγάλο χρηματικὸν ποσόν, καὶ διέταξε νὰ μεταφέρουν τὸ ἄγαλμα εἰς τὴν παραλίαν, ὅπου ἑλληνικὸν πλοῖον ἦλθε νὰ τὸ παραλάβῃ. Καθ᾽ ἣν στιγμὴν οἱ Ἕλληνες ναῦται τὸ ἀπεκόμιζαν, ἔφθασε ὁ γραμματεὺς τῆς Γαλλικῆς Πρεσβείας. Τὸ Γαλλικὸν πλήρωμα ἀμέσως ἐπέπεσε κατὰ τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν, οἱ ὁποῖοι ἔσυραν τὴν Ἀφροδίτην μὲ σχοινία. Ἡ μάχη διήρκεσε ἀρκετὴν ὥραν, καὶ ἐπὶ τέλους οἱ Γάλλοι ἐπῆραν τὸ ἄγαλμα. Διαρκούσης τῆς πάλης τὰ χέρια τοῦ ἀγάλματος ἐξηφανίσθησαν.

Ἡ διήγησις τοῦ κ. Μπρὲστ διὰ τὰ χέρια τῆς Ἀφροδίτης ἀμφισβητήθη ὑπὸ διαφόρων ἰδίως τοῦ κ. W. J. Stillman, καὶ πολλοὶ ἀρχαιολόγοι

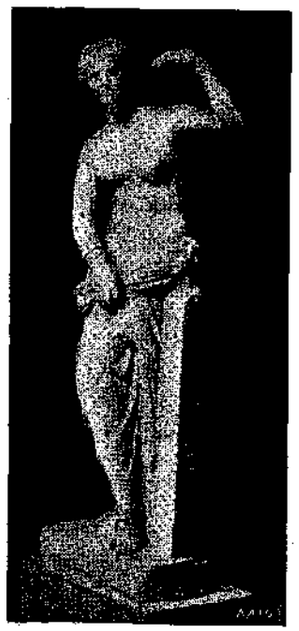

Αἱ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ ΤΗΣ ΜΗΛΟΥ

καὶ γλύπται ἐξέφεραν διαφόρους γνώμας διὰ τὴν θέσιν τῶν χεριῶν. Ἡ γνώμη τοῦ κ. Stillman ἦτο ὅτι εἶχαν τὴν ἰδίαν διάταξιν τῆς περιφήμου χαλκῆς «Νίκης τῆς Brescia», ὅπου τὸ ἀριστερὸν κρατεῖ ἀσπίδα, τῆς ὁποίας τὸ κάτω μέρος ὑποβαστάζεται διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μηροῦ ἐνῷ μὲ τὸ δεξιὸν «ἡ Νίκη» γράφει ἐπὶ τῆς ἀσπίδος· καὶ συμπεραίνει ὅτι ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου εἶνε πραγματικῶς Νίκη—ἡ πραγματικὴ Νίκη ἡ ὁποία ὑπῆρχε ἄλλοτε εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἀπτέρου Νίκης εἰς τὰς Ἀθήνας! Ἄλλοι παραδεχόμενοι τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Μπρέστ, πιστεύουν ὅτι τὸ ἄγαλμα εἶνε πραγματικῶς Ἀφροδίτη, καὶ ὅτι ἡ θέσις τῶν χεριῶν, ὅπως τὴν περιγράφει οὗτος καὶ ἐμμένει εἰς τὴν περιγραφήν, ἦτο φυσικὴ καὶ κατάλληλος διὰ νὰ παραστήσῃ τὴν θεὰν κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θριάμβου της ὡς ὡραιοτέρας. Ὅστις δήποτε ἐξετάσῃ καὶ τώρα τὸ ἄγαλμα μὲ προσοχήν, θὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἀριστερὸς βραχίων ἦτο ἀνασηκωμένος καὶ ὁ δεξιὸς πρὸς τὰ κάτω. Αὐτὸ ἠκολούθησαν ὅλοι ὅσοι ἐπεχείρησαν νὰ συμπληρώσουν τὸ ἔργον. Ἐκ τῶν συμπληρώσεων αὐτῶν δίδομεν μερικάς, μία ἐκ τῶν ὁποίων δεικνύει τὴν θεὰν εἰς τὴν θέσιν τῆς Νίκης τῆς Brescia, καὶ ἄλλη τοῦ κ. Tarral συμφωνεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μὲ τὴν γνώμην τοῦ κ. Μπρέστ.

Μαζὶ μὲ τὴν Ἀφροδίτην εὑρέθησαν καὶ δύο «*Ἑρμαῖ*», καὶ ὁ κ. Tarral ἐσυμπλήρωσε τὸ ἔργον μὲ ἕνα Ἑρμῆν, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι καὶ ἀπίθανον. Αἱ ἄλλαι εἰκόνες δεικνύουν ἄλλας γνώμας. Ἡ ἄνω περιγραφὴ τοῦ πῶς τὸ ἄγαλμα ἀπώλεσε τὰς χεῖρας του, κατεπολεμήθη ἀπὸ ἄλλους αὐτόπτας μάρτυρας. Ποτὲ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ ἡ ἀλήθεια. Ἐν τούτοις, μὲ χέρια ἢ χωρὶς χέρια, τὸ κάλλος τοῦ ἔργου κατακτᾷ τὸν κόσμον, καὶ ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ἀληθῶς διὰ τὴν Ἀφροδίτην, «ὅτι οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ἡ συνήθεια ἠμποροῦν νὰ μαράνουν τὴν ἐμορφιά της καὶ νὰ ἐλαττώσουν τὴν γοητείαν της».

[Ἐκ τοῦ ἀγγλ. ὑπὸ Α. Μ.] WENTWORTH HUYSHE

ΤΑ ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ ΤΟΥ ΟΜΑΡ ΚΑΓΙΑΜ

Κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη μιὰ παράξενη φιλολογικὴ ἀσθένεια διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Ἀγγλίαν ἡ *Ὁμαρῖτις*. Ἡ ψύχωσις αὐτὴ κατέκτησε ὅλην τὴν κοινωνίαν τῶν ἐγγραμμάτων καὶ τῆς ἀριστοκρατίας, ἔχει δὲ ὡς ἀντικείμενον τὰ «Τετράστιχα τοῦ Πέρσου ποιητοῦ Ὁμὰρ Καγιὰμ» ἔργον τοῦ Ἄγγλου ποιητοῦ Ἐδουάρδου Φιτζγκεράλδ. Ἐκ τῆς Ἀγγλίας ὁ ἐνθουσιασμὸς μετεδόθη ταχέως εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην, καὶ τὰ τετράστιχα τοῦ Ὁμὰρ Καγιὰμ (τὰ Ῥουπαγιὰν=τετράστιχα) μετεφράσθησαν εἴτε ἐμμέτρως εἴτε εἰς πεζὸν λόγον καὶ ἐξεδόθησαν εἰς πολλὰς ἐκδόσεις ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Λέγουν ὅτι ὁ γάλλος συγγραφεὺς Maurice Barrès ἐσυνείθιζε νὰ τοποθετῇ ἐν ἀντίτυπον τῶν τετραστίχων ἐν ἑκάστῳ δωματίῳ τῆς κατοικίας του διὰ νὰ δύναται νὰ τὰ ἀναγινώσκῃ εἰς οἱανδήποτε ὥραν θελήσῃ...

Καὶ ὅμως οἱ θαυμαστοὶ αὐτοὶ στίχοι ἐν οἷς ὁ αἰώνιος πεσιμισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ ἄγων ἀπὸ τοῦ Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων μέχρι τοῦ Schopenhauer, εὗρεν ἴσως τὴν μεγαλοπρεπεστέραν αὐτοῦ ἔκφρασιν, οἱ θαυμαστοὶ αὐτοὶ στίχοι ἔμειναν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἄγνωστοι καὶ ἐντελῶς παρηγκωνισμένοι....

Ὁ Ὁμὰρ Καγιὰμ ἔζη περὶ τὰ 1100 μ. Χ. εἰς Νεσαπούρ, χωρίον τῆς Περσίας... Περὶ αὐτοῦ ὀλίγα εἶναι γνωστά. Κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν εἶχε συνδεθῇ διὰ ζωηρᾶς φιλίας μετὰ δύο ἐκ τῶν ὁμηλίκων του. Ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν εἰς ἔγινε βεζύρης καὶ ἀπέθανε βίαιον θάνατον, ὁ δ' ἕτερος ἀρχηγὸς μεγάλης ληστρικῆς συμμορίας. Ὁ Ὁμὰρ ἔμεινε εἰς τὸ χωρίον του καὶ διῆλθε τὸν βίον του μελετῶν τὰ περὶ ἑαυτόν. Τὰς μὲν ἡμέρας του διήρχετο ἐντὸς μεγάλου κήπου, τὰς δὲ νύκτας προσκαλῶν τοὺς φίλους του ἐθαύμαζε μετ' αὐτῶν τὸν οὐρανὸν καὶ τοὺς ἀστέρας. Εὐρυμαθὴς εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας ἀλλὰ καὶ μὴ εὑρὼν δι' αὐτῶν τὴν ἐξήγησιν τῶν μεγάλων φιλοσοφικῶν προβλημάτων, κατήντησε νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν μέθην οὐχὶ ὡς ἄλλοι διὰ νὰ λησμονήσουν ἢ διὰ ν' ἀγνοοῦν, ἀλλὰ ἵνα δι' αὐτῆς ἐμβαθύνῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ περὶ αὐτὸν σύμπαντος. Τὰ τετράστιχα του ἀνερχόμενα εἰς 4 ἕως 5 χιλιάδας, κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦσαν φημισμένα εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, ἔμειναν ὅμως ἄγνωστα εἰς τὴν Δύσιν...

Πρὸ πεντήκοντα περίπου ἐτῶν ἓν χειρόγραφον ἀντίγραφον τῶν τετραστίχων τοῦ Ὁμὰρ Καγιὰμ ἀνευρέθη ἐν Ἀγγλίᾳ ἐν τῇ Βοδλεϊανῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ὀξφόρδης ὑπὸ τοῦ M. Cowell, ὅστις καὶ ἀνέφερε τὸ εὕρημα εἰς τὸν φίλον του ποιητὴν Ἐδ. Φιτζγκεράλδ... Ὁ τελευταῖος οὗτος, γνώστης ὢν τῆς περσικῆς, ἀπεφάσισε νὰ καταγίνῃ εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ μετάφρασιν τῶν ἀρί-

στων ἐξ αὐτῶν. Ἐπὶ τρία ἔτη συνεχῶς ἀπὸ τοῦ 1856/59, ὁ ἐρημίτης ποιητὴς Φιτζγκεράλδ, μόνος εἰς τὴν παραθαλάσσιον αὐτοῦ κατοικίαν μὲ μερικὰ βιβλία καὶ τὸ πιάνο του, καὶ μὲ μόνην συντροφιὰν τὴν συνομιλίαν τῶν χωρικῶν φίλων του καὶ πρὸ πάντων ἑνὸς γέροντος ναύτου μεθ' οὗ ἐξήρχετο εἰς ἐκδρομὰς θαλασσινάς, εἰργάσθη, καὶ ἐκ τῶν 4 χιλ. τετραστίχων ἐξέλεξε καὶ μετέφρασε περὶ τὰ 120 καὶ ἐξέδωκε αὐτὰ δι' ἐξόδων του εἰς μικρὸν τομίδιον. Ἐκράτησε μερικὰ ἀντίτυπα δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς φίλους του, τὰ δὲ ὑπόλοιπα τὰ ἐχάρισε εἰς τὸν ἐκδότην του. Τὸ βιβλίον ὅμως ἐπέρασε ἀπαρατήρητον, καὶ κατήντησε νὰ μὴ εὑρίσκῃ ἀγοραστὴν εἰς οὐδεμίαν τιμήν. Διὰ νὰ ἐκποιήσῃ τὸν σωρὸν τῶν ἀντιτύπων ὁ ἐκδότης, τὰ ἔρριψε εἰς τοὺς καλάθους τῶν βιβλίων τῆς πεντάρας — ὡς λέγουσιν ἐκεῖ εἰς τὰ penny-box.

Ἡμέραν τινὰ διαβαίνων πρὸ τοῦ βιβλιοπωλείου ὁ διάσημος Swinburne, ἔτυχε νὰ ρίψῃ βλέμμα ἐπὶ ἑνὸς ἀντιτύπου τῶν τετραστίχων αὐτῶν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἐδ. Φιτζγκεράλδ. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι σήμερον τὰ ἀντίτυπα τῆς πρώτης ἐκείνης ἐκδόσεως τιμῶνται ἐν Λονδίνῳ £ 20, εἰς δὲ τὴν Νέαν Ὑόρκην ἔφθασαν εἰς τὴν τιμὴν τῶν 260 δολλαρίων.

Πῶς ἐξηγεῖται ὁ ἔκτακτος αὐτὸς ἐνθουσιασμός; Ἴσως τὰ τετράστιχα αὐτὰ συνέπεσε νὰ εἶναι σύμφωνα πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην φιλολογικὸν πνεῦμα, ἤτοι νὰ ἐνέχουν πεσσιμισμὸν ἀρρενωπὸν καὶ γενναῖον, ὄχι ἀπαισιοδοξίαν δειλὴν καὶ ἄνανδρον... κάτι τι ὡς τὸν ἡρωϊκὸν πεσσιμισμὸν τοῦ Nietzsche... Ἐὰν ὁ Schopenhauer ἦτο Πέρσης καὶ ποιητής, θὰ ἠδύνατο νὰ γράψῃ τὰ τετράστιχα τοῦ Ὀμὰρ Καγιὰμ—λέγει ὁ γάλλος κριτικὸς Aug. Filon... Οἱ στίχοι του εἶναι βλασφημίαι· ἴσως ὅμως εἶναι αἱ ὡραιότεραι καὶ μεγαλοπρεπέστεραι ἃς ἠδύνατο ποτὲ νὰ ἐκφέρῃ ἡ ἀνθρωπίνη ἀπογοήτευσις...».

Τὸ ἀγγλικὸν κείμενον τοῦ Φιτζγκεράλδ, θεωρεῖται ὡς ἀριστούργημα εἰς ὅλην τὴν ἀγγλικὴν ποίησιν. Ἔχει συντομίαν, δύναμιν καὶ λαμπρὸν μεγαλεῖον εἰς τὰς παρομοιώσεις του. Ἐκ τῶν κάπως ἀσυναρμολογήτων τετραστίχων τοῦ Πέρσου ποιητοῦ ἐξ ὧν ἕκαστον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀνεξάρτητον ἐπίγραμμα, ὁ Φιτζγκεράλδ ἐξέλεξε τὰ ὡραιότερα καὶ καθὼς λέγει ὁ περὶ αὐτοῦ γράψας ἀρίστην μονογραφίαν ἄγγλος A. C. Benson, ... «ἐχάραξε ὡς ἐπί τινος ἀορίστου γραμμῆς τὴν ἱστορίαν μιᾶς ψυχῆς».

Ὁ Φιτζγκεράλδ ἔκαμε τέσσαρας ἐκδόσεις τῶν τετραστίχων του, μέ τινας παραλλαγὰς εἰς ἑκάστην. Ἡ δευτέρα, ἡ τοῦ 1868, θεωρεῖται ὡς ἡ ἀρίστη. Ἐπὶ αὐτῆς εἰργάσθην καὶ ἐγὼ καὶ προσεπάθησα νὰ διατηρήσω εἰς τὴν ἑλληνικήν μου ταύτην μετάφρασιν τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀγγλικοῦ κειμένου...

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΕΛΗΣΙΩΤΗΣ

ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ

Ἐπάνω! Ξύπνα: ἡ αὐγὴ στὴ θολωτὴ τὴ νύχτα
ἕνα λιθάρι ἔρριξε κ' εὐθὺς τἀστέρια διώχνει·
γιὰ κύττα: στὴν Ἀνατολὴ μὲ τὸ λαμπρὸ τὸ δίχτυ
ὁ Κυνηγὸς ἐτύλιξε τοῦ Βασιληᾶ τὸν Πύργο.

*

Τὸ πρωτοχάραγμα ἄπλωνε στὸν οὐρανὸ ἕνα χέρι
καὶ μιὰ φωνὴ ὀνειρεύθηκα νὰ κράζῃ στὴν ταβέρνα,
—Σ' κωθῆτε πάνω, βρὲ παιδιὰ γεμῖστε τὸ ποτῆρι
γιατὶ τὸ κρασοπότηρο τοῦ βίου θὰ στεγνώσῃ.

*

Μόλις λαλοῦσε ὁ πετεινός, κ' ἐμπρὸς εἰς τὴν ταβέρνα
ὅλοι τους κράζανε ὀρθοί... «Ἐμπρὸς τὴ θύρα [ἀνοῖξτε
ὥρες πολλὲς δὲν ἔχομε νὰ μένωμε κοντά σας
καὶ μιὰ νὰ βγοῦμε, ξέρετε, δὲν θὰ μᾶς ξαναϊδῆτε!»

Ἀλήθεια, ἐχάθηκε τὸ Ἰρὰμ μὲ ὅλα του τὰ ῥόδα,
ἐχάθηκε καὶ τὸ Γιαμσὴδ τὸ ἑπτάστροφο ποτῆρι.
Ὅμως στὰμπέλι πάντοτε ρουμπίνι ξεφυτρώνει
καὶ ὡς τὴν ὄχθη τοῦ γιαλοῦ ὁ κῆπος ξανανθίζει.

*

Καὶ στὸ χωριό σου ἂν βρίσκεσαι, ἢ καὶ στὴν [Βαβυλῶνα
καὶ τὸ ποτῆρι μὲ χαρὰ τἀδειάζῃς ἢ μὲ πίκρα,
σταλιὰ-σταλιὰ καὶ τὸ κρασὶ θὰ φεύγῃ τῆς ζωῆς σου,
κ' ἕνα πρὸς ἕνα τῆς ζωῆς θὰ ρεύσουνε τὰ φύλλα.

*

Ἔλα νὰ πᾶμε οἱ δυὸ μαζὶ στὸ δροσερὸ λειβάδι
ἐκεῖ ποὺ γέρνουν τὰ σπαρτά... στῆς ἐρημιᾶς τὸν [ἄμμο.
Σκλάβος κὶ ἀφέντης εἶναι· κεῖ λέξεις λησμονημένες,
εἶναι γιὰ λύπη ὁ βασιληᾶς ποὺ κάθεται στὸ θρόνο!

Σαὐτὸ τὸ Χάνι τὸ σαθρὸ τὸ κατερειπωμένο,
ποὺ ἀνοιγοκλεῖ δυὸ θύρες του — τὴ Μέρα καὶ τὴ Νύχτα —
πόσοι Σουλτάνοι στὴ σειρὰ μὲ ὅλη τους τὴ δόξα
σταμάτησαν γιὰ μιὰ στιγμὴ καὶ ξαναφύγαν πάλι!

*

Ἐσκέφθηκα πολλὲς φορὲς πῶς κόκκινο τὸ ῥόδο
ἀνθίζει ἐκεῖ ποὺ θάφτηκε τὸ αἷμα ἑνὸς τυράν- [νου,
καὶ πῶς ὁ κάθε ὑάκινθος ποὺ βγαίνει μὲς τὸν [κῆπο,
βγαίνει ἀπ' τὸ χῶμα τῆς ταφῆς μορφιᾶς χαρι- [τωμένης.

*

Τὸ χορταράκι τὸ χλωρὸ ποὺ μόλις πρασινίζει
σὰν ἕνα χνοῦδι τρυφερὸ στοῦ ποταμοῦ τὶς [ὄχθες,
ἃς μὴ πατοῦμε πάνωτου πολὺ βαρειά... Ποιὸς [ξέρει
ποιὰ χείλη γλυκομίλητα τὸ βγάζουν... πεθαμένα.

*

Γιὰ κεῖνον ποὺ σημερινὲς προβλέπει ἑτοιμασίες,
καὶ γιὰ τὸν ἄλλον ποὺ σκοποὺς γι' ἀλάργα σχε- [διάζει,
ἴδια τοὺς κράζει μιὰ φωνὴ ἀπὸ τὸ μαῦρο Πύργο:
«Ἡ ἀμοιβή, μωρὲ παιδιά, δὲν βρίσκεται δῶ- πέρα...»

Μιὰ μέρα ἐκεῖ στὴν ἀγορά, τὴν ὥρα ποὺ νυ- [χτώνει,
δίπλα στὸν πλάστη στάθηκα ποὺ ἔπλαθε τὸ [χῶμα.
Κι' αὐτὸ σιγοψιθύριζε μὲ γλῶσσα πονεμένη
«παρακαλῶ σε, ἀδελφέ, σιγὰ μή με πληγώνεις!»

*

Θυμοῦμαι τώρα ἕνα παληὸ γνωστό μου παρα- [μῦθι
ποὺ γενεὲς ἐπέρασε στὸ στόμα τῶν ἀνθρώπων:
πῶς μιὰ ἀπαράλλαχτη φουχτιὰ — ὀλίγο νωπὸ [χῶμα —
τὴν ἔρριξε κι' ὁ πλάστης μας σ' ἀνθρώπινο κα- [λοῦπι.

*

Κι' ὅταν στὸ τέλος θὲ νἀρθῇ μὲ τὸ βαθὺ πιστό του
νὰ σ' ἀπαντήσῃ ὁ Ἄγγελος στοῦ ποταμοῦ τὴν [ὄχθη
νὰ σοῦ καλέσῃ τὴ ψυχή, προσφέροντας ποτῆρι...
πάρε το, πιέτο καὶ αὐτό, μὴ τρέμεις σὰν τὸ [πίνεις...

*

Κύτταξ' ἐκεῖ! στὸν οὐρανὸ σηκώνεται ἡ σελήνη
καὶ μᾶς ζητᾷ, στὸ θρόϊσμα τῶν φύλλων τοῦ [πλατάνου.
Πόσες νυχτιὲς ὡσὰν αὐτὴ θενάρθῃ νὰ κυτ- [τάξῃ...
Τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς δύο μας τοῦ κάκου θὰ γυρεύῃ...

[Μετάφρασις Ι. ΒΕΛΗΣΙΩΤΗ] ΟΜΑΡ ΚΑΓΙΑΜ

Η ΤΖΟΚΟΝΤΑ

Ο ἀγαλματοποιὸς Λούκιος Σεττάλας ἔχει ἀποτυπώσει τὴν ἁρμονίαν τοῦ ζωντανοῦ κορμιοῦ τῆς Τζοκόντας Διάντη σ' ἕνα μαρμάρινον ἀριστούργημα. Ἀλλὰ στὴν ψυχή του τὴν καλλιτεχνικὴ φλογερὸν πάθος ἔχει ἀνάψει ἡ ἀσύγκριτη ὀμορφιὰ ἐκείνης τῆς γυναίκας. Μὴ δυνάμενος νὰ ζήσῃ μαζί της, ἀφοῦ τὸν κρατοῦν δεμένον τὰ στέφανα τοῦ γάμου μὲ τὴ Συλβία,—τὸ ἀφοσιωμένο γλυκὸ πλάσμα,—ἀλλ' οὔτε μακρυά της, δοκιμάζει νὰ σωθῇ ἀπὸ τὸ δίλημμα στρέφοντας χέρι φονικὸ κατὰ τῆς ἰδίας του ζωῆς. Ἡ Συλβία μερόνυχτα ἀγωνίζεται μὲ τὸν χάρο γιὰ νὰ σώσῃ τὸν ἀγαπημένο της σύζυγο· καὶ τώρα ὁ Λούκιος εἶναι πάλι ζωντανός, ἀλλὰ ξαναζωντανεύει μέσα του ὁ πόθος τῆς τέχνης ἐνσαρκωμένος στὸ πρόσωπο τῆς Τζοκόντας. Σέρνεται μὲ μιὰν ἕλξιν ἀκατανίκητη πρὸς τὸν παλαιόν του ἔρωτα, καὶ —πρὶν ἀκόμα ἡ Συλβία τρέξῃ στὸ ἐργαστήρι του νὰ διώξῃ τὴν ἀντίμαχη, πρὶν ἀνώφελα γιὰ τὴν ἀγάπη της θυσιάσῃ καὶ τὰ χέρια της τὰ ἴδια γιὰ νὰ σώσῃ τὸ ἔργον ποὺ θέλει νὰ συντρίψῃ ἡ διωγμένη στὴ μανία της ἐπάνω —ὁ Λούκιος φανερώνει στὸν φίλο του, τὸν Κοσμᾶ Δάλβο, τὴν τρικυμία τῶν αἰσθημάτων, ὅπου θαλασσοδέρνεται ἡ ψυχή του, γιὰ νὰ συρθῇ, στὸ τέλος, ὁ τεχνίτης σκλάβος στὴ Μοῖρα του.

Η Α' ΣΚΗΝΗ ΑΠΟ ΤΗΝ Β' ΠΡΑΞΙΝ

Σ' ἕνα δωμάτιο, στὴν κατοικία τοῦ Σεττάλα. Φαίνεται ἀπὸ τὰ παράθυρα ὁ οὐρανὸς συννεφιασμένος ποὺ συχναλλάζει ὄψι.

Ὁ ΚΟΣΜΑΣ ΔΑΛΒΟΣ κάθεται δίπλα σ' ἕνα τραπέζι, ὅπου ἀκκουμπᾷ τὸν ἀγκῶνα του στηρίζοντας τὸν κρόταφο στὴν παλάμη, βαρὺς καὶ συλλογισμένος. Ὁ ΛΟΥΚΙΟΣ ΣΕΤΤΑΛΑΣ εἶναι ὀρθός, ἀνήσυχος, συχυσμένος· πηγαινόρχεται μὲ βήματα ἀβέβαια στὸ δωμάτιο, ἀπὸ τὴν ἀγωνία ποὺ τόνε βαραίνει.

ΛΟΥΚΙΟΣ—Ναί, θέλω νὰ σοῦ τὸ πῶ... Γιατί πρέπει τάχα νὰ κρύψω τὴν ἀλήθεια; Ἀπὸ σένα! Μοῦ ἦρθε ἕνα γράμμα, τὸ ἄνοιξα, τὸ διάβασα.

ΚΟΣΜΑΣ—Τῆς Τζοκόντας;

ΛΟΥΚΙΟΣ—Δικό της.

ΚΟΣΜΑΣ—Ἐρωτικό;

ΛΟΥΚΙΟΣ—Μοῦκαιγε τὰ δάχτυλα...

ΚΟΣΜΑΣ—Καὶ λοιπόν; [Κομπιάζει. Ἡ συγκίνησις τοῦ παραλλάζει τὴ φωνή]. Τὴν ἀγαπᾷς ἀκόμα;

ΛΟΥΚΙΟΣ, [μὲ μιὰν ἀνατριχίλα φόβου].—Ὄχι, ὄχι, ὄχι...

ΚΟΣΜΑΣ, [κυττάζοντάς τὸν κατάβαθα στὰ μάτια].—Δὲν τὴν ἀγαπᾷς πειά;

ΛΟΥΚΙΟΣ, [παρακαλετά]. — Ὤ, μὴ μὲ βασανίζῃς! Ὑποφέρω.

ΚΟΣΜΑΣ—Μὰ τί λοιπὸν σὲ τρομάζει;

[Διακοπή].

ΛΟΥΚΙΟΣ—Κάθε μέρα, τὴν ὥρα ποὺ ἐγὼ ξέρω, ἐκείνη μὲ περιμένει ἐκεῖ, στὰ πόδια τοῦ ἀγάλματος, μόνη.

[Ἄλλη διακοπή. Οἱ δυὸ ἄνδρες λὲς καὶ θωροῦνε μπροστά τους κάτι ζωντανὸ καὶ δυνατό, μιὰ Θέλησι, ἀναστημένη μ' ἐκεῖνα τὰ σύντομα λόγια].

ΚΟΣΜΑΣ—Σὲ περιμένει! Ποῦ; Στὸ ἐργαστήρι σου; Καὶ πῶς μπορεῖ καὶ μπαίνει ἐκεῖ;

ΛΟΥΚΙΟΣ—Ἔχει ἕνα κλειδί: τὸ κλειδὶ ἐκείνου τοῦ καιροῦ.

ΚΟΣΜΑΣ—Σὲ περιμένει! Πιστεύει, θέλει λοιπὸν νὰ σ' ἔχῃ δικό της ἀκόμα.

ΛΟΥΚΙΟΣ—Ὅπως τὸ λές.

ΚΟΣΜΑΣ—Καὶ τί θὰ κάνῃς;

ΛΟΥΚΙΟΣ—Τί θὰ κάνω;

[Διακοπή].

ΚΟΣΜΑΣ—Τρεμοσαλεύεις σὰν τὴ φλόγα.

ΛΟΥΚΙΟΣ—Ὑποφέρω.

ΚΟΣΜΑΣ—Καίγεσαι ἀπ' τὸν ἔρωτα.

ΛΟΥΚΙΟΣ, [μὲ ὁρμή]. — Ὄχι.

ΚΟΣΜΑΣ—Ἄκου. Εἶναι τρομερὴ αὐτή. Δὲν πολεμιέται παρ' ἀπὸ μακρυά. Γι' αὐτὸ ἤθελα νὰ σὲ τραβήξω μαζί μου, πέρ' ἀπὸ τὴ θάλασσα Ἐσὺ προτίμησες ἀπὸ τὴ θάλασσα τὸ θάνατο. Μιὰ ἄλλη (ξέρεις ποιά, καὶ ἡ καρδιὰ σοῦ σχίζεται) μιὰ ἄλλη σὲ γλύτωσε ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ χάρου. Καὶ σὺ δὲν μπορεῖς πειὰ νὰ ζῇς παρὰ γι' αὐτή.

ΛΟΥΚΙΟΣ—Εἶν' ἀλήθεια.

ΚΟΣΜΑΣ—Ἀνάγκη νὰ πᾷς ἀλλοῦ, νὰ φύγῃς.

ΛΟΥΚΙΟΣ—Γιὰ πάντα;

ΚΟΣΜΑΣ—Γιὰ κάμποσο καιρό.

ΛΟΥΚΙΟΣ—Θὰ μὲ περιμένῃ αὐτή.

ΚΟΣΜΑΣ—Θὰ εἶσαι δυνατώτερος.

ΛΟΥΚΙΟΣ—Ἡ δύναμή της θὰ μεγαλώσῃ. Θἄχῃ βαθύτερα ποτισμένο μὲ τὸν ἑαυτό της τὸν τόπο ποὺ τὸν πονῶ ἐγώ, γιὰ τὸ ἔργον ποὺ ἐκεῖ ξετελειώθη. Θὰν τὴ βλέπω ἀπὸ μακρυὰ σὰν τὴ φυλαχτόρισσα τοῦ ἀγάλματος, ὅπου μεταδόθηκε ἡ ζωηρότερη ἀναλαμπὴ τῆς ψυχῆς μου.

ΚΟΣΜΑΣ—Τὴν ἀγαπᾷς!

ΛΟΥΚΙΟΣ, [ἀπελπισμένος].—Ὄχι, δὲν τὴν ἀγαπῶ. Σκέψου ὅμως: αὐτὴ θἆναι πάντα ἡ δυνατώτερη· ξέρει τί μὲ νικᾷ καὶ τί μὲ δένει· ἔχει ἀρματωθῆ μ' ἕνα μάγεμα, ὅπου δὲ θὰ μπορέσω νὰ τοῦ γλυτώσω τὴν ψυχή μου, παρ' ἂν τὴν ξεριζώσω ἀπ' τὴν καρδιά μου μέσα. Πρέπει νὰ δοκιμάσω ἄλλη μιὰ φορά;

ΚΟΣΜΑΣ—Ἄ, παραλογίζεσαι!

ΛΟΥΚΙΟΣ—Ὁ τόπος ὅπου ἔχω ὀνειρευθῆ, ὅπου ἔχω δουλέψει, ὅπου ἔχω κλάψει ἀπὸ χαρά, ὅπου ἔχω κράξει τὴ δόξα, ὅπου ἔχω ἰδῇ τὸ χάρο, εἶναι κατάκτησις δική της. Τὸ ξέρει αὐτὴ πῶς δὲ θὰ μπορέσω ἐγὼ νὰ μείνω μακρυὰ ἀπ' αὐτὸν τὸν τόπο ἢ νὰ τὸν ἀπωρνηθῶ, πῶς τὸ πολυτιμότερο μέρος τοῦ εἶναι μου εἶν' ἐκεῖ σκορπισμένο· καὶ μὲ περιμένει, βέβαιη.

ΚΟΣΜΑΣ—Μὰ ἔχει λοιπὸν αὐτὴ δικαίωμα ἀπαραβίαστο; Κανένας δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ τῆς κλείσῃ ἐκείνη τὴ θύρα;

ΛΟΥΚΙΟΣ, [μὲ συγκίνησι βαθειά]. — Νὰ τὴ διώξουνε;

ΚΟΣΜΑΣ—Ὄχι· μὰ μπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἕνας τρόπος ὄχι τόσο σκληρός, ὁ ἁπλούστερος: νὰ τῆς ζητηθῇ πίσω ἐκεῖνο τὸ κλειδί, ποὺ αὐτὴ δὲν ἔχει κανένα δικαίωμα νὰ τὸ κρατῇ.

ΘΕΑΤΡΟΝ ΚΥΒΕΛΗΣ — Ἡ ΤΖΟΚΟΝΤΑ, ΠΡΑΞΙΣ Γ' — ΚΥΒΕΛΗ ΑΔΡΙΑΝΟΥ

Φωτογρ. Ξανθοπούλου

ΛΟΥΚΙΟΣ—Καὶ ποιὸς νὰ τῆς τὸ ζητήσῃ;

ΚΟΣΜΑΣ—Κάποιος ἀπὸ μᾶς, ἐγὼ ὁ ἴδιος, μ' ὅλο τὸ σέβας, μὲ τὴν πρόφασι τῆς ἀνάγκης.

ΛΟΥΚΙΟΣ—Θὰ τὸ ἀρνηθῇ, θεωρῶντας σε γιὰ ξένο.

ΚΟΣΜΑΣ—Ἐσὺ ὁ ἴδιος, τότε.

ΛΟΥΚΙΟΣ—Ἐγώ; Πηγαίνοντας μπροστά της;

ΚΟΣΜΑΣ—Ὄχι· γράφοντάς της.

[Διακοπή].

ΛΟΥΚΙΟΣ, [μὲ τὸν τόνο τῆς ἀπόλυτης ἀδυναμίας].—Δὲν μπορῶ. Κιόλα θὰ πήγαιναν τοῦ κάκου.

ΚΟΣΜΑΣ—Μὰ εἶναι κι' ἄλλος τρόπος: νὰ ἐγκαταλείψῃς ἐκεῖνο τὸ σπίτι, νὰ τἀδειάσῃς, νὰ μὴν ἀφήσῃς τίποτα μέσα, ὅλα νὰ τὰ πᾷς ἀλλοῦ. Θἀποφύγῃς ἔτσι ὡς καὶ τὸν ἀνυπόφορο καημὸ τῶν ἀναμνήσεων... Πῶς δὲν τὸ νοιώθεις ὅτι ἡ ἀλλαγὴ εἶν' ἀπαραίτητη, ἂν ἡ ζωή σου ξανανεώνεται, γιὰ νὰ μπορῇ τὸ ταίρι ποὺ ξαναβρῆκες, νὰ παραστέκεται στὴν ἐργασία σου; Θὰ βαστοῦσ' ἡ καρδιά σου νὰ καθήσῃ αὐτὴ ἐκεῖ, ὅπου ξαπλώθηκε ἡ ἄλλη; νἄχῃ ἀδιάκοπα στὰ μάτια τὸ ὅραμα τῆς φοβερῆς βραδυᾶς;

ΛΟΥΚΙΟΣ, [χαμογελῶντας, ἀποκαρδιωμένα καὶ πικρά].—Λοιπὸν ναί, ἔχεις δίκιο· θὰ μετακομίσωμε, θὰ πᾶμε ἀλλοῦ, θὰ διαλέξωμε ἕνα ὡραῖο μοναχικὸ μέρος, θὰ βγάλωμε τὴ σκόνη ἀπ' τὰ παλιὰ τὰ πράματα, θἀνοίξωμε ὅλα τὰ παράθυρα, θὰ κάνωμε νὰ μπῇ ὁ καθαρὸς ἀέρας, θἄχωμε μιὰ στοίβα πηλόχωμα, ἕναν ὄγκο μάρμαρο, θὰ στήσωμε μνημεῖο στὴν Ἐλευθερία.

[Σταματᾷ. Ἡ φωνή του γίνεται ἀλλόκοτα ἥσυχη].

— Ἕνα πρωΐ, ἡ Τζοκόντα θὰ χτυπήσῃ στὴν καινούργια τὴν πόρτα· ἐγὼ θὰ τῆς ἀνοίξω· αὐτὴ θὰ μπῇ μέσα· χωρὶς νἀπορήσω, ἐγὼ θὰ τῆς πῶ: Καλῶς τηνε.

[Δὲν συγκρατεῖ πειὰ τὰ πικρόχολα λόγια].

— Ἄ, μὰ φαίνεσαι παιδί! Τὰ πάντα γιὰ σένα περιορίζονται σ' ἕνα κλειδί. Φώναξε λοιπὸν ἕνα σιδερᾶ κι' ἄλλαξε τὴν κλειδωνιά· καὶ μὲ σώζεις.

ΚΟΣΜΑΣ, [μὲ γλυκὸ καὶ λυπημένον τρόπο]. — Μὴ θυμώνῃς. Στὴν ἀρχὴ νόμιζα πῶς ἔπρεπε μονάχα νὰ ἐλευθερωθῇς ἀπὸ μιὰν ἐνοχλητική. Ὁμολογῶ, τώρα, πῶς ἡ συμβουλή μου εἴτανε παιδιάτικη.

ΛΟΥΚΙΟΣ, [παρακαλετά].—Κοσμᾶ, φίλε μου, προσπάθησε νὰ καταλάβῃς!

ΚΟΣΜΑΣ—Καταλαβαίνω· μὰ ἐσὺ ἀρνιέσαι.

ΛΟΥΚΙΟΣ, [ποὺ ἀφήνεται πάλι νὰ τὸν παρασύρῃ τὸ πάθος]. — Δὲν ἀρνιέμαι, δὲν ἀρνιέμαι. Θέλεις νὰ φωνάξω πῶς τὴν ἀγαπῶ;

[Ζαλίζεται, κυττάζει δλόγυρά του τρομαγμένος. Φέρνει τὸ χέρι στὸ μέτωπό του, μ' ἕνα κίνημα πόνου. Χαμηλώνει τὴν φωνή].

—Ἔπρεπε νὰ μ' ἀφῆσουν νὰ πεθάνω. Σκέψου: ἂν ἐγώ, ποὺ εἴμουν μεθυσμένος γιὰ ζωή, ἂν ἐγώ, ποὺ εἴμουν φρενιασμένος γιὰ δύναμι καὶ περηφάνεια, ἂν ἐγὼ θέλησα νὰ πεθάνω, εἶναι βέβαιο πὼς εἶδα τὴν ἀνάγκη τὴν ἀκαταγώνιστη. Μὴ μπορῶντας νὰ ζήσω οὔτε μαζί της οὔτε μακρυά της, ἀποφάσισα νὰ φύγω ἀπὸ τὸν κόσμο. Σκέψου: ἐγὼ ποὺ θαροῦσα τὸν κόσμο γιὰ περιβόλι μου καὶ εἶχα ὅλους τοὺς ἀχόρταγους πόθους γιὰ ὅλα τὰ ὡραῖα! Εἶναι βέβαιο λοιπὸν πὼς εἶδα τὴν ἀκαταγώνιστην ἀνάγκη, τὸ σιδερένιο πεπρωμένο. Ἔπρεπε νὰ μ' ἀφήσουν νὰ πεθάνω.

ΚΟΣΜΑΣ—Παραγνωρίζεις τώρα τὴν ἱερότητα ἑνὸς θαύματος, ἔτσι ἄπονα.

ΛΟΥΚΙΟΣ — Δὲν εἶμαι ἄπονος. Γιὰ τὴ φρίκη τῆς ἀπονιᾶς, ὅπου μ' ἔσερνε ἡ ὁρμὴ τοῦ κακοῦ, γιὰ νὰ μὴν κλωτσοπατήσω μιὰν ἀρετὴ ποὺ μοῦ φαινόταν ὑπεράνθρωπη, γιατὶ δὲν μποροῦσα νὰ βασταξω στὴ γλύκα μιᾶς φωνούλας ἄμαθης ποὺ ρωτοῦσε, γιὰ νὰ μποδίσω κι ἀπ' τὸν ἑαυτό μου τὸ χειρότερο, γι' αὐτὸ τὸ ἀποφάσισα. Κι ἀπὸ τὴ φρίκη μὴ ξαναρχίσω, θρηνῶ, γιατὶ σήμερα εἶμαι σὰν τὸν ἀπελπισμένο ποὺ πῆρε ναρκωτικὸ καὶ ξυπνᾷ ὕστερα ἀπὸ ὕπνον βαθὺ καὶ ξαναβρίσκει στὸ προσκεφάλι του τὴν ἴδια ἀπελπισία.

ΚΟΣΜΑΣ — Τὴν ἴδια! Κ' ἔχω σταυτιά μου ἀκόμα τὰ πρῶτα σου τὰ λόγια: «Δὲν ξέρω πειὰ τίποτα· δὲ θυμοῦμαι, δὲ θέλω πειὰ νὰ θυμηθῶ...» Φαινόσουν ἄνθρωπος ποὺ ὅλα τὰ λησμόνησε, γερμένος πρὸς ἄλλο ἀγαθό. Ἔχω ἀκόμα σταυτιά μου τὸν ἦχο τῆς φωνῆς σου, σὰν ἐφώναξες τὴ μητέρα τῆς Μπεάτας, ποὺ σηκώθηκες μονομιᾶς, ἀνυπόμονος, σὰ μὲ μιὰ φλόγα ποὺ δὲ δέχεται ἀργοπορία. Βλέπω ἀκόμα τὸ βλέμμα σου ἀπάνω της, ἅμα μπῆκε λαχταρῶντας σὰν Ἐλπίδα. Καί, βέβαια, ἐκεῖνο τὸ βράδυ θὰ γονάτισες ἐσύ, καὶ αὐτὴ θἄκλαψε, κ' οἱ δυὸ μαζὶ θὰ νοιώσατε τὴν καλωσύνη τῆς ζωῆς.

ΛΟΥΚΙΟΣ — Ναί, ναί, ἔτσι ἔγεινε: ἡ λατρεία! Ὅλη ἡ ψυχή μου στρώθηκε στὰ πόδια της, εἶδε καὶ γνώρισε ὅ,τι εἶναι θεϊκὸ μέσα της, μ' ἕνα μεθύσι ταπεινωσύνης, μὲ μιὰν ἀνείπωτη φωτιὰ εὐγνωμοσύνης. Εἴτανε μιὰ γοητεία. Εἶχες κάνει λόγο γιὰ τὴν ἔκστασι τοῦ φωτός· ἐγὼ τηνὲ δοκίμασα σ' ἐκεῖνες τὶς στιγμές. Κάθε κηλίδα φάνηκε σβημένη, κάθε σκιὰ ἀφανισμένη. Ἡ ζωὴ πῆρε νέα φεγγοβολή. Κ' ἐγὼ πίστεψα πῶς εἴμουν γιὰ πάντα σωσμένος . . .

[Κόβει τὴν ὁμιλία του].

ΚΟΣΜΑΣ — Καὶ ὕστερα;

ΛΟΥΚΙΟΣ—Ὕστερα εἶδα πὼς εἶταν κάτι ἄλλο γιὰ νὰ γκρεμιστῇ μέσα μου: αὐτὴ ἡ δύναμις ποὺ συρρέει στὰ δάχτυλά μου ἀδιάκοπα γιὰ νὰ ξαναφτιάνῃ . . .

Η "ΤΖΟΚΟΝΤΑ,,—Η κ. ΚΥΒΕΛΗ ΑΔΡΙΑΝΟΥ, ΣΥΛΒΙΑ
Φωτογρ. Ξανθοπούλου

ΚΟΣΜΑΣ — Τί ἐννοεῖς;

ΛΟΥΚΙΟΣ—Ἐννοῶ ὅτι ἴσως θὰ σωζόμουν, ἂν εἶχα λησμονήσει ὥς καὶ τὴν τέχνη. Κἄποτε - κἄποτε, ἐκεῖ στὸ κρεββάτι μου, κυττάζοντας τὰ χέρια μου τἀδυνατισμένα, μοῦ φαινόταν ἀπίστευτο πῶς θὰ μποροῦσαν ἀκόμα νὰ δημιουργήσουν· μοῦ φαινόταν πὼς εἶχανε χαμένο κάθε τους χάρισμα. Ἔνοιωθα τὸν ἑαυτό μου ὁλότελα ἀποξενωμένο ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν κόσμο τῶν μορφῶν, ὅπου εἶχα ζήσει... *προτοῦ πεθάνω.* Ἔλεγα μέσα μου: «Ὁ Λούκιος ὁ Σεττάλας, ὁ ἑρμογλύφος, πέθανε καὶ πάει». Καὶ φανταζόμουν νὰ γείνω κηπουρὸς σ' ἕνα μικρὸ κηπάκι.

[Κάθεται, σὰν εἰρηνεμένος, μισοκλείνοντας τὰ βλέφαρα, μὲ ὄψι κουρασμένη, μ' ἕνα εἰρωνικὸ χαμόγελο ποὺ μόλις φαίνεται].

— Νὰ κλαδεύω τὶς τρανταφυλλιές, νὰ τὶς ποτίζω, νὰ τὶς καθαρίζω ἀπὸ τὶς κάμπιες, νὰ ὁδηγῶ τὸν κισσὸ στὰ τοιχάκια ἀπάνου, σ' ἕνα κηπάκι γερμένο πρὸς τῆς Ἄρνας τὸ ποτάμι· καὶ νὰ μὴν πικραίνωμαι πειὰ ποὺ ἄφησα στὴν ἄλλη τὴν ὄχθη ἕνα περίλαμπρο περιβόλι κατάφυτο ἀπὸ δάφνες, κυπαρίσσια καὶ μυρτιές, ἀπὸ μάρμαρα καὶ ὄνειρα... Μὲ βλέπεις ἐκεῖ, εὐτυχισμένο, μὲ τὴν ψαλίδα ποὺ λαμποκοπάει, ντυμένο μὲ ροῦχα παρδαλά.

ΚΟΣΜΑΣ—Δὲ σὲ βλέπω διόλου.

ΛΟΥΚΙΟΣ—Κρῖμα, φίλε μου.

ΚΟΣΜΑΣ—Μὰ ποιός σοῦ ἀπαγορεύει τὸ μεγάλο τὸ περιβόλι; Ξαναμπαίνεις ἀπ' τὴ δεντροσειρὰ τῶν κυπαρισσιῶν καὶ βρίσκεις στὸ τέρμα της τὸ δαιμόνιό σου τὸ ἐφέστιο.

ΛΟΥΚΙΟΣ, [ποὺ πετιέται ὀρθός, σὰν ἄνθρωπος ποὺ χάνει ταχτικὰ τὸ κράτος τοῦ ἑαυτοῦ του]. — Τὸ ἐφέστιο! Ἄ! μοῦ φαίνεται πὼς τυλίγεις τὰ λόγια τόνα πάνου στἄλλο, σὰν τὸν ἐπίδεσμο στὸ ξαντό, ἀπὸ τὸ φόβο σου μή νοιώσῃς τὴ ζωὴ νὰ σπαρταρᾷ. Ἀκκούμπησες ποτέ σου τὸ δάχτυλο σὲ καμιὰ ἀρτηρία ξεγυμνωμένη, σὲ κανένα γδαρμένο τένοντα;

ΚΟΣΜΑΣ—Λούκιε, θυμώνεις καὶ παραφέρνεσαι κάθε στιγμή. Εἶναι μέσα σου κάτι πικρόχολο καὶ στρυφνό, ἕνα εἶδος ἐρεθισμοῦ ποὺ δὲ σ' ἀφήνει νὰ εἶσαι δίκαιος. Δὲν ἐτέλειωσες ἀκόμα τὴν ἀνάρρωσι, δὲν εἶσαι γιατρεμένος ἀκόμα.

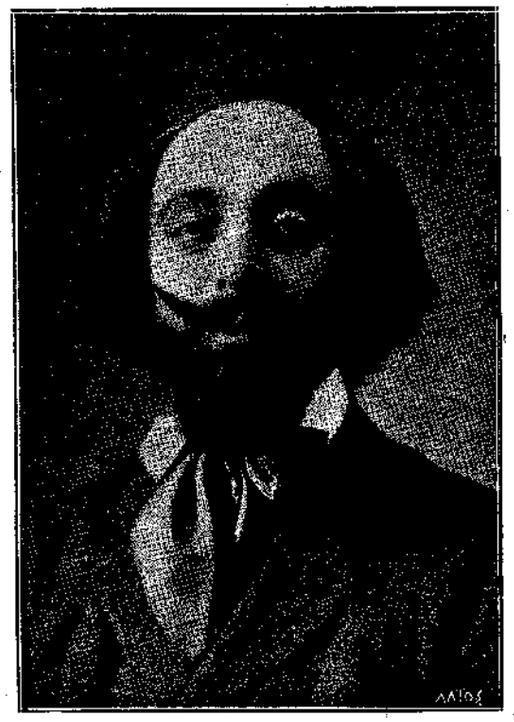

Η "ΤΖΟΚΟΝΤΑ,,—Ο κ. Α. ΜΑΡΙΚΟΣ, ΚΟΣΜΑΣ ΔΑΛΒΟΣ
Φωτογρ. Ξανθοπούλου

Ἕνα σκόνταμα ἀναπάντεχο ἦρθε νὰ ταράξῃ τὸ ἔργο τὸ γλυκό, ποὺ ἡ Φύσις σὲ σένα ἐνεργοῦσε. Οἱ δυνάμεις σου ποὺ ξαναζωντανεύανε, ποτιστήκανε μὲ χολή. Ἂν ἔπιανε τόπο ἡ συμβουλή μου, θὰ σοῦλεγα νὰ πᾷς γιὰ τὴν ὥρα στὴν Μπούκκα τοῦ Ἄρνου, ὅπως τὸ εἶχες σχεδιασμένο. Ἐκεῖ, ἀνάμεσα στὸ λόγγο καὶ στὴ θάλασσα, θὰ ξαναβρῇς λίγη γαλήνη, γιὰ νὰ σκεφθῇς τί πορεία πρέπει νἀκολουθήσῃς· καὶ θὰ ξαναβρῇς καὶ τὴν καλωσύνη ποὺ θὰ σοῦ δώσῃ φῶς...

ΛΟΥΚΙΟΣ—Τὴν καλωσύνη! Τὴν καλωσύνη! Πιστεύεις λοιπὸν ἐσὺ πὼς τὸ φῶς μέλλει νὰ μοῦρθῃ ἀπὸ τὴν καλωσύνη κι' ὄχι ἀπὸ κεῖνο τὸ βαθὺ τὸ ἔμφυτο ποὺ στρέφει καὶ σπρώχνει τὸ πνεῦμα τὸ δικό μου πρὸς τὰ ὑπέρψηλα δράματα τῆς ζωῆς; Ἐγὼ εἶμαι γεννημένος γιὰ νὰ κάνω ἀγάλματα. Ὅταν μιὰ μορφὴ οὐσιαστικὴ βγαίνῃ ἀπὸ τὰ χέρια μου μὲ τὴ σφραγίδα τῆς ὀμορφιᾶς, τὸ χρέος ποὺ μοῦ ἔταξεν ἡ Φύσις εἶναι γιὰ μένα πληρωμένο. Εἶμαι στὸ νόμο μου μέσα, ἔστω κ' ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Καλωσύνης. Δὲν εἶναι τάχα ἀληθινό; Τὸ παραδέχεσαι;

ΚΟΣΜΑΣ—Λέγε παρακάτω.

ΛΟΥΚΙΟΣ, [χαμηλώνοντας τὴ φωνή του].—Ἡ πλάνη τῆς φαντασίας πῆγε καὶ μ' ἔδεσε μ' ἕνα πλάσμα ποὺ δὲν εἴτανε γιὰ μένα. Εἶναι ψυχὴ ἀτίμητης ἀξίας, ὅπου μπροστά της γονατίζω καὶ δέομαι μὲ λατρεία. Μὰ ἐγὼ δὲ λαξεύω στὴν πέτρα τὶς ψυχές. Δὲν εἴτανε γιὰ μένα προωρισμένη. Ὅταν ἡ ἄλλη ξεπρόβαλ' ἐμπρός μου, ἔτρεξ' ὁ νοῦς μου σ' ὅλους τοὺς ὄγκους τῶν μαρμάρων τοὺς χωμένους στὰ λαγούμια τῶν μακρυνῶν βουνῶν, μὲ τὴ θέλησι νὰ τυπώσω στὸ καθένα κ' ἕνα κίνημα δικό της.

ΚΟΣΜΑΣ—Μὰ ἔχεις πιὰ ὑπακούσει στὴν προσταγὴ τῆς Φύσεως, πλάθοντας τὸ ἀριστούργημα. Ὅταν εἶδα τὸ ἄγαλμά σου, εἶπα πὼς αὐτὸ θὰ εἶταν ὁ ἐλευθερωτής σου. Ἔχεις ἀθανατίσει σὲ τύπον ἰδανικὸ καὶ ἄφθαρτο ἕνα φθαρτὸ ἀντίτυπο τοῦ εἴδους. Δὲν εἶσαι τάχα εὐχαριστημένος;

ΛΟΥΚΙΟΣ, [παίρνοντας φωτιά].—Χίλια ἀγάλματα, κι' ὄχι ἕνα! Αὐτὴ εἶναι πάντα ἀλλοιώτικη, σὰν τὸ σύννεφο ποὺ σοῦ φανερώνεται ἀλλαγμένο ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμή, χωρὶς νὰ τὸ βλέπῃς νἀλλάζῃ. Κάθε κίνημα τοῦ κορμιοῦ της μιὰ ἁρμονία καταστρέφει καὶ μιὰν ἄλλην ὡραιότερη δημιουργεῖ. Τὴν παρακαλεῖς νὰ σταθῇ, νὰ μείνῃ ἀκίνητη· καὶ μέσ' ἀπ' ὅλη τὴν ἀκινησία της περνᾷ ἕνας χείμαρρος σκοτεινῶν δυνάμεων, ὅπως οἱ στοχασμοὶ περνοῦνε μὲς τὰ μάτια. Καταλαβαίνεις; Τὸ καταλαβαίνεις; Ἡ ζωὴ τῶν ματιῶν εἶναι τὸ βλέμμα, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ ἀλάθητο, τὸ ἐκφραστικότερο ἀπ' ὅλα τὰ λόγια, ἀπ' ὅλους τοὺς ἤχους, τὸ τρίσβαθο καὶ ὅμως μιᾶς στιγμῆς γέννημα σὰν τὴν ἀστραπή, τὸ γοργότερο κι ἀπὸ τὴν ἀστραπὴ ἀκόμα, τὸ ἀκαταμέτρητο καὶ παντοδύναμο: ἐπὶ τέλους *τὸ βλέμμα.* Τώρα φαν-

τάσου χυμένη σ' ὅλο τὸ κορμὶ ἐκεινῆς, τὴ ζωὴ τοῦ βλέμματος. Καταλαβαίνεις; Ἔν' ἀνοιγόκλεισμα τῶν βλεφάρων σοῦ μεταμορφώνει τἀνθρώπινο τὸ πρόσωπο καὶ σοῦ ἐκφράζει ἕνα πέλαγος χαρᾶς ἢ λύπης. Τὰ ματόκλαδα τῆς γυναίκας ποὺ ἀγαπᾷς χαμηλώνουν: ὁ ἥσκιος σὲ περικυκλώνει, σὰν ποταμὸς ἕνα νησί· ἀνασηκώνουνται: ἡ λάβρα τοῦ καλοκαιριοῦ καίγει τὸν κόσμο. Ἔν' ἀνοιγόκλεισμα ἀκόμα: ἡ ψυχή σου λυώνει σὰ σταλαγματιὰ νεροῦ· ἄλλο ἕνα: λὲς καὶ εἶσαι ὁ βασιλιᾶς τῆς Οἰκουμένης. Φαντάσου αὐτὸ τὸ μυστήριο σ' ὅλο της τὸ κορμί. Φαντάσου σ' ὅλα της τὰ μέλη, ἀπὸ τὸ μέτωπο ὣς τὴ φτέρνα, αὐτὸ τὸ ἀντιφέγγισμα τῆς ἀστραποζωῆς! Θὰ μπορέσῃς ἐσὺ νὰ σκαλίσῃς στὴν πέτρα τὸ βλέμμα; Οἱ Ἀρχαῖοι τὰ τυφλώσανε τἀγάλματα. Τώρα—φαντάσου—ὅλο τὸ κορμί της εἶναι σὰν τὸ βλέμμα.

[Διακοπή. — Κυττάζεται ὁλόγυρα περίφοβος, τρέμοντας, μὴν τὸν ἀκούσουν. Ζυγώνει μάλιστα περισσότερο στὸν φίλο του ποὺ τὸν ἀκούει μὲ ὁλοένα μεγαλήτερη συγκίνησι].

— Σοῦ τὸ εἶπα: χίλια ἀγάλματα, κι ὄχι ἕνα. Ἡ ὀμορφιά της ζῇ σ' ὅλα τὰ μάρμαρα. Αὐτὸ τὄνοιωσα, μὲ μιὰν ἀγωνία καμωμένη μὲ πίκρα καὶ μὲ πόθο φλογερό, μιὰ μέρα στὴν Καρράρα, καθὼς εἴτανε στὸ πλαΐ μου ἐκείνη καὶ κυττάζαμε ποὺ κατεβαῖναν ἀπὸ τὸ κορφοβούνι ἐκεῖνα τὰ μεγάλα τὰ ζεμένα βώδια, ποὺ τραβοῦνε κάτω τὰ κάρρα τῶν μαρμάρων. Στὸν καθένα ἀπὸ κείνους τοὺς ἄμορφους ὄγκους εἴτανε γιὰ μένα κλεισμένη καὶ μιὰν ὄψη τῆς δικῆς της ἐντελείας. Μοῦ φαινόταν πὼς ἔφευγαν ἀπὸ πάνω της πρὸς τὴν πέτρα τὴν ἀπελέκητη χίλιες σπίθες ψυχοδότρες, σὰν ἀπὸ δαυλὸ ποὺ τρέμει. Ἔπρεπε νὰ διαλέξωμε ἕνα κομμάτι. Τὸ θυμοῦμαι: εἴτανε μιὰ μέρα ἀνέφελη. Τὰ μάρμαρα βαλμένα κάτω λάμπανε στὸν ἥλιο σὰν τὰ χιόνια τὰ αἰώνια. Ἀκούγαμε κἄπου κἄπου τὸ βρόντο ἀπὸ τὶς μίνες ποὺ σπαράζανε τὰ σπλάχνα τοῦ ἀμίλητου βουνοῦ. Δὲ θὰ λησμονήσω κείνη τὴν ὥρα, κι ἂν πέθαινα ἀκόμα ἄλλη μιὰ φορά!.. Ἐκείνη μπῆκε μὲς τὸ μάζωμα τῶν ἄσπρων κύβων, σταματῶντας στὸν καθένα τους μπροστά. Ἔσκυβε, κυττοῦσε προσεχτικὰ τὰ κουκκιὰ τοῦ μαρμάρου, θαρρεῖς πὼς ἔψαχνε τὶς μέσα φλέβες, ἑκοντοστέκονταν, χαμογελοῦσε, πήγαινε πάρα-πέρα. Γιὰ τὰ μάτια τὰ δικά μου δὲν τὴν ἐσκέπαζε τὸ φόρεμά της. Ἕνα εἶδος θεϊκῆς ὁμογένειας εἶχεν ἡ σάρκα της μὲ τὸ μάρμαρο, ποὺ σκύβοντας τὸ χάϊδευε μὲ τὸν ἀνασασμό της. Μιὰ θολὴ ἀναπνοὴ θαρρεῖς κι' ἀνέβαινε σ' αὐτή, ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἀσάλευτην ἀσπράδα. Ὁ ἄνεμος, ὁ ἥλιος, ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν βουνῶν, οἱ μακριὲς σειρὲς τῶν ζεμένων βωδιῶν, καὶ ἡ παλαιϊκὴ καμπύλη τῶν ζυγῶν, κι ὁ τριγμὸς τῶν κάρρων, καὶ τὸ σύννεφο π' ἀνέβαινεν ἀπὸ τὸ Τυρρηναῖο, καὶ τὸ πανύψηλο πέταγμα ἑνὸς ἀητοῦ, ὅλα τὰ φαινόμενα ὑπερύψωναν τὸ πνεῦμα μου σὲ μιὰ ποίησιν ἀπέραντη, τὸ μεθούσανε μ' ἕνα ὄνειρο ποὺ δὲν εἶχε ποτὲ ἄλλη φορὰ σὲ μένα τὸ ταίρι του... Ἄχ, Κοσμᾶ, Κοσμᾶ, καὶ τόλμησα νὰ πετάξω μιὰ ζωή, ὅπου φέγγει ἡ δόξα μιᾶς τέτοιας ἀναμνήσεως! Ὅταν ἐκείνη ἄπλωσε τὸ χέρι στὸ μάρμαρο ποὺ εἶχε διαλέξει, καὶ γυρνῶντας μοῦ εἶπε: « Αὐτό », ὅλο τὸ ὅρος, ἀπ' τὰ ριζὰ ὣς τὶς κορφές, λαχτάρησε τὴν ὀμορφιά.

[Ἕνας σπάνιος ἐνθουσιασμὸς θερμαίνει τὴ φωνή του καὶ ζωηρεύει κάθε του χειρονομία. Ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἀκούει γοητεύεται, καὶ τὸ ἀποδείχνει].

—Ἄ! καταλαβαίνεις τώρα! Δὲ θὰ μὲ ρωτήσῃς πειὰ ἂν εἶμαι χορτασμένος. Νοιώθεις τώρα πόσο θὰ εἶναι μανιακὴ ἡ ἀνυπομονησία μου, ὅσο συλλογίζομαι πὼς αὐτὴ τὴ στιγμὴ ἐκείνη εἶναι ἐκεῖ, μόνη, *στὰ πόδια τῆς Σφίγγας, καὶ μὲ περιμένει.* Σκέψου: τὸ ἄγαλμά της ὑψώνεται ἀπάνωθέ της, ἀσάλευτο, ἀμετάβλητο, ἀνέγγιχτο ἀπὸ κάθε ταπεινό· καὶ αὐτὴ εἶν' ἐκεῖ ἀγκομαχοῦσα, κ' ἡ ζωή της σιγοσταλάζει, καὶ κἄτι δικό της χάνεται ἀδιάκοπα μὲ τὸν καιρό. Ἡ ἀργοπορία εἶναι θάνατος... Μὰ ἐσὺ δὲν ξέρεις, δὲν ξέρεις...

[Ἔχει τὸν τόνο τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ξομολογιέται ἕνα μυστικό].

ΚΟΣΜΑΣ — Τί πρᾶμα;

ΛΟΥΚΙΟΣ — Δὲν ξέρεις πὼς εἶχα ἀρχίσει πειὰ κι ἄλλο ἄγαλμα...

ΚΟΣΜΑΣ — Κι ἄλλο;

ΛΟΥΚΙΟΣ — Ναί: κ' ἔμεινε μισοτελειωμένο, μισοφτιασμένο στὸν πηλό. Ὁ πηλὸς ξεραίνεται, κι ὅλα πᾶν' χαμένα.

ΚΟΣΜΑΣ — Λοιπόν;

ΛΟΥΚΙΟΣ—Τὸ θαρροῦσα χαμένο. [Ἐν' ἀκαταγώνιστο χαμόγελο τοῦ λάμπει στά μάτια. Ἡ φωνή του τρέμει]. Δὲν εἶναι χαμένο: εἶναι ἀκόμα ζωντανό. Τὸ τελευταῖο ἄγγιγμα τοῦ χεριοῦ μου εἶν' ἐκεῖ, ζωντανὸ ἀκόμα! [Κάνει ἀσύνειδα τὴ χειρονομία πὼς πλάθει].

ΚΟΣΜΑΣ — Καὶ πῶς;

ΛΟΥΚΙΟΣ — Γνωρίζει ἐκείνη τὰ πράγματα τῆς τέχνης, γνωρίζει μὲ τί τρόπο ὁ πηλὸς κρατιέται μαλακός. Μὲ βοηθοῦσε, ἕναν καιρό. Ἔβρεχε ἡ ἴδια τὰ πανιά...

ΚΟΣΜΑΣ — Λοιπὸν εἶχε τὸ νοῦ της νὰ κρατῇ ὑγρὸ τὸν πηλό, ἐνῷ σὺ ψυχομαχοῦσες!

ΛΟΥΚΙΟΣ — Δὲν εἴτανε τάχα κι αὐτὸ ἕνας τρόπος γιὰ νὰ πολεμηθῇ ὁ θάνατος; Δὲν εἴτανε κι αὐτὸ δεῖγμα τῆς πίστης, θαυμαστό; Αὐτὴ ἔσωζε τὸ ἔργο μου...

ΚΟΣΜΑΣ — Ἐνῷ ἡ ἄλλη ἔσωζε τὴ ζωή σου.

ΛΟΥΚΙΟΣ, [κατσουφιάζοντας, κρατῶντας χαμηλὰ τὸ μέτωπο, χωρὶς νὰ κυττάζῃ τὸν φίλο του, μὲ φωνὴ κἄπως σκληρή].—Ποιὸ ἀπὸ τὰ δυὸ ἔχει μεγαλήτερη ἀξία; Ἡ ζωὴ μοῦ εἶναι ἀνυπόφορη, ἂν μοῦ ξαναδόθηκε φορτωμένη μ' ἕνα ἐμπόδιο. Σοῦ τὸ εἶπα: ἔπρεπε νὰ μ' ἀφήσουν νὰ πεθάνω. Ποιὰ ἀπαρνησιὰ μπορεῖ νὰ φθάσῃ ἐκείνη ποὺ ἔκαμα ἐγώ; Μονάχα ὁ θάνατος δυνόταν νὰ σταματήσῃ τὴν

ὁρμὴ τοῦ πόθου ποὺ φέρνει ἀκράτητα τὸ εἶναι μου πρὸς τὸ δικό του τὸ ἀγαθό. Τώρα ξαναζῶ: ξαναβλέπω στὸν ἑαυτό μου τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο, *τὴν ἴδια τὴ δύναμι. Ποιὸς θὰ μὲ δικάσῃ,* ἂν ἐγὼ βαδίζω στὴ μοῖρα μου;

ΚΟΣΜΑΣ, [τρομαγμένος, πιάνοντάς τον ἀπὸ τὸ χέρι, ὡς γιὰ νὰ τὸν κρατήσῃ].—Μὰ τί λοιπὸν θὰ κάμῃς; Τὸ ἔχεις ἀποφασίσει;

[Ξαφνισμένος ἀπὸ τὴν ἀναπάντεχη τρομάρα ποὺ εἶναι στὴ φωνὴ καὶ στὴ χειρονομία τοῦ φίλου του, ὁ Λούκιος ζαλίζεται, κλονίζεται].

ΛΟΥΚΙΟΣ, [χώνοντας στὰ μαλλιά του τὰ θερμασμένα χέρια του]. — Τί θὰ κάμω; Εἴδες ποτέ σου μαρτύριο σκληρότερο; Μ' ἔπιασε ὁ ἴλιγγος, τὸ καταλαβαίνεις; Ὅσο συλλογίζομαι πὼς εἶν' ἐκεῖ, καὶ μὲ περιμένει, καὶ περνοῦν οἱ ὧρες, κ' ἡ δύναμή μου χάνεται, κ' ἡ φλόγα μου μαραίνεται, ὁ ἴλιγγος μοῦ ἀδράχνει τὴν ψυχή, καὶ φοβοῦμαι μήπως παρασυρθῶ, ἴσως ἀπόψε, ἴσως αὔριο. Γνωρίζεις τί εἶναι ὁ ἴλιγγος; Ἄχ, ἂν μποροῦσα νὰ ξανάνοιγα τὴν πληγὴ ποὺ μοῦ κλείστηκε!

ΚΟΣΜΑΣ, [ζητῶντας νὰ τὸν τραβήξῃ πρὸς τὸ παράθυρο]. — Σύχασε, σύχασε, Λούκιε! Σώπα! Μοῦ φάνηκε πὼς ἄκουσα τὴ φωνή...

ΛΟΥΚΙΟΣ, [ἀνατριχιάζοντας]. — Τῆς Συλβίας;

[Νεκρικὴ τὸν σκεπάζει χλωμάδα].

ΚΟΣΜΑΣ—Ναί. Σύχασε! Ἔχεις πυρετό.

[Τοῦ ἐγγίζει τὸ μέτωπο. Ὁ Λούκιος ἀκκουμπᾷ στὸ στήριγμα τοῦ παραθύρου, σὰ νὰ τὸν ἐγκαταλείπουν αἱ δυνάμεις του].

Μετάφρ. Ν. ΠΟΡΙΩΤΗ — G. D'ANNUNZIO

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ — Ο ΚΑΚΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

Γ'

Πέρασαν δυὸ-τρία χρόνια. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα, εἶχε παντρευθῇ ἡ Ἕλενα μ' ἕνα ράφτη ποὺ ἔπαιζε καὶ βιολὶ 'ς τὴν ὀρχήστρα τοῦ θεάτρου,—*πάντ' ἀπὸ ντόπιους μουσικούς,*—καὶ ὁ ἀγαθὸς ἐκεῖνος κὺρ-Λάμπρος εἶχε πεθάνῃ ἀπὸ μιὰν ἀγαθὴ ἀρρώστεια σὰν κι' αὐτόν, ποὺ τὸν ἐπῆρε σὲ τρεῖς 'μέρες χωρὶς πολλὰ βάσανα. Τώρα τὸ μπακάλικο τὸ διατηροῦσε ἡ χήρα Φιορέττα, καὶ εἶχε γιὰ δεξί της χέρι τὸ Γιάννη, τὸν παληὸν ὑπηρέτη, ἕνα ξανθὸ ἄνοστο παιδί, μὲ ἄχρωμα μάτια καὶ μὲ ἄσπρο σχεδὸν ἀπ' τὴν ξανθάδα μουστακάκι, ποὺ τοῦ ἔτρεχαν τἄ σάλια ὅταν ἔβλεπε τὴ Χρυσοῦλα καὶ ποὺ ἔτρωγε ἀπ' αὐτήν, πότε ςτ' ἀστεῖα καὶ πότε 'ςτὰ σοβαρά, κατραπακιὲς ἀλύπητες. Ἡ Χρυσοῦλα ἦταν τώρα δεκαννιὰ χρονῶν κοπελλάρα, εὔμορφη ὅπως τὴν ξέρουμε κι' ἀκόμη εὐμορφώτερη, μὲ κάτι ὥριμα στήθια, ποὺ θρασομανοῦσαν, μὲ κάτι μπράτσα σὰν Κουταλιανοῦ, μὲ παιδιάκιστο πάντα μουτράκι, λαμπρὸ σὰν ἥλιος, μὲ μακριὰ φουστάνια, λυγδωμένα αἰωνίως καὶ ξεχαρβαλωμένα, καί, καθὼς ἔλεγαν καὶ οἱ καλὲς ἀκόμα γλῶσσες, μὲ δυὸ-τρεῖς ἀγαπητικούς.

Στὸ ἀντικρινὸ σπιτάκι καμιὰ σπουδαία ἀλλαγή. Ὁ μάστρο-Δῆμος ἐξακολουθοῦσε νὰ πίνῃ γενναῖα καὶ νὰ τορνεύῃ τὰ κοπανέλια του· ἡ Χρηστίνα, σκοτεινὴ πάντα καὶ λυπημένη,—ἡ Χρυσοῦλα φοροῦσε τὰ μαῦρα, κι' αὐτὴ λὲς κ' εἶχε τὸ πένθος, — νὰ φαίνῃ τὰ μπούρδινά της· καὶ ὁ Νιόνιος νὰ λείπῃ πάντα 'ς τὸν Πύργο, ὅπου ἐμάθαιναν πὼς «πάει καλά», ἀλλὰ χωρὶς νὰ θυμᾶται οὔτε πατέρα οὔτε ἀδελφή. Καὶ ἡ συκιὰ 'ς τὴν αὐλή, ἡ ἴδια, ἐξακολουθοῦσε νὰ σκεπάζῃ μὲ τοὺς βαρεῖς της ἥσκιους τὴ φάντρα· καὶ τὸ γαρδέλι, τὸ ἴδιο, νὰ κελαϊδῇ 'ς τὸ μεγάλο κλουβί· καὶ τὸ τριζόνι, καινούργιο κάθε καλοκαῖρι, νὰ τρίζῃ 'ς τὸ κλουβάκι· κ' ἡ ἔχθρα γιὰ τὴ Χρυσοῦλα νὰ βόσκῃ 'ς τὴν καρδιὰ τῆς Χρηστίνας βουβή. Ἐκράτησε τὸ λόγο της ἡ χλωμὴ πεισματάρα. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, δὲν τῆς ξανά 'πε ποτὲ πειὰ οὔτε καλημέρα. Ἀκόμα καὶ 'ς τὴ θανὴ τοῦ πατέρα της, δὲν ἐμαλάκωσε γιὰ νὰ πάῃ νὰ συγκλάψῃ. Μὰ καὶ πῶς νὰ πήγαινε;... Ὁ μάστρο-Δῆμος μὲ κανέναν τρόπο δὲν θὰ τῆς ἔδινε τὴν ἄδεια. «Μὲ τέτοιες βρῶμες δὲ θέλω σχέσες!» τῆς ἔλεγε καὶ τῆς ξανάλεγε. Δὲν ἦταν, βλέπεις, τὰ *καμώματά τους τουλάχιστον ἀποσκεπασμένα.* Μάννα καὶ κόρη εἶχαν χάσῃ πειὰ κάθε ὑπόληψι 'ς τὴ γειτονειά. Καμιὰ καλὴ οἰκογένεια δὲν τὶς συναναστρέφουνταν, καμιὰ τίμια γυναῖκα δὲν πατοῦσε 'ς τὸ σπίτι τους· μόνο μερικὲς παστρικὲς σὰν καὶ δαῦτες, καὶ κάτι ἄλλες, πολὺ ἀγαθὲς καὶ καταδεκτικές, ποὺ δὲν εἶχαν κορίτσια γιὰ νὰ φοβηθοῦν...

Καὶ ἡ Χρηστίνα ἔκανε πὼς δὲν τὴν νοιάζει οὔτε τρίχα ἂν ζοῦν ἢ ἂν πεθαίνουν οἱ ἀντικρινές. Κρυφὰ ὅμως, ὀπίσω ἀπὸ τὴ μισόκλειστη γρίλλια της, δὲν ἔπαυε νὰ παραμονεύῃ, νὰ κατασκοπεύῃ τὴ Χρυσοῦλα, μὲ μάτια ποὺ τὰ κρατοῦσε «πάντ' ἀνοιχτά, πάντ' ἄγρυπνα» ἡ ἔχθρα καὶ ἡ ζήλεια. Ἤξευρε ποιὸς ἔβγαινε καὶ ποιὸς ἔμπαινε 'ς τὸ σπίτι τῆς Λάμπραινας, — μὲ ποιὸν

* Συνέχεια· ἴδε σελ. 129.

μιλοῦσε καλόκαρδα 'ς τὸ δρόμο καὶ μὲ ποιὸν ἀγρίευε ἡ Χρυσοῦλα, — ποιὸς διαδέχθηκε 'ς τὴν καρδιά της τὸ Τζώρτζη καὶ ποιὸς πάλι διαδέχθηκε τὸ δεύτερον ἀγαπητικό, — ποιὸν δεχότανε τὴ νύχτα 'ς τὴν κάμαρά της, καὶ ποιὸν ἀκολουθοῦσε 'ς τὸ δρόμο ποὺ ἔβγαινε 'ς τὰ ἔρημ' ἀκρογιάλια. Ἐξεψάχνιζε ὅλα τῆς Χρυσούλας τὰ μυστικὰ καὶ ἤξευρε τὴ ζωή της, βῆμα πρὸς βῆμα, καλλίτερα κι' ἀπὸ τὴν ἴδια. Καὶ κάθε τόσο ἔλεγε τοῦ γέρου τοῦ πατέρα της, μὲ μιὰ λύπη 'ς τὸ πρόσωπο, λὲς καὶ τὴν εἶχε πλακώσει ἡ μεγαλήτερη συμφορά:

— Κ' ἐφτούνη ἡ Χρυσοῦλα!.. ἀνυπόφερτη εἶνε!.. Μὰ δὲν κάνει καὶ κατὰ Θεοῦ, ἡ βλοημένη!... Κρῖμα 'ς τὴν κοπέλλα!..

— Καὶ τί σὲ γνοιάζει ἐσένανε; ἀπαντοῦσε ὁ γέρος. Δὲν ἀφίνεις τὸν κόσμο νὰ κάνῃ ὅ,τι θέλει; Ψεῖρα ποὺ δὲ σὲ τρώει, ἄστηνε κι' ἂς βόσκῃ!

Πολλὲς φορὲς ἡ Χρηστίνα ἀποροῦσε μέσα της κ' ἡ ἴδια, γιατὶ ἀλήθεια νὰ τὴ νοιάζῃ τόσο, μιὰ ποὺ εἶχε κόψῃ κάθε σχέσι μὲ τὴν παραστρατισμένη ... Κι' ἀποφάσιζε νὰ μὴν τὴ νοιάσῃ πειὰ «οὔτε γιὰ τίποτσι». Μὰ ἐκεῖ ποὺ τὤλεγε ἴσια-ἴσια, ἄκουγε ἄξαφνα τὴ φωνὴ τῆς Χρυσούλας πνιγμένη, ἄκουγε ἀποκάτω κ' ἕναν ἀνδρίκιο ψίθυρο, καὶ πεταγόταν ἀπ' τὸ κρεββάτι κ' ἔτρεχε 'ς τὸ παράθυρο κρυφά, νὰ ἰδῇ μὲ ποιὸν κουβεντιάζει πάλι ἡ «βρωμοῦσα»...

Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἔφθασε ἀπ' τὸ Μοριὰ κι' ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποὺ ἦταν προωρισμένος νὰ δώσῃ τὴν περισσότερη τροφὴ 'ς τὴ νοσηρὴ περιέργεια τῆς Χρηστίνας, δίνωντας καὶ τὸ τελειωτικὸ κτύπημα 'ς τὴν ἑτοιμοθάνατη τῆς Χρυσούλας ὑπόληψι. Τὸν ἔλεγαν Ἀλεξόπουλο κ' ἦταν ἕνας μεσόκοπος σταφιδᾶς, νοικοκύρης, εὐκατάστατος, σοβαρός, μελαχροινός, γενᾶτος, μ' ἕνα μεγάλο λεκὲ μελιντζανὶ 'ς τὸ μάγουλο, ἴσια-ἴσια ἐκεῖ ποὺ ἄρχιζαν τὰ γένεια, μὲ χονδρὴ χρυσῆ καδένα 'ς τὸ στῆθος καὶ μ' ἕνα σωρὸ δακτυλίδια 'ς τὰ χέρια. Μὲς τὰ δακτυλίδια αὐτά, ὑπῆρχε καὶ βέρα. Γιατὶ ὁ Ἀλεξόπουλος ἦταν 'ς τὸ χωριό του παντρεμένος. Ἡ γυναῖκά του ὅμως δὲν ἔκανε παιδιά. Κ' ἐπειδὴ τὸ φταίξιμο ἦταν δικό της, κ' ἐπειδὴ ἦταν ἅγια γυναῖκα, — ἢ κ' ἐπειδὴ ἦταν ἀπόλυτη ἀνάγκη κληρονόμου κι' ὁ Ἀλεξόπουλος, φαίνεται, τὴν ἐφοβέριζε μὲ χωρισμό, — τοῦ ἔδωκε τὴν ἄδεια νὰ πάρῃ, ἀπὸ ἄλλον τόπο, μιὰ κοπέλλα μὲ τὸ ἀριστερό του χέρι, καὶ νὰ τὴν κρατήσῃ ὅσο ποὺ νὰ τοῦ κάμῃ παιδὶ ἀρσενικό. Ἔτσι ὁ Ἀλεξόπουλος κατέβηκε 'ς τὴ Ζάκυνθο, κ' ἐπειδὴ εἶχε κάτι φίλους ἀπὸ τὸν Ἄμμο, ποὺ τοὺς γνώρισε ἄλλοτε 'ς τὴν Πάτρα, οἱ πρῶτες γειτονιὲς ποὺ ἔμαθαν τὸν ξένο καὶ τὸ σκοπό του, ἦταν ἐκεῖνες - ἐκεῖ ὁλόγυρα. Μίλησαν μὲ τρόπο οἱ φίλοι, ἐφλυάρησαν οἱ γυναικοῦλες, ἐνέργησαν οἱ σοφὲς μεσῖτρες· μὰ καμιὰ τίμια ζακυθινοπούλα δὲν καταδεχότανε τέτοιο *ρεντίκολο* γάμο. Ἐκεῖνες πάλι ποὺ δὲν εἶχαν τιμὴ νὰ χάσουν, ὅπως ἡ Χρυσοῦλα, δὲν τὶς καταδεχόταν ὁ Ἀλεξόπουλος ... Μιὰ Κυριακὴ ὅμως, τὸ ἀπόγευμα, ἐπέρασε ἀπὸ τὸ «καντοῦνι τῆς μπακάλαινας», — ἔτσι τὤλεγαν καὶ ζῶντας ἀκόμη τοῦ κὺρ-Λάμπρου, — εἶδε κατὰ τύχη τὴ Χρυσοῦλα στολισμένη 'ς τὴν πόρτα της, τοῦ ἄρεσε πολὺ καὶ τὴν ἐγύρεψε. Τοῦ εἶπαν τί καὶ πῶς, μὰ ὁ ἄνθρωπος, θαμβωμένος ἀπὸ τ' ἀφράτα ἐκεῖνα κάλλη καὶ ἀπὸ τὶς ματιὲς ποὺ τοῦ εἶχε ρίξῃ ἡ κοπέλλα, δὲν ἤθελε νὰ κούσῃ λόγια.

— Δὲ μὲ νοιάζει, εἶπε. Ὑγεια φτάνει νἄνε. Τὸ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς, μήπως θὰ τὴ στεφανωθῶ;

— Δὲ μὲ νοιάζει, εἶπε καὶ ἡ Φιορέττα, ὅταν ἄκουσε τί εἴδους γάμο τῆς ἐπρότειναν γιὰ τὴ Χρυσοῦλα. Πλούσιος φτάνει νἄνε. Καὶ 'ς τὸ ὕστερο, ἅμα προικίσῃ τὴ θεγατέρα μου καλά, δὲν παίρνει μὲ στεφάνι τὸν καλλίτερό της;

Ἡ Χρυσοῦλα δὲν εἶπε τίποτε. Ἐγελοῦσε μόνο, ἐσπαρτάριζε ἀπὸ τὰ γέλια, κι' ἄφινε νὰ τὴν κάνουν ὅπως θέλουν. Κατάβαθα τῆς ἄρεσε καὶ τῆς ἐρχότανε τὸ σκάνδαλο. Ἤθελε νὰ δαιμονίσῃ τοὺς ἀγαπητικούς της, ἔτσι μισοπαντρευομένη, καὶ νὰ κάμῃ τὶς γυναικοῦλες τῆς γειτονειᾶς, τὶς *στεγνοπαναγιές*, νὰ φρυάξουν ἀπὸ τὸ κακό τους. Καὶ πρῶτα-πρῶτα τὴ Χρηστίνα.

Ὤ, ἡ Χρηστίνα! Τί ἔβλεπε, τί ἔβλεπε ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες, κρυμμένη ὀπίσω ἀπὸ τὴ γρίλια της!.. Καὶ τί ἄκουγε, τί ἄκουγε!.. Ὅλα τῆς γεννοῦσαν 'ς τὸ φανερὸ τὴν ἀηδία καὶ τὴν περιφρόνησι. Μὰ καὶ ἡ ζήλεια, 'ς τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς της, πάντα ζήλεια. Ὅπως νὰ ἦῃς, γιὰ τὴ Χρυσοῦλα τύχη ἦταν κι' αὐτὸς ὁ γάμος ὁ μισός. Μιὰ κοπέλλα, ἔλεγε, ποὺ πῆρε πειὰ τὸν κακὸ δρόμο, τί περισσότερο μποροῦσε νὰ ποθήσῃ;.. Κακόμοιρη Χρηστίνα! Ποὺ νἄξερες πὼς καὶ τὸ *περισσότερο* γρήγορα θὰ τἀποκτοῦσε, χωρὶς νὰ τὸ ποθήσῃ μάλιστα, ἡ φιλενάδα σου, καὶ πὼς αὐτὸ ἐσὺ θὰ τὸ πλήρονες!...

Ὡς τόσο ὁ «γαμπρὸς» — ἔτσι τὸν ἔλεγαν 'ς τὴ γειτονειὰ τὸν Ἀλεξόπουλο γιὰ νὰ γελοῦνε, — κουβαλοῦσε τῆς «νύφης», κουβαλοῦσε... Λουλούδια, γλυκά, στολίδια, φουστάνια ... Ἕνα Σάββατο κουβαλήθηκε κι' ὁ ἴδιος, καὶ γιὰ πρώτη φορὰ κοιμήθηκε 'ς τὸ σπίτι τῆς Φιορέττας, ποὺ χαρούμενο κι' ἀδιάντροπο ἐδιαπλάτωσε τὰ παράθυρα τῆς φάτσας του, μισόκλειστα, — «λιμπρέττα», — ὥς τὴν ἡμέρα ἐκείνη γιὰ τὸ πένθος... Ἐξημέρονε ἡ Κυριακὴ τῆς Πεντηκοστῆς, καὶ εἶχε διαδοθῇ 'ς τὴ γειτονειὰ πὼς ὁ γαμπρὸς κ' ἡ νύφη θὰ ἔβγαιναν τὸ ἀπόγευμα γιὰ νὰ πᾶνε 'ς τὸ μεγάλο τριήμερο πανηγύρι, ποὺ γίνεται ἔξω 'ς τὴν ἁγίαν Τριάδα. Πραγματικῶς, τρεῖς ὧρες πρὶν νὰ βασιλέψῃ ὁ ἥλιος, ἕν' ἁμάξι μὲ δυὸ ὡραῖα ἄλογα καὶ μὲ καθρέφτες 'ς τὰ πορτόνια, ἦλθε καὶ στάθηκε ἀπέξω ἀπὸ τὸ σπίτι. Χρόνια εἶχε νὰ ἰδῇ ἁμάξι ἐκεῖνο τὸ καντοῦνι καὶ στενὸ καθὼς ἦταν, ἐφράχθηκε 'ς τὴ μέση ἀπ' τὸ μεγάλο λαντό, καὶ ἡ

κυκλοφορία ἐσταμάτησε. Οἱ μισοὶ διαβάτες ἐστάθηκαν μπροστὰ 'ς τὰ ἄλογα, κι' οἱ ἄλλοι μισοὶ ὀπίσω ἀπ' τὴν κουκούλα. Ἕνα παιδάκι ἐδοκίμασε νὰ περάσῃ ἀνάμεσα τοίχου καὶ τροχῶν, καὶ τὸ ἐτράβηξαν εὐθὺς μὲ φωνὲς τρομάρες. Ἡ ὥρα ἐπερνοῦσε. Κι' ὅλες οἱ γυναῖκες, 'ς τὰ παράθυρα καὶ 'ς τὶς πόρτες, ἀνυπόμονες, ἐπερίμεναν μαζὶ μὲ τοὺς σταματισμένους 'ς τὸ δρόμο, νὰ κατέβῃ τελοσπάντων ἡ νύφη.

Πρῶτη παρουσιάσθηκε 'ς τὸ κατῶφλι της ἡ Φιορέττα, ἡ χήρα, μὲ φόρεμ' ἀπὸ μαῦρο ἀλπακᾶ καὶ μὲ μαῦρο μαντῆλι 'ς τὸ κεφάλι, καὶ παχειὰ καθὼς ἦταν, δυςκίνητη καὶ ἀδέξια, ἀνέβηκε μὲ πολὺν κόπο κ' ἐθρονιάστηκε 'ς τὸ ἁμάξι. Ἔπειτα ἡ Ἕλενα, ποὺ εἶχεν ἔλθῃ ἀπὸ τὸ πρωῒ γιὰ τὴ χαρά, πουδραρισμένη, μὲ στακτὶ φόρεμα μισοπένθιμο καὶ μ' ἀχυρόχρωμο μαντύλι μὲ ἄσπρα κρόσια, — καὶ ἀπὸ πίσω της ἀμέσως ἡ Χρυσοῦλα. Αὐτή, σὰ νύφη, ἐφοροῦσε μουσελίνα πορτοκαλιὰ καὶ μαντύλι σὰν τῆς ἀδελφῆς της. Γελαστὴ-γελαστὴ καὶ κατακόκκινη, ἐχαιρέτισε πρὶν καθήσῃ δεξιᾷ κι' ἀριστερᾷ, πρὸς τὶς πόρτες καὶ πρὸς τὰ παράθυρα, καὶ μὲ τὰ δυό της τὰ χέρια, 'ς ἕνα κίνημα θριάμβου καὶ χαρᾶς ποὺ δὲν ψηφᾷ τίποτα... Ὕστερα, ἀφοῦ τοποθετήθηκαν, μὲ πολλὰ βάσανα, οἱ γυναῖκες, ἀνέβηκε καὶ κάθησε κοντὰ 'ς τὴ Χρυσοῦλα ὁ Ἀλεξόπουλος, χλωμὸς λιγάκι κ' εὐχαριστημένος, μ' ἕνα ὕφος φαγᾶ χορτασμένου. Τελευταῖος βγῆκε ὁ ἄντρας τῆς Ἕλενας, ὁ ράφτης ποὺ ἔπαιζε βιολί, καὶ ἀφοῦ ἐκλείδωσε τὸ σπίτι, ντροπιασμένος αὐτὸς καὶ σὰ βρεμένη γάτα, ἀνέβηκε μολοντοῦτο — τί νὰ κάμῃ; — κ' ἐκάθησε κοντὰ 'ς τὸν ἁμαξᾶ.

— Βάρδα μπρός!.. μπρός!.. μπρός!..

Καὶ σιγὰ - σιγά, μὲ μεγάλη προφύλαξι, ἐνῷ οἱ μπροστὰ σταματισμένοι χαζοὶ ἔτρεχαν νὰ χωθοῦν σὲ κανένα κούφωμα καὶ νὰ κάμουν τόπο, τὸ ὡραῖο ἁμάξι ξεκίνησε, προχώρησε, ἔστρηψε κ' ἐχάθη.

Τότε μόνο ἡ Χρηστίνα ἄνοιξε ὁλωσδιόλου τὴ γρίλια της κ' ἐπρόβαλε, κ' ἔσκυψε καλά, σὰ νὰ ἤθελε ἀκόμα νὰ ἰδῇ... Τὸ ἁμάξι ἀκούσθηκε νὰ τρέχῃ ἐλεύθερα καὶ γλήγορα, μόλις βρέθηκε σὲ πλατύτερο δρόμο. Σὲ λίγο σβύστηκε κι' ὁ κρότος του. Καὶ ὅμως ἡ Χρηστίνα ἐξακολουθοῦσε καρφωμένη ἐκεῖ, κυττάζοντας κατὰ τὴ γωνία ποὺ ἔστρηψε, σὰ νὰ ἤθελε ἀκόμα νὰ ἰδῇ... Κ' ἔβλεπε, ναί, ἔβλεπε ὁλοένα μὲ τὴ φαντασία της, σὰν ὀπτασία, τὴ Χρυσοῦλα, χαρούμενη, πανεύμορφη καὶ καταστόλιστη μὲς τὸ ὡραῖο τ' ἁμάξι, κάτω ἀπ' τὴ μεταξωτὴ ὀμβρέλα της ποὺ θὰ τὴν ἄνοιξε βέβαια πάρα πέρα, δίπλα 'ς ἕναν ἄνδρα ποὺ τὴν ἀγαποῦσε κ' ἐξόδευε γι' αὐτή, νὰ τρέχῃ μαζὶ μὲ ὅλον τὸν ἄλλο κόσμο τὸν εὐτυχισμένο, τοὺς ἀφεντάδες μὲ τἄλογά τους, τὶς ἀρχόντισσες καὶ τὶς ἀρχοντοποῦλες μὲ τ' ἁμάξια τους, νὰ τρέχῃ κι' αὐτὴ πρὸς τὴν ἁγίαν Τριάδα τὴν ἐξοχική, πρὸς τὸ μεγάλο πανηγύρι, πρὸς τὸ ξεφάντωμα καὶ τὴ χαρά...

Ποτὲ ἡ ζήλεια δὲν τὴν ἐδάγκασε τόσο δυνατὰ ὅσο τὴ στιγμὴ ἐκείνη. Κι' ἀποτραβήχθηκε ἡ ἄσχημη, ἡ ἔρημη κ' ἡ τίμια, μὲ τὰ μάτια βουρκωμένα ἀπ' τὸ παράπονο, κ' ἔγειρε πάλι τὴ γρίλια, κ' ἔπεσε ἐκεῖ δίπλα 'ς τὸ διβάνι, κ' ἐκράτησε μὲ τὰ δυό της χέρια τὸ κεφάλι.

Τὸ πανηγῦρι τῆς ἁγίας Τριάδος... τί ὡραῖο! Ἀπὸ μικρῆ τὸ θυμᾶται, ποὺ πήγαινε κάθε χρόνο μὲ τὸν πατέρα της καὶ μὲ τὸ Νιόνιο, κ' ἔτρωγαν «παστέλια» καὶ «φριτοῦρες» σὲ κάτι ὡραῖα, εὐρύχωρα κιόσκια, ποὺ εἶχαν γιὰ σκεπὴ χρυσοπράσινες κληματαριές, καὶ γιὰ τοίχους λευκὰ καὶ γαλάζια σεντόνια τεντωμένα, μ' ἕνα γλυκό, μαλακώτατο φῶς ἀπὸ μέσα, καὶ μὲ κάδρα ὁλόγυρα, ποὺ εἰκόνιζαν ὡραῖα κεφάλια γυναικῶν. Λὲς καὶ τὰ βλέπει ἀκόμα μπροστά της. Τὰ περισσότερα ἔμοιαζαν τῆς Χρυσούλας, μὰ τῆς Χρηστίνας κανένα... Ἄχ, ἦταν ἄσχημη αὐτή, καὶ καταφρονεμένη, κι' ἀπὸ τὸν κόσμο κι' ἀπὸ τοὺς δικούς της... Ὁ πατέρας της τὴν ἤθελε κλεισμένη, πάντα, νὰ ρέβῃ 'ς τὸν ἀργαλειό. Ὁ ἀδελφός της ἔλειπε 'ς τὰ ξένα κι' οὔτε τὴ θυμόταν... Ποιὸς νὰ γυρίσῃ νὰ τὴν ἰδῇ;... Δὲν ἦταν ζωὴ ἡ δική της, ὄχι... Ἡ Χρυσοῦλα, κ' ἂς πῆρε τὸν κακὸ τὸ δρόμο, ἦταν πολύ, πολὺ πειὸ εὐτυχισμένη ἀπ' αὐτή... Ὅλα σὲ καλὸ τῆς ἔβγαιναν τῆς Χρυσούλας. Μὰ θάνατοι, μ' ἀρρώστειες, μὰ βάσανα, ἐκείνη πάντα μὲ τὸ γέλιο καὶ μὲ τὸ τραγοῦδι 'ς τὸ στόμα. Καὶ τὤρα νά, στολισμένη καὶ χαρούμενη σὰ βασιλοποῦλα, μὲ τ' ἁμάξι καὶ 'ς τὸ πανηγύρι. Κ' ἡ Χρηστίνα πάλι μονάχη της, ἔρμη καὶ σκότεινη, νὰ περιμένῃ πότε θὰ γυρίσῃ ὁ πατέρας της ἀπὸ τὴν ταβέρνα, ὁ γεροπαράξενος, μισομεθυσμένος, γιὰ νὰ φᾶνε οἱ δυό τους, σὰν τοὺς κούκκους, τὸ ψητὸ τραγὶ ποὺ περίσεψε ἀπὸ τὸ μεσημέρι. Ἡ Χρυσοῦλα ὅμως εἶχε σήμερα καὶ τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα 'στὸ τράπεζι της. Ὡς καὶ «σαλουμικὰ» ἐψώνισε ὁ γαμπρὸς ἀπὸ τὸ μπακάλικο τοῦ Φόρου, γιὰ νὰ μὴν πάρουν ἀπὸ τῆς Φιορέττας, ποὺ ἦταν παρακατιανά. Καὶ νὰ τῆς ἔλειπε μόνο τὸ καλὸ φαΐ... Μὰ μὴν εἶχε τὰ λοῦσα της; τὶς «βγαρσίες» της; [1] τὸ σεργιάνι της; τὶς βίζιτές της; τὴν ἐκκλησιά της; Ὡς καὶ 'ς τὴν ἐκκλησιὰ δὲν ἤθελε νὰ τὴν παίρνῃ ὁ πατέρας της, γιατὶ δὲν *ἀφιδεβόταν* [2], ἔλεγε, νὰ τὴν ἀφίνῃ μοναχή της 'ς τὸ γυναικωνίτη. Καὶ ὅμως 'ς τὸ σπίτι τὴν ἄφινε καὶ τὴν παράφινε... Ὅ,τι ἤθελε μποροῦσε νὰ κάνῃ, ἂν ἤθελε... Μὰ ἔλα, ποὺ γιὰ μία τιμὴ καὶ γιὰ μία ὑπόληψι ὑπόφερεν κ' ἐκείνη τόσα μαρτύρια...

Καὶ θυμήθηκε πάλι τὸν ἀδελφό της τὸ Νιόνιο, καὶ τὸν ἐπόθησε ὅπως ποτὲ δὲν τὸν εἶχε ποθήσῃ,

---

[1] *Βγαρσία*, ἡ ἔξοδος.

[2] *Ἀφιδέβουμαι*, ἐμπιστεύομαι.

ΜΑΡΙΚΑ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ

Ο κ. ΣΑΓΙΟΡ, ΜΠΡΙΣΑΝΤΟ

Θέατρον «Νέα Σκηνή»

πέντε χρονάκια τώρα πούλειπε 'ς τὰ ξένα... Καὶ τὴν ἐπῆρε τὸ παράπονο, κ' ἔκλαψε ὥρα πολλή, πεσμένη 'ς τὸ διβάνι, μὲ ἀναφυλλητὸ ποὺ κάπως τὴν ἐξαλάφρωσε. Κ' ἔπειτα, ἐπῆρε μιὰ κόλλα χαρτὶ ἀπὸ τὸ συρτάρι τοῦ μάστρο-Δήμου, ποὖχε πάντα γιὰ τὰ σχέδιά του, καὶ μ' ἕνα μολύβι ἀπὸ τὰ σύνεργα, καὶ μὲ τὰ κολυβογράμματα ποὺ ἤξερε, ἔκατσε κ' ἔγραψε τοῦ Νιόνιου... Ὤ, τὸ γράμμα ἐκεῖνο! Μὲ τὸ αἷμα της νὰ τῶγραφε, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ φανερώση καλλίτερα τῆς καρδιᾶς της τὸν πόνο! Ἦταν ἡ ψυχή της ἡ ἴδια, ποὺ ἐσπαρτάριζε κ' ἐφρούμαζε, πιασμένη θἄλεγες ἀπ' τὰ τσιγγέλια τῶν θεοχάρακτων ἐκείνων γραμμάτων, ποὺ μὲ μεγάλες πλατειὲς λέξεις, σὰν ξεσυρμένες φωνές, ἐφώναζαν σπαρακτικὰ 'ς τὸ σκληρὸν ἀδελφό: Ἔλα! λυπήσου με κ' ἔλα νὰ μὲ σώσης!...

Καὶ τὸ γράμμα αὐτὸ ἐθαυματούργησε. Ὁ σκληρὸς ἀδελφὸς ἐμαλάκωσε... Κ' ἔστειλε παράδες, κ' ἔστειλε βούτυρο καὶ γιαοῦρτι, κ' ἔστειλε κ' ἕνα φουστάνι τῆς ἀδελφῆς του... Κ' ἔγραψε πὼς θἀρχόταν, μὰ τὸν ἅγιο Διονύσιο θἀρχόταν, χωρὶς ἄλλο, μόλις θὰ βόλευε κάτι δουλειές του... Καὶ νά τος κηόλα, ὕστερ' ἀπὸ ἕνα μῆνα, ἀπὸ τὸν Πύργο πίσω 'ς τὴ Ζάκυνθο ὁ Νιόνιος, λεβέντης ἴσα μ' ἐκεῖ πάνω, καλοντυμένος, μὲ μαῦρο σγουρὸ μουστακάκι,—ποὺ ἄργησε, ἀλήθεια, νὰ τοῦ φυτρώση,—καὶ μὲ παραδάκια, ποὺ αὐτά, φαίνεται, τὰ ἔκαμε κάπως πειὸ γρήγορα... Ἀνοικτόκαρδο παιδὶ καὶ ἔξυπνο, τρελλὸ ἀπόξω μὰ καὶ σοβαρὸ ἀπὸ μέσα, μὲ τύχη βουνό, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους ποὺ ζοῦν 'ς τὸν κόσμο καὶ προδεύουν, μ' ὅλες τους τὶς τρέλλες καὶ τὶς στραβοτιμονιές...

Φαινότανε πολὺ μετανοημένος γιὰ τὰ παιδιακίσια του καμώματα καὶ προπάντων γιὰ τὴν ἀψηφισιὰ ποὺ ἔδειξε 'ς τοὺς δικούς του, καὶ ὁρκιζότανε πὼς πᾶνε τώρ' αὐτά, ἐτελείωσαν, καὶ πὼς εἶχε σκοπὸ νἀφοσιωθῆ, καὶ νὰ βοηθήση τὸν πατερούλη του, καὶ νὰ παντρέψη τὴν ἀδελφούλα του, καὶ νὰ ἔρχεται νὰ τοὺς βλέπη συχνά, ὅσω οἱ δουλειές του θὰ τὸν κρατοῦσαν 'ς τὸ Μοριά. Ἔφεξε τὸ σπίτι τοῦ μάστρο-Δήμου μὲ τὸν ἀνέλπιστο ἔρχομὸ τοῦ ξενητεμένου, καὶ ἡ Χρηστίνα, τὸ κακόμοιρο τὸ κορίτσι, ξαναβρῆκε τὸ γέλιο ποὺ εἶχε νὰ γελάση ἀπ' τὰ μικράτα της. Γελοῦσε ἀκόμα καὶ ὅταν ὁ Νιόνιος τὴν ἐπείραζε ἐκεῖ ποὺ τῆς πονοῦσε, καὶ τῆς ἔλεγε:

— Στάσου, μωρὴ Χρηστίνα, νὰ σὲ ἰδῶ. Πῶς ἐγίνηκες ἔτσι ἐσύ; Μπᾶ διάολε! Ἐκατσιπόδιασες, καϋμένη, κ' ἔκαμες ἕνα καλάθι μοῦτρα. Μὰ γιὰ νὰ βρεθῆ χριστιανὸς νὰ σὲ πάρη ἐσένανε, θὰ μοῦ γυρέψη, μωρὲ μάτια μου, μία κολόννα δίστηλα ἴσια μὲ τὸ μπόϊ σου!..

— Μὴ σώση νὰ βρεθῆ! χρεία ποὺ ἔχω; ἀπαντοῦσε ἡ Χρηστίνα.

Κ' ἐγελοῦσε... Τί τὴν ἔγνοιαζε τώρα κι' ἂν δὲν ἦταν ὤμορφη, τί κ' ἂν δὲν τὴν ἔπαιρνε κανένας!.. Τῆς ἔφθανε ποὺ εἶχε τὸν ἀδελφούλη της, τῆς ἔφθανε ποὺ ξαναύρισκε τὸ χαμένο της στήριγμα, τὴ συντροφιά της, τὴν παρηγορία της. Ἕναν ἀδελφὸ εἶχε κ' ἐκείνη 'ς τὸ κόσμο, γιὰ μοναχὴ ἐλπίδα... Κ' ἡ χαρά της τώρα πὼς τὸν ἔφερε πίσω, παράξενη, ἀσυνείδιστη χαρὰ πλάσματος πάντα λυπημένου, ἦταν πειὸ τραγικώτερη κι' ἀπ' τὴν ἴδια της τὴ λύπη.

Ἡ χαρὰ ὅμως τοῦ μάστρο-Δήμου ἦταν ἀστεία.

Ψηλός, ξερακιανός, κοκκαλιάρης, μ' ἄσπρο μουστάκι φαγωμένο κάτω ἀπὸ μεγάλη μύτη καμπούρα, φοροῦσε πάντα καὶ μιὰ σκούφια μαύρη μὲ φούντα, ποὺ τὸν ἔκανε νὰ μοιάζη ἀκόμα περισσότερο τοῦ Φασουλῆ. Δὲ μιλοῦσε πολλά, λὲς κ' εἶχε πάθη ἀφασία, μόν' ἄκουγε τὰ λόγια τῆς κόρης του καὶ τοῦ γυιοῦ του σὰ χρησμούς, μὲ μάτια κρασοπατέρα δακρυσμένα καὶ μ' ἐξακολουθητικὸ μακάριο χαμόγελο, ἐπιδοκιμάζοντας μὲ νευρικὰ κουνήματα τοῦ κεφαλιοῦ, ποὺ ἔκαναν τὴ φούντα τῆς σκούφιας νὰ τρεμοπιλιάζη. Κ' ἐνῷ κουνοῦσε τὸ κεφάλι του ὁ γέρος, ἡ Χρηστίνα ἔλεγε 'ς τὸν ἀδελφό της:

— Φώτισι Θεοῦ ἤτανε νἄρθῃς, Νιόνιο μου... Ὁ πατέρας ὁ καϊμένος ἐγέρασε καὶ δὲ μπορεῖ ἄλλο... Δὲν εἶνε τώρα κ' οἱ δουλειὲς ποὺ ἤξερες 'ς τὴ Ζάκυνθο.... φτώχεια μεγάλη. Ἔτσι τὸν ἔχουμε τὸν τόρνο, γιὰ τὰ μάτια, καὶ γιὰ νὰ λέη ὁ καϊμένος ὁ γέρος πὼς κάτι κάνει... Ἐγὼ πάλι μὲ τὸν ἀργαλειό μου... τί νὰ καζαντήσω; Οὔλα μᾶς τὰ τρῶνε οἱ ἐμπόροι... Ἐκεῖνοι, μάτια μου, χτίζουνε παλάτια μὲ τὸν ἱδρῶτα τσῆ φτωχολογιᾶς κ' ἐμεῖς δὲν ἔχουμε νἀλλάξουμε κότολο[1]... Τί νὰ πρωτοκάμουμε μ' ἕναν ἀργαλειό; Τὸ νοῖκι νὰ πλερώσουμε, ἢ νὰ φᾶμε, ἢ νὰ ντυθοῦμε, ἢ νὰ ποδεθοῦμε;.. Ὤ, Νιόνιο μου, νἄξερες τὴ ζωή μας τοῦτα τὰ ὕστερα χρόνια!.. Ναί, φώτισι Θεοῦ ἤτανε νἄρθῃς, νὰ ἰδοῦμε καὶ μεῖς λίγη βοήθεια, νὰ καταλάβουμε πὼς ζοῦμε σὲ κόσμο καὶ χαιρόμαστε ζωή!

Μὰ μόλις ἐπισοπλάτιζε ὁ γέρος, ἡ Χρηστίνα ἐχαμήλονε τὴ φωνὴ κ' ἔλεγε 'ς τὸν ἀδελφό της:

— Μεθάει, Νιόνιο μου, μεθάει!.. Κάθε βράδυ γένεται *κούρηα* 'ς τὴν ταβέρνα!... Ναί, νὰ σὲ χαρῶ, Νιόνιο μου, πολλὲς φορὲς μοῦ τόνε φέρνουνε βασταχτό... Καλὰ ποὺ ἦρθες νὰν τόνε συμμαζώξῃς, γιατὶ ἐγὼ δὲ βαστάω ἄλλο... Κ' εἶνε παράξενος, Παναγία μου, τί παράξενος... καὶ μ' ἔχει κλεισμένη, σὰ νὰ ἤμουνα σὲ μοναστῆρι... Οὔτε 'ς τὴν Ἐκκλησία δὲ μἀφίνει ὁ βλοημένος νὰ πηγαίνω!...

— Ἔγνοια σου, Χρηστίνα μου, ἄπαντοῦσε ὁ

[1] *Κότολο*, φουστάνι.

ΘΕΑΤΡΟΝ ΚΥΒΕΛΗΣ "ΤΟ ΧΕΛΙΔΟΝΙ,,
Ν. Παπαγεωργίου Κυβέλη Ἀδριανοῦ

ΦΩΤΟΓΡ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ

Νιόνιος, μὴ μοῦ πικραίνεσαι, καὶ τώρα ποὺ ἦρθα ἐγώ, ἐφινίρανε [1] οὔλα. Καὶ 'ς τὴν Ἐκκλησία σου θὰ πηγαίνῃς, καὶ 'ς τὸν περίπατό σου, καὶ 'ς τὸ Ψήλωμα μὲ μένανε κάθε Κυριακή, καὶ μὲ τὴ βάρκα 'ς τὸ Κρυονέρι, καὶ 'ς τὰ πανηγύρια... καὶ λοῦσα θὰ σοῦ κάνω, καὶ μπάνια θὰ σοῦ κάνω, καὶ ὅ,τι θές. Ἄς τονε τὸ γέρο 'ς τὸν τόρνο του. Καὶ νὰ μεθάῃ θέλει; Ἄς μεθάῃ! Ἐμεῖς δὲ θὰ χαλάσουμε χατῆρι κανενός.

Ἀπάνω σὲ τέτοιες καλωσύνες καὶ τρυφερότητες, μιὰ στιγμή, ὁ Νιόνιος διαπλάτωσε τὴ γρίλια καὶ σώπασε σαστισμένος. Στ' ἀντικρινὸ παράθυρο ἦτανε προβαλμένη ἡ Χρυσοῦλα, καὶ ἀδιάφορα τάχα ἔκανε πὼς κυττάζει πέρα, κατὰ τὴν ἄκρη τοῦ καντουνιοῦ, ὅπου γινόταν ἕνας μικροκαυγᾶς.

— Μωρὲ ἡ Χρυσούλα εἶνε τούτη; ρώτησε ὁ Νιόνιος σιγὰ - σιγὰ τὴν ἀδελφή του. Κυρὰ ποὺ γίνηκε!.. Μ' ἀπὸ μικρὴ ἔδειχνε πὼς θὰ γίνῃ πολὺ ὤμορφη... Καὶ δὲν κυττάει ἀπὸ δῶθε νὰν τήνε χαιρετήσω!

Ἡ Χρηστίνα ἐτράβηξε τὸ Νιόνιο ἀπὸ τὴ γιατέκα [2].

— Ὄχι, ὄχι! τοῦ ἐσφύριξε· κάμε πὼς δέν τηνε βλέπεις... Εἴμαστε τσακωμένες!

Θέλοντας καὶ μή, ὁ Νιόνιος ἀποτραβήχθηκε.

— Μὰ γιατί; ρώτησε. Ἐσεῖς;... ποὺ ἀπὸ μικρὲς ἤσαστε φιλενάδες;

Ἡ Χρηστίνα ἔσεισε τὸ κεφάλι περίλυπη.

— Δὲν εἶνε γιὰ μένανε ἐφτούνη!.. εἶπε.

Κ' ἐκοντοστάθηκε, σὰ συλλογισμένη. Ἔπειτα ἀμέσως, μὲ ὁρμή, σίμωσε τὸ στόμα της στ' αὐτὶ τοῦ Νιόνιου καὶ τοῦ εἶπε:

— Ἐπῆρε τὸν κακὸ δρόμο!.. Τώρα εἶνε κακὴ γυναῖκα!

— Μωρὲ τί μοῦ λές! ἔκαμε ὁ Νιόνιος κ' ἐγούρλωσε τὰ μάτια του. Κρῖμα 'ς τὴν κοπέλλα! Κρῖμας!

Ἡ Χρηστίνα φοβήθηκε. Κάτι τῆς ἔλεγε μέσα της πὼς ἔπρεπε νὰ φοβηθῆ... Κι' ἀφίνωντας τὴν ντροπὴ 'ς τὴν πάντα, τοῦ τὰ εἶπε τοῦ Νιόνιου ὅλα. Τοῦ εἶπε γιὰ τὸν Τζώρτζη, τὸν πρῶτο της, τοῦ εἶπε γιὰ τὸ κοπάδι τῶν διαδόχων του, τοῦ εἶπε καὶ γιὰ τὸν Ἀλεξόπουλο τὸ μοραΐτη, τὸν ὕστερνό της, ποὺ τὸν εἶχε ἕνα μῆνα 'ς τὸ σπίτι σὰν ἄντρα της ξεστεφάνωτο,—μπομπὲς καὶ γάνες —καὶ ποὺ τὴν ἄφισε τώρα, δὲν εἶνε πέντε 'μέρες, κ' ἔφυγε 'ς τὴ δουλειά του καὶ 'ς τὴ γυναῖκα του, μὲ τὴν ὑπόσχεσι νὰ ξαναγυρίσῃ... Τοῦ εἶπε ἀκόμα πὼς δὲ βλέπει ἡ βρώμα τὴν κατάντια της, παρὰ πὼς ἔχει ἀκόμα μοῦτρα νὰ μιλῇ καὶ γιὰ δαύτονε, τὸ Νιόνιο, καὶ νὰ λέῃ «ντροπὲς» τὰ παληά του παιδιαροκαμώματα, τὰ ξεχασμένα, λὲς καὶ δὲν ἦταν ἄνδρας αὐτὸς καὶ δὲν μποροῦσε νὰ κάμῃ ὅ,τι θέλει. Καὶ ἀφοῦ πειὰ τοῦ τὰ εἶπε ὅλα, τὸν ἐξόρκισε:

— Νιόνιο μου, νὰ σὲ χαρῶ... 'ς τὴν ψυχὴ τῆς μάννας μας... νὰ μὴν καταδεχθῇς ποτὲ νὰ τῆς μιλήσῃς... οὔτε καλημέρα! Ἀκοῦς, Νιόνιο μου;

— Μπᾶ! μπᾶ! μπᾶ! ἐφώναξε ὁ Νιόνιος, ποὺ θὰ καταδεχθῶ ἐγὼ ποτέ... ἤτανε καὶ περιττὸ νὰ μοῦ τὸ 'πῇς...

— Ξέρω κ' ἐγώ...

— Μπᾶ! μπᾶ! μπᾶ!

Καὶ τῶρριξε 'ς τὸ ἀστεῖο ὁ Νιόνιος, γιατ' ἦταν πολὺ σοβαρό, καὶ ὅλη τὴν ὥρα πειὰ τῆς ἔλεγε «μπᾶ! μπᾶ! μπᾶ!», κ' ἐγελοῦσε σὰ μεθυσμένος, κι' ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴ γρίλια κρυφοκύταζε ὁλοένα τὴν εὔμορφη Χρυσοῦλα, ποὺ δὲν τὸ κουνοῦσε ἀπὸ τὸ παράθυρο...

Δ'

Ὁ Νιόνιος δὲν καταδέχθηκε νὰ μιλήσῃ τῆς Χρυσούλας—μιὰ ποὺ ἦταν μαλωμένα τὰ σπίτια, —καταδέχθηκε ὅμως ἡ Χρυσοῦλα νὰ μιλήσῃ τοῦ Νιόνιου.

Καὶ τὴν ἄλλη αὐγή, τὴν ὥρα ποὺ σηκώθηκε ὁ νέος, ἀργὰ κάπως σὰν ταξειδιώτης μουσαφίρης, —ἐνῷ κάτω 'ς τὰ ἰσόγεια εἶχε ἀρχίσῃ πειὰ ἡ δουλειά, καὶ ἡ μπακάλαινα βρισκότανε 'ς τὴ μπάνκα της, βαρέλλα μέσα σὲ βαρέλλες, κι' ὁ μάστρο-Δῆμος 'ς τὸν τόρνο του, κ' ἡ Χρηστίνα, πάντα πρωϊνὴ καὶ βιαστική, 'ς τὸν ἀργαλειό της,—ἡ Χρυσοῦλα, ἀργοξυπνημένη κι' αὐτή, μὲ μαυράδια 'ς τὰ μάτια καὶ κοκκινάδια 'ς τὰ μάγουλα, βρέθηκε 'ς τὸ παραθύρι της. Καὶ μόλις εἶδε τὸ Νιόνιο, ὁ κρότος τοῦ ἀργαλειοῦ φαίνεται πὼς τῆς ἔδωκε τὸ θάρρος νὰ τοῦ γελάσῃ σὰν καλὴ γειτονοποῦλα καὶ σιγὰ σιγὰ νὰ τὸν καλωσωρίσῃ.

— Καλημέρα, κυρά μου, καλῶς σᾶς ηὗρα! ἀποκρίθηκε προθυμότατα ὁ νέος, ἀλλὰ σιγὰ κι' αὐτός, γιατὶ φοβότανε τὴ Χρηστίνα.

—Ἤθελα νὰ σὲ χαιρετήσω κι' ἀπὸ ψές, εἶπε ἡ Χρυσοῦλα, μὰ ἔκανες πὼς κύτταζες ἀλλοῦ...

—Ἐγὼ ἢ ἐσύ; διαμαρτυρήθηκε ὁ Νιόνιος· μοῦ φαίνεται πὼς ἐσύ...

— Μὰ ξέρω κ' ἐγώ... παραδέχθηκε ἡ Χρυσοῦλα· ἔλεγα μὴν τῆς κακοφαινότανε τῆς *κυρίας* Χρηστίνας νὰ σοῦ μιλήσω... γιατί, ξέρεις, χρόνια τώρα δὲν τἄχουμε καλά... Τσῆ ἐσκότωσα, βλέπεις, τὴ μάννα καὶ τὸν πατέρα...

— Μπᾶ! καὶ τί ἔχει νὰ κάμῃ; εἶπε ὁ Νιόνιος· μὲ τὴ Χρηστίνα μπορεῖ νὰ μὴ μιλιόσαστε, μὰ ἐμεῖς δὲν ἔχουμε νὰ μοιράσουμε τίποτα. Φίλοι ἤμαστε, καὶ φίλοι θἄμαστε πάντα· ἔ;

— Λέω κ' ἐγώ...

—Ἀκοῦς ἐκεῖ! Νἄχω τέτοια ὤμορφη γειτονοποῦλα, μία κυρά, καὶ νὰ μὴ μπορῶ οὔτε νὰν τὴ καλημερίζω;.. Μὰ τέτοιο ἄδικο γιὰ μένανε, δὲν τὸ θέλει, ψυχή μου, οὔτε ὁ ἀφέντης ὁ Θεός!

Ἡ Χρυσοῦλα ἐγέλασε μὲ νάζι, κ' ἐσήκωσε καὶ τὰ δυό της χέρια ψηλά, καὶ τὰ ἔνωσε ὀπίσω 'ς τὸ κεφάλι μὲ σκέρτσο. Τότε τὰ πλατειὰ μανίκια τῆς τριανταφυλλένιας καμιζόλας της ἔπεσαν κάτω, κ' ἐφάνηκαν τὰ χονδρὰ μπράτσα της γυμνά, τὸ ἕνα μάλιστα ὥς τὴ χρυσότριχη τὴν ἀμασχάλη. Ἀπ' αὐτὴ τὴ στάσι, ἀποτραβηγμένη πρὸς τὰ μέσα, ἐσείσθη μὲ τὸ γέλιο κι' ἐλυγίσθη σὰ νὰ χόρευε, κ' ἐπρόβαλλε ξεπεταγμένο προκλητικὰ τὸ ἄφθονο στῆθος της, ποὺ ἐτελείονε ἡδονικώτατα 'ς τὸν πλούσιον ἐκεῖνο καὶ κάτασπρο λαιμό, τὸν θαυμάσιο, στολισμένο τώρα μὲ τριπλῆ κολλάνα ἀπὸ κοράλια βενέτικα. Ἤτανε δῶρο τοῦ γαμπροῦ, ὅπως καὶ κάτι *βίδες* μὲ διαμαντᾶκια, ποὺ ἰριδοβολοῦσαν στὶς ἀχνοκόκκινες ρῶγες τῶν αὐτιῶν της, ἴδιες φράουλες ξέθωρες.

Κι' ὁ Νιόνιος εἶχε τραβηχθῆ ἀπὸ μέσα, καὶ τὴν ἐκύτταζε μὲ τρυφερὰ καὶ γλαρωμένα μάτια... Ἤταν οἱ δύο 'ς τὴν ἴδια θέσι ἀκριβῶς, ποὺ εἴδαμε ἐδῶ καὶ τέσσερα χρόνια, τὴ σκληρὴ Χρηστίνα καὶ τὴν ἁμαρτωλὴ Χρυσοῦλα, τὴν ἀλησμόνητη ἐκείνη αὐγὴ ποὺ βριστήκανε καὶ τὰ χαλάσανε γιὰ πάντα. Τέτοια ὥρα ἦταν ἀπάνω - κάτω, κ' ἔτσι σιγά, ἔτσι πνιχτὰ μιλοῦσαν ἀπὸ τἀντικρυστὰ παράθυρα οἱ δυό τους, γιὰ νὰ μὴν τοὺς ἀκοῦνε οὔτε ἀπὸ τὰ σπίτια οὔτε ἀπὸ τὸ δρόμο... Θἄλεγες πὼς τούτη ἐδῶ ἡ σκηνὴ ἦταν ἡ ἀπόδοσι καὶ ἡ ἐκδίκησι τῆς ἄλλης. Καὶ ὅμως τίποτα δὲν ἔκανε ξεπίτηδες ἡ Χρυσοῦλα, τίποτα μὲ σκοπὸ καταχθόνιο ἐκδικήσεως. Ἐκεῖ τὴν ἔφερναν ἡ φύσι της, τὸ ψυχόρμητό της, τὰ πράγματα τὰ ἴδια. Μίλησε τοῦ Νιόνιου γιατὶ ἔτσι τῆς ἄρεσε, —καὶ γιατὶ ἔτσι τῆς ἄρεσε, ἄκουσε τὰ κομπλιμέντα του μὲ νάζι καὶ μὲ σκέρτσο, —καὶ γιατὶ ἔτσι τῆς ἄρεσε, τοῦ ξετύλιξε τὰ κάλλη της καὶ τὰ γητέματά της,—καὶ γιατὶ ἔτσι τῆς ἄρεσε, τοῦ ἔστειλε 'ς τὸ τέλος μὲ τὰ κρινοδάκτυλά της ἕνα φιλὶ καὶ τοῦ πέταξε ἕνα κλαδὶ γαρουφαλιᾶς μὲ τρία φλογοκόκκινα λουλούδια... Ὤ, ναί, ἀθῶα καὶ ἀγνὴ καὶ ἀγαθὴ καὶ ἀμόλυντη ἀπὸ κάθε κακία, μέσα 'ς τή διαφθορά της καὶ 'ς τὴν ἀτιμία της, ἡ εὔμορφη Χρυσοῦλα. Τέτοια δὲν ἦταν, μ' ὅλη της τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ χρηστότητα, ἡ ἄσχημη Χρηστίνα, ὄχι!...

Κ' ἔγινε τίγρισσα, ἅμα κατάλαβε πὼς ὁ ἀδελφός της ἀθέτησε τὸ λόγο του καὶ καταδέχτηκε— μπᾶ! μπᾶ! μπᾶ! — νὰ μιλήσῃ τῆς Χρυσούλας... Τῆς ἦλθε νὰ πεταχθῇ ὄξω, νὰ τὴν πιάσῃ ἀπὸ τὸ λαιμὸ καὶ νὰ τὴν πνίξῃ, ἕνα δειλινὸ ποὺ τὴν εἶδε 'ς τὴν πόρτα της, νὰ κράξῃ τὸ Νιόνιο, τὴν ὥρα ποὺ ἔβγαινε γιὰ περίπατο, καὶ νὰ τοῦ δώσῃ ἕνα χωνὶ ἀπὸ ἄσπρο χαρτί, γεμᾶτο μπουγαρίνια. Κρατήθηκε ὅμως, καὶ μόνο τὸ βράδυ, ὅταν ἐγύρισε ὁ ἀδελφός της, τοῦ κλαύτηκε πικρὰ σὰν προδομένη γυναῖκα. Καὶ ὁ Νιόνιος, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ τἀρνηθῆ, γιατὶ τοὺς εἶδε μὲ τὰ μάτια της, τὴν ἀποπῆρε:

— Τὸ ξέρεις ποὺ εἶσαι ἀνόητη; τῆς εἶπε. Τί κάνεις ἔτσι; Ἄνδρας εἶμαι ἐγὼ καὶ δὲν ἔχω χρεία κανένανε! Ἐσὺ βέβαια, σὰν κοπέλλα ποὺ εἶσαι, κάνεις πολὺ καλὰ νὰ μὴν τῆς μιλῆς. Οὔτε ἐγὼ θὰ σὲ ἄφινα... Μὰ τί μάνακατόνεις καὶ μένανε; Χάνω τίποτα ἐγὼ νἄχω σὰ νέος φιλία μὲ μία ὤμορφη γειτονοποῦλα ὅ,τι κι' ἂν εἶνε; Ἂν χάνῃ κανείς, χάνει ἐκείνη. Καὶ νὰ μοῦ κάμῃς τὴ χάρι, Χρηστίνα, νὰ μὴ μοῦ ματαμιλήσῃς γιὰ δαύτη, γιατὶ πάω ἀπὸ κεῖ ποὺ ἦρθα. Ἀ! οὔλα κ' οὔλα!

Γιὰ νὰ μιλῇ ἔτσι ὁ Νιόνιος, θὰ 'πῇ πὼς ἦταν ἐρωτευμένος μὲ τὴ Χρυσοῦλα 'ς τὰ γερά. Ναί· ὁ ἔρως του ἦτανε μιὰ λαχτάρα γιὰ τὴν ἀφράτη ἐκείνη λευκορρόδινη σάρκα, μιὰ φλογερὴ λαχτάρα ποὺ ἀπὸ μέρα σὲ μέρα ἐθέριευε. Γιατὶ εὕρισκε δυσκολίες ποὺ δὲν τὶς ἐπερίμενε. Καθὼς τοῦ εἶχαν παραστήσει τὰ πράγματα οἱ γειτόνισσες, οἱ φίλοι του, ἡ Χρηστίνα ἡ ἴδια, καὶ καθὼς ἔβλεπε τὴ Χρυσοῦλα τόσῳ καλοπρόθυμη γι' αὐτόν, ἐνόμιζε πὼς σήμερ' αὔριο θὰ τοῦ ἄνοιγε νύχτα τὴν πόρτα της—γιατί ὄχι καὶ 'μέρα; — καὶ θὰ τὸν δεχότανε μιὰ χαρὰ 'ς τὴν κάμαρά της. Μὰ ἡ Χρυσοῦλα οὔτε νὰ τἀκούσῃ τέτοιο πρᾶγμα. Τῆς τὸ ἐπρότεινε ὁ ἴδιος μὲ ὅλους τοὺς τρόπους, καὶ τοῦ τὸ ἀρνήθηκε μὲ ὅλους τοὺς τρόπους κ' ἐκείνη. Ἔβαλε μεσίτρα τὴν καλόβολη γειτόνισσα, τὴ θειὰ-Νικολέττα, καὶ τῆς ἔταξε λαγοὺς μὲ πετραχήλια. Ὄχι, ἀποκρίθηκε 'ς τὴ γειτόνισσα ἡ Χρυσοῦλα. Ἔβαλε 'ς τὸ ὕστερο νὰ μεσιτέψῃ καὶ τὴ μάννα της τὴν ἴδια, τὴν ἀθάνατη Φιορέττα, ποὺ τῆς καλάρεσαν οἱ παράδες τοῦ Νιόνιου καὶ ποὺ δὲν ἔδειξε καμιὰ δυσκολία νὰ παρακινήσῃ τὴν κόρη της γιὰ νὰ τοῦ τσιμπήσουν μερικούς. Ὄχι, ἀποκρίθηκε καὶ 'ς τὴ μάννα της ἡ Χρυσοῦλα. Ὄχι καὶ ὅταν μιλοῦσε τάχα τὸ αἴσθημα, εὐγενικό, μὲ ὅλα τὰ προσχήματα· ὄχι καὶ ὅταν μιλοῦσε ὁ ταπεινὸς πόθος, κυνικός, χωρὶς πρόσχημα κανένα. Ὄχι, ὄχι! Κι' ὁ Νιόνιος δαιμονιζόταν ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀνέλπιστη ἀντίστασι, τὴν ἀνεξήγητη, καὶ μιὰ τοῦ ἐρχότανε νὰ πάρῃ τὸ πιστόλι καὶ νὰ τὴ «σμπαράρῃ» [1] τὴν ἄτιμη ἀπὸ τὸ παράθυρο, καὶ μιὰ νὰ τραβήξῃ κατὰ τὸ πέλαγο καὶ νὰ πέσῃ νὰ πνιγῇ.

Πολλὲς τρέλλες εἶχε κάμῃ 'ς τὴ ζωή του γιὰ γυναῖκες. Τὰ περίφημα παιδιαροκαμώματα του, ποὺ ἡ Χρυσοῦλα τὰ εἶπε μιὰ φορὰ «μπομπές», τρέλλες γιὰ γυναῖκες ἦταν. Καὶ τώρα νά, γιὰ τὴ Χρυσοῦλα ἦταν ἕτοιμος νὰ κάμῃ τὴ μεγαλήτερη.

Καὶ ὅμως, δὲν ἦταν αὐτὸς ὁ σκοπὸς τῆς Χρυσούλας! Τίποτα δὲν ἔκανε μὲ σχέδιο καὶ μὲ σκοπὸ ἡ ἁγνὴ αὐτὴ ἁμαρτωλή, τὸ εἴπαμε... Κι' ἂν τώρα δὲν ἤθελε νὰ δεχθῇ μὲ κανέναν τρόπο τὸν Νιόνιο, δὲν ἦταν οὔτε γιὰ νὰ τὸν ἀποτρελλάνῃ, οὔτε γιὰ νὰ τὸν πάρῃ, οὔτε, πολὺ ὀλιγώτερο, γιὰ νὰ κάμῃ κακὸ τῆς Χρηστίνας. Ἦταν ἁπλούστατα καὶ εἰλικρινέστατα, γιατὶ ἤθελε νὰ μείνῃ πιστὴ 'ς τὸν Ἀλεξόπουλό της. Αὐτός, ἔλεγε, δὲν ἦταν σὰν τοὺς ἄλλους, σὰν τοὺς πρώτους της ἀγαπη-

---

[1] *Ἐφινίρανε*, ἐτελείωσαν.
[2] *Γιατέκα*, τὸ σακκάκι.

[1] *Σμπαράρω*, πυροβολῶ.

τικούς, ποὺ ἀψήφιστα τοὺς ἄλλαζε σὰν πουκάμισα. Τὸν Ἀλεξόπουλο τὸν εἶχε σὰν ἄνδρα της. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ μπῆκε ἢ τὸ σπίτι της καὶ κοιμηθήκανε φανερὰ ἢ ἀντρογενιάρικο κρεββάτι, τῆς φαινότανε πὼς εἶχε παντρευθῆ ἢ τ' ἀλήθεια. Δὲν ἔλειψε παρὰ ἕνα στεφάνι. Ὅλα τἄλλα ὅμως ἔγιναν σὰ σὲ γάμο ἀληθινό, ἀκόμα καὶ τὰ συχαριάσματα. Παντρεύθηκε πειὰ κι' ἄλλαξε γνώμη καὶ ζωή. Ἦταν ἡ πιστὴ γυναῖκα τοῦ Ἀλεξόπουλου, καὶ πιστὰ τὸν ἐπερίμενε νὰ τῆς γυρίσῃ. Χιλιάδες νὰ τῆς ἔδιναν τώρα, βασίλισσα νὰ τὴν ἔκαναν, δὲν θἀποφάσιζε ποτὲ νὰ τὸν ἀπατήσῃ μὲ ξένον ἄνδρα. Γιατὶ ἔτσι ἤθελε κ' ἔτσι τῆς ἄρεσε, καὶ γιατὶ ποθοῦσε νὰ εἶνε πάντα «φάσκελο ἢ τὰ μάτια» τῶν γυναικῶν τῆς γειτονειᾶς, ποὺ τὴν ἐζήλευαν καὶ ποὺ δὲν ἔφταναν οὔτε τὸ νυχάκι της. Αὐτὴ ἦταν ὅλη κι' ὅλη ἡ κακία της... Κ' ἔλεγε πὼς ἦταν ἀποφασισμένη νὰ ζήσῃ τίμια μὲ τὸ μισό της τὸν ἄνδρα ὅσο δὲν θὰ τὴν ἄφινε αὐτός, καὶ πὼς ἀπὸ μέρος της δὲν θὰ τὸν ἄλλαζε ποτέ, παρὰ μόνο γι' ἀγάπη ἀνδρὸς ὁλάκαιρου κι' ἀληθινοῦ ποὺ θὰ τὴν ἔπαιρνε μὲ τὸ στεφάνι. Ἄ, μὲ στεφάνι, μάλιστα. Δὲν τὸ ἔλεγε αὐτὸ γιὰ τὸ Νιόνιο, γιατὶ δὲν ἤξερε πόσο κι' ὡς ποῦ τὴν ἀγαποῦσε. Μὰ οὔτε ἦταν πάλι καμία μουρλή, γιὰ νὰ διώξῃ τὴν τύχη ποὺ θὰ τῆς ἔστελνε καμιὰ φορὰ ὁ Θεός, γιὰ τὴν ἀγάπη ἑνὸς μεσόκοπου παντρεμένου...

Ἡ καλὴ γειτόνισσα τοῦ τὰ ἐξήγησε ὅλ' αὐτὰ τοῦ Νιόνιου, καὶ ὁ Νιόνιος, χωρὶς καθόλου νὰ σκεφθῆ, λὲς κ' εἶχε πρὸ καιροῦ καμωμένη τὴν ἀπόφασί του, εἶπε:

— Ἄ, ἔτσι εἶνε;.. Τότες τὴν παίρνω μὲ στεφάνι.

— Μὰ τὴν ἔχει ὁ Ἀλεξόπουλος ξεστεφάνωτη...

— *Δὲ μὲ γνοιάζει!*

— Μὰ πρὶν τὴν εἶχε ὁ Τζώρτζης τοῦ Μενεγῆ, καὶ ὁ Ἀλεβίζος ὁ Μαγκλέουρας, καὶ ὁ Πέτρος τοῦ παπᾶ-Στάθη...

— Δὲ μὲ γνοιάζει!

— Μὰ λένε πὼς ἀκόμα καὶ μὲ τὸ δοῦλο τὰ εἶχε, μὲ τὸ παιδὶ ποὺ ἔχουνε ἢ τὸ μπακάλικο...

— Δὲ μὲ γνοιάζει!

— Μὰ δὲν εἶνε τσῆ τάξης σου καὶ τσῆ σειρᾶς σου... Ἔχεις ἀνύπαντρη ἀδρεφή... στοχάσου!

— Δὲ μὲ γνοιάζει!.. Ἔτσι ἦταν τῆς τύχης μου, θεία-Νικολέττα... Τί νὰ σοῦ κάμω, ποὺ δὲν ἐτσακίσθηκα νὰ γυρίσω ἢ τὴ Ζάκυθο δυὸ μῆνες πρίν, παρ' ἄφισα νὰ ἔλθῃ μπροστήτερά μου ὁ Ἀλεξόπουλος... Θἄμουνα ἐγὼ ἢ τὴ θέσι ἐκεινοῦ... Στεφάνι θέλει τώρα; Στεφάνι, μετὰ χαρᾶς τση! Ἐδῶ εἶμαι!

Ἔτσι ἔλεγε «δὲ μὲ γνοιάζει» κι' ὁ Ἀλεξόπουλος, δυὸ μῆνες πρίν, ὅπως τώρα ὁ Νιόνιος. Τίποτα δὲν τοὺς ἔγνοιαζε τοὺς ἄνδρες, τρελλοὺς γιὰ τὴ λευκορρόδινη ἐκείνη σάρκα, ὅταν ἤθελαν νὰ τὴ χαροῦν. Ἦταν ἡ εὐμορφιά, ποὺ κατάλυε δυνατὴ κάθε ἐμπόδιο, κ' ἔσπρωχνε ἀμείλικτη σὲ κάθε θυσία.

Τὴν ἀπάντησι ἔτρεξε νὰ τοῦ τὴ δώσῃ ἡ ἴδια ἡ Χρυσοῦλα ἀπὸ τὸ παράθυρο, ἐνῷ ἀκόμα ἡ θεία-Νικολέττα ἦταν μέσα.

— Νιόνιο... μὲ στεφάνι ναί... εἶμαι δική σου ὅ,τι ὥρα θέλεις!..

Ὅ,τι ὥρα... Καὶ τώρα μακάρι! Μὰ πῶς; Πῶς, ποὺ εἶχε τὸ γέρο του καὶ τὴ Χρηστίνα; Πῶς, ποὺ τὰ σπίτια τους ἦταν τόσο γειτονικά, ποὺ τσὰ δὲν μποροῦσες νὰ ἢπῆς ἢ τὸ ἕνα, χωρὶς νἀκουσθῆς ἀπὸ τὸ ἄλλο;.. Καὶ νά το, τ' ὡραῖο σχέδιο τοῦ Νιόνιου ἔφθασε κηόλα ἢ τ' αὐτιὰ τῆς Χρηστίνας! Τὰ εἶπε ἡ θεία-Νικολέττα, ἡ μεσίτρα; Ἡ ἀπὸ τὴ χαρά, δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσῃ τὴ γλῶσσα της ἡ Φιορέττα;.. Ὡς τόσο ἐβόηξε ἡ γειτονιὰ πὼς ὁ Νιόνιος τοῦ μαστρο-Δήμου ἐβουρλίστηκε γιὰ τὴ Χρυσοῦλα τῆς Λάμπραινας, καὶ πὼς ἐπειδὴ ἐφτούνη-ἐφτοῦ δὲν τὸν ἤθελε, ὁ νέος τῆς ἔταξε στεφάνι.

Τἄκουσε ἡ Χρηστίνα, κι' οὔτε στιγμὴ δὲν τῆς πέρασε ἀπ' τὸ νοῦ νὰ μὴν τὸ πιστέψῃ. «Αὐτὴ ἡ κοπέλλα,— συλλογίσθηκε,— γεννήθηκε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μου καὶ γιὰ τὴ συφορά μου. Ἔτσι θὰ εἶνε! δὲν μπορεῖ νὰ μὴν εἶν' ἔτσι!» Μὰ μ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἀθέλητη ὑποταγὴ σὲ κάποια μοῖρα, δὲν ἐννοοῦσε βέβαια νὰ κλείσῃ τὸ στόμα καὶ νὰ σταυρώσῃ ὁλότελα τὰ χέρια.

— Νιόνιο, εἶπε τοῦ ἀδελφοῦ της· ἀνίσως κάμῃς τέτοια βουρλισία, νὰν τὸ ξέρῃς, ἐγὼ τὴ ζωή μου δὲν τὴ θέλω ἄλλο! Θὰ πάω ἢ τὸ πόρτο νὰ πνιγῶ, θὰ πιῶ σουλιμᾶ νὰ πεθάνω· ἤ, ἂ δὲ θἄχω τὸ κουράγιο νὰ κάμω τὸ ἕνα ἢ τὸ ἄλλο, καὶ ζήσω, θὰ πάρω κι' ἐγὼ τὸν κακὸ δρόμο, ὅπως τὸν ἐπῆρε ἡ Χρυσοῦλα!

Ὁ Νιόνιος ἀγρίεψε καὶ σήκωσε τὸ χέρι του νὰν τὴ βαρέσῃ. Μὰ καθὼς τὴν ἐκύτταξε καὶ τὴν εἶδε μπροστά του ἔτσι ἄσχημη, χλωμὴ καὶ κακορίζικη, μὲ τὰ γατίσια της μάτια, καὶ τὸν τετράγωνο κορμό της, καὶ τὴν ἄλαιμη χοντροκεφάλα της, ἐγέλασε σαρκαστικά, καὶ τὸ χέρι του τὸ σφιγμένο σὲ γρόθο θυμοῦ, ἀνοίχθηκε σιγὰ-σιγὰ σὲ μοῦντζα:

— Νά, ξαφνικὸ νὰ σοῦρθῃ! τῆς εἶπε. Γιὰ μεταπές το νὰν τἀκούσω!.. Μωρὲ μοῦτρα γιὰ κακὸ δρόμο!... Ἔτσι σοῦ φαίνεται, παναπῆ, πὼς ὅποια θέλει, μπαίνει ἢ ὅποιο δρόμο θέλει... Κακομοῖρα μου, κακομοῖρα μου!.. καὶ δὲν τὸν παίρνεις νὰ σὲ ἰδῶ; Μοῦτρα!

Ὁ σαρκασμὸς αὐτὸς τοῦ ἀδελφοῦ της, ὑστερνὴ καταδίκη, τὴν ἐτελείωσε. Ἔπεσε ἢ ἕνα κάθισμα σὰν τσακισμένη, καὶ δὲ βρῆκε τὴ δύναμι νὰ προφέρῃ οὔτε λέξι. Σπαράζουνταν ἡ καρδιά της ἡ μαύρη, τὴν ἴδια στιγμὴ ποὺ ἡ Χρυσοῦλα ὀνειρευόταν ἕνα στεφάνι κ' ἔπλεε ἢ τὰ κυανᾶ τῆς μεγάλης χαρᾶς, ἐκεῖ ποὺ τὴν ἔβγαζε ἴσια ὁ κακός της ὁ δρόμος—ὁ κατήφορος τοῦ πελάγου,

—σὰ νὰ ἦταν ὁ δρόμος ὁ καλός, ὁ ἀνήφορος ποὺ ὁδηγοῦσε ψηλὰ ἢ τὸ βουνὸ καὶ ἢ τὰ οὐράνια... Κ' ἔβλεπε πάλι τὴ Μοῖρα της τὴν ἄδικη καὶ τὴν παράλογη. *Κάθε χαρὰ τῆς Χρυσούλας, ἦταν* γι' αὐτὴ λύπη καὶ πόνος· κ' ἡ πειὸ μεγάλη χαρά της,—ἡ πειὸ μεγάλη της λύπη!

Κι' ὁ Νιόνιος ἀκόμα τὴ λυπήθηκε καὶ προσπάθησε νὰ τὴν ἡσυχάσῃ.

—Ἔλα, ἔλα, τῆς εἶπε καλοπιαστά, μὴν ἀκοῦς καὶ μὴν πιστεύῃς τὰ τί λέει ὁ κόσμος. Ἐγὼ δὲν ἐβουρλίσθηκα ἀκόμα γιὰ νὰ πάρω γυναῖκα μία Χρυσοῦλα, καὶ ὅποιος σοῦ τὸ ἢπῆ, αὐτὴ τὴν ἀπόκρισι νὰ τοῦ δώσῃς ἀπὸ μέρος μου. Ἀκοῦς;... Ἔλα τώρα, ντύσου νὰ κατεβοῦμε ἢ τὸν Ἄμμο. Εἶπα τοῦ Σφοντίλη νὰ ἑτοιμάσῃ τὴ βάρκα γιὰ νὰ πᾶμε ἴσιαμε τὸ Ἀργάσι νὰ φᾶμε σῦκα. Ἔλα, νὰ σὲ χαρῶ, γιατί πόσον καιρὸ θὰ μ' ἔχῃς ἀκόμα κοντά σου;.. Οἱ δουλειὲς μὲ τὴ σταφίδα ὅπου κι' ἂν εἶνε ἀρχινᾶνε καὶ πρέπει νὰ γυρίσω ἢ τὸν Πύργο... Τὴν ἄλλη ἑβδομάδα λογαριάζω νὰ φύγω... Καὶ ποῦ εἶσαι; Μὴ μοῦ πικραίνεσαι!.. Μόλις τελειώσῃ ἡ *σταγκιόν*[1], θὰ μὲ ἰδῆς ὀπίσω, γιὰ οὖλο τὸ χειμῶνα! Ἔλα γειά σου! κι' ἂν εἶπα κανένα λόγο παραπάνου, συχωρεμένος νἆμαι, γιατ' εἶπες καὶ σὺ ἕνα λόγο ποὺ δὲν ἔπρεπε νἄ τονε ἢπῆς ποτέ... Ἄς εἶνε! Νερὸ κι' ἀλάτι οὖλα!

Ἡ Χρηστίνα τότε ξέσπασε σὲ *κλάματα· καὶ* ἀφοῦ ξέκλαψε καὶ ξεθύμανε, ντύθηκε ἥσυχα-ἥσυχα καὶ βγῆκε μὲ τὸ Νιόνιο. Στὴ βάρκα ποὺ τοὺς πήγαινε ἢ τ' Ἀργάσι, συλλογιζότανε μὲ πεῖσμα: «Ἄς ἤμουν ἐγὼ ἄξια νὰ πάρω τὸν κακὸ δρόμο, κι' ἂς ἔπαιρνες καὶ σὺ τὴ Χρυσοῦλα· δὲ θὰ μ' ἔγνοιαζε νά!»

Ὡς τόσο, μὲ τὴν πονηριά του ὁ Νιόνιος τὴν ἀποκοίμισε. Ἤλθε κηόλα ἡ ἡμέρα νὰ φύγῃ, νὰ πάῃ ἢ τὴ δουλειά του, κ' ἡ Χρηστίνα ἐνόμιζε πειὰ πὼς τὸ τελευταῖο ποὺ εἶχε ἢ τὸ νοῦ του ἦταν ἡ Χρυσοῦλα. Ἐμάζεψε τὰ ρουχαλάκια του, ἔκλεισε τὶς βαλίζες του, ἐδείπνησε μὲ τοὺς δικούς του, κ' ἐξαπλώθηκε νὰ λαγοκοιμηθῆ ἢ τὸ διβάνι, ὡς ποὺ θἀρχότανε νὰ τοῦ κουρταλήσῃ ὁ Σφοντίλης. Τὸ βαπόρι θὰ ἔφθανε ἢ τὴ μία ἀπὸ τὰ μεσάνυκτα ἀπὸ Κεφαλλονιά, καὶ θἄφευγε ἀμέσως γιὰ Γλαρέντζα. Ἡ Χρηστίνα ἤθελε νὰ τὸν ξεπροβοδίσῃ ὡς τὴ σκάλα τοὐλάχιστο· μὰ δὲν ἦταν εὔκολο: πῶς θὰ γύριζε μοναχή της τέτοια ὥρα; Ὁ γέρος, ἀνήμπορος, εἶχε πέσῃ κηόλα ἢ τὸ κρεββάτι. Ἔτσι ἡ Χρηστίνα περιωρίσθηκε νἀποχαιρετήσῃ τὸν ἀδελφό της κάτω ἢ τὴν πόρτα, τὴν ὥρα ποὺ πρωτοσφύριξε τὸ βαπόρι, βραχνὰ καὶ ἄγρια μέσα ἢ τὴν ἡσυχη νύχτα, κ' ἦλθε ὁ Σφοντίλης τρεχάτος κ' ἐφορτώθηκε τὶς βαλίζες... Μ' ὅλη *της τὴ συγκίνησι*, ἡ Χρηστίνα εἶχε καὶ τὸ νοῦ της νὰ ἰδῆ ἂν θὰ προβάλῃ ἡ Χρυσοῦλα... Τίποτα! Πόρτα καὶ παράθυρα τοῦ τιμημένου Λαμπρέϊκου κατάκλειστα καὶ σκοτεινά... ἡσυχία κι' ἀπόξω κι' ἀπομέσα... Καὶ μοναχός του ὁ Νιόνιος, μὲ τὸ τελευταῖο φιλὶ τῆς ἀδελφῆς του ἢ τὸ στόμα, ξεκίνησε βιαστικὸς ὀπίσω ἀπὸ τὸ βαρκάρη, κρατῶντας τὸ παλτό του καὶ τὴν ὀμπρέλλα *του δεμένα* μαζὶ μὲ δύο μπαστούνια.

— Στὸ καλό, Νιόνιο μου!.. Στὸ καλό, ψυχή μου!... καὶ καλὲς ἀντάμωσες ὀγλήγορα!...

— Ἔχε γειά! ἔχε γειά, Χρηστίνα!

Κ' ἔτρεχε ὁ Νιόνιος, ἔτρεχε λὲς καὶ τὸν κυνηγοῦσαν ἢ λὲς καὶ κάποιον κυνηγοῦσε αὐτός...

— Μὰ γύρισε, καϊμένε, καὶ πίσω σου!.. Εἶνε κακὸ νὰ μὴ γυρίσῃς οὔτε μία βολά!

— *Οὔφ, ἀνησίες!* Ἄμε ἀπάνου τώρα!.. γειά σου!

Κ' ἔστρηψε ἢ τὴν καντουνάδα, ἐκεῖ ἢ τὸ τρίστρατο, χωρὶς νὰ γυρίσῃ πίσω τὸ κεφάλι του.

Αὐτὸ τὴν ἐπίκρανε τὴ Χρηστίνα περισσότερο κι' ἀπὸ τὸ χωρισμό. «Ὠϊμέ! δὲ θὰ ματαγυρίσῃ ἄλλο!» συλλογίσθηκε. Κι' ἀνέβηκε ἢ τὸ σπίτι μὲ τὴν καρδιὰ τόσῳ βαρεμένη, ποὺ δὲν μπορο*ῦσε οὔτε νὰ κλάψῃ γιὰ νὰ ξαλαφρώσῃ.*

Ἔπεσε ἢ τὸ κρεββάτι, τὴν ὥρα ποὺ τὸ βαπόρι ἄφινε τὸ δεύτερο σφύριγμα. Τί ἄγριο ποὺ ἦταν!.. Ἄγρυπνη ἄκουσε καὶ τὸ τρίτο, ἀκόμη ἀγριώτερο. Ὥρες ἔκαμε νὰ κλείσῃ μάτι. Καὶ τὰ χαράματα, μόλις εἶχε ἀποκοιμηθῆ, τὴν ἐξύπνισαν μὲ τρόμο κάτι ἀγριοφωνάρες.

Ἡ Φιορέττα ἀπ' ἀντίκρυ οὔρλιαζε:

— *Ἡ Χρυσοῦλα μου!... Μοῦφυγε ἡ Χρυσοῦλα μου!.. Ξεπόρτισε ἡ Χρυσοῦλα μου!.. Μοῦ* κλέψανε τὴ Χρυσοῦλα μου!.. Ὠϊμέ!.. βοηθᾶτε, χριστιανοί!..

Τὴν κατεργάρα τὴ Φιορέττα!..

Αὐτὸν τὸ σπαρακτικὸν τρόπο σοφίσθηκε γιὰ νὰ κηρύξῃ ἢ τὴ γειτονειά, καὶ προπάντων ἢ τὸ ἀντικρινό, τὴ μεγάλη εἴδησι, ποὺ τὴν ἤξερε πολὺ καλὰ ἀπὸ *βραδύς: Ἡ Χρυσοῦλα, συντροφευ*μένη ἀπὸ τὸ γαμπρό της—τὸ ράφτη ποὺ ἔπαιζε βιολί,—ξεπόρτισε λιγάκι νωρίτερα, πῆρε πάλι τὸν κατήφορο τοῦ πελάγου, ἥσυχα κ' ὄμορφα, μπαρκαρίστηκε πρώτη, κ' ἐπερίμενε τὸ Νιόνιο της ἢ τὸ βαπόρι.

Ὅπως τὰ εἶχαν προσχεδιασμένα, πήγαιναν μαζὶ ἢ τὸν Πύργο, νὰ στεφανωθοῦν. . . . . .

. . . . . .

[Ἕπεται τὸ τέλος] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

[1] *Σταγκιόν*, ἡ ἐποχή.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΝΕΜΕΝΟΣ

«Ὅσοι δὲ ἀδέκαστον τὴν διάνοιαν φυλάσσονται, οὔτε ἅπαντα ἐπαινοῦσιν ἐπίσης, οὔτε πρὸς ἅπαντα δυσχεραίνουσιν».

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΥΣ

Ὅταν ἀπέθανε πέρυσιν εἰς τὴν Κέρκυραν ὁ Νικόλαος Κονεμένος, ὁ ἐνθουσιασμὸς μερικῶν οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν κρίσεις, μοῦ ἐφάνη ὑπερβολικὸς καὶ ὀλίγον ἀδικαιολόγητος.

Εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν ἐκεῖνον συνέτεινε περισσότερον ἡ ζωὴ τοῦ Κονεμένου παρὰ ἡ φιλολογική του ἐργασία. Μία ζωὴ μυστικὴ καὶ ἀπόκρυφος ἦτο ἑπόμενον νὰ κινήσῃ τὴν περιέργειαν τῶν λογίων.

Ἐζήτησα καὶ ἐγὼ τώρα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κονεμένου νὰ ἐπισκοπήσω τὸ ἔργον του καὶ νὰ τὸ παρουσιάσω συγκεντρωμένον εἰς στενὸν πλαίσιον, ἔχων πάντοτε ὑπ' ὄψιν μου τὸ γαλλικὸν ρητόν:

On doit des égards aux vivants;
on ne doit aux morts que la vérité.

Ὁ Κονεμένος ἐγεννήθη εἰς τὴν Πρέβεζαν τῷ 1832, ἀλλὰ ἀπὸ μικρὸς ἐσπούδασεν εἰς τὴν Κέρκυραν, πρῶτα ἰδιαιτέρως καὶ ὕστερα εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν. Ὁρμητικὸς καὶ ἀδέσμευτος, ἀπὸ τὴν πρώτην ἡλικίαν, δὲν ἠθέλησε νὰ ὑποταχθῇ εἰς τοὺς περιορισμοὺς τοῦ σχολείου.

Ἄγνωστος καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Κέρκυραν ὅπου ἔζη, ἀπέθανεν ἀφανὴς καὶ ἔρημος εἰς ἕνα παλαιϊκὸν σπίτι ἑνὸς ἀποκέντρου δρόμου.

Ἡ φήμη δὲν ἐδιαλάλησε τὸ ὄνομά του καὶ ἡ δόξα δὲν ἦλθε νὰ ἐγγίσῃ τὴν ψυχήν του μὲ τὰ γλυκύθυμα πτερά της. Πτωχὸς καὶ λησμονημένος κατέβη εἰς τὸν τάφον του, ὅπως ἡ ζωή του ἐπέρασεν ἀθόρυβος, διότι δὲν ἦτο ἐξ ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι φρονοῦν ὅτι «ὁ σῴζων ἑαυτὸν σωθήσεται», ἐπιζητοῦντες νὰ δημιουργήσουν οἱ ἴδιοι θόρυβον γύρω ἀπὸ τὴν ἀσήμαντον προσωπικότητά των.

***

Ἡ γλωσσικὴ ἰδέα ποὺ κυβερνᾷ ὅλον τὸ φιλολογικὸν ἔργον τοῦ Κονεμένου εἶναι ἡ ἴδια ἰδέα τοῦ Πολυλᾶ, τοῦ Λασκαράτου καὶ τοῦ Καλοσγούρου. Ἂν ὅμως θελήσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν ἀπὸ εὐρυτέρας ἀπόψεως τὸ ἔργον τοῦ Κονεμένου καὶ νὰ τὸ συνδέσωμεν μὲ τὴν ἐργασίαν τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Πολυλᾶ καὶ τοῦ Λασκαράτου (πρὸ πάντων μὲ τοῦ τελευταίου) θὰ τὸ εὕρωμεν κατώτερον, διότι τοῦ λείπει τὸ καθαρῶς δημιουργικὸν ἢ πλαστικὸν στοιχεῖον. Ἡ ποίησίς του δὲν ἔχει κανένα ἄλλο χάρισμα ἐκτὸς ἀπὸ μίαν εὐχάριστον ρυθμικὴν ἁρμονίαν ποὺ τὴν ἔχουν σχεδὸν ὅλα τὰ ἑπτανησιακὰ τραγούδια. Τὰ στιχουργήματα ὁποὺ ἔγραψεν ὁ Κονεμένος εἰς τὴν νεανικήν του ἡλικίαν, τὰ ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν Κέρκυραν τῷ 1864 καὶ δεύτερην φορὰν τῷ 1879. Δὲν ἔχουν ὅμως μεγάλην ἀξίαν. Ὁ Κονεμένος ὄχι μόνον δὲν ἦτο ποιητὴς ἀλλὰ οὔτε τοὺς ποιητὰς ἐννοοῦσε, καθὼς ἐξομολογεῖται ὁ ἴδιος εἰς μίαν ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Ἀνδρέαν Λασκαρᾶτον δημοσιευμένην εἰς τὴν Κερκυραϊκὴν ἐφημερίδα «Ἀναγέννησις» τῆς 6 Μαΐου 1864: «Ἀνάμεσα στ' ἄλλα, γράφει, ἔχω βλέπεις καὶ τὸ δυστύχημα νὰ μὴν ἐννοῶ μ' εὐκολία τοὺς ποιητάς· γιὰ τοῦτο πολὺ ὀγίγους ἐδιάβασα καὶ ποτὲ κανένα δὲν ἐμελέτησα».

Τῷ 1876 ἐδημοσίευσεν εἰς ἕνα τεῦχος 68 σελίδων τὴν «Οἰκογένειαν» τῆς ὁποίας ἡ θεμελιώδης ἰδέα εἶναι παρανόησις τῆς θεωρίας μιᾶς ἰταλικῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι τὸ καταστάλαγμα καρπερῆς μελέτης τῆς ἰταλικῆς φιλοσοφίας τοῦ Ροσμίνη καὶ τοῦ Γκαλιάνη. Τὸ λατινικὸν πνεῦμα ἐπότισε τὴν ψυχὴν τοῦ Κονεμένου καὶ φαίνεται ἀποκρυσταλλωμένον εἰς τὴν ἀπερίτεχνην φράσιν τῆς «Οἰκογενείας», καθὼς εἰς τὰς ἀκολούθους γραμμάς: «Ἐκεῖνο ποῦ κυρίως σχηματίζει καὶ χαρακτηρίζει τὴν ἀνθρώπινην ὕπαρξη, ἐκεῖνο ποῦ τὴν ἐξευγενίζει, εἶναι ἡ εὐαισθησία· καὶ ἡ εὐαισθησία εἶναι ἀχώριστη μὲ τὴ νοημοσύνη· ἡ εὐαισθησία δηλαδὴ ἔχει δική της νοημοσύνη ποῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὴν ἔννοήσῃ παρὰ ἕνας ὁποῦ νὰ εἶναι εὐαίσθητος. Στὸν ἄνθρωπον ἡ φύσις ἔχει δώσει δύναμες εὐγενικὲς ὁποῦ ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ τὲς γυρέψῃ, νὰ τὲς καλλιεργήσῃ, νὰ τὲς ἀναπτύξῃ...».

Δὲν ἠμπορῶ νὰ εὕρω καμίαν πρωτοτυπίαν εἰς τὰ πεζά, οὔτε, πολὺ περισσότερον, εἰς τὰ στιχουργήματα τοῦ Κονεμένου.

Ποιητικὰ σπέρματα ὑπάρχουν εἰς τὸ ἔργον του, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὴν ἔμπνευσιν περισσότερον ἁδρὰν καὶ ζωηροτέραν.

Ἂν ὅμως ἡ φαντασία τοῦ Κονεμένου δὲν ἔχει δυνατὰ πτερὰ διὰ ὑψηλὰ πετάγματα, ἀλλ' ἔχει ἕνα ὡραῖον καὶ σπάνιον δῶρον, μίαν μελίπικρον εἰρωνείαν.

Ἡ εἰρωνεία εἶναι μία φυσικὴ διάθεσις τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύματος, ὁποῦ παρατηρεῖ μὲ ἀδιαφορίαν ἢ μὲ ἀνοχὴν τὰς ἀνορθογραφίας τῆς ζωῆς.

Τῷ 1867 ἐδημοσίευσεν ὁ Κονεμένος τὴν ἔμμετρον κοινωνικὴν σάτυραν «ἡ Φαντασία μου». «Ἡ Διαθήκη» τυπωμένη τῷ 1901 ἔχει τὴν πλέον ἀληθινὴν εἰρωνείαν ποὺ ἐπλημμύριζε τὴν γηρασμένη πλέον ψυχὴ τοῦ Κονεμένου. Μία εἰρωνεία ποὺ γεννᾶται περισσότερον ἀπὸ μίαν καρδιὰν ποὺ πονεῖ, παρὰ ἀπὸ ἕνα πνεῦμα ποὺ ἀγωνίζεται, καὶ κρύβει συχνότερα κάτω ἀπὸ τὸ χαμόγελο ἕνα δάκρυ, παρὰ μίαν ἀστραπὴν τῆς σκέψεως.

Ὁ Λουκιανὸς καὶ ὁ Ρουσσώ, διϋλισμένοι μὲ τὴν σκέψιν κάποιων ἰταλῶν φιλοσόφων, ποδηγετοῦν τὴν σκέψιν τοῦ Κονεμένου εἰς μέρη τινὰ τῆς Διαθήκης.

Ὁ Κάρλαϋλ εἶπεν ὅτι «ἡ εἰρωνεία εἶναι ἡ τελειοποίησις τῆς ποιητικῆς ἰδιοφυΐας. Ὁ Κονεμένος εἶχε τὴν εἰρωνείαν ἀλλὰ τοῦ ἔλειπεν ἡ *ποιητικὴ ἰδιοφυΐα*, καὶ εἰς τὰ ποιήματά του ἀκόμη δὲν φαίνεται ποιητής.

Χάρις εἰς τὸ ἔμφυτον εἰρωνικὸν χάρισμα ὁ Κονεμένος εἰς τὴν Διαθήκην κατορθώνει νὰ συγκρατῇ τὴν προσοχήν μας ἀκόμη καὶ εἰς ζητήματα στερούμενα γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος, εἰς ἰδιωτικὰ συμφέροντα, εἰς μικροεκδικήσεις καὶ πείσματα. Καὶ ἡ Διαθήκη του εἶναι γεμάτη ἀπὸ παρόμοια ἐπουσιώδη μέρη.

Ὁ συγγραφεὺς φαντάζεται ὅτι ἐκέρδισε μέγα χρηματικὸν ποσόν, διὰ τοῦ πρώτου ἀριθμοῦ ἑνὸς λαχείου τῆς Ἀμερικῆς, καὶ μᾶς παρουσιάζεται εἰς τὰς τελευταίας ἱερὰς θελήσεις του.

Εἰς τὴν χαριτωμένην αὐτὴν Διαθήκην ὁ Κονεμένος φροντίζει διὰ τὴν πατρίδα του Πρέβεζαν, εἰς τὴν ὁποίαν, καθὼς λέγει, ἐγεννήθη κατὰ τύχην, δὲν τὴν ἐπεσκέφθη ποτέ, καὶ οἱ κάτοικοί της δὲν τοῦ ἔχουν τὴν παραμικρὰν ἐκτίμησιν.

«Ξέρω πολὺ καλά, λέγει, ποῦ στὸν τόπο μου κανένας σχεδὸν δὲν ἠμπορεῖ νὰ μὲ ἰδῇ, ἀλλὰ δὲν εἶναι λόγος αὐτὸς γιὰ νὰ θελήσω νὰ ξεσυνεριστῶ καὶ ἐκδικηθῶ ἀρνούμενος ἐκεῖνα τὰ καλὰ ὅπου ἔχω ἀποφασισμένα γιὰ τὸν τόπο, καὶ ἀφοῦ μάλιστα αὐτὰ τὰ καλὰ δὲν εἶναι μόνον πρὸς ὠφέλεια ἐκείνων ποῦ ζοῦν σήμερα ἐκεῖ, ἀλλὰ εἶναι καὶ πρὸς ὠφέλειαν ἐκεινῶν ὁποῦ θἄρθουν κατόπι καὶ ὅπου δὲν μοῦ ἔχουν φταίξει σὲ τίποτα, καὶ ποῦ ἐλπίζουμε νὰ βγοῦν καλλίτεροι ἀπὸ τουτουνούς, τώρα μάλιστα ποῦ τὸ Πατριαρχεῖο ἀποφάσισε νὰ στείλῃ ἐκεῖ ταχτικὸν ἱεροκήρυκα».

Εἰς τὸ τέλος τῆς Διαθήκης ὁ Κονεμένος γράφει καὶ «λίγα περὶ γλώσσας». Μεταξὺ τῶν ἄλλων διατυπώνει ὡς ἑξῆς τὰς γλωσσικάς του ἀρχάς:

ΟΙΚΟΣ ΤΥΦΛΩΝ — ΕΚΔΡΟΜΗ ΜΑΘΗΤΩΝ

ΟΙΚΟΣ ΤΥΦΛΩΝ — Η ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ Δις ΛΑΣΚΑΡΙΔΗ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ ΠΡΩΤΟΙ ΜΑΘΗΤΑΙ

«Τὸ τί θὰ γίνῃ μὲ τὸν καιρὸ καὶ μὲ τοὺς αἰῶνας, τοῦτο δὲν τὸ ξέρει, καὶ μήτε εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ προμαντέψῃ κανένας. Ἐμεῖς σήμερα πρέπει νὰ γράφωμε τὴ γλῶσσα τοῦ καιροῦ μας, τὴ γλῶσσα τῆς κοινῆς συνήθειας *μὲ ὅσα ἐλαττώματα καὶ ἀτέλειες κι' ἂν ἤθελ' ἔχει*».

Τὴν θεωρίαν αὐτὴν τοῦ Κονεμένου τὴν χαρακτηρίζει μία δειλὴ συντηρητικότης, καὶ τῆν θεωρῶ συζητήσιμην εὐθὺς εἰς τὴν βάσιν της, διότι, ἂν τὴν παραδεχθοῦμε, τρέχομε τὸν κίνδυνο νἀρνηθοῦμε εἰς τὴν γλῶσσαν μας κάθε πρόοδον καὶ διαμόρφωσιν.

Μὲ τὸ γλωσσικόν μας ζήτημα εἶχε καταγίνει ὁ Κονεμένος ἀπὸ τῆς νεότητός του, ἐμπνευσμένος κἄπως ἀπὸ τὰς ἰδέας τοῦ Σοφιανοῦ καὶ τὸν «Διάλογο μεταξὺ ποιητοῦ καὶ λογιώτατου» τοῦ Σολωμοῦ. Τῷ 1873 εἰς τὴν Κέρκυραν, καὶ τῷ 1874 εἰς τὰς Πάτρας ἐδημοσίευσε δύο φυλλάδια περὶ τῆς δημοτικῆς γλώσσης. Τῷ 1878 εἰς τὰς Πάτρας, ὅπου ὑπηρετοῦσεν ὡς πρόξενος τῆς Τουρκίας, ἐδημοσίευσε «τὸ ζήτημα τῆς γλώσσας». Τὰ φυλλάδια αὐτὰ τοῦ Κονεμένου εἶχεν ὑπ' ὄψιν του ὁ γερμανὸς καθηγητὴς Κρουμπάχερ ὅταν ἀπὸ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου ἔπλεκε τὸ ἐγκώμιον τῆς δημοτικῆς νεοελληνικῆς γλώσσης.

Τῷ 1858 ὁ Κονεμένος ἐξέδιδεν ἐν Κερκύρᾳ τὸν *Ἑωσφόρον*, περιοδικὴν ἐπιθεώρησιν, ὅπου ἐδημοσίευσε διάφορα ἔμμετρα καὶ πεζά! Ἐδημοσίευσε τῷ 1893 ἰταλιστὶ ἔργον τι ὑπὸ τὸν τίτλον Ladri ed omicidi ἀλλ' ὅμως δὲν ἔτυχε ποτὲ νὰ τὸ ἴδωμεν.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν εἰς ὀλίγας συνοπτικὰς γραμμὰς ὁ Νικόλαος Κονεμένος καὶ τὸ φιλολογικόν του ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπροσπαθήσαμεν νὰ ἐξετάσωμεν ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τοὺς ἐπικηδείους ἐπαίνους μερικῶν λογίων τοὺς ὁποίους ἐνέπνευσεν ὁ πρόσφατος θάνατος τοῦ γηραιοῦ Ἠπειρώτου.

Ἴσως θελήσουν μερικοὶ νὰ χαρακτηρίσουν τὰς ὀλίγας αὐτὰς γραμμὰς ὡς ἀνευλάβειαν ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ μὴ συμφωνοῦν μὲ τὴν γνώμην των, ἀλλὰ ἡμεῖς θὰ τοὺς ἀπαντήσωμεν μὲ τὴν φράσιν τοῦ Paul Louis Courrier:

«La postérité voudra savoir ce que nous pensions de nos contemporains. Elle reconnaîtra avec stupeur que nous n'avons point su, ou point osé le dire».

[Ζάκυνθος Ἰούλιος 1907] ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

ΠΑΡΑΦΡΟΣΥΝΗ!

. . . . . .

Βλέπετε ἕνα μαῦρον ἥσκιο ποὺ πλανιέται ὁλόγυρά μας μὲ δυὸ κόκκινα μάτια, κατακόκκινα σὰν ἀναμμένα κάρβουνα, ποὺ νομίζεις πῶς ἐπλάσθηκε ἀπὸ καπνὸ καὶ ἀπὸ φρίκη; εἶναι ὁ Θάνατος... Ἔρχεται μ' ἕνα παγωμένο, πικρὸ χαμόγελο καὶ μοῦ ἁπλώνει τὰ σκελετωμένα του χέρια νὰ παίξομε... Φύγε, κακὲ Θάνατε! Εἶμαι κουρασμένος ἀπόψε, καὶ τὰ δάχτυλά μου τρέμουν· ἔχω πυρετό, καὶ σὺ θέλεις παιχνίδια... Θυμᾶμαι ἕναν καιρὸ ποὺ οἱ μενεξέδες ἦταν ἀνθισμένοι ὁλόγυρα στὴν πράσινη λίμνη καὶ μιὰ τρελλὴ πεταλούδα ἐφιλοῦσε ὅσα φυλλαράκια ἐσάλευαν στὴ δροσιά... Καϋμένοι καιροί!

Καμιὰ φορά, τυλιγμένος σιμὰ στὸ τζάκι, τὴν ὥρα ποὺ ἔξω χιονίζει, χιονίζει, ξαναθυμοῦμαι τὰ παληὰ καὶ μοῦ φαίνεται πῶς θὰ τρελλαθῶ! Νὰ τρελλαθῶ... τί νὰ σᾶς πῶ! Εἶναι στιγμὲς ποὺ κάτι ἀρχίζει νὰ μὲ βασανίζῃ στὸ μυαλό μου σὰν μιὰ ἐπίμονη, καρφωμένη ἰδέα, καὶ τότε νοιώθω μιὰ λαχτάρα μὴν ἐτρελλάθηκα! Ὅμως, Θεὸς φυλάξοι!... προχθὲς—μὰ μὴν τὸ πῆτε σὲ κανένα!—ποὺ εἶχα ξαπλωθῆ στὴν πρασινάδα, ἐγλίστρησε στὸ πλάϊ μου ἕνα χελιδονάκι τόσο ἁπαλό, τόσο χαριτωμένο, καὶ ἦρθε σιμά μου, σὰν τὸ φύσημα τῆς δροσιᾶς καὶ μοῦ εἶπε πῶς νὰ μὴ φοβᾶμαι, γιατὶ δὲν εἶμαι τρελλός... Ἄπονε Θάνατε! τί γυρίζεις ὁλόγυρά μου μὲ τὸ λευκό σου κρανίο καὶ μὲ τὰ κατακόκκινα μάτια σου; Δὲν θέλω ἀκόμα νὰ πεθάνω γιατὶ οἱ μενεξέδες δὲν ἀνθίσανε καὶ θέλω μενεξέδες, ὤμορφους, γλυκοὺς μενεξέδες ἐγὼ στὸν τάφο μου!

Τί ἀστεῖο, νὰ συλλογίζεται κανένας πῶς τὸ φεγγάρι εἶναι χλωμὸ σὰν τὸ κιτρινιασμένο μάγουλο ἑνὸς ἑτοιμοθάνατου φθισικοῦ, καὶ πῶς μέσα στὸ Ἄπειρο εἶναι χίλιοι κόσμοι καὶ χίλια ὄντα σὰν κ' ἐμᾶς, καὶ περπατοῦν, καὶ γελοῦν, καὶ γράφουν, ποιὸς ξέρει; Καμιὰ φορὰ πιστεύω πῶς σὲ κἄποιο ἄστρο εἶναι ἕνας ἄνθρωπος, ἴδιος μ' ἐμένα, μὲ τὰ ἴδια γαλανὰ μάτια τὰ δικά μου, καὶ πῶς γράφει τὰ ἴδια πράματα ποὺ γράφω κ' ἐγώ... Τί ἀστεῖο, ἀλήθεια, δὲν εἶναι ἀστεῖο; Εἶναι νὰ ξεψυχήσῃ κανεὶς ἀπὸ τὰ γέλια... Καὶ θἄρθῃ ἕνα φύσημα, ἕνα τρομαχτικὸ φύσημα, νὰ σαρώσῃ ὅλους τοὺς κόσμους, σὰ λευκά, λαμπερὰ χαρτάκια, καὶ θὰ τὰ καταποντίσῃ!... Εἶναι ὡραία ἐπιστήμη ἡ Ἀστρονομία, καὶ ὅποιος ἔχει

ἀχόρταγη δίψα γιὰ τὸ Ἄγνωστο, πρέπει νὰ γίνεται ἀστρονόμος· καληνύχτα σας λοιπόν, κυρίες καὶ κύριοι... θὰ πάω ἔξω, στὸ φεγγάρι, καὶ θὰ γράψω ἕνα ποίημα ποὺ ν' ἀρχίζῃ μὲ κλάματα καὶ νὰ τελειώνῃ σὲ λυγμούς· ἕνα ποίημα ποὺ νὰ τρέμουν ὅσοι τὸ διαβάσουν καὶ νὰ μὴ γίνωνται πειὰ πόλεμοι, καὶ νὰ μὴ χύνωνται πειὰ αἵματα στὸν κόσμο... Ἄχ! τὸ αἷμα!... τὸ αἷμα ποὺ τρέχει σἂν ποτάμι καὶ πλημμυρίζει τὴ θάλασσα καὶ τὴ φλογίζει... Ἤθελα νὰ ἤμουν μέσα στὴ λεπίδα ἑνὸς μαχαιριοῦ τὴν ὥρα ποὺ ξεσχίζει μιὰ λευκὴ σάρκα! τί νὰ νοιώθῃ τὸ καϋμένο τὸ μαχαῖρι;...

Ἀλλὰ τί μὲ νοιάζει; νὰ σᾶς πῶ, λίγο μὲ νοιάζει γιὰ τοὺς ἄλλους...

Τί δυστυχισμένος ποὺ εἶμαι! ἕνας ἄγριος πόθος μὲ πνίγει, σὰν νὰ μοῦ εἶχαν δεμένο τὸ στόμα καὶ νὰ ψυχομαχοῦσα· τί ἄτιμη ποὺ εἶναι ἡ ζωή! Πονοῦμε μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ζοῦμε, νὰ ξαναπονοῦμε...

Χθὲς τὸ βράδυ, ἦταν σκοτάδι στὸ δρόμο... Ἕνα παιδὶ γελαστό, μὲ ὡραῖα γαλάζια μάτια, ἦρθε πηδῶντας σιμά μου, καὶ μοῦ ἦρθε μιὰ φοβερὴ ἐπιθυμία, μιὰ ἀχόρταγη δίψα νὰ τὸ σκοτώσω... Ὅμως ἐκρατήθηκα· ἐνῷ, ἂν ἤμουν τρελλός!... Ἔχω μονάχα μερικὲς στιγμὲς ποὺ εἶμαι σὰν πουλὶ καὶ νοιώθω κάτι θεώρατα φτερὰ ν' ἁπλώνωνται μέσα στὴν ψυχή μου καὶ χυμῶ νὰ πετάξω! Μὰ δὲ μπορῶ νὰ πετάξω, ἐνῷ, ἂν ἤμουν τρελλός, θὰ ἐνόμιζα πῶς ἐπέταξα!... Ἔτσι δὲν εἶναι;

Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποὺ μοῦ ἄνοιξε τὸ λαιμό μου;... τί κρύο χέρι! Φοβᾶμαι νὰ γυρίσω τὸ κεφάλι μὴν ἰδῶ τίποτε τρομερό· ἄς εἶναι, τὸ ἐγύρισα... Κ' ἔπειτα;... τίποτε!... Τριαντάφυλλα χίλιων λογιῶν, ἂν θέλετε, ἔχω στὸ περιβόλι μου· ἄλλα εἶναι κόκκινα σὰν καρδιὲς κ' ἔχουν μιὰ εὐωδία σὰ νὰ πονοῦνε· ἄλλα εἶναι ἄσπρα, κατάσπρα σἂν τὸ γάλα, καὶ ντρέπονται ἅμα τὰ κυττάξῃ κανένας καὶ κοκκινίζουν... Πῶς τ' ἀγαπῶ τὰ τριαντάφυλλα! ἂν ἤμουν τριανταφυλλιὰ θὰ τ' ἀγκάλιαζα ὅλα καὶ θὰ τὰ ἔλυωνα ἀπὸ τῆν πολλὴ τὴν ἀγάπη· πῶς;... Καὶ ἡ θάλασσα δὲν πνίγει τοὺς ναῦτες; παιδιά της δὲν εἶναι; Τοὺς πνίγει γιατὶ τοὺς ἀγαπάει πάρα πολύ!... Τοὺς πνίγει!... Ἄχ! ἀλήθεια, ὁ θάνατος....

Καὶ ξέρετε τ' εἶναι ὁ θάνατος; ἕνας κακός, ἄσπρος σκελετός, μ' ἕνα σκουριασμένο πελώριο δρέπανο, σκουριασμένο ἀπὸ τὸ θέρισμα τῶν ψυχῶν, ποὺ τρέχει νὰ μᾶς ἀποκοιμίσῃ καὶ νὰ μᾶς νανουρίσῃ! Ἔρχεται στὸ σκοτάδι καὶ μοῦ χαμογελάει... τὰ δόντια του χτυποῦν σὰ νὰ κρυώνῃ καὶ τρίζουν τὰ κόκκαλά του σὰν σάπια ξύλα! ἀλλοίμονο σ' ὅποιον πιάσῃ: τὸν ἀγκαλιάζει καὶ τὸν πάει, μοῦ εἶπαν, σ' ἕνα φοβερόν, ἄγριο τόπο, σκοτεινό, θεοσκότεινο, χωρὶς φεγγάρι... Αὐτὸς ὁ τόπος, ἀντὶ ν' ἀνθίζῃ τριαντάφυλλα ὅπως στὸ περιβόλι μου, ἀνθίζει ὅλο μάρμαρα, ἄσπρα, κάτασπρα μάρμαρα σὰν τὸ χιόνι... Ἐκεῖ ὀνειρεύονται οἱ πεθαμένοι, καὶ ἡ ἀπελπισίες τους ποὺ εἶχαν στὴν καρδιά τους γίνονται κυπαρίσσια ὁλόγυρα, καὶ ἡ καρδούλες τους γίνονται ἀηδονάκια, μικρούλια, παραπονετικὰ ἀηδονάκια καὶ πετᾶνε ἀπὸ κλῶνο σὲ κλῶνο καὶ κλαῖνε λυπητερά, ὅλη τὴ νύχτα, τὰ μεσάνυχτα, ἕως τὸ γλυκοχάραμα! Αὐτὰ μοῦ εἶπαν ἐκεῖνοι κρυφὰ κρυφά, μὰ δὲν τὸ πιστεύω, καὶ δὲν ἐτρελλάθηκα ἀκόμα νὰ τὰ πιστέψω.... Φοβοῦμαι νὰ πιστέψω μερικὰ ἀλλόκοτα πράματα, καὶ ὅμως ἂν τὰ ἐπίστευα, θαρρῶ πὼς θὰ ἤμουν ἕνας μεγάλος, πολὺ μεγάλος ἄνθρωπος.... Ἔχω μιὰ σκέψι ποὺ μοῦ δαγκάνει τὴν ψυχὴ αὐτὲς τῆς μέρες· θὰ σᾶς τὴν πῶ, μὰ νὰ μὴ γελάσατε· πρῶτα-πρῶτα δὲν τὴν ξέρω καλὰ-καλά, μὰ φαντάζομαι πῶς θὰ εἶναι ἀπάνω-κάτω.... Τὸ φεῖδι ποὺ ξεγέλασε τὴν Εὔα εἶναι κάτω στὸ περιβόλι μου! εἶναι κρυμμένο μέσα στὰ φύλλα ἑνὸς κισσοῦ καὶ ὅταν δύσῃ ὁ ἥλιος, ὅλος ὁ κισσὸς ἀνατριχιάζει, σὰν κάτι νὰ ἐσάλευε ἀπὸ κάτω! Ἐπῆγα σήμερα τὸ πρωὶ νὰ τὸ σκοτώσω, μὰ δὲν τὸ εὗρῆκα.... Ποιὸς ξέρει ποῦ νὰ ἐχώθηκε τὸ ἄτιμο καὶ δὲν τὸ εὗρῆκα... Εἶναι καταραμένο φεῖδι, ἕνα πράσινο καὶ τρομαχτικὸ φεῖδι, καὶ σιγοτρώει τὶς καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων! θὰ στείλω νὰ τὸ διώξουν ἀπὸ τὸ περιβόλι μου γιατὶ φοβοῦμαι νὰ κατέβω ἐγώ, πῶς φοβοῦμαι.... Τὸ αἷμα μοῦ ἀνέβηκε ὅλο στὸ πρόσωπό μου καὶ ὅλο φεύγει, λιγοστεύει ἀπὸ τὴν καρδιά μου... Ἡ καρδιά μου, ἡ φτωχὴ μου καρδιά, εἶναι σὰν μιὰ κόκκινη, ὁλοπόρφυρη παπαροῦνα ποὺ κάθε ἀναστεναγμὸς τοῦ ἀνέμου τῆς ἐπῆρε κ' ἕνα ματωμένο πέταλο... Τώρα ὁ κόσμος γυρίζει ἐμπρὸς στὰ μάτια μου σὰν ἕνα μεγάλο χρυσοδεμένο βιβλίο ποὺ ξεφυλλίζω στὰ γόνατά μου καὶ κυττάζω τὶς χρωματιστές του, παράξενες εἰκόνες! Κάτω, στὴν αὐλή μου, ἔχω μιὰ λίμνη καὶ τὰ μεσάνυχτα κάτι βουΐζει βαθειά, σὰ μιὰ ψυχὴ πεθαμένη ποὺ τ' ἁμαρτήματά της τὴ στέλνουν, ἥσκιο, πίσω στὴ γῆ καὶ κλαίει ἀπὸ τὸν καϋμό της... Τὸ φεγγάρι ἔπεφτε προχθὲς καθαρό, κατακάθαρο στὰ σκιερὰ νερά της μὲ τοὺς θολοὺς ἥσκιους! Τ' ἀστέρια ἦταν σἂν ἕνα θαμπὸ περιδέραιο ἀπὸ μαργαριτάρια στὸ μαῦρο λαιμὸ τῆς νύχτας καὶ τὰ κυπαρίσσια ἔκαναν ἀνάλαφρα τὴν παγερὴ προσευχή τους! Ἐκεῖ ποὺ ἐπήγαινα... τί ἔλεγα;... ἄ! ναί, τὸ ηὗρα—ἐκεῖ ποὺ ἐπήγαινα, μέσα στὰ νερὰ ἐτράνταξε ἕνα κίτρινο, κίτρινο χέρι, κίτρινο σἂν τὸ ἁγιοκέρι τῆς ἐκκλησιᾶς, σὰν θολὸ χέρι πεθαμένου, καὶ τὰ δάχτυλά του ἔψαχναν στὸ χάος κάτι ἀόρατο... Ἡ καρδιά μου εἶχε τιναγμοὺς φρίκης μέσα μου, σὰν ἀνυπόταχτο, τρελλὸ παιδὶ ποὺ δὲ θέλει ν' ἀποκοιμηθῆ!...

ΕΘΝΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ — Η ΠΡΟΣΟΨΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΣΜΥΡΝΗι ΟΜΗΡΕΙΟΥ

Ὅσο γιὰ τὴ λίμνη, τὴν ξέρετε αὐτὴ τὴν ἱστορία· εἶναι παλιά, πολὺ παλιὰ καὶ ὁ παπποῦς μου τὴν εἶχε μάθει ἀπὸ ἕνα γέρο θαλασσινὸ μὲ κατάμαυρα μάτια... Ὅταν ἤμουν παιδάκι, μ' ἔπαιρνε στὰ γόνατά του καὶ μοῦ ἔλεγε ὅλα τὰ παραμυθάκια τῶν βουνῶν, μὲ τὰ χιονόλευκα μαλλιά του καὶ μὲ τὸ ἀγαθό του χαμόγελο! Ἐπέθανε ὅμως μιὰ νύχτα καὶ τὸν ἐθάψαμε μακρυά, πολὺ μακρυά, εἶναι καιρός...

Ὅταν πηγαίνω στὸν τάφο του, βρίσκω πάντα μιὰ κρύα κουκουβάγια ποὺ μὲ κυττάζει κατάματα μὲ τὰ στρογγυλά της, ἀπαίσια μάτια... Ἔπρεπε νὰ σκοτώσουν ὅλες τὶς κουκουβάγιες ποὺ πᾶνε στοὺς τάφους καὶ μᾶς κυττάζουν κατάματα....

Ἐμάθατε τὸ μυστικό μου; Κάποιος ἐπῆγε κάποτε κάπου κ' ἔκανε κάτι! Ποιὸς καὶ ποῦ καὶ τί καὶ πότε, δὲ θὰ σᾶς τὸ πῶ· ἂν θέλετε, βασανίσετε λίγο τὸ μυαλό σας καὶ θὰ τὸ βρῆτε... Ἐγὼ τὸ βασανίζω χίλια χρόνια καὶ δὲν ἔχω καταλάβει ἀκόμα τίποτε!... Ἐνῷ, ἂν ἤμουν τρελλός, ὅπως θέλουν νὰ μὲ παραστήσουν ἐκεῖνοι, ὅλα θὰ τὰ εἶχα νοιώσει!...

Πῶς φέγγει ἀπόψε τὸ φεγγάρι σὰν ἕνα λευκὸ λευκὸ σάβανο, μὲ τὰ σβησμένα του μάτια! Μιὰ ἀχτίδα του πέφτει κουρασμένη μέσα στὰ χέρια μου καὶ τὰ χέρια μου εἶναι ἄσπρα σὰν ἀσῆμι καὶ σὰν ἀλάβαστρο... Ἂν μποροῦσα νὰ τὴ σφίξω, νὰ τὴν πιάσω, θὰ τὴν ἐπήγαινα νὰ τὴν χαρίσω σὲ κάποιον ποὺ ἀγαπῶ!... Εἶνε τόσο ἁπαλή, τόσο γλυκειά, σὰ μιὰ καθάρια σταγόνα μέλι ποὺ ἐξεχείλισε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κ' ἔσταξε ἄτονα ἀπάνω στὸ λευκό μου χέρι... Ἀπόψε πῶς ἤθελα νὰ φιλήσω τὸ φεγγάρι... ἢ νὰ τὸ σκοτώσω! Καμιὰ φορὰ ποὺ πονῶ καὶ εἶμαι ξαπλωμένος στὴ χλόη, ἔρχεται σιγὰ - σιγὰ μὲ τὰ βελουδένια χεράκια του καὶ μὲ χαϊδεύει, σὰ μανούλα ποὺ χαϊδεύει τὸ πονεμένο παιδάκι της μὲ τὰ ξανθὰ ζγουρὰ μαλλάκια καὶ τὸ στοματάκι τὸ τριανταφυλλένιο! Ἐκεῖ, ἀποκοιμοῦμαι ὧρες, ὧρες, καὶ δὲν ἔρχεται κανένας νὰ μὲ ξυπνήσῃ... Καὶ χθὲς ἀκόμα...

Ἄχ! ποιὸς μ' ἅρπαξε ἀπ' τὸ λαιμό; κάτι κρύο καὶ φρικιασμένο μὲ πνίγει...

Σωπᾶτε μὴν κάνετε θόρυβο!

Ἀκούω κρότους στὸ διπλανὸ δωμάτιο, σὰν πατήματα ἥσκιου... Ποιὸς εἶναι; Κανένας δὲ μοῦ ἀπαντάει, κανένας!... Ποιὸς εἶναι;... Κάποιος ἔρχεται, ἡ πόρτα τρίζει, ἡ πόρτα ἀνοίγει... Πῶς τρέμω, πῶς τρέμω!... Θέλω νὰ φωνάξω καὶ μοῦ σταμάτησε ἡ πνοή!

Ξέρω ποιὸς εἶναι, τὸ ξέρω πολὺ καλά! Ἔρχεται κάθε βράδυ μὲ τὰ κόκκινα μάτια του!

Ἔρχεται κάθε βράδυ μὲ τὰ κόκκινα, κατακόκκινα μάτια του, ποὺ φεγγοβολοῦν σὰν ἀναμμένα κάρβουνα καὶ θέλει νὰ μὲ πάρῃ!... Ποιὸς εἶναι;

Ἂν ἤμουν τρελλός, ὦ ἐσεῖς ποὺ θέλετε νὰ μὲ παραστήσετε γιὰ τρελλόν, θὰ ἔβλεπα τόσο καθαρὰ αὐτὸν τὸν ἄσπρο σκελετὸ μὲ τὸ πελώριο, σκουριασμένο δρέπανο, ποὺ χορεύει μπροστά μου καὶ μὲ τρελλαίνει ἀπὸ τὴ φρίκη... Τὰ δόντια του χτυποῦν σὰν νὰ κρυώνῃ, καὶ τὰ κόκκαλά του τρίζουν σὰν καμένα ξύλα...

Νάτος, νάτος, εἶναι ὁλόσωμος, θεώρατος, σκελετωμένος μπροστά μου! Χαμογελάει... Κλείνω τὰ μάτια νὰ μὴν τὸν βλέπω καὶ γελῶ, γελῶ, πεθαίνω ἀπὸ τὰ γέλια μὴν τύχῃ καὶ νομίσῃ πὼς τὸν ἐφοβήθηκα... Εἶναι ὁ θάνατος, εἶναι ὁ θάνατος... θέλει νὰ μὲ σύρῃ, νὰ μὲ.....»

. . . . . .

Καὶ ὅλη τὴ νύχτα ἐκείνη, ὅλοι στὴ γειτονιά, ἄγρυπνοι, φοβισμένοι ἔκαναν τὸ σταυρό τους, γιατὶ ἄκουγαν τὰ μεσάνυχτα μακρυά, στὴν κοιμισμένην ἠχώ, ἕνα γέλιο, ἕνα φοβερὸ σπαρακτικὸ γέλιο ποὺ ἐξέσχιζε τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας κ' ἐξεψύχησε μ' ἕνα λυγμὸ κατὰ τὴ χαραυγή...

ΝΑΠΟΛΕΩΝ Λ. ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

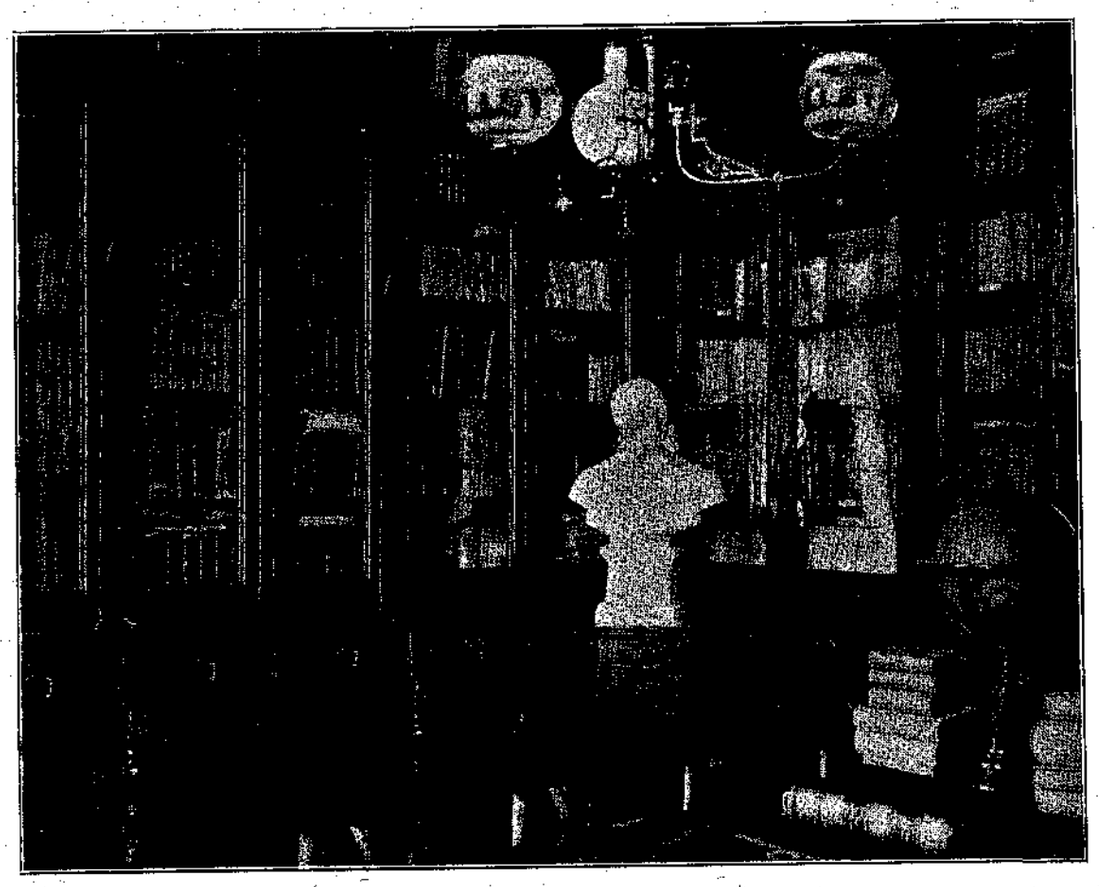

ΕΘΝΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ — Η ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΣΜΥΡΝΗι ΟΜΗΡΕΙΟΥ

ΜΑΡΚΟΥ ΑΥΡΗΛΙΟΥ—ΕΙΣ ΕΑΥΤΟΝ

— *Ἀποσπάσματα* —

Ἀπὸ τὴν αὐγὴν συνείθιζε νὰ προλέγῃς εἰς τὸν ἑαυτόν σου: Σήμερα θὰ συντύχω περίεργον, ἀχάριστον, ὑβριστήν, δολερόν, βάσκανον, μισάνθρωπον. Ὅλ' αὐτὰ θὰ εἶν' ἐκεῖνοι, διότι δὲν εἰξεύρουν τὶ τἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν τί. Ἐγὼ δέ, ἀφοῦ ἐστοχάσθην τὸ τί εἶνε τἀγαθὸν καὶ τί τὸ κακόν, ὅτι εἶνε ὡραῖον μὲν ἐκεῖνο, τοῦτο δὲ ἄσχημον, καὶ τὸ πῶς ἐπλάσθη ὁ ἁμαρτωλός, καὶ ὅτι εἶμαι γεννημένος ὅμοιός του, ὄχι ἀπὸ τὸ ἴδιον αἷμα ἢ τὸν ἴδιον σπόρον, ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἴδιον πνεῦμα καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν θείαν Μοῖραν, οὔτε νὰ βλαφθῶ ἀπὸ κανένα των εἰμπορῶ. Διότι κανεὶς δὲν θὰ μοῦ μεταδώσῃ κακίαν. Οὔτε νὰ ὀργισθῶ διὰ τὸν ὅμοιόν μου εἰμπορῶ, οὔτε νὰ τὸν συχαθῶ. Διότι ἐπλάσθημεν διὰ νὰ ἐργαζώμεθα μαζί, ὡσὰν πόδες καὶ χεῖρες καὶ βλέφαρα καὶ ἄνω καὶ κάτω ὀδοντοσειραί. Ἀφύσικον λοιπὸν τὸ ν' ἀντιπράττωμεν ὁ εἷς τὸν ἄλλον· ὅταν δ' ἀγανακτεῖς καὶ συχαίνεσαι, ἀντιπράττεις.

***

Ὕβριζε, ὕβριζε τὸν ἑαυτόν σου, ὦ ψυχή· καὶ οὐτωπῶς δὲν θὰ ἔχῃς καιρὸν νὰ ἐπαινέσῃς τὸν ἑαυτόν σου· διότι μίαν ζωὴν ἔχει ὁ καθείς. Καὶ θὰ περάσῃς τὴν ζωήν σου δίχως νὰ ἐντρέπεσαι τὸν ἑαυτόν σου, ἀναθέτουσα τὴν εὐτυχίαν σου εἰς τῶν ἄλλων τὰς ψυχάς.

***

Εἶνε πικρὸν τὸ ἀγγοῦρι; ἄφισέ το. Βάτα εἰς τὸν δρόμον; παραμέρισε. Αὐτὸ φθάνει· μὴν εἰπῇς ἀκόμη: *Τάχα διατί ἔγιναν αὐτὰ εἰς τὸν κόσμον*; διότι θὰ σὲ περιγελάσῃ ὁ λογικὸς ἄνθρωπος, ὅπως θὰ σ' ἐπεριγέλα ὁ ξυλουργὸς καὶ ὁ ὑποδηματοποιός, ἐὰν τοὺς ἐκατηγόρεις, βλέποντας εἰς τὸ ἐργαστῆρι των ξύσματα καὶ ἀποκόμματα ἀπὸ τὰ κατασκευαζόμενα πράγματα. Ἀγκαλὰ καὶ μερικοὶ ἔχουν ποῦ νὰ τὰ ρίψουν· ἐν ᾧ διὰ τὴν φύσιν τῶν ὅλων δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἔξω· ἀλλὰ τὸ ἀξιοθαύμαστον τῆς τέχνης της εἶνε, ὅτι ἔχει κανονισμένα τὰ ἔργα της, ὥστε κάθε τι, τὸ ὁποῖον στοχαζόμεθα ὅτι καταστρέφεται καὶ γηράσκει καὶ εἶνε ἄχρηστον, τὸ μεταβάλλει μέσα της, καὶ ὅτι ἄλλα νέα δημιουργήματα ἀπ' αὐτὰ τὰ ἴδια κάμνει· καὶ οὔτε ἀπὸ ὕλας ξένας ἔχει χρείαν, οὔτε ποῦ νὰ πετάξῃ τὰ σαπρότερ' ἀποζητεῖ. Καὶ οὐτωπῶς τῆς φθάνει ὁ τόπος ὁ ἐδικός της, καὶ ἡ ὕλη ἡ ἐδική της, καὶ ἡ τέχνη ἡ ἐδική της.

***

Στοχάζου ἀδιάκοπα ὅτι ὅλα ὅσα γίνονται, διὰ μεταβολῆς γίνονται· καὶ συνείθιζε νὰ νοῇς ὅτι τίποτε δὲν ἀγαπᾷ ἡ φύσις τῶν ὅλων περισσότερον, ὅσον τὸ νὰ μεταβάλλῃ τὰ ὄντα καὶ νὰ κάμνῃ νέα ὅμοια. Διότι κάθε ὄν εἶνε ὡσὰν σπόρος ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἀπ' αὐτὸ θὰ γίνῃ. Καὶ σὺ στοχάζεσαι ὅτι σπόροι εἶνε μόνον ὅσους εἰς τὴν γῆν ἢ τὴν μήτραν σπείρομεν· καὶ εἶνε τοῦτο μεγάλη ἀπειρία.

***

Γρήγορα θὰ τὰ λησμονήσῃς ὅλα σύ· καὶ γρήγορα ὅλα θὰ λησμονήσουν ἐσένα.

***

Βλέπε τὴν ψυχήν σου μέσα· μέσα ἐκεῖ εἶνε ἡ πηγὴ τοῦ ἀγαθοῦ, ἡ ὁποία εἰμπορεῖ ἀδιάπαυτα ν' ἀναβρύζῃ, ἐὰν ἀδιάπαυτα τὴν σκάπτῃς.

***

Ὅλα τὰ ἐγκόσμια συνήθη διὰ τὴν πεῖραν· ἐφήμερα διὰ τὸν χρόνον· ῥυπαρὰ διὰ τὴν ὕλην. Ὅλα τὰ τωρινὰ ἀπαράλλακτα εἶνε ὅπως καὶ εἰς τὸν καιρὸν ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἔχομεν θάψει.

Ὁ ὑγιὴς ὀφθαλμὸς πρέπει ὅλα τὰ ὁρατὰ νὰ βλέπῃ, καὶ νὰ μὴ λέγῃ: *Τὰ χλωρὰ θέλω*. Αὐτὸ μόνον εἰς πάσχοντα ὀφθαλμὸν ταιριάζει. Καὶ ἡ ὑγιὴς ἀκοὴ καὶ ὄσφρησις πρέπει νὰ εἶνε βολικὴ δι' ὅλα τὰ ὀσφραντὰ καὶ τἀκουστά. Καὶ ὁ ὑγιὴς στόμαχος νὰ δέχεται ἐξ ἴσου ὅλα τὰ τρόφιμα, ὅπως ἡ μυλόπετρα ὅλα ὅσα ἐκατασκευάσθη ν' ἀλέθῃ. Καὶ οὐτωπῶς καὶ ὁ ὑγιὴς λογισμὸς πρέπει νὰ εἶνε ἕτοιμος δι' ὅλα ὅσα γίνονται· ὅποιος δὲ λέγει: *Ἂς σωθοῦν τὰ παιδιά· καί: ὅλοι νὰ μ' ἐπαινοῦν ὅ,τι καὶ ἂν κάμω*, εἶνε ὀφθαλμὸς ζητῶν τὰ χλωρὰ καὶ ὀδόντες ζητοῦντες τ' ἁπαλά.

***

Θὰ γίνῃς τάχα ποτέ, ὦ ψυχή, ἀγαθὴ καὶ ἁπλῆ, καὶ μία, καὶ γυμνή, φανερωτέρα τοῦ σώματος τὸ ὁποῖον σὲ περικλείνει; Τάχα θὰ δοκιμάσῃς ποτὲ διαθέσεις ἀγάπης καὶ ὑπομονῆς; Θὰ γίνῃς ποτὲ τάχα τελεία, ὥστε νὰ μὴν ἔχῃς κανενὸς χρείαν; καὶ νὰ μὴν ποθῇς τίποτε καὶ τίποτε νὰ μὴν ἐπιθυμῇς οὔτ' ἔμψυχον, οὔτ' ἄψυχον, δι' ἀπολαύσεις ἡδονῶν; οὔτε χρόνον διὰ μακροτέρας ἀπολαύσεις; οὔτε τόπον, ἢ χώραν, ἢ ἀνέμων εὐκαιρίας, οὔτε ἀνθρώπων ταιριασμούς; ἀλλὰ θ' ἀρκῆσαι εἰς τὴν τωρινὴν κατάστασιν καὶ θὰ εὐχαριστῆσαι μὲ τὰ παρόντα ὅλα, καὶ θὰ πείσῃς τὸν ἑαυτόν σου ὅτι ὅλα τὰ ἔχεις, καὶ ἀπὸ τοὺς θεοὺς σοῦ δίδονται, καὶ ὅτι ὅλα καλὰ σοῦ εἶνε καὶ θὰ εἶνε, ὅσα τοὺς εἶνε ἀγαπητὰ καὶ ὅσα μέλλουν νὰ δώσουν διὰ σωτηρίαν τοῦ τελείου ζῴου, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ δικαίου, καὶ ὡραίου, τὸ ὁποῖον ὅλα καὶ τὰ γεννᾷ, καὶ τὰ συγκρατεῖ, καὶ τὰ περιέχει, καὶ τὰ περιμαζεύει ὅταν διαλύωνται διὰ νὰ δημιουργηθοῦν ὅμοια; θὰ εἶσαι ποτὲ τάχα τοιαύτη, ὥστε οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι νὰ συγκοινωνοῦν οὐτωπῶς καὶ νὰ μὴν παραπονοῦνται εἰς αὐτούς, οὔτε νὰ κατηγοροῦνται ἀπ' αὐτούς;

***

Ἀγουρίδα, σταφύλι, σταφίδα, ὅλα εἶνε μεταβολαί, ὄχι εἰς ἀνυπαρξίαν, ἀλλ' εἰς ἀνυπαρξίαν πρὸς ὥρας μόνον.

***

Συνείθιζε καὶ εἰς ὅσα δὲν πιστεύεις, ὅτι θὰ σ' εὕρουν. Διότι καὶ ἡ χείρ σου ἡ ἀριστερά, ἡ ὁποία ὡς ἄσυνείθιστος, εἶνε ἀργὴ δι' ἄλλα, τὰ χαληνὰ ὅμως κρατεῖ δυνατώτερα, παρὰ ἡ δεξιά, διότι αὐτὸ τὸ συνείθισε.

***

Τὰ πράγματα στέκουν ἔξω θυρῶν, αὐτὰ ἀφ' ἑαυτῶν, καὶ τίποτε οὔτε εἰξεύρουν δι' ἑαυτά, οὔτε στοχάζονται. Ποῖος λοιπὸν στοχάζεται δι' ἑαυτά; ὁ Κυρίαρχος Νοῦς.

Ὅλα εἰς μεταβολήν· καὶ σὺ ὁ ἴδιος εἰς ἀδιάπαυτον μεταλλαγὴν καὶ κάπως φθοράν· ἀκόμη καὶ ὁ κόσμος ὅλος.

***

Στοχάζου ὁποῖον τάχα πρέπει νὰ σ' εὕρῃ ὁ θάνατος καὶ ὡς πρὸς τὸ σῶμα καὶ ὡς πρὸς τὴν ψυχήν. Καὶ στοχάζου ἀκόμη ὅτι σύντομος ὁ βίος καὶ ἀπέραντοι οἱ πρὸ σοῦ καὶ οἱ μετὰ σὲ αἰῶνες, καὶ ὅτι κάθε ὑλικὸν πρᾶγμα εἶνε ἀσθενές.

***

Προσπάθει νὰ συγκρατῇς τὴν φαντασίαν· νὰ σταματᾷς τὰς ὁρμάς· νὰ σβύνῃς τὰς ὀρέξεις σου· νὰ εἶσαι εἷς ὅλα κύριος τοῦ ἑαυτοῦ σου.

***

Τὸ κάθε τι μοῦ ταιριάζει ὅ,τι σοῦ εἶνε καλοταίριαστον, ὦ κόσμε. Τίποτε δὲν μοῦ εἶνε πρώϊμον, οὔτε ὄψιμον, ὅταν δι' ἐσένα εἶν' ἔγκαιρον. Κάθε τι τὸ ὁποῖον αἱ ἐποχαί σου φέρουν, ὦ Φύσις, εἶνε δι' ἐμένα καρπός· ἀπὸ ἐσένα ὅλα γεννῶνται, μέσα εἰς ἐσένα ὅλα ὑπάρχουν, εἰς ἐσένα πάλιν ὅλα ἐπιστρέφουν.

Μεταφρ. ΑΓΙΔΟΣ ΘΕΡΟΥ

ΕΙΔΩΛΙΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ—ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ ΘΩΜΑΣ

Ἦτο εἰς μίαν ἀπὸ τὰς τελευταίας συναυλίας τῆς Ὄπερας. Ἐπὶ δύο ὥρας εἶχαν ἀποκάμει μὲ τὸ νὰ μὴ θαυμάζουν καὶ νὰ μὴ ἐννοοῦν. Ἔξαφνα ἀντήχησαν τόνοι πολὺ ἁπλοῖ, πολὺ λιτοί, ἀλλὰ εὔστοχοι καὶ βαθεῖς. Εἰς τὸν οὐδὸν τοῦ Ἅδου, καὶ μὲ ὀλίγας φράσεις ὁ Δάντης προσηγόρευε τὸν Βιργίλιον. Ἔπειτα, μὲ περισσοτέραν ἀκόμη ἡδύτητα καὶ μελαγχολίαν οἱ ἐρασταὶ οἱ ἐξ Ἀριμίνου ἀφηγήθησαν τὸν ἔρωτά των. Τότε αἱ ἐπευφημίαι ἐξερράγησαν, καὶ ὁ συνθέτης τῆς «Μινιόν», τοῦ «Ἅμλετ» καὶ τῆς «Φραγκίσκης τῆς ἐξ Ἀριμίνου» ἀνευφημήθη ἐπὶ μακρὸν διὰ τελευταίαν φοράν. Τὰ εὐγενῆ ἐκεῖνα «ῥετσιτατίβα», ἡ ὡραία ἐκείνη ὅλως γαλλικὴ ἀπαγγελία, ἡ τέχνη ἐκείνη τοῦ ἀποδίδειν εἰς μόνον τὰς λέξεις, εἰς μόνον τὸν λόγον, ὅλην τὴν μουσικὴν τὴν ὁποίαν περιέχει, ἠσθάνθησαν ἀορίστως ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶνε κάτι τι μέγα, τὸ πολύτιμον, ἀλλοίμονον! καὶ τὸ ὁποῖον σήμερον ἀπειλεῖται. Εἶνε κάτι τι ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ τὸ ὁποῖον ἀποσύρεται, τὸ ὁποῖον φεύγει, τὸ ὁποῖον χάνεται ἀπὸ τὰς παραδόσεις μας καὶ ἀπὸ τὴν ἰδιοφυΐαν μας. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόβλεπαν ὅτι τόσῳ ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερον αὐτὸς οὗτος ὁ γηραιὸς μουσουργὸς θὰ μᾶς ἔφευγε διὰ παντός.

Ἦτο ὁ ἀρχαιότερος τῶν μουσουργῶν μας καὶ, νομίζω, ὅλων τῶν μουσουργῶν. Ἦτο ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀπὸ περισσότερα χρόνια ἦτο κάτοικος τοῦ βασιλείου εἰς τὸ ὁποῖον, καθὼς εἶπεν ὁ Ὄφμαν, ἐνδιαιτῶνται αἱ οὐράνιαι γοητεῖαι τῶν ἤχων.

Ἐπειδὴ τὸν ἐγνώρισαν πάντοτε σοβαρόν, κάπως αὐστηρόν, οἱ νεώτεροι ἐλησμόνουν ὅτι ὁ μουσουργὸς τοῦ «Ἀμλέτου» ὑπῆρξεν ἄλλοτε ὁ μουσικὸς τοῦ «Καδῆ». Δὲν ἀπήρεσκεν ὅμως καὶ εἰς αὐτὸν ἡ τοιαύτη λήθη. Ἐν τούτοις, ἐγώ, θὰ τὸ ἐνθυμηθῶ σήμερον. Ὁ «Καδῆς» δὲν εἶνε μόνον μία λεπτὴ παρῳδία τῆς τέχνης, ἢ μᾶλλον κάποιας ὡρισμένης ἰταλικῆς τέχνης· δὲν εἶνε τοιοῦτος ἢ ἐξωτερικῶς καὶ κατ' ἐπίφασιν. Κατὰ βάθος, ἡ μουσικὴ αὐτὴ εἶνε πολὺ γαλλική, καὶ καὶ ὀλίγον ἀκόμη θὰ ἔλεγα ἐθνική. Ὤ! ὅλως

διαφορετικὰ ἀπὸ τὴν «Μασσαλώτιδα». Ἀπὸ μικρῶν ἀπόψεων, ἀλλὰ τόσῳ χαριτωμένων! Εἶνε ἐθνικὴ οὕτω διὰ τῆς εὐχερείας, τῆς οἰκειοτάτης καὶ ἀφελεστάτης εἰρωνείας· διὰ τῆς νοστιμωτάτης ἀντιθέσεως τὴν ὁποίαν ἀποτελοῦσιν ὁ ἀνατολικὸς διάκοσμος καὶ ἡ ὡς παρισινοῦ χαμινίου διαβολιά, αἱ ἐναλλασσόμεναι στροφαὶ τοῦ εὐνούχου καὶ τοῦ ἀρχιτυμπανιστοῦ. Καὶ ἔπειτα, καθὼς ἐτραγουδοῦσεν ἡ Μεγάλη Δούκισσα τοῦ Γερολστάϊν «Μ' ἀρέσουν οἱ στρατιωτικοὶ μ' ἀρέσουν!» μ' ἀρέσει ὁ «Καδῆς» οὕτω, δι' αὐτὸν τὸν στρατιωτικόν του χαρακτῆρα τὸν εὔθυμον καὶ ἀφελῆ, διὰ τὸν τόνον αὐτὸν τὸν ἀλγερινόν, τόνον εὐθυμίας κατακτητικῆς καὶ ἀποικιακῆς ἐν ταὐτῷ. Ναί, ὅλα αὐτὰ εἶνε ἰδικά μας, γέννημα ἰδικόν μας. Τὸν διευθυντὴν τοῦ Ὠδείου, τὸν μέγαν τιτλοῦχον τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς ἂς προπέμψουν μέχρι τοῦ τάφου αὔριον τὰ στρατιωτικὰ ἀγήματα, αἱ στρατιωτικαὶ μουσικαὶ καὶ αἱ ὁμοβροντίαι· ἀλλά, τὸν μουσουργὸν τοῦ «Καδῆ» ἂς ἴδωμεν ἐπίσης ν' ἀκολουθοῦν οἱ μικρόσωμοι ζωηροὶ στρατιῶται, οἱ μικρόσωμοι ἀληθινοὶ γάλλοι κληρωτοί.

Ἐν ἐλλείψει ἐθνικῆς κηδείας, κηδεία λαϊκὴ ἂς γίνῃ εἰς τὸν μουσικὸν τῆς «Μινιόν». Ἡ «Μινιόν», νομίζω εἶνε τὸ μόνον ἔργον—ὁμιλῶ διὰ τὰ ἔργα τὰ ἄξια τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ—τὸ ὁποῖον παρεστάθη χιλιάκις εἰς τὸ αὐτὸ θέατρον, ζῶντος τοῦ συγγραφέως. Καὶ μόνον τοῦτο θὰ ἦτο ἤδη μέγα. Χιλιάκις, εἰς τὸ διάστημα τριάκοντα ἐτῶν, καὶ τῶν τελευταίων αὐτῶν ἐτῶν τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν τόσῳ εὔφορα, τόσῳ ἔνδοξα, ἀλλὰ τόσῳ ἀχάριστα ἐνίοτε καὶ τόσῳ σκληρά! Τὰ ἔτη αὐτὰ ἐφείσθησαν τῆς «Μινιόν». «Συμβουλεύου τὸν ἀμαθῆ καθὼς καὶ τὸν σοφόν, ἐγνωμάτευσεν ἡ σοφία τῆς Αἰγύπτου, καὶ μὴ ἐπαίρεσαι διὰ τὰς γνώσεις σου». Ἂς τοὺς συμβουλευθῶμεν λοιπὸν τοὺς ἀμαθεῖς ἢ ἐκείνους τοὺς ὁποίους, πέραν τοῦ δέοντος περιφρονητικῶς, ἀποκαλοῦμεν οὕτως. Ἂς ἐρωτήσωμεν τοὺς ἀδυνάτους τοὺς ταπεινούς, τὰς ψυχὰς τὰς ἀφελεῖς καὶ τὰς ἀδόλους καρδίας. Παραμένουν πιστοὶ εἰς τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἐπὶ τριάκοντα ἔτη ἐπιδαψιλεύει εἰς αὐτοὺς τὸ ἰδεῶδες. Ὅτι δὲν εἶνε τὸ ἀνώτερον, τὸ θεσπέσιον ἰδεῶδες, ἀδιάφορον· εἶνε ἰδεῶδες ἐν τούτοις, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἠμποροῦν νὰ ἐννοήσουν, τοῦ ὁποίου καί, οὕτως εἰπεῖν, εἶνε ἐπιδεκτικοί.

Ὅσῳ δὲ ἀφορᾷ τὴν ἐλευθερίαν τὴν ὁποίαν ἔλαβεν εἰς τὴν «Μινιὸν» ἀπέναντι τοῦ «Wilhelm Meister» τοῦ Γκαῖτε ἂς μὴ ἀγανακτῶμεν καὶ τόσον· ἠξεύρω ὅτι ὑπάρχουν Γερμανοὶ καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς ἀσημοτέρους οἱ ὁποῖοι τὸν ἐσυγχώρησαν δι' αὐτήν. Ὁ κ. Χάνσλικ μεταξὺ ἄλλων δὲν παρεδέχετο εἰς ἓν πνευματῶδες καὶ αἰσθηματικὸν ἔργον τόσῳ γαλλικόν, ὡς τὴν «Μινιόν», ὅτι εἶνε δυνατὸν ἡ ἡρωΐς ν' ἀποθάνῃ. Εἶχε δίκαιον. Ἀπὸ ὅλας αὐτὰς τὰς μελῳδίας ὑπάρχει μία μόνη ἡ ὁποία προμηνύει ἢ ἐπιτρέπει κἂν μίαν λύσιν τραγικήν; Καὶ πῶς εἶνε καμωμέναι διὰ νὰ περιίπτανται ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη κάτω ἀπὸ τὸν γαλλικόν μας οὐρανὸν τὸν αἰθριώτερον τοῦ οὐρανοῦ τοῦ γερμανικοῦ, τὸν ὀλιγώτερον θερμὸν τοῦ οὐρανοῦ τοῦ ἰταλικοῦ! Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι ἡ «Μινιὸν» ἴσως θὰ διασωθῇ ἐσαεί· θὰ εἶνε τὸ τελευταῖον ἀντίτυπον τῆς γαλλικῆς opéra comique, τὸ συμπαθὲς λείψανον ἑνὸς ἐπεράστου μουσικοῦ εἴδους καὶ μιᾶς τέχνης εὐφροσύνου!

Ὁ «Ἁμλέτος» εἶνε ὀλιγώτερον προσφιλὴς εἰς τὸν λαόν, ἀλλὰ ὁ «Ἁμλέτος» εἶνε ὡραιότερος. Πᾶν ὅ,τι ἀνευφημήθη τελευταίως εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς «Φραγκίσκης τῆς Ἀριμίνου», ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ σεμνότης τοῦ ὕφους, ἡ εὐγλωττία τῶν ἀφηγήσεων, ὄχι μόνον ὅλα αὐτὰ ἀνευρίσκονται ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ εὐγενοῦς ἔργου, ἀλλὰ πλέον ἢ ἅπαξ βλέπει τις ἐν αὐτῷ ἀντιπαρερχομένην τὴν θείαν φλόγα, τὴν θείαν ἀστραπήν. Κατὰ τὸ παράτολμον αὐτὸ ἆθλον, ὁποῖον ἦτο ἡ μελοποίησις τοῦ σαικσπηρείου δράματος, πολλαχοῦ ὁ μουσικὸς ἀνεδείχθη νικητής. Χωρὶς νὰ σᾶς εἴπω τίποτε διὰ τὴν ἀληθῶς θαυμαστὴν σκηνὴν τὴν εἰς τὸν προμαχῶνα τοῦ Ἐλσενέρ, ἀναζητήσατε εἰς τὸ ὅλον ἔργον τὰς σελίδας ὀλιγωτέρας σημασίας, τὰς μεταβατικὰς σελίδας, ἐκείνας αἱ ὁποῖαι συνδέουν τὰ παρὰ τοῦ Προέδρου de Brosses καλούμενα ἄλλοτε «δυνατὰ μέρη». Θὰ εὕρετε εἰς αὐτὰς ἐν ἀφθονίᾳ τοὺς χαρακτῆρας, τοὺς τύπους τῆς βαθείας ἀληθείας καὶ τοῦ σεμνοῦ κάλλους. Nur wer die Sehnsucht kennt... «Ἐκεῖνος ποὺ ἐγνώρισε τὴν μελαγχολίαν . . .» Ἐδῶ περισσότερον παρὰ παντοῦ ἄλλοῦ, ὁ μουσουργὸς τὴν ἐγνώρισε καὶ τὴν κατενόησε· ἀποπνέεται καὶ ἀναστενάζει ἐν τῷ «Ἁμλέτῳ» του, ἡ μελαγχολία αὐτὴ τῆς ὁποίας τὸ ἴδιον τὸ μέτωπόν του ἐφαίνετο

ὡς ὁ ζοφερός της θρόνος. Τραχεῖα μελαγχολία τῆς πράξεως τοῦ παρεκκλησίου, φθάνουσα μέχρι ἐντελοῦς ἐξαντλήσεως ἢ μέχρι μανίας· μελαγχολία γεμάτη ἀπὸ παράπονον, καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον μόνον κατευναζομένη, τῆς πράξεως τῆς παραφροσύνης. Ἀλήθεια, δὲν θὰ προβῶ ἐνταῦθα εἰς κριτικὴν ἀνάλυσιν ἢ εἰς κριτικὴν αὐστηρῶς μουσικήν! Διὰ τὴν ἡδύτατα ἐξαισίαν σκηνὴν κάτι τι καλλίτερον, καὶ τὸ ὁποῖον εἰσδύει βαθύτερα εἰς τὴν ψυχήν, ἔχει κανεὶς νὰ εἰπῇ· νὰ ἐπαναλάβῃ μᾶλλον, καθότι τὸ τοιοῦτον ἔχει ἤδη λεχθῇ. «Ὑπάρχει εἰς τὴν τετάρτην πρᾶξιν τοῦ «Ἁμλέτου» ἓν ἄσμα θεσπέσιον... αἱ ὀλίγαι φράσεις κάποιας μελαγχολίας νοσταλγικῆς καὶ ἀπεγνωσμένης παρέρχονται καὶ ἀντιπαρέρχονται ἀκατάπαυστα ἐν τῷ θρήνῳ τῆς Ὀφηλίας, ἐνῷ γύρω ἀπὸ αὐτὴν αἱ σύντροφοί της εἶνε εἰς διαρκῆ κίνησιν χορεύουσαι καὶ ᾄδουσαι καὶ αὐταί, καὶ εἶνε ἡ πάντοτε σπαρακτικὴ διὰ τὴν καρδίαν ἀντίθεσις τῆς Ζωῆς ἡ ὁποία χαίρει, ἡ ὁποία ἀναπτεροῦται γύρω ἀπὸ τὴν ψυχὴν τὴν ὁποίαν καταβιβρώσκει ὁ μονομερὴς ἔρως, τὸ ὀδυνηρὸν μαρτύριον τοῦ ἐνδομύχου τραύματος... Ἀφήσατέ την, σεῖς ὅλαι εἰς τὰς ὁποίας ἐμοίρασε τ' ἄνθη ποὺ εἶχε, μὲ τὴν χάριν της ὡς ἐρωτευμένης βαθειὰ πληγωμένης, ἀφήσατέ την νὰ ὑπάγῃ πρὸς ἐκεῖνο τὸ ποτάμι... νὰ καταπνίξῃ μέσα εἰς αὐτό, μαζὶ μὲ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἀπολεσθείσης χαρᾶς, τὸν ἔρωτα τὸν ἀνίατον. «Χαῖρε, στενάζει ἀκόμη· χαῖρε, μόνε μου φίλε!» Ἡ Ζωὴ ἠμπορεῖ νὰ ἐξακολουθήσῃ χαίρουσα καὶ χοροπηδῶσα, ἡ Ἄνοιξις ἐπιδαψιλεύουσα φῶς καὶ ἀρώματα, ἡ πάσχουσα ψυχὴ ἐλυτρώθη διὰ παντός».

Οὕτως ἔγραφε μίαν ἡμέραν ὁ κ. Παῦλος Μπουρζὲ περὶ τῆς ἡδύτατα ἐξαισίας μουσικῆς. Εἶνε ἀδύνατον νὰ συναγάγῃ τις λεπτότερον τὴν ἔννοιάν της, ἢ τὸν συμβολισμόν της ἢ τὴν ψυχὴν αὐτῆς, καὶ εὐχαρίστως θὰ ἐτελείωνα μὲ τὴν ποιητικὴν αὐτὴν ἐξήγησιν καὶ τὸ ἁρμονικὸν αὐτὸ σχόλιον.

Ἀλλὰ θέλω, ὀφείλω νὰ προσθέσω ὀλίγα λόγια ἀτομικὰ καὶ τὰ ὁποῖα νὰ εἶνε ὡσὰν μία μεταμέλεια, ὡσὰν μία αἴτησις συγγνώμης μάλιστα ὅσῳ καὶ ἓν ὕστατον χαῖρε. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν προκειμένου περὶ τοῦ τελευταίου ἔργου τοῦ Ambroise Thomas, κάποια λόγια ἀλλοίμονον! περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἔπρεπεν ἐπιπόλαια μοῦ διέφυγαν. Τὰ λόγια αὐτὰ ἐλύπησαν, καθὼς ἔμαθα, τὸν γηραιὸν καὶ πρᾷον μέγαν διδάσκαλον. Τὰ ᾐσθάνθη βαθειὰ εἰς τὴν καρδιάν του, ὤ! μόνον εἰς τὴν καρδιάν του ὅπου ἀπὸ τὴν παιδικήν μου ἡλικίαν εἶχε τὴν καλοσύνην νὰ μοῦ ἔχῃ θέσιν. Καὶ τὴν θέσιν αὐτήν, τὸ ἠξεύρω ἐπίσης, δὲν μοῦ τὴν ἐπῆρε ἐν τούτοις· ἡ ἐπιείκειά του μοῦ τὴν διετήρησε μέχρι τέλους. Δι' αὐτό, τελευταίως, ἀσπαζόμενος διὰ τελευταίαν φορὰν τὸ μέτωπόν του τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν μοῦ ἐδείχθη αὐστηρόν, εἶπα σιγά, καὶ θέλω νὰ ἐπαναλάβω ἐδῶ· «Διδάσκαλε, συγχώρησέ με. Ἡ νεότης εἶνε ἀσυλλόγιστη καὶ τὰ λόγια της ἔχουν κάποιαν προπέτειαν. Ἀλλὰ τώρα ποὺ εἶσαι ἐν γνώσει τῶν πάντων, ἠξεύρεις πολὺ καλὰ ὅτι σὲ ἀγαποῦσα».

[Μετάφρ. Χρ. Θ. Δαρ.] CAMILLE BELLAIGUE

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Φιλοτουρκισμὸς

Ὁ κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Πρὸ ὀλίγου ἐπέρασε κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρά μου ἡ διαδήλωσις. Ἦτο ἡ μόνη διαδήλωσις ποὺ δὲν μ' ἔκαμε νὰ γελάσω ἢ νἀγανακτήσω.

Ὁ ΜΑΘΗΤΗΣ. — Ἡ διαδήλωσις διὰ τὸ Τουρκικὸν Σύνταγμα. Ἐννοῶ. Κ' ἐγὼ ὑπέθετα ὅτι ὅλος αὐτὸς ὁ ἀνέλπιστος ἐνθουσιασμός, αἱ ζητωκραυγαὶ διὰ τὸν Σουλτάνον καὶ τὸν τουρκικὸν στρατόν, τὰ χαιρετίσματα ποὺ ἔστελναν οἱ ἁπλοῖκοι ἄνθρωποι πρὸς τὸν «προαιώνιον ἐχθρόν», θὰ ἐκινοῦσαν τὴν εἰρωνείαν σας διὰ τὴν μεταστροφὴν τῶν πραγμάτων εἰς τὸν κόσμον αὐτόν.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Καθόλου. Αἱ διαδηλώσεις ποὺ εἴχαμεν ἕως τώρα ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐθνικῶν μας ζητημάτων καὶ τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς, ὑπῆρξαν πάντα ὀλίγον ἠλίθιαι καὶ πολὺ μελαγχολικαί. Περιωρίζοντο, ὅπως γνωρίζετε πολὺ καλά, εἴτε εἰς ἀπειλὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν μας, τοὺς ὁποίους κατετροπώναμεν μὲ λόγους καὶ ψηφίσματα, εἴτε εἰς διαμαρτυρίας πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐκάμναμεν κάθε τόσον ἕνα μάθημα ἑλληνικῆς ἱστορίας. Εἴχαμεν καταντήσει ἕνα ἔθνος διαμαρτυρομένων. Ἡ τελευταία διαδήλωσις ἦτο μία διαδήλωσις λογικὴ καὶ ὠφέλιμος.

Ὁ ΜΑΘ. — Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον συμφωνῶ καθ' ὁλοκληρίαν. Ὑποθέτω ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένας ποὺ νἀρνηθῇ, ὅτι ἡ ἐθνικὴ ἐνδυνάμωσις τῶν γειτόνων μας εἶναι τὸ μόνον πρᾶγμα ποὺ ἠμπορεῖ νὰ εὐχηθῇ διὰ πολλὰ ἔτη ἡ ἰδική μας ἀδυναμία καὶ ὅτι αἱ φιλικαί μας σχέσεις μὲ αὐτοὺς ἀποτελοῦν τὴν μόνην ἐξασφάλισιν κάποιας εὐζωΐας διὰ τοὺς δυστυχισμένους ἀλυτρώτους, τοὺς ὁποίους ὀνομάζομεν ἀδελφοὺς καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἐξωτερική μας πολιτικὴ ἔκαμεν ἕως τώρα ἀφόρητην τὴν ζωήν.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Βλέπεις ὅτι χρειάζεται μεγάλη σοφία ἀκριβῶς διὰ νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς τἀπλούστερα τῶν πραγμάτων. Καὶ ἡ σοφία αὐτὴ μᾶς ἔλειψεν ἕως τώρα. Εὐτυχῶς ἦλθαν τὰ πράγματα νὰ μᾶς τὴν διδάξουν.

Ὁ ΜΑΘ. — Καὶ ὅμως κάτι τι μὲ ἀνησυχεῖ εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν ἱστορίαν. Δὲν εἰμπορῶ νὰ εἶμαι ἀπολύτως εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν κατάστασιν.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Διατί;

Ὁ ΜΑΘ. — Θὰ σᾶς ἐξηγήσω. Ὅταν εἶδα τὴν διαδήλωσιν νὰ περνᾷ κάτω ἀπὸ τοὺς ἀνδριάντας τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Φερραίου, μοῦ ἐφάνη ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἔτρεχαν εἰς τὸ μέγαρον τῆς Τουρκικῆς πρεσβείας, διὰ νὰ ζητωκραυγάσουν ὑπὲρ τοῦ Σουλτάνου, ὕβριζαν τὴν σιωπηλὴν θλῖψιν τῶν ἀνδριάντων αὐτῶν. Διὰ μίαν στιγμὴν μάλιστα ἐνόμισα ὅτι τὰ χείλη τοῦ Πατριάρχου ἐσάλευσαν εἰς μίαν κατάραν καὶ τὰ χείλη τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς μίαν χονδρὴν βλασφημίαν.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Πρῶτον οἱ ἀνδριάντες αὐτοὶ εἶναι τόσον ἄσχημοι, ὥστε δὲν ἔχουν κανένα δικαίωμα νὰ διαμαρτυρηθοῦν ἐν ὀνόματι τῶν ἡρώων καὶ τῶν μαρτύρων, τοὺς ὁποίους ἀντιπροσωπεύουν. Ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ εἶχαν δὲν θὰ τὸ ἔκαιμναν.

Ὁ ΜΑΘ. — Ἐπιτρέψατέ μου νὰ διαφωνήσω μὲ τὴν ἀντίληψίν σας αὐτήν. Δὲν λησμονοῦν οἱ νεκροί.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Οἱ νεκροὶ εἶναι σοφώτεροι ἀπὸ ἐμᾶς. Ὁ θάνατος κάμνει τοὺς ἀνθρώπους σοφωτέρους, διότι τοὺς δίνει τὴν αἰωνίαν γαλήνην. Καὶ ἡ γαλήνη εἶναι μητέρα τῆς σοφίας. Ἂν θέλετε μάλιστα νὰ σᾶς εἰπῶ εἰλικρινῶς τὴν γνώμην μου, ἡ ψυχολογία τῶν ἀνδριάντων αὐτῶν μοῦ φαίνεται ἐντελῶς διαφορετικὴ ἀπ' αὐτὴν ποὺ φαντάζεσθε.

Ὁ ΜΑΘ. — Ποία εἰμπορεῖ νὰ εἶναι;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Θὰ σᾶς εἰπῶ. Εἴδατε ποτὲ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἑορτὴν τοὺς ἐξάλλους πατριώτας, οἱ ὁποῖοι πηγαίνουν καὶ κρεμοῦν ἀπὸ τὸν λαιμὸν τοῦ Πατριάρχου, τοῦ Φερραίου, τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἑνὸς πλαστογραφημένου Καραϊσκάκη, ποὺ εὑρίσκεται εἰς τὸν Πειραιᾶ, μερικοὺς πελωρίους στεφάνους, τοὺς ὁποίους μόλις εἰμπορεῖ νὰ βαστάσῃ καὶ αὐτὸς ὁ μαρμάρινος τράχηλος ἑνὸς ἀνδριάντος; Νομίζω λοιπὸν ὅτι οἱ ἥρωες ποὺ ἀνεφέραμεν, ἂν εἶχαν τὴν δύναμιν νὰ κινήσουν τὰ χέρια των, θὰ ἔπνιγαν ὅλους αὐτοὺς τοὺς φλυάρους στεφανηφόρους, εἰς τοὺς ὁποίους ἐχάρισαν τὴν ἐλευθερίαν, διὰ νὰ κάμουν τόσον ἀναξίαν χρῆσιν τῆς δωρεᾶς των. Καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι ἂν ἐχαμογέλασαν ἀπὸ εὐχαρίστησιν κάποτε τὰ μαρμάρινα χείλη των, αὐτὸ ἔγινεν εἰς τὴν προχθεσινὴν διαδήλωσιν.

Ὁ ΜΑΘ. — Φθάνετε εἰς τὴν ὑπερβολήν. Δὲν εἰμπορῶ νὰ φαντασθῶ τὸν Κολοκοτρώνην φιλότουρκον.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Οἱ ἥρωες ἠξεύρουν νὰ ἐκτιμοῦν τοὺς ἐχθρούς των. Εἰς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας οἱ ἡρωϊσμοὶ δημιουργοῦν μίαν ὑπέροχον ἀδελφότητα. Τὴν ἀδελφότητα τῆς ἀνδρείας καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ. Εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν ἐκεῖνος ποὺ ἐφόνευσε κ' ἐκεῖνος ποὺ ἐφονεύθη, κάτω ἀπὸ μίαν σημαίαν, γίνονται ἀδελφοί. Καὶ ἡ ἀδελφότης αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ Ἅδου.

Ὁ ΜΑΘ. — Ὥστε πιστεύετε εἰς μίαν ἄλλην ζωήν;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Αὐτὴ εἶναι μία ἀδιάκριτη ἐρώτησις. Καὶ ἂν δὲν πιστεύω ἐγώ, ἐκεῖνοι ἐπίστευαν. Ἂν εἶχαν λάθος, τὸ πρᾶγμα εἶναι μελαγχολικώτερον. Οἱ ἥρωες ποὺ ἐκολύμβησαν εἰς τὸ αἷμα τους δι' ἕνα βουνὸ πιλάφι καὶ μίαν φανταστικὴν *οὐρὶ* ἢ διὰ μίαν γωνίαν τοῦ παραδείσου καὶ μίαν δροσερὰν σκιὰν τοῦ οὐρανίου κήπου, ἂν δὲν εὗρῆκαν τὴν ἀνταμοιβὴν ποὺ ἐπερίμεναν, εἶναι ἀπείρως δυστυχέστεροι κάτω ἀπὸ τὸ χῶμα. Καὶ ἡ δυστυχία αὐτὴ τοὺς ἀδελφόνει ἀκόμη μίαν φοράν.

Ὁ ΜΑΘ. — Θέλετε νὰ μὲ καθησυχάσετε.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Θέλω νὰ σᾶς πείσω, ὅτι οἱ μαρμάρινοι ἀνδριάντες δὲν εἶχαν κανένα λόγον νὰ σκυθρωπάσουν διὰ τὴν προχθεσινὴν διαδήλωσιν.

Ὁ κ. ΜΑΘ. — Μοῦ προδίδετε ἕνα φιλοτουρκισμόν, ποὺ μοῦ κάμνει ἐντύπωσιν. Εἶχα λησμονήσει ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν Ἀνατολὴν ἐξ ἰδιοσυγκρασίας, ὅπως ὁ Πιὲρ Λοτί.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Ἴσως. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ Τοῦρκοι μοῦ εἶναι πολὺ συμπαθητικοί. Μοῦ ἀρέσει ἡ ἀγαθότης των, ὁ ἱπποτισμός των, ἡ μοιραιοδοξία των, ἡ ἀγάπη των πρὸς τὰ σιρόπια καὶ τὰς γυναῖκας, ἡ μαγειρική των, ὁ ἐρωτισμός των, ἡ ὀκνηρία των καὶ ἡ φιλοσοφία των. Πολλὰ πράγματα μοῦ ἀρέσουν εἰς τοὺς προαιωνίους ἐχθρούς μας.

Ὁ ΜΑΘ. — Ἴσως μία σταγὼν θερμοῦ ἀνατολικοῦ αἵματος ρέει εἰς τὰς φλέβας σας.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Εἶναι πολὺ πιθανόν. Μοῦ ἀρέσει τὸ πιλάφι καὶ ὁ χαλβᾶς καὶ τὸ ὄνειρόν μου θὰ ἦτο ἕνα χαρέμι κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν.

Π. Νβ.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΙΚΕΛΑΣ

ΤΗΝ 7 Ἰουλίου, εἰς τὴν Κηφισιάν, κατόπι μακρᾶς ἀσθενείας, ἀπέθανε ὁ Δημήτριος Βικέλας, ὁ διάσημος συγγραφεὺς τοῦ «Λουκῆ Λάρα» καὶ ὁ ἱδρυτὴς τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων Βιβλίων.

Ὁ Δημήτριος Βικέλας ἐγεννήθη τὴν 15 Φεβρουαρίου 1835. Νέος, εἶχεν ἐπιδοθῇ εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπεσύρθη μὲ ἱκανὴν περιουσίαν, διὰ νὰ καλλιεργήσῃ ἀνεξάρτητος τὰ γράμματα. Τὰ πρῶτα του ἔργα ἦσαν ὡραῖα καὶ τρυφερὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἐσχάτως εἶχε συναθροίσῃ εἰς τόμον μὲ τὸν μετριόφρονα τίτλον «Στίχοι». Ἀργότερα ἐπεδόθη εἰς τὴν διηγηματογραφίαν. Ὁ «Λουκῆς Λάρας», ὁ θεωρούμενος ὡς γενάρχης τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος, ὑπῆρξε τὸ πρῶτον του καὶ ἴσως τὸ καλλίτερόν του διήγημα. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶχε σπανίαν διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐπιτυχίαν. Ἀνετυπώθη ἐπανειλημμένως—μία του ἔκδοσις μάλιστα, πολυτελής, κοσμεῖται καὶ ὑπὸ εἰκόνων τοῦ Ράλλη,—καὶ μετεφράσθη εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Ἡ συλλογὴ τῶν ἄλλων του διηγημάτων δὲν εἶχε τόσην ἐπιτυχίαν, μολονότι μεταξὺ αὐτῶν εὑρίσκονται μερικὰ ἀμιλλώμενα κατὰ τὴν ἀξίαν πρὸς τὸν «Λουκῆν Λάραν».

Μνημειῶδες ἔργον τοῦ Βικέλα θεωρεῖται ἡ μετάφρασις τῶν Τραγῳδιῶν τοῦ Σαίξπηρ εἰς ζωντανὴν ποιητικὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία ἕως τότε ἐθεωρεῖτο ἀκατάλληλος διὰ τὴν σκηνὴν καὶ μάλιστα διὰ τὴν τραγῳδίαν. Ἀλλ' ἡ ἐπιτυχία τοῦ *Ἅμλετ*, τοῦ *Ὀθέλλου*, τοῦ *Ἐμπόρου τῆς Βενετίας* κτλ. ἀπέδειξεν ἴσα-ἴσα ὅτι ἡ γλῶσσα αὐτὴ εἶνε πολὺ καταλληλοτέρα τῆς καθαρευούσης. Ἔκτοτε τὴν μετεχειρίσθησαν καὶ ἄλλοι, τελειότερα ἴσως ἀπὸ τὸν Βικέλαν. Ἀλλ' ὁ Βικέλας ὑπῆρξεν ὁ καινοτόμος, ὁ ἐκδιώξας ἀπὸ τὸ θέατρον τὴν γλωσσικὴν πρόληψιν, καὶ αὐτὸ ἡ Ἱστορία τῶν νεοελληνικῶν Γραμμάτων δὲν θὰ τοῦ τὸ λησμονήσῃ.

Τὰ «Παναθήναια», τιμῶντα τὴν μνήμην τοῦ ἐπιφανοῦς λογίου καὶ πολυτίμου τῶν φίλου, θὰ ἀφιερώσουν προσεχῶς τὸν προσήκοντα χῶρον εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ ἔργον του.

ΘΕΑΤΡΟΝ

Θέατρον Κυβέλης (Πανελλήνιον): «Τζοκόντα», τραγῳδία εἰς 4 πράξεις τοῦ Γαβριὴλ Δαννούντσιο, κατὰ μετάφρασιν Ν. Ποριώτη. «Τὸ Χελιδόνι», δρᾶμα εἰς πράξεις 3 ὑπὸ Παύλου Νιρβάνα. «Ἰωάννης Κωλέττης», κωμῳδία-ἐπιθεώρησις τοῦ 1835, εἰς πράξεις 3, ὑπὸ Πὼλ Ἀρκάς.—Νέα Σκηνή: «Τὰ Νέα Παναθήναια», ἐπιθεώρησις εἰς πράξεις 3 μετ' ᾀσμάτων, ὑπὸ Χ. Ἀννίνου καὶ Γ. Τσοκοπούλου. — Θέατρον Συντάγματος: «Οἱ Πετροχάρηδες», δρᾶμα εἰς πράξεις 3, ὑπὸ Σ. Χαρλῆ. «Ἡ Πρωθυπουργίνα ἢ αἱ Ἀθῆναι μετὰ 100 ἔτη», κωμῳδία εἰς πράξεις 3, ὑπὸ Τίμου Μωραϊτίνη. «Κινηματογράφος», ἐπιθεώρησις μετ' ᾀσμάτων εἰς πράξεις 3, ὑπὸ Πὼλ Ἀρκάς.

Ἡ «Τζοκόντα» δὲν εἶνε ἁπλῶς ἔργον μὲ θαυμάσιον ποιητικὸν διάλογον, ἀπὸ τὰ δαντελλοειδῆ ἐκεῖνα, τὰ χρυσοῦφαντα καὶ μαργαριτοστόλιστα, τὰ στιλπνὰ καὶ σελαγίζοντα μέχρις ἀποθαμβώσεως, εἰς τὰ ὁποῖα, ἅμα τὰ πτωχὰ μάτια μας συνειθίσουν καὶ αὐτὸν τὸν σελαγισμόν, δὲν ἔχουν πλέον νὰ ἴδουν σχεδὸν τίποτε. Ἀλλ' εἶνε δρᾶμα, ἀληθὴς τραγῳδία, τόσον εἰς τὸ βάθος ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἀφοῦ, ὡς γνωστόν, κανὲν ἄλλο ἔργον τοῦ Δαννούντζιο δὲν παρουσιάζει τόσας σκηνικὰς ἀρετὰς καὶ κανὲν ἄλλο δὲν ἐθριάμβευσεν εἰς τὸ θέατρον, μετὰ ἢ ἄνευ τῆς Δοῦζε, ὅσον ἡ «Τζοκόντα». Αὐτὴ ἡ Συλβία Σεττάλα, ἡ δύςερως, ἡ ὁποία εἰς τὸν ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα τῆς ἐπικρατήσεως ἀπέναντι μιᾶς μοιραίας ἀντιζήλου, νικᾶται καὶ ἀποσύρεται αἱμοσταγὴς καὶ ἀκρωτηριασμένη, χάνουσα καὶ τὰ δύο της χέρια, ὡς ἂν εἶχε δοκιμάσῃ νὰ κρατήσῃ μὲ αὐτὰ τὸ βαρὺ καὶ τὸ ἀκράτητον, τὸ ὁποῖον τῆς τὰ συνέτριψε, —ἡ γυναῖκα αὐτὴ εἶνε τωόντι ὑπερτραγικὴ καὶ ἐνθυμίζει ἡρωΐδα ἀρχαίας τραγῳδίας. Ὁ Οἰδίπους, ἐμφανιζόμενος τυφλός, δὲν κινεῖ τόσον τὸν οἶκτον, ὅσον ἡ Συλβία Σεττάλα ὅταν ἐμφανίζεται εἰς τὴν τετάρτην πρᾶξιν, ὡς πτηνὸν μὲ κομμένας πτέρυγας, κρύπτουσα ὑπὸ τὰς πτυχὰς πενθίμου μανδύου τὴν συμφοράν της, καὶ ἀρνουμένη τὸ θαλάσσιον δῶρον ποὺ τῆς προσφέρει ἡ Σειρηνούλα, διότι δὲν εἰμπορεῖ νὰ τὸ πάρῃ, ὅπως ἀργότερα δὲν εἰμπορεῖ νὰ ἐναγκαλισθῇ τὴν μικρὰν Μπεάτα της! Εἰς αὐτὴν τὴν πρᾶξιν προπάντων ἡ Κυβέλη εὗρεν ἐκφράσεις, τόνους καὶ στάσεις ἀληθῶς σπαρακτικάς. Ποτέ μου δὲν εἶδα ἀληθινώτερον ἄλγος ζωγραφισμένον εἰς τὸ πρόσωπον ἠθοποιοῦ, κ' ἐνόμιζα πραγματικῶς ὅτι ἂν ἀπεσύρετο ὁ σκοτεινὸς ἐκεῖνος μανδύας, θὰ ἔβλεπα ἀπὸ κάτω, ἀντὶ χειρῶν, δύο οἰκτρὰ λείψανα. Κάτι ὀδυνηρὸν ἀπεριγράπτως καὶ τόσον, ὥστε εἰς τὴν δευτέραν παράστασιν, δὲν ἠμπόρεσα νὰ ἰδῶ τὴν πρᾶξιν αὐτὴν μέχρι τέλους. Ἀλλὰ καὶ ἡ μεγάλη σκηνὴ τῆς γ' πράξεως μεταξὺ τῶν δύο ἀντιζήλων γυναικῶν, εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Κυβέλης εὗρεν ἔξοχον ἑρμηνεύτριαν. Εἰς τοὺς ὀργίλους μάλιστα καὶ ἀγωνιώδεις της τόνους, εἶχεν ἕνα crescendo μοναδικῆς ἀληθείας καὶ δυνάμεως. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι εἰς τὴν πρώτην παράστασιν ἡ σκηνὴ αὐτὴ δὲν ἀπεδόθη τόσον καλά, ἐπειδὴ οἱ ἠθοποιοί, φοβηθέντες μήπως δὲν ἀκούσῃ τὸ ἀκροατήριον, ἤρχισαν τὰς φωνὰς ἐξ ἀρχῆς κ' ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸν τόνον· ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἦτο κάτι τι τέλειον. Ἐν γένει ὁ ρόλος τῆς Συλβίας ὑπῆρξε θρίαμβος διὰ τὴν Κυβέλην καὶ ἀπέδειξεν ὅτι τὸ σπάνιον τάλαντόν της ἰσχυροποιεῖται σταθερῶς μὲ τὴν πεῖραν καὶ τὴν ἡλικίαν, μεθ' ὅλας τὰς μικρὰς διαλείψεις τὰς ὁποίας, ἀπὸ ἐξωτερικὰ καὶ καιρικὰ πάντοτε αἴτια, παρουσίασε τυχὸν ἑκάστοτε. Ἐκ τῶν ἄλλων ἠθοποιῶν, ὅσοι ἔλαβαν μέρος εἰς τὴν ἁρμονικὴν παράστασιν τῆς «Τζοκόντας», πρέπει νἀναφέρωμεν ἰδιαιτέρως τὸν Παπαγεωργίου, τὸν ποιητὴν ἠθοποιόν, ὁ ὁποῖος παίζει μὲ τόσην ἀγάπην καὶ μὲ τόσον ἐνθουσιασμὸν τὰ ὡραῖα ἔργα ὡς νὰ ἦσαν ἰδικά του,—μολονότι ἡ μεγάλη συγκίνησις ποὺ τοῦ προξενοῦν αἱ ποιητικαὶ φράσεις, ἐνῷ τὰς ἀπαγγέλλει, κάποτε τὸν παρασύρουν,—καὶ τὸν κ. Μαρῖκον, ὁ ὁποῖος, μὲ τὴν μεταμορφωτικὴν δύναμιν ποὺ ἔχει καὶ μὲ τὴν γλυκεῖαν του γαλήνην, ἦτο τωόντι ἐνδεδειγμένος διὰ τὸν ρόλον τοῦ Κοσμᾶ Δάλβου.

Ἡ μετάφρασις τοῦ κ. Ποριώτη ἐκρίθη ποικιλοτρόπως. Φιλολογικῶς ἐξεταζομένη, εἶνε κατ' ἐμὲ ἡ ὡραιοτέρα μετάφρασις τοῦ ἀκριβολόγου καὶ εὐσυνειδήτου τούτου μεταφραστοῦ. Μὲ ζηλευτὸν πλοῦτον λεξιλογίου καὶ μὲ ἀξιέπαινον ὁμολογουμένως κόπον, ὁ κ. Ποριώτης κατώρθωσε νὰ παρουσιάσῃ ἓν ἔργον γλωσσικῶς ὁμοιόμορφον, μὲ *χαρακτῆρα*. Ἀλλὰ γεννᾶται ἀμέσως τὸ αἰώνιον ζήτημα: Ἡ ὁμοιομορφία, εἴτε τὴν καθαρεύουσαν γράφῃ κανείς, εἴτε τὴν δημοτικήν, εἶνε ἀναγκαία; καὶ εἶνε ἀκόμη ἀνεκτὴ ὑπὸ τοῦ γλωσσικοῦ αἰσθήματος τῶν περισσοτέρων, διὰ τοὺς ὁποίους βεβαίως προωρίζετο ἡ μετάφρασις τῆς «Τζοκόντας»; Ἡ ἀγανάκτησις, ἡ ὁποία κατέλαβε τὸ κοινόν, ἀκοῦον πρόσωπα συγχρόνου δράματος,—ἕνα γλύπτην, τὴν γυναῖκα του, τὴν ἐρωμένην του, τὸν φίλον του,—νὰ ὁμιλοῦν ὡς μεσαιωνικοὶ ἥρωες (διότι ὁ χαρακτὴρ ἐν γένει τῆς μεταφράσεως μᾶς ἐφάνη μεσαιωνικός), ἀπαντᾷ εἰς τὸ τελευταῖον ἐρώτημα ὄχι. Ἀλλ' ὄχι ἐπίσης θἀπαντήσωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ πρῶτον, ἀκριβῶς ἐξ αἰτίας τοῦ δευτέρου. Ὁ κ. Ποριώτης, γλωσσικῶς, εὑρίσκεται εἰς τὴν πλάνην. Γλῶσσα ποὺ δὲν ἔχει πολλὴν σχέσιν μὲ τὴν σύγχρονον ζωήν, δὲν ἐπιτρέπεται *δι' οὐδένα λόγον* εἰς τὸ θέατρον καὶ εἰς ἔργον συγχρόνου ζωῆς. Ἔχει

μέσα της τὸ ψεῦδος, καὶ τὸ ψεῦδος, ὑπὸ οἱανδήποτε μορφὴν ἢ ὁμοιομορφίαν, δὲν εἰμπορεῖ νὰ σταθῇ πουθενά. Διὰ τοῦτο ἡ «Τζοκόντα» ἐπαίχθη μόνον δύο φοράς, ἐνῷ διαφορετικὰ ἠμποροῦσε νὰ παιχθῇ δέκα.

* * *

Καὶ τὸ «Χελιδόνι» τοῦ κ. Παύλου Νιρβάνα ἐπίσης ἐπαίχθη δύο φορές, ἐνῷ ἦτο ἄξιον πολὺ καλλιτέρας τύχης. Ἀλλ' ἡ ἀποτυχία — ἡ θεατρική, — αὐτοῦ τοῦ δράματος δὲν ὀφείλεται βέβαια εἰς τὴν γλῶσσαν. Ὁ κ. Νιρβάνας, γλωσσικῶς, εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀλήθειαν. Δὲν θυσιάζει τὴν ζωὴν χάριν τῆς ὁμοιομορφίας, (ἢ ὁποία εἰμπορεῖ νὰ ἔλθῃ μὲ τὸν καιρὸν ἢ καὶ νὰ μὴν ἔλθῃ ποτὲ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν), οἱ δὲ ἥρωές του ὁμιλοῦν ἀπὸ τὴν σκηνήν, ὅπως θὰ ὡμίλουν καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα. Κατωτέρω θὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τοὺς «Πετροχάρηδες», οἱ ὁποῖοι ἐθριάμβευσαν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴν ἐπανέλθωμεν σήμερον εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, ἅς τὸ εἴπωμεν ἀπὸ τώρα. Καὶ ἡ γλῶσσα τῶν «Πετροχάρηδων» ἦτο ὅπως τοῦ «Χελιδονιοῦ»: ἡ ἁρμόζουσα. Οἱ Πετροχάρηδες τοῦ δράματος ὡμιλοῦν ὅπως θὰ ὡμιλοῦσαν οἱ Πετροχάρηδες τῆς ζωῆς. Καὶ ὅπως ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἔπρεπε νὰ εἶνε ἀπ' ἀρχῆς μέχρις τέλους δημοτική, οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα τῶν ἡρώων τοῦ Νιρβάνα—ἑνὸς καθηγητοῦ, ἑνὸς ἀξιωματικοῦ, μιᾶς κυρίας τοῦ κόσμου,—ἔπρεπε νὰ εἶνε τὸ κρᾶμα, ποὺ μεταχειρίζονται σήμερον αὐτῆς τῆς τάξεως οἱ ἄνθρωποι. Οὔτε εἰς τὸ ἔργον τοῦ Νιρβάνα, τοῦ ὀπαδοῦ τῆς μικτῆς, οὔτε εἰς τὸ ἔργον τοῦ δῆθεν *μαλλιαροῦ* Χαρλῆ, οἱ θεαταὶ δὲν ἐξεπλάγησαν διόλου,—φυσικώτατα! Ἑπομένως, ὅπως ἐδείξαμεν ἐκτενέστερον εἰς ἄρθρον μας δημοσιευθὲν εἰς τὰς «Ἀθήνας», κανὲν δικαίωμα δὲν εἶχαν οἱ περὶ τὸν «Νουμᾶν» νὰ καυχηθοῦν ὅτι ὁ θρίαμβος τῶν «Πετροχάρηδων» ἦτο θρίαμβος τῆς «γλώσσας» των. Τοῦ Χαρλῆ, ναί· τῶν ἐν ὀνόματι ὅμως τῆς ὁμοιομορφίας τυμβωρύχων, στραγγαλιστῶν καὶ στρεβλωτῶν τῶν λέξεων, κάθε ἄλλο!

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ «Χελιδόνι». Ὁ ἥρως του εἶνε ἕνας ἰατρός, ὁ ὁποῖος μελετᾷ καὶ συγγράφει τοὺς ἔρωτας τῶν ζῴων—ἀπὸ τῶν μικροβίων μέχρι τοῦ ἀνθρώπου,—ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ποιητής, μὲ διπλῆν ὑπόστασιν, ὅπως ἐπάνω-κάτω ὁ ἴδιος ὁ κ. Νιρβάνας. Τὸ ψυχολογικόν του χαρακτηριστικὸν εἶνε τοῦτο: ὅτι ἐνῷ ὁ Λώρης εἶνε θετικὸς ἐπιστήμων καὶ εἰμπορεῖ νὰ ἔχῃ περὶ ὅλων τῶν πραγμάτων θετικὰς ἰδέας,—μάλιστα δὲ περὶ τοῦ ἔρωτος, τὸν ὁποῖον μελετᾷ εἰς τὴν φύσιν,—ἐξακολουθεῖ ὅμως νὰ εἶνε βαθύτατα ἐμποτισμένος ἀπὸ τὰς ἰδέας τοῦ καθηγητοῦ καὶ φίλου του Λαουδάρη, ἑνὸς ἰδεολόγου πλατωνικοῦ φιλοσόφου. Γνωρίζει λοιπὸν τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' εἰς τὰ βάθη τοῦ ἐγώ του παραμένει ἡ παλαιὰ πλάνη. Εἰς τὴν ἀτέλειαν αὐτήν, τὴν ἀπόκρυφον ἀλλὰ συνηθεστάτην,—τόσῳ συνήθη, ὥστε εἰμπορῶ νὰ εἴπω, πρὸς τιμὴν καὶ ἔπαινον τοῦ κ. Νιρβάνα, ὅτι παρετήρησε καὶ συνέλαβε κάτι, τὸ ὁποῖον πολὺ ἢ ὀλίγον παρουσιάζουν ὅλοι οἱ ὁπωσδήποτε μορφωμένοι ἄνθρωποι,—πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ κάποια νευρασθένεια, ἡ ὁποία τὸν κάμνει ἄτολμον καὶ διστακτικόν. Κοινὴ καὶ τετριμμένη ἡ ἱστορία τοῦ Λώρη, ἀλλ' ἀσυνήθης, καὶ μόνον διὰ τὸν χαρακτῆρα του ἀναγκαῖος, ὁ τρόπος ποὺ *ἀντιδρᾷ* εἰς αὐτήν: Τὸν ἀπατᾷ ἡ σύζυγός του. Ἡ νέα καὶ ὡραία Λιλή, τὴν ὁποίαν ἐπῆρεν ἀπὸ ἔρωτα, ἓν ἔτος μετὰ τὸν γάμον των, ἀλλάζει φιλὶ ἐρωτικὸν μὲ κάποιον ἀξιωματικόν, νικητὴν εἰς τὰς ἱπποδρομίας, κάτω ἀπὸ τὰ ἴδια ἐκεῖνα νυκτολούλουδα, ποὺ τὴν εἶδαν νἀλλάξῃ καὶ τὸ πρῶτον φιλὶ μὲ τὸν Λώρην. Πόσα δράματα μὲ τὸ ἴδιον θέμα! Ἀλλὰ τὸ *νέον* εἰς τὸ δρᾶμα τοῦ Νιρβάνα, ἐκεῖνο ποὺ τὸ κάμνει νὰ μὴν ὁμοιάζῃ μὲ κανέν, εἶνε, ὡς εἴπαμεν, ἡ ἀντίδρασις τοῦ προδιδομένου συζύγου. Βλέπων τυχαίως ἀπὸ τὸ παράθυρον τὴν σκηνὴν τῆς ἀπιστίας, τὴν ἐντελῶς ἀπρόσοπτον δι' αὐτόν, ἡ ὁποία τὸν ρίχνει ἀπὸ τὰ σύννεφα,—διότι ἂν ὡς ἐπιστήμων μελετητὴς τοῦ ἔρωτος, ἤξευρεν ὅτι ὁ ἔρως μερικῶν ζῴων καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶνε σταθερὸς καὶ αἰώνιος, ὡς μαθητὴς ὅμως τοῦ διδασκάλου του, ἐπίστευεν ἐνδομύχως εἰς αὐτὴν τὴν σταθερότητα καὶ εἶχε πλήρη, τυφλήν, ἀκλόνητον ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν σύζυγόν του, καὶ μάλιστα τὴν ἐμπιστοσύνην ἐκείνην, ἡ ὁποία ~~φέρει~~ κάποτε τὴν παραμέλησιν,—εἰς τὴν ἀρχὴν ὁρμῇ ~~μανιώδης~~ πρὸς τὸ ἔνοχον ζεῦγος, διὰ νὰ κάμῃ ~~καὶ νὰ δείξῃ~~. Ἀλλ' ἐπεμβαίνει ἡ ἀβουλία τοῦ νευροπαθοῦς ~~καὶ τὸν καθηλόνει~~ ἀδρανῆ. Καὶ τότε ἀρχίζει νὰ σκέπτεται. Ἡ σκέψις εἶνε ἡ δρᾶσις τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Καὶ κάποτε, διὰ τοὺς γνωρίζοντας τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ ὅλα τὰ εἴδη τῶν ἀνθρώπων, ἡ σκέψις αὐτὴ εἶνε τόσον δραματική, καὶ τραγικὴ ἂν θέλετε, ὅσον ἡ δρᾶσις τῶν ἄλλων. Ὁ Λώρης λοιπὸν σκέπτεται. Σκέπτεται ὅτι τὴν στιγμὴν ποὺ ἡ ψυχὴ τῆς γυναικός του δὲν ἀνήκει πλέον εἰς αὐτόν, εἶνε ὁλως διόλου ἄδικον καὶ ἀνωφελὲς νὰ φονεύσῃ τὸ σῶμα της. Ἂν ἠμποροῦσε νὰ φονεύσῃ τὴν ψυχήν της, μάλιστα· ἀλλὰ πῶς φονεύονται αἱ ἀθάνατοι ψυχαί; Σκέπτεται ἀκόμη ὅτι ἡ σύζυγός του εὑρίσκεται εἰς τὸ δίκαιον περισσότερον ἀπὸ αὐτόν. Κάτι ἄρρητον, ἀνώτερόν της, ἰσχυρότερόν της, τὴν δικαιολογεῖ. Εἰς τὴν τελευταίαν συνέντευξιν μεταξὺ τῶν δύο συζύγων, ἐκείνη τὸ διαισθάνεται, ἀλλὰ δὲν εἰμπορεῖ νὰ τὸ ὁρίσῃ καὶ νὰ τὸ ἐκφράσῃ. Ἐκεῖνος ὅμως, ὁ ἐπιστήμων καὶ ὁ φιλόσοφος, τὸ γνωρίζει καλά: εἶνε ἡ γοητεία ποὺ ἔξασκεῖ ἐπάνω εἰς τὴν νέαν γυναῖκα ὁ ἀρρενωπὸς ἀξιωματικὸς εἰς μίαν ἐρωτικὴν ὥραν, εἶνε τὸ ἀναφαίρετον τοῦ ἀτόμου δικαίωμα νὰ κλίνῃ πρὸς τὸ *ταῖρι* ποὺ τοῦ ὑποδεικνύει ἡ φύσις διὰ τὴν διαιώνισιν τοῦ εἴδους. Τὸ μέγα αὐτὸ μυστήριον θὰ τὸ ἐξυπηρετοῦσε τελειότερα ἡ ὡραία Λιλὴ μὲ τὸν εὐσταλῆ ἱπποδαμαστὴν παρὰ μὲ τὸν ἀγαθὸν φυσιοδίφην. Καὶ δι' αὐτὸ ὑποκύπτει γοητευόμενος ἀφ' ὅσον θὰ ἤθελε καὶ ἡ ἰδία. Καὶ δι' αὐτὸ ὁ δυστυχὴς ἐκεῖνος, πρὸ τοῦ μοιραίου, τοῦ ἀνεπανορθώτου καὶ τοῦ ἀναποδράστου, ἀποφασίζει τέλος νὰ συγχωρήσῃ τὴν γυναῖκά του καὶ νὰ τὴν ἐγκαταλείψῃ. Φεύγει. Φεύγει ὅπως τὸ χελιδόνι ποὺ εἶχε κτίσῃ φωλεὰν ἀπέξω ἀπὸ τὸ παράθυρόν του. Τὸ χελιδόνι πιθανὸν νὰ γυρίσῃ εἰς τὴν ἰδίαν φωλεάν, διότι εἶνε χελιδόνι. Ὁ Λώρης ὅμως δὲν θὰ ξαναγυρίσῃ διότι εἶνε ἄνθρωπος. Καὶ κάτι ἄλλο, ἀκόμη θλιβερώτερον διὰ τοὺς ἐννοοῦντας τὰ ψυχικὰ δράματα: Τὸ σύγγραμμα τοῦ ἰατροῦ περὶ τοῦ ἔρωτος τῶν ἐμψύχων, σταματᾷ ἀποτόμως εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον. Ποτὲ δὲν θὰ γράψῃ αὐτὸς περὶ τοῦ ἔρωτος τῶν ἀνθρώπων!

Δὲν εἶνε ἀπορίας ἄξιον, πῶς ἕνα δρᾶμα μὲ τόσῳ λεπτὸν θέμα, δὲν κατώρθωσε νἀφαρπάσῃ τὸ ἀκροατήριον τοῦ θεριναῖου θεάτρου. Καὶ ὅμως δὲν εἶχε μεγάλας σκηνικὰς ἐλλείψεις, ὁ δὲ διάλογός του ἦτο τόσον ὡραῖος καὶ ποιητικός, καὶ τόσον συχνὰ παρουσίαζε τοὺς σελαγισμοὺς τοῦ Δαννούντσιο, ὥστε μόνος αὐτὸς θὰ ἦτο ἱκανὸς νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον, καὶ τὴν ἡδονήν, ἑνὸς ἀληθινὰ ἀνεπτυγμένου κοινοῦ, χωρὶς νὰ τὸ κάμῃ νὰ νυστάξῃ ἐπὶ δύο τοὐλάχιστον ὥρας. Ἀλλὰ τὸ ἀκροατήριον ἐδείχθη ἐντελῶς ἀνίκανον νὰ παρακολουθήσῃ τὴν σκέψιν τοῦ ποιητοῦ, καὶ διὰ τοῦτο μόνον τὸ δρᾶμα ἔγεινε δεκτὸν μετὰ ψυχρότητος. Τῆς ὑποδοχῆς αὐτῆς ἐπωφελήθησαν μερικοὶ κριτικοὶ τοῦ καθημερινοῦ τύπου, οἱ ὁποῖοι μετενόουν ἴσως διότι συνετέλεσαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν περυσινὴν ἀποθέωσιν τοῦ Νιρβάνα μὲ τὸν «Ἀρχιτέκτονα Μάρθαν», καὶ τοῦ ἐρρίχθησαν ἀλύπητα. Τὸ δρᾶμα ἐκουρελιάσθη μὲ ὅσην εὐκολίαν—ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἀναισθησία,—κουρελιάζονται ταραχνοῦφαντα. Κ' ἐπῆλθε τοῦτο τὸ πράγματι παράδοξον καὶ κωμικοτραγικὸν ἀποτέλεσμα: νὰ ὑβρισθῇ καὶ νὰ προσηπαλακισθῇ ὁ Νιρβάνας δι' ἓν ἔργον ἀναντιρρήτως ὡραιότερον, βαθύτερον, ἀληθινώτερον καὶ ἀνθρωπινώτερον τοῦ «Ἀρχιτέκτονος Μάρθα», ἀπὸ τοὺς ἰδίους περίπου ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι διὰ τὸ πρῶτον του ἐκεῖνο δρᾶμα τὸν ἀνέβασαν εἰς τὰ οὐράνια!...

Τὸ θέατρον τῆς Κυβέλης, καὶ προπάντων αὐτὴ ἡ Κυβέλη ἔβαλε τὰ δυνατά της διὰ νὰ παρουσιάσῃ τὸ «Χελιδόνι» ὅσῳ τὸ δυνατὸν εὐπροσωπότερα. Ἴσως μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἠθοποιούς της παρεξήγησαν τοὺς ρόλους των καὶ ἄλλοι ἐδείχθησαν κατώτεροι αὐτῶν. Ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ ἡ παράστασις διεξήχθη καλά, καὶ οὔτε θὰ εἶχε κανεὶς τὴν ἀξίωσιν νὰ παίζουν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι θερμότερα καὶ σοφώτερα πρὸ τῆς παγερᾶς ἀδιαφορίας καὶ τῆς ἀδημοσύνης τοῦ ἀκροατηρίου.

* * *

Οἱ «Πετροχάρηδες» εἶχαν πολὺ διαφορετικὴν τὴν ὑποδοχήν. Ἐνθουσίασαν σχεδὸν εὐθὺς μὲ τὸ ἄνοιγμα τῆς αὐλαίας. Διότι εἶνε ἀπὸ τὰ δράματα τὰ συνδεόμενα ἀμεσώτερον μὲ τὴν «λαϊκὴν» ψυχήν, τὴν ὁποίαν ἐκπροσωπεῖ ἓν «ἀριστοκρατικὸν» λεγόμενον ἀκροατήριον εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἶνε, ἂν θέλετε, ἔργον καὶ διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ διὰ τοὺς ὀλίγους. Διὰ τοῦτο οἱ ἠθοποιοὶ τοῦ Συντάγματος ἔκαμαν θαύματα τὴν ἑσπέραν ἐκείνην κ' ἐφάνησαν κυριολεκτικῶς ἀγνώριστοι. Δὲν λέγω διὰ τὸν κ. Φύρστ, ὁ ὁποῖος εἶνε ὑπέροχος ἠθοποιὸς καὶ παίζει ὅ,τι θέλει, καὶ οὕτως ἢ ἄλλως θὰ ἔκαμνεν ἕνα θαυμάσιον Πετροχάρην. Ἀλλ' ἂν ἡ Βασιλεία Στεφάνου ἔπαιξεν ἐξαιρετικῶς ὡραῖα ὡς Γιαννούλα, καὶ προπάντων ἡ Ἀγνὴ Ῥοζὰν ὡς Λυγερή, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἔργου.

Οἱ «Πετροχάρηδες» εἶνε μακρὰ τραγῳδία μονόπρακτος ὡς αἱ ἀρχαῖαι, μὲ δύο διαλείμματα. Κάθε πρᾶξις δηλαδὴ εἶνε ἄμεσος συνέχεια τῆς προηγουμένης. Εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν νύκτα, νύκτα ἐλέου καὶ τρόμου, ὁ γέρω Πετροχάρης, ὁ ὑπερήφανος υἱὸς τοῦ ἐνδόξου ἀγωνιστοῦ τοῦ 21, μανθάνει ὅτι ἀτιμάσθη ἡ ἀνεψιά του ~~καὶ ἐξηστεύθη~~ κάποιος Ἀλεξονίδης,—τοκογλύφος, ὁ ~~ὁποῖος~~ εἶχεν ἁρπάξει τὴν περιουσίαν τῶν Πετροχάρηδων,—καὶ ὅτι δράστης τῶν δύο ἀτίμων ἐγκλημάτων ἦτο ὁ νέος Μάνθος, ὁ ἀνάξιος υἱός του, κηλιδόνων οὕτω τὸ τίμιον οἰκογενειακὸν ὄνομα. Ἡ ἀγανάκτησίς του εἶνε ἀπερίγραπτος καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν θέλει νὰ παραδώσῃ ἀμέσως τὸν Μάνθον εἰς τοὺς χωροφύλακας ποὺ τὸν κυνηγοῦν. Ἀλλὰ σκέπτεται ὅτι ἔτσι θὰ ἐξετίθετο περισσότερον ἡ ὑπόληψίς του καὶ ἀποφασίζει νὰ τὸν κρύψῃ εἰς τὸ σπίτι. Ἡ ἰδέα του εἶνε νὰ τὸν κρίνῃ καὶ νὰ τὸν τιμωρήσῃ μόνος του. Καὶ πραγματικῶς, τὴν στιγμὴν ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ δραπετεύσῃ ὁ Μάνθος, σπεύδων εἰς ἀντάμωσιν τῆς ἐρωμένης του, ἡ ὁποία τὸν περιμένει νὰ φύγουν μαζί, μὲ τὰ κλοπιμαῖα, ὁ γέρω-Πετροχάρης τὸν κυνηγᾷ ὡς ἔξω, καὶ μὲ μίαν τουφεκιὰν τὸν ἐξαπλόνει νεκρόν.

Μὲ αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, ὁ κ. Σ. Χαρλῆς (Παντελῆς Χόρν) κατόρθωσε νὰ μᾶς παρουσιάσῃ σκηνὰς ἐξόχου δυνάμεως καὶ τραγικότητος. Διὰ τοὺς ἀναγνώστας τοῦ «Ἀνεκτίμητου» τοῦ πρώτου του ἔργου, διὰ τὸ ὁποῖον ὡμιλήσαμεν ἐδῶ, τοῦτο δὲν ἦτο ἐκπληκτικόν. Ὁ κ. Χαρλῆς ἔχει σπανίαν δραματικὴν φλέβα. Μία μάλιστα σκηνὴ τῶν «Πετροχάρηδων», ἐκείνη ὅπου ὁ γέρω-Πετροχάρης ἀποφασίζει τέλος νὰ κρύψῃ τὸν Μάνθον, καὶ δίδει εἰς τὴν γυναῖκα του τὸ κλειδὶ μιᾶς ἀποκρύφου κατεπακτῆς εἰς τὴν ὁποίαν φυλάσσονται τὰ οἰκογενειακὰ κειμήλια, —τὰ ἅγια λείψανα, τὰ αἱματωμένα ροῦχα τοῦ γενάρχου, μαζὶ μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἐγκλεισθῇ τώρα μοιραίως ἕνας ἀνάξιος ἀπόγονος, κλέπτης καὶ αἱμομίκτης,—εἶνε μεγάλη σκηνὴ πραγματικῶς. Δίδει μίαν φρικίασιν, τὴν ὁποίαν κάθε δραματικὸς θὰ ἐζήλευε. Ἐν γένει ἡ τραγῳδία τοῦ κ. Χαρλῆ εἶνε γοργὴ καὶ σφιχτοδεμένη. Ἡ ἁπλότης της καὶ ἡ λιτότης της, ἡ κλασσική, μεταβάλλεται ὅλη εἰς δύναμιν. Τὰ πρόσωπα, ἀντιγραμμένα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, ἀλλ' ἀπὸ ἐκείνην ποὺ προσπίπτει μόνον εἰς τὰ μάτια τοῦ καλλιτέχνου, εἶνε ἔντονα καὶ ζωηρὰ ὡς τύποι. Καὶ ἂν ἔχῃ ἐλάττωμα τὸ ὡραῖον αὐτὸ ἔργον, εἶνε ἕνα ἴχνος νεανικῆς ἀπειρίας, ἡ ὁποία κάμνει ἴσως τὸν Πετροχάρην νὰ λέγῃ περισσότερα τοῦ δέοντος.

Εἶπαν ὅτι οἱ «Πετροχάρηδες» εἶνε δρᾶμα μὲ *θέσιν*. Ἴσως. Νομίζω ὅμως ὅτι ἡ εὐμορφιὰ τοῦ ἔργου εἶνε τόση, ὥστε νὰ τὴν ἀντιλαμβάνεται κανεὶς χωρὶς νὰ εἶνε ἀναγκασμένος νὰ τὴν ἐξαγάγῃ μὲ συλλογισμούς. Αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ ἔργα, τὰ αὐθύπαρκτα ὡς καλλιτεχνήματα, μοῦ εἶνε ἀδιάφορον ἂν ἔχουν *θέσιν* ἢ ὄχι. Ἴσως οἱ «Πετροχάρηδες» νὰ εἶνε ἁπλῶς μία ἀνωτέρα ἠθογραφία. Ἴσως ὁ συγγραφεὺς νὰ μᾶς δείχνῃ, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, τὸν ἐκφυλισμὸν τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν τῆς πολεμικῆς μας ἀριστοκρατίας, τῶν ὁποίων συχνότατα οἱ βλαστοί, μὲ τὰ ἔνδοξα ἱστορικὰ ὀνόματα, μεταφράζουν πολὺ ἄσχημα τὰ κληρονομικὰ ἔνστικτα τῆς βίας καὶ τῆς αὐθαιρεσίας, τὰ ὁποῖα ὑπὸ ἄλλας συνθήκας ἀνέδειξαν τοὺς προγόνους. Καὶ ἴσως ἀκόμη νὰ μᾶς δείχνῃ τὴν διαφορὰν τοῦ *ἰδανικοῦ* ἀπὸ τὴν μίαν γενεὰν εἰς τὴν ἄλλην. Ἀλλὰ τί τὰ θέλετε! Ἐμέ, τὸν ἁπλοῦν αἰσθητικὸν κριτήν, ἐνδιαφέρει μόνον τὸ ὅτι ὁ κ. Χαρλῆς ἐπὶ τῶν ἀντιθέσεων αὐτῶν, τὰς ὁποίας μὲ τόσην εὐστοχίαν ἀνέσυρεν ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν εἰκόνα, ἠμπόρεσε νὰ στηρίξῃ τὰς δραματικὰς ἀντιθέσεις τοῦ ἔργου του, καὶ εἰς μίαν σύγκρουσιν ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων, *ἀληθινῶν*,—ὄχι μόνον ἑλληνικῶν ἀλλ' ἀνθρωπίνων,— νὰ μᾶς δώσῃ τὴν τραγικὴν συγκίνησιν, δηλαδὴ κάτι ἀνώτερον τόπου καὶ χρόνου. Μοῦ φαίνονται διὰ τοῦτο παράλογοι καὶ παιδαριώδεις αἱ κριτικαὶ ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἐκτύπησαν τὴν βάσιν τοῦ ἔργου, θεωρουμένου δῆθεν ἐξ ἀπόψεως, καὶ εἶπαν ὅτι τὸ ἰδανικὸν τοῦ γέρω-Πετροχάρη, τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς φαίνεται ὑπερασπιζόμενος, εἶνε ἀνάξιον τῆς ἐποχῆς μας ὡς δῆθεν καθαρῶς ἀστικὸν ἰδανικὸν μιᾶς τάξεως ψευδοαριστοκρατικῆς. Καὶ ἀληθινὰ ἂν ἦσαν αὐτά, τί σχέσιν ἠμπορεῖ νὰ ἔχουν μὲ τὴν ὡραιότητα ἑνὸς δράματος; Τὸ ζήτημα δὲν εἶνε τί *εἶνε* πράγματι ὁ γέρω-Πετροχάρης, ἀλλὰ τί *νομίζει* ὅτι εἶνε. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ νομίζει ὅτι εἶνε, καὶ ποὺ τὸ νομίζουν οἱ περισσότεροι Πετροχάρηδες τῶν ἡμερῶν μας, ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς ὅ,τι νομίζουν ἄλλοι,—ὁ Μάνθος π. χ.—καὶ κάμνει τὸ δρᾶμα. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς μᾶς ἐνδιαφέρει: νὰ γίνῃ δρᾶμα, καὶ ὄχι σοσιαλιστικὴ διδασκαλία...

* * *

Δύο μόνον φορὰς ἕως τώρα κατορθώθη νὰ παιχθῇ καὶ τὸ θριαμβεῦσαν αὐτὸ δρᾶμα! Τὸ ἔβαλαν, τὸ δυστυχισμένον, εἰς τὴν μέσην αἱ Ἐπιθεωρήσεις, καὶ ποῦ νὰ τοῦ ἀφίσουν τόπον!.. Διότι εἰς τὰ τραγουδάκια τρέχει ὁ κόσμος, καὶ ὄχι μόνον τὰ δράματα, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ ἐλαφρότεραι κωμῳδίαι δὲν εὑρίσκουν φέτος εἰς τὰς Ἀθήνας ἀρκετοὺς θεατάς. Οὕτω τὰ θεατρά μας κινδυνεύουν νὰ μεταβληθοῦν εἰς *βαριετὲ* ἢ εἰς *καφὲ-σαντάν*, οἱ δὲ ἠθοποιοί μας, καὶ οἱ κάλλιστοι, εἰς... *νούμερα* τοῦ Ἀρνιώτη.

Πρέπει ἄρα γε νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ διὰ τὰς Ἐπιθεωρήσεις; Διατί ὄχι, ἀφοῦ ὅλος ὁ κόσμος ὁμιλῇ δι' αὐτάς;

Ἔγιναν ἕως τώρα δύο: Ὁ «Κινηματογράφος» εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ τὰ «Νέα Παναθήναια» εἰς τὴν Νέαν Σκηνήν. Ἡ πρώτη εἶνε κάπως ἐξυπνότερα γραμμένη, ἡ δευτέρα παίζεται καλλίτερα. Ἡ μεγάλη τρόντι ἐπιτυχία τῶν «Παναθηναίων» ὀφείλεται εἰς τὸν κ. Σαγιώρ, τὸν ἀμίμητον Πετεινάρην, ὅ ὁποῖος εἰς τὸ τέλος παλαίει μὲ... ἀνδρείκελλον τοῦ Τιβερίου — εἰς τὴν Δδα Κοτοπούλη, ἡ ὁποία παρουσιάζεται ὡς Νέα Γυναῖκα, ὡς Γκέϊσα καὶ ὡς Πρόεδρος τῶν Ἀγάμων, ἀληθινὰ χαριτωμένη καὶ εἰς τὰς τρεῖς αὐτὰς ἐνσαρκώσεις·—καὶ εἰς τὴν ζωηροτάτην κυρίαν Γαβριηλίδου, ἡ ὁποία μιμεῖται ἐξόχως τὴν Σαλώμην καὶ τὴν Ναπολιτάναν τῆς Ταραντέλλας. Ὁ «Κινηματογράφος» ὅμως, ἐκτὸς τῆς κ. Ροζαλίας Νίκα, ἡ ὁποία τραγουδεῖ τοὺς Φίφτυ-Τοῦ μὲ πολλὴν χάριν, δὲν ἠτύχησε νὰ ἔχῃ τῆς ἰδίας ἱκανότητος ἐκτελεστάς, διὰ τοῦτο ὁ θρίαμβός του εἶνε μᾶλλον πρὸς τιμὴν τῆς εὐφυΐας τοῦ συγγραφέως.

Ὁ «Ἰωάννης Κωλέττης» τοῦ ἰδίου τὴν ἀποδεικνύει περισσότερον. Οἱ «ἱστορικοὶ» οἱ ὁποῖοι καταδιώκουν

πάντστε τὰ «ἱστορικὰ» ἔργα, εὗρον πάλιν ὅτι ὁ Κωλέττης τοῦ Πῶλ Ἀρκὰς δὲν εἶνε ὁ Κωλέττης τῆς ἱστορίας. Ἄλλοι πάλιν δυσηρεστήθησαν διότι ὁ συγγραφεὺς κακομεταχειρίζεται κάπως τοὺς Φαναριώτας. Μὲ ὅλ' αὐτά, ὁ Ἰωάννης Κωλέττης εἶνε κωμῳδία ἀρκετὰ χαρακτηριστική τῆς ἐποχῆς, πολὺ διασκεδαστική καὶ φαιδρά, καὶ θὰ ἦτο καλλιτέρα, ἂν εἰς τὴν τρίτην πρᾶξιν δὲν εἶχε μεγάλας ἀπιθανότητας. Ὁπωσδήποτε εἶνε τὸ πλέον ἐπιτυχημένον θεατρικὸν ἔργον καὶ ἀπὸ τὰ τριάντα ποῦ ἔδωσεν ὡς τώρα ὁ τόσον γόνιμος συγγραφεύς. Παίζεται δὲ καὶ μὲ ἔκτακτον brio ἀπὸ τοὺς ἠθοποιοὺς τοῦ «Πανελληνίου». Ὁ κ. Μαρῖκος ὡς Κωλέττης, ὁ κ. Ζάννος ὡς Μαλτέζος, ἡ κ. Κυβέλη ὡς Ἄγγελα μαλτεζοπούλα καὶ ὁ κ. Πλέσσας ὡς παραμάγειρος Νικολός, πρέπει νὰ σημειωθοῦν ἰδιαιτέρως.

Ὀλίγα λέξεις ἀκόμη καὶ διὰ τὴν «Πρωθυπουργίναν» τοῦ κ. Μωραϊτίνη. Ἡ κωμῳδία αὐτή, ἡ ὁποία σατυρίζει τὴν γυναικείαν χειραφέτησιν, μᾶς ἤρεσεν. Ἀπὸ τοὺς θεατρικούς μας συγγραφεῖς, ὁ κ. Μωραϊτίνης εἶνε ἀναντιρρήτως ὁ πλέον πνευματώδης. Τὸ πνεῦμά του θαυματουργεῖ καὶ χωρὶς ὑπόθεσιν καὶ χωρὶς πλοκήν. Παρουσιάζει κάτι ἀπρόοπτα, τὰ ὁποῖα σώζουν πάντοτε τὸ σύνολον. Ἡ «Πρωθυπουργίνα» ἔχει πέντε-ἓξ τοιαῦτα σημεῖα πρώτης τάξεως. Ἀλλὰ δὲν ἔχει καὶ τίποτε τὸ ἄνοστον ἢ τὸ τετριμμένον. Τὰ τραγούδια μόνον ἐφάνησαν περιττά. Καὶ εἶνε, νομίζομεν, ὁ μεγαλείτερος ἔπαινος ποὺ εἰμπορεῖ νὰ κάμῃ κανεὶς εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον τό αὐθυπάρκτως πνευματῶδες, καθ' ἣν ἐποχὴν τόσα ἄλλα φημισμένα πνεύματα, διὰ νὰ σταθοῦν εἰς τὸ θέατρον, ζητοῦν στήριγμα ἀπὸ τὴν ἐλαφρὰν μουσικὴν τῶν ξένων κωμειδυλλίων.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Με χαράν μας βλέπομεν ἐκδιδόμενα ἀλλεπάλληλα τὰ τεύχη τῶν ἐργασιῶν τοῦ φίλου ἱστοριοδίφου κ. Ν. Βέη. Προχθὲς ἀκόμη εἴχομεν τὰς *Μνείας τοῦ Ἄστρους*, ἓν ἀπὸ τὰ κάλλιστα μελετήματά του, βγαλμένον ἀπὸ πλουσίας πηγὰς καὶ νέα πράγματα ἀποδεικνῦον, ὅσον ἀφορᾷ τὴν τοπογραφίαν καὶ τὴν τοπωνυμίαν τοῦ ἄνω μέρους.

Ἤδη βλέπει τὸ φῶς τὸ πρῶτον, καίτοι φέρεται τυπωθὲς τὸ 1906, *ὁ κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας Ἀθηνῶν* (Μέρος Ἀον περιέχον περιγραφὴν 80 κωδίκων εἰς 72 σελίδας). Σχετικὰ ὑπομνήματα καὶ σημειώσεις πλουτίζουν τὸν κατάλογον τοῦτον, περιέχοντα πολλοὺς ἀξίους λόγου κώδικας, οἷος εἶναι ὁ τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ Β' (ὑπ' ἀριθ. 80). Καὶ ὁ μὲ ἄκρους δακτύλους ἀσχολούμενος εἰς τὴν ἱστορίαν γνωρίζει πόσον μεγάλη εἶναι ἡ σημασία καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς συντάξεως τοιούτων καταλόγων καὶ πόσης τιμῆς ἄξιοι εἶναι οἱ μετὰ κόπου καὶ ἀφοσιώσεως ἐπιστημονικῶς καταλόγους συντάσσοντες, οἷοι εἶναι παρ' ἡμῖν οἱ κ. κ. Ι. Σακελλίων, Σπ. Λάμπρος, Α. Παπαδόπουλος Κεραμεύς, Μ. Γεδεών. Ὁ κ. Ν. Βέης καὶ κατάλογον τῶν χειρογράφων κωδίκων *τῆς ἐν Θεράπναις μονῆς* ἔχει ἐκδώσει, καὶ πλείστας ἄλλας παρομοίας ἐργασίας, ἐκδεδομένας καὶ μή, ἔχει μετὰ ζήλου ἐκτελέσει, ἐξ ὧν σπουδαιοτάτη εἶναι ἡ καταγραφὴ τῶν χειρογράφων τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου (ἀνέκδοτος).

Κ. Σ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ

Ἐλάβαμεν μικρὸν τεῦχος ἀπὸ 24 σελίδας *Τὸ Ὁμήρειον* τοῦ κ. Δ. Μαρκοπούλου. Εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ ἐν Σμύρνῃ παρθεναγωγείου μετ' οἰκοτροφείου τὸ ὁποῖον ἀπὸ 27 ἐτῶν λειτουργεῖ τιμῶν πραγματικῶς τὴν μικρασιατικὴν πρωτεύουσαν. Ἡ πρώτη ἰδέα τοῦ ἱδρύματος αὐτοῦ ἐγεννήθη εἰς τὸν Παῦλον Ἀθηνογένην, ἐκλεκτὸν μέλος τῆς Σμυρναϊκῆς κοινωνίας. Ἡ ἀτελὴς ἑλληνικὴ μόρφωσις τῶν ξένων παρθεναγωγείων τῆς Σμύρνης ὅπου κατέφευγον αἱ Ἑλληνίδες πρὸς ἐκμάθησιν καὶ τῶν ξένων γλωσσῶν καὶ αἱ ἑκάστοτε γενόμεναι προσηλυτίσεις ἐγέννησαν εἰς τὸν Παῦλον Ἀθηνογένην τὴν σκέψιν αὐτὴν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1881. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους τὸ *Ὁμήρειον* ἤρχισε νὰ λειτουργῇ καὶ νὰ ἑλκύῃ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὑποστήριξιν ὅλων. Τὸ κεφάλαιον τῶν 1000 λιρῶν ποὺ κατέθεσαν οἱ δέκα πρῶτοι ἱδρυταὶ δὲν ἦτο βέβαια ἐπαρκὲς δι' ἕνα ἵδρυμα τοιοῦτο. Ἀλλ' ἡ ἀκαταπόνητος ἐργασία καὶ ὁ ζῆλος τῶν δέκα αὐτῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν διαδόχων των ἐνίκησε κάθε ἐμπόδιον. Καὶ τώρα, ἀφοῦ τὸ *Ὁμήρειον* ἔζησε ἔτη δοκιμασίας, ὑψώνεται τιμητικὸν μεταξὺ τόσων ἄλλων ἔργων τῆς Σμύρνης καὶ προκαλεῖ ἀμέριστον τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἰδοὺ μερικοὶ ἀριθμοὶ ποὺ εὐγλωττότερα ὁμιλοῦν. Κατὰ τὸ ὄγδοον ἔτος τῆς ἱδρύσεώς του, τὸ *Ὁμήρειον* εἶχε χρέη 4004 λίρες. Σήμερον χρεωστεῖ μόνον 400. Ἡ βιβλιοθήκη του, ὁλόκληρος ἐκ δωρεῶν, ἀξίζει λίρας 250. Κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1907-8 ἐφοίτησαν 202 μαθήτριαι, ἐκ τῶν ὁποίων 50 οἰκότροφοι καὶ 19 ἡμισύσιτοι.

Ἡ Σμύρνη πρέπει νὰ σεμνύνεται διὰ τὸ *Ὁμήρειόν* της. Αἱ εὔποροι Ἑλληνίδες λαμβάνουν ὑπὸ τὴν στέγην του ἀνατροφὴν καὶ μόρφωσιν ἑλληνικήν, διδασκόμεναι καὶ ξένας γλώσσας, μουσικὴν κλπ.

Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦ *Ὁμηρείου* δὲν πρόκειται νὰ περιορισθῇ ἐδῶ μόνον. Ἡ τόσον εὐεργετικὴ δρᾶσις τοῦ προέδρου κ. Δ. Μαρκοπούλου ἀποβλέπει ἀκόμα μακρύτερα. Ἐὰν τὸ *Ὁμήρειον* γίνῃ οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητον προικοδοτούμενον ὑπό τινος πατριώτου, θὰ ἱδρύσῃ νηπιαγωγεῖα καὶ ἀστικὰς σχολὰς πρὸς καταπολέμησιν τῶν προσηλυτιστικῶν ἐνεργειῶν τῶν ξένων καὶ θὰ δέχεται δωρεὰν ὑποτρόφους ἐκ τῶν ἀρμενοφώνων π. χ. ἑλληνικῶν χωρίων τοῦ Πόντου αἱ ὁποῖαι ἐπιστρέφουσαι κατόπιν εἰς τὰς πατρίδας των νὰ διδάξουν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

Ὁ κ. Ν. Ι. Λάσκαρης γράφει εἰς τὸν *Ἀπόλλωνα* περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις μελοδράματος τοῦ 1840 καὶ τῆς Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας. Εἰς τὰ ἑλληνικὰ θέατρα, εἶνε γνωστόν, τὰ γυναικεῖα πρόσωπα ὑπεδύοντο ἄνδρες. Τότε μὲ τὸ ἰταλικὸν μελόδραμα πρώτην φορὰν παρουσιάζοντο γυναῖκες ἐπὶ τῆς σκηνῆς, καὶ ὅλοι, νέοι καὶ γέροντες ἦσαν ἀνάστατοι μὲ τὸν νεωτερισμόν. Μερικοὶ δημοσιογράφοι διεμαρτυρήθησαν κατὰ τοῦ σκανδάλου, ἀλλὰ εἰς μάτην. «Ἐσπέραν τινά, διηγεῖται ὁ κ. Λάσκαρης, ἡ μεσόφωνος Λούλη ἐπέδειξε γυμνὰς τὰς κνήμας της πρὸ κοινοῦ, τὸ ὁποῖον ὀλίγον δεῖν ἐλιποθύμει ἐκ τῆς ἡδυπαθείας! Εὑρὼν κατάλληλον τότε τὴν περίστασιν ὁ γέρων Δούκας, ἠγέρθη ἐν μέσῳ θεάτρῳ καὶ διεμαρτυρήθη κατὰ τῶν πολεμούντων τὸ ἰταλικὸν θέατρον ὡς ἑξῆς:

Πατριῶται! Ζήτω τὸ ἰταλικόν! Στὸ διάβολο ἂς πάῃ καὶ τὸ παληάμπελο! «Ἤν δὲ τό παληάμπελον αὐτὸ τὸ τελευταῖον τῆς περιουσίας του λείψανον, ἥτις πᾶσα εἶχε καταναλωθῇ εἰς δῶρα πρὸς τὴν Ἰταλίδα μιμάδα, ἡ ὁποία ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ἐκείνης ἤρχισε νὰ «βάζῃ χέρι» καὶ εἰς τὸ παληάμπελον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐτρύγησε μέχρι τῆς τελευταίας ρίζης του».

Ὁ κ. Κωνσταντῖνος Παρθένης γνωστὸς εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν *Παναθηναίων*, ἕνας ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους ζωγράφους μας, πρόκειται νὰ κάμῃ ἔκθεσιν ἔργων του εἰς τὸ Παρίσι. Ὁ κ. Παρθένης ἀπὸ δύο ἐτῶν περίπου ἐργάζεται μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ νὰ τώρα ὁποῦ ἀπὸ ἕνα γαλλικὸν περιοδικὸν «Isis» μανθάνομεν τί γίνεται. Ὁ κ. Jean Libert ἀφιερώνει εἰς τὸν ἀγαπητὸν καλλιτέχνην ὡραίας γραμμάς. Καὶ θὰ διαβάσωμεν μὲ χαρὰν τὴν ἐντύπωσιν τῶν ἔργων τοῦ ἕλληνος ζωγράφου εἰς τὸ Παρίσι, τοῦ ὁποίου ἡ τέχνη καὶ ἡ λεπτὴ ἀντίληψις θὰ ἐκτιμηθοῦν βέβαια ἀπὸ τοὺς γάλλους κριτικούς.

Εἰς τὴν σελίδα 208 δημοσιεύομεν δύο εἰκόνας τοῦ *Οἴκου Τυφλῶν*, ὁ ὁποῖος ἀπὸ ἑνὸς ἔτους λειτουργεῖ εἰς τὴν Καλλιθέαν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς Δος Εἰρήνης Λασκαρίδη. Ἀπὸ τὴν λογοδοσίαν τῆς ἐφορείας διὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1907 μανθάνομεν ὅτι πρὸς τὸ παρὸν ἡ σχολὴ περιλαμβάνει μόνον νηπιαγωγεῖον κατὰ Φρεβελιανὸν σύστημα μὲ χειροτεχνίαν: Ἡ Σχολὴ ἀριθμεῖ 6 μαθητάς. Εἶναι καὶ ὁ *Οἶκος Τυφλῶν*, ἕνα ἀπὸ τὰ ὡραῖα ἔργα ποὺ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ Ἑλλὰς καὶ τὰ ὁποῖα συνδέονται παντοτεινὰ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ πρὸ τριῶν ἑβδομάδων κηδευθέντος Βικέλα. Αὐτὸν καὶ τὸν κ. Δροσίνην πολὺ καλὸ ἀποκαλεῖ ἡ διευθύντρια ἠθικοὺς ἱδρυτὰς τοῦ Οἴκου Τυφλῶν.

Εἰς τὴν Σμύρνην ἱδρύθη πρὸ μηνὸς ἕνα πρακτορεῖον διαφημίσεων. Ἱδρυτής του εἶνε ὁ γνωστὸς δικηγόρος καὶ δημοσιογράφος κ. Δημήτριος Καλλιγέρης. Ἡ φωτεινὴ αὐτὴ ἰδέα θὰ ἔχῃ ἀναμφιβόλως εὐχάριστα ἀποτελέσματα διότι θὰ συγκεντρώσῃ τὰς ἀγγελίας τῶν μεγάλων ἐργοστασίων τῆς Εὐρώπης αἱ ὁποῖαι, δημοσιευόμεναι εἰς τὰς ἐφημερίδας τοῦ τόπου καθὼς καὶ εἰς τὰ περιοδικὰ τῶν Ἀθηνῶν, θὰ δώσουν σημαντικὴν ὠφέλειαν καὶ εἰς τὸ εἰσαγωγικὸν καὶ εἰς τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον.

Εἰς τὰς Ἀθήνας παρόμοια πρακτορεῖα ὑπάρχουν ἕνα ἢ δύο, νομίζομεν, ἐργαζόμενα ὅμως μᾶλλον ἐπιτοπίως. Ἐννοοῦμεν τὸν εὐρύτερον σκοπὸν τοῦ πρακτορείου τοῦ κ. Καλλιγέρη ὅστις χρησιμοποιεῖ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιοδικοῦ τύπου, θὰ ἐπιζητήσῃ δι' αὐτοῦ προπάντων τὴν διαφήμισιν.

Περὶ τῆς διαφημίσεως διὰ τοῦ περιοδικοῦ τύπου ἔχουν γραφεῖ ὁλόκληρα βιβλία εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Οἱ πράκτορες τῶν διαφημιστικῶν γραφείων γνωρίζουν ὅτι αἱ διὰ τῶν ἐφημερίδων δημοσιευόμεναι ἀγγελίαι εἶνε ἐφήμεροι καὶ πολλάκις παρέρχονται ἀπαρατήρητοι, ἐνῷ παρουσιαζόμεναι εἰς τὸ κοινὸν διὰ τῶν περιοδικῶν ἀναγινώσκονται περισσότερον καὶ συνεπῶς συντελοῦν εἰς τὸν ἐπιδιωκόμενον ἐμπορικὸν σκοπόν.

Ὁ Λέων Τολστοῖ ἔγραψε νέον μυθιστόρημα *Ὁ Πατὴρ Σέργιος* τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἐκδοθῇ πρὶν παρέλθῃ ἔτος ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ συγγραφέως. Ἐδημοσιεύθη ὅμως ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔργου. Ἕνας ἀξιωματικὸς ἀπατηθεὶς εἰς τὸν ἔρωτά του, γίνεται μοναχός. Ἡ ἀσκητικὴ ζωή του καὶ αἱ εὐεργεσίαι του τὸν κάμνουν ἀγαπητὸν εἰς ὅλους. Ἀπὸ τὴν ζωὴν ὅμως αὐτὴν τῆς μοναξιᾶς θέλουν νὰ τὸν σύρουν οἱ παλαιοὶ φίλοι του χωρὶς ὅμως νὰ τὸ κατορθώνουν. Οὔτε τὸ κάλλος μιᾶς νέας γυναικός, ἡ ὁποία ἀνέλαβε νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸ ἐρημητήριόν του, ἠμπόρεσε νὰ τὸν μεταπείσῃ. Ἦλθε ὅμως ἡμέρα ποὺ ἡ καρδιά του ὑπέκυψε εἰς τὴν ἀγάπην μιᾶς κόρης χωρικῆς. Ἀλλ' ὁ πατὴρ Σέργιος μανιώδης διὰ τὴν ἥττάν του τὴν σκοτώνει εἰς στιγμὴν παραφορᾶς.

Ἀπὸ ἐπιστολὰς δημοσιευθείσας εἰς τὴν «Revue»: Ὁ περίφημος ἰατρὸς Φᾶβρ τὸν ὁποῖον ἐθαύμαζε ὅλη ἡ Γαλλία διὰ τὰς πρωτοτυποτάτας αὐτοῦ παρατηρήσεις τύπων εἰς τὰς αἰθούσας, τὰ θέατρα καὶ τὰ καλλιτεχνικὰ ἐργαστήρια, ἐγνώρισε τὸν Δουμᾶν τῷ 1866 εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Γεωργίας Σάνδης. Ἡ μεγάλη μυθιστοριογράφος ἀδιαθετοῦσα ἀπεφάσισε νὰ συμβουλευθῇ ἐκεῖνον ποὺ ἀπεκάλουν τότε Φάουστ, τὸν διάσημον Φᾶβρ. Κατὰ σύμπτωσιν ὁ Δουμᾶς ἔτυχε νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Σάνδην κατὰ τὴν ἰδίαν ὥραν. Ὅταν ἀνεχώρησε, ἡ συγγραφεὺς ἠρώτησε τὸν ἰατρόν.

— Τί ἰδέαν ἔχετε διὰ τὸν μεγάλον μου Ἀλέξανδρον;

— Ποῖον Ἀλέξανδρον;

— Τὸν ξανθὸν αὐτὸν κύριον ποὺ μ' ἐπεσκέθη· εἶναι ὁ Δουμᾶς υἱός.

— Αἴ, τότε λοιπὸν ὁ Ἀλέξανδρός σας ὁμοιάζει μὲ ἕνα ἐρωτοχτυπημένον λοχαγὸν τῶν Δραγόνων.

— Ἀλήθεια; Ἔχει πάντοτε μαύρας σκέψεις καὶ διαρκῶς περὶ αὐτοκτονίας ὁμιλεῖ. Εἶμαι βεβαία ὅτι ἡ συμβουλή σας θὰ εἶχεν ἐπ' αὐτοῦ εὐεργετικὴν ἐπιβολήν.

Μετά τινας ἡμέρας ὁ Δουμᾶς καὶ ὁ ἰατρὸς ἦσαν φίλοι. Ὁ Δουμᾶς ἠσχολεῖτο τότε μὲ τὴν χειρομαντείαν καὶ ἐδείκνυε ἐνδιαφέρον διὰ κάθε προφητικὴν σπουδήν. Ὁ Φᾶβρ ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων δημιουργῶν τῆς τυπολογίας ἡ ὁποία εἶνε συγχρόνως φιλοσοφία, ἐπιστήμη καὶ αἰσθητική, εἶχεν ἰδιάζουσαν διεισδυτικὴν δύναμιν εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀνθρωπίνων τύπων. Προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Δουμᾶ εἰς τὴν οἰκίαν του παρουσιάσθη εἰς τὴν σύζυγόν του. Ἐκείνη τὸν ἐδέχθη εὐγενέστατα μὲ τὴν παράκλησιν νὰ τῆς εἴπῃ τί ἰδέαν εἶχε διὰ τὸν χαρακτῆρα της. Ὁ ἰατρὸς διστάζων κατ' ἀρχὰς ἠναγκάσθη ἔπειτα τῇ ἐπιμόνῳ παρακλήσει καὶ τῶν δύο συζύγων ν' ἀπαντήσῃ.

— Κυρία, εἰσθὲ μία βάρβαρος ἡ ὁποία ποτὲ δὲν θὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς συνηθείας τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Ἡ κ. Δουμᾶ ἐμειδίασε καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ Φᾶβρ ἐθεωρήθη ὡς στενὸς φίλος τῆς οἰκογενείας.

Ἕνα ἀπόγευμα διέκοψε τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῶν συνομιλίαν ἄγνωστος εἰς τὸν ἰατρὸν ἐπισκέπτης. Ὁ Δουμᾶς ἐπίτηδες δὲν τὸν συνέστησεν καὶ ὅταν ἀνεχώρησε ἠρώτησε τὸν Φᾶβρ.

— Τί φρονεῖτε διὰ τὸν κύριον αὐτόν;

— Ὁμοιάζει μ' ἕνα πίθηκον ποὺ ἔχασε τὸ φουντοῦκι του. Ὁ Δουμᾶς ἐγέλασε. Ἦτο ὁ Ἀμπού.

Ὁ ἰατρὸς μελετῶν τὸν φίλον του, ἀποκαλύπτων εἰς αὐτὸν τὰ μυστικὰ τοῦ χαρακτῆρος του, τὸν κατέστησεν ἱκανὸν νὰ εἰσδύῃ εἰς τὴν πολύπλοκον φύσιν τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἐπλησίαζε. Ὁ Δουμᾶς ὑπὸ τὸν φαινομενικὸν ἀθλητισμόν του ἔκρυπτε ψυχὴν δειλὴν καὶ καρδίαν ἀσθενῆ. Ὁ γραφικός του χαρακτὴρ ἐφανέρωνε καθαρὰ τὴν ἀδυναμίαν του. Ποτὲ δὲν μετεχειρίζετο κεφαλαῖα. Ποτὲ γράμματα προεκτεινόμενα εἴτε πρὸς τὰ ἄνω εἴτε πρὸς τὰ κάτω. Ἀλλὰ πάντοτε γραμμὰς κανονικὰς καὶ χαρακτῆρας σχεδὸν ὁμοίους.

Ἡ ὠφέλεια τοῦ ἐξόχου δραματικοῦ ἐκ τῆς συχνῆς συναναστροφῆς μὲ τὸν δεινὸν παρατηρητὴν ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἤρχισε νὰ σχηματίζῃ μέθοδον ψυχολογικὴν τὴν ὁποίαν ἐξέθεσε εἰς τὴν «Nouvelle Lettre de Junius» δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ Λονδῖνον τὴν 23 Ἰανουαρίου 1871. Ἰδοὺ ἓν ἀπόσπασμα:

«Ἡ μέθοδός μου εἶνε ἁπλουστάτη. Ὅταν ἀκούω νὰ γίνεται λόγος περὶ ἐξόχου τινὸς ἀνθρώπου καταφεύγω εἰς τὴν φωτογραφίαν του. Ἀναλύω τὰς γραμμάς του καὶ γνωρίζω σχεδὸν πάντοτε ἐντὸς ὀλίγου ἂν εἶνε ἄξιος ἢ ὄχι τῆς φήμης του. Ἂν τὰ περιστατικὰ εἰς τὰ ὁποῖα εἶνε ἀναμεμιγμένος συμφωνοῦν μὲ τὴν φυσιολογικήν του σύστασιν. Ἂν τὸ πεπρωμένον του θὰ τὰ κατανικήσῃ ἢ θὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν δύναμίν των. Εἶνε προφανὲς ὅτι αἱ γραμμαὶ καὶ τὸ σχῆμα τοῦ προσώπου καὶ τοῦ σώματος δὲν χρησιμεύουν μόνον εἰς τὸ νὰ διακρίνωμεν φυσικῶς τοὺς τύπους μεταξύ των ἀλλ' ἐπίσης νὰ τοὺς καθορίζωμεν καὶ ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως. Ὅλα ἔχουν τὸν λόγον των· τὸ χρῶμα τὸ μελαγχροινόν, τὸ λευκόν, τὸ ῥόδινον ἢ κίτρινον, τὰ κατάξανθα μαλλιὰ ἢ τὰ κατάμαυρα, τὰ κοντὰ χέρια ἢ τὰ μακρυά, τὰ ἀδύνατα ἢ παχειά, τὰ ἁπαλὰ ἢ σκληρά. Εἴσθε ὑποθέτω πεπεισμένος ὅπως ἐγὼ ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ εἶνε κανεὶς Ραφαὴλ μὲ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Μαράτου ἢ Καῖσαρ μὲ τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ Γκρασσό».

Ὁ κ. M. Réja ἐδημοσίευσε παράδοξον βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «ἡ τέχνη τῶν τρελλῶν» εἰς τὸ ὁποῖον μὲ ἐπιστημονικὴν λεπτομέρειαν μελετᾷ τοὺς παράφρονας ὡς ἰχνογράφους, ὡς μουσικούς, ὡς πεζογράφους καὶ ὡς ποιητάς. Διαιρεῖ τοὺς πρωτοτύπους αὐτοὺς τεχνίτας εἰς δύο κατηγορίας. Εἰς ἐκείνους ποὺ ἦσαν ἤδη καλλιτέχναι πρὸ τῆς παραφροσύνης των καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ποὺ δὲν ἐξεδήλωσαν καλλιτεχνικὰς τάσεις

πρὸ αὐτῆς. Βεβαίως τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον ἑλκύουν μᾶλλον οἱ δεύτεροι καὶ περὶ αὐτῶν γίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λόγος εἰς τὸ βιβλίον.

Ὡς μουσικοὶ οἱ τρελλοὶ εἶνε ἀξιοπαρατήρητον ὅτι γενικῶς σχεδὸν εἶνε μελομανεῖς ἀλλ' ὄχι συνθέται. Ὁ τρελλὸς δὲν δημιουργεῖ μουσικήν. Ἐνθυμεῖται τὰς μελῳδίας ποὺ ἤκουσε, τὰς ἐπαναλαμβάνει χωρὶς νὰ κουράζεται, τὰς ἀλλοιώνει, ἀλλὰ δὲν ἐπινοεῖ ποτὲ ἰδικάς του.

Ὡς ἰχνογράφοι οἱ τρελλοὶ εἶνε πολυάριθμοι, ἴσως περισσότεροι τῶν τρελλῶν συγγραφέων. Μέγα μέρος ἐξ αὐτῶν ἀρέσκεται εἰς τὴν σχεδίασιν γεωμετρικῶν σχημάτων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον πολυπλόκων. Ὅσοι ἰχνογραφοῦν φυτά, ζῷα καὶ ἀνθρώπους ἔχουν πολλάκις μοναδικὴν εἰλικρίνειαν ἐνθυμίζουσαν τοὺς πρωτογενεῖς ζωγράφους καὶ γλύπτας. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ τοὺς λείπει πάντοτε εἶνε ἡ προοπτική. Κάποτε δὲ παραδόξως εἶνε ἀντίστροφος. Δηλαδὴ τὰ πλέον ἀπομακρυσμένα πρόσωπα μιᾶς εἰκόνος εἶνε μεγαλείτερα ἐκείνων ποὺ εἶνε πλησιέστερα πρὸς ἡμᾶς. Πολλάκις, καθὼς εἰς τὰ παιδία καὶ εἰς τοὺς ἀγρίους, τὸ ἰχνογράφημα ἁπλῶς ἀνακαλεῖ εἰς τὸ πνεῦμα ὅτι πρόκειται περὶ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἀντικειμένου. Τὸ παιδὶ λόγου χάριν, καὶ ὅταν ἰχνογραφεῖ μίαν κεφαλὴν ἐκ τοῦ πλαγίου, θέτει δύο ὀφθαλμοὺς διότι διὰ τὴν ἀντίληψίν του τὸ οὐσιῶδες ἀνθρωπίνης κεφαλῆς εἶνε δύο ὀφθαλμοί.

Ἡ φιλολογία των εἶνε ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα. Εἶνε φυσικώτατον τὸ παρατηρούμενον ὅτι σχεδὸν πάντοτε ἡ φιλολογία τῶν τρελλῶν εἶνε ῥομαντικὴ καὶ προσωπική. Βεβαίως οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ τοὺς ἀπασχολήσῃ τὸ δρᾶμα διότι τὸ εἶδος τοῦτο ὡς ἀντικειμενικώτερον παντὸς ἄλλου, ὡς ἀπαιτοῦν παρατήρησιν, εἶνε ἀπρόσιτον εἰς διάνοιαν παράφρονος μὴ δυναμένου νὰ σκεφθῇ ἠρέμως. Ἐπίσης δὲν γράφουν ἱστορικὰ μυθιστορήματα προφανῶς διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους. Τὰ μυθιστορήματά των εἶνε πάντοτε αὐτοβιογραφίαι· καὶ ὅταν γράφουν στίχους ὁμιλοῦν συχνότερον διὰ τὸν ἑαυτόν των.

Ὁ χρονογράφος τῆς «Πατρίδος» ἔγραψε τελευταίως ὅτι ἡ μὴ συμπλήρωσις ἕως τώρα τοῦ ἀπαιτουμένου ποσοῦ διὰ τὴν προτομὴν τοῦ Σολωμοῦ ποὺ ἐπροκήρυξαν τὰ «Παναθήναια» ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὴν μετρίαν δραστηριότητα τοῦ διευθυντοῦ των.

Ὁ κύριος αὐτὸς θέλει τοὺς ἄλλους νὰ σκέπτωνται μὲ τὸ μυαλὸ τὸ δικό του. Δύσκολο κάπως. Ἐμεῖς ἐγράψαμεν καὶ ἄλλοτε, ὅτι δὲν ἠθελήσαμεν ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν Ποιητὴν νὰ περιέλθωμεν τὰ σπίτια καὶ τὰ γραφεῖα ἕνα ἕνα. Νὰ συμπληρωθῇ τὸ ἀπαιτούμενον ποσόν, 3,500 περίπου, διὰ εἰσφορῶν τὰς ὁποίας νὰ στείλουν μόνοι των οἱ θαυμασταὶ τοῦ Ποιητοῦ. Θὰ ἐπαναλαμβάνωμεν τακτικὰ τὴν ἔκκλησίν μας ὡς ὑπόμνησιν διὰ νὰ μὴν ἔχῃ παράπονα ὁ χρονογράφος τῆς «Πατρίδος».

Παρακάτω ὁ γράφων λέγει, ὅτι χρειάζονται κατάλληλα πρόσωπα ὡς κριταί. Ὅταν θὰ προκηρύξωμεν τὸν διαγωνισμὸν θὰ ὑποβάλωμεν εἰς τὸν χρονογράφον τῆς «Πατρίδος» τὰ ὀνόματα τῶν κριτῶν. Πρὸς τὸ παρὸν εἶναι εὐχάριστον πολὺ ὅτι ἡ θέσις ὁπου πρόκειται νὰ στηθῇ ἡ προτομή, ἂν μᾶς παραχωρηθῇ ὑπὸ τοῦ Δήμου, ὀπισθεν τῆς Ρωσσικῆς ἐκκλησίας, εἶναι μὲ τὴν γνώμην τοῦ χρονογράφου τῆς «Πατρίδος». Καὶ ἔτσι δι' αὐτὸ τὸ ζήτημα ἡσυχάζομεν.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»

— ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν	Δραχ.	2.268.40
Ρωδόεδα Ματοῦσο—Κρήτη.—	»	1.—
	Δραχ.	2.269.40

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ὁ φίλος ποιητὴς κ. Γ. Δροσίνης ἐκ τῶν ἐκτάκτων συνεργατῶν τῶν «Παναθηναίων» διωρίσθη Γεν. Ἐπιθεωρητὴς τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Ἤνοιξε καὶ πάλιν τὸ Μουσεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος μετὰ κλείσιμον τεσσάρων ἐτῶν κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπιδιορθώνετο.

Μὲ χαρὰν ἀναγγέλλομεν τοὺς γάμους τοῦ ἀγαπητοῦ συνεργάτου μας ποιητοῦ Μ. Μαλακάση μὲ τὴν Δδα Ἐλίζαν Ἐπ. Δεληγεώργη.

Μ' ἐξαιρετικὴν ἐπιμέλειαν ὁ θίασος τῆς Κυβέλης προετοιμάζει τὴν *Φωτεινὴν Σάντρη* («Κόκκινος Βράχος») τοῦ κ. Ξενοπούλου. Ὁ κ. Ζολλύ, ὁ κάλλιστος παρ' ἡμῖν σκηνογράφος, κάμνει τὰς σκηνογραφίας ἐπὶ τῇ βάσει φωτογραφιῶν αἱ ὁποῖαι ἐστάλησαν ἐκ Ζακύνθου. Ἡ αἴθουσα τῆς Ζακυνθικῆς ἐπαύλεως καὶ τὸ τοπίον, τὸ ὁποῖον θὰ φαίνεται ἀπὸ τὴν μεγάλην ταράτσαν, θὰναπαρασταθοῦν πιστότατα εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας. Τὸ ἔργον θὰ δοθῇ ἀρχὰς Αὐγούστου.

Εἰς τὸ «Θέατρον Κυβέλης» ἑτοιμάζονται: *Ἡ Δὶς Τζούλια* τοῦ Στρίνμπεργ, *Ὁ Ἀρχιτέκτων Σόλνεσς* τοῦ Ἴψεν, *Ἡ Μποτίλια* κωμωδία τῶν Μεῖλὰκ καὶ Ἀλεβύ, *Ἡ Κυρία μὲ τὰς καμελίας* τὸ γνωστὸν δρᾶμα τοῦ Δουμᾶ, *Ἡ Μαργιωρὴ* κωμωδία τοῦ Βέμπερ καὶ ἄλλα.

Εἰς τὴν «Νέαν Σκηνὴν» προσεχῶς: *Μαρία ἡ Πενταγιώτισσα* τοῦ κ. Νιρβάνα, *Τὰ τρία φιλιὰ* τοῦ κ. Κ. Χρηστομάνου κτλ.

Τὸ «Χελιδόνι» τοῦ κ. Νιρβάνα περὶ τοῦ ὁποίου γράφει εἰς τὴν θεατρικὴν στήλην τοῦ τεύχους αὐτοῦ ὁ κ. Ξενόπουλος, θὰ δημοσιευθῇ προσεχῶς εἰς τὰ «Παναθήναια». Ἐπίσης οἱ *Πετροχάρηδες* τοῦ κ. Χαρλῆ.

Τὸν Αὔγουστον θὰ γείνῃ εἰς τὴν Δρέσδην συνέδριον τῶν ἐσπεραντιστῶν. Ὁ ἐφευρέτης τῆς ἐσπεράντο ἰατρὸς Ζαμένοφ ἑτοιμάζει διὰ τὸ συνέδριον παράστασιν τῆς Ἰφιγενείας ἐν Ταύροις τοῦ Εὐριπίδου εἰς τὴν διεθνῆ αὐτήν γλῶσσαν.

Ὁ ἄγγλος ποιητὴς Σουΐνμπέρν ἔγραψε τραγωδίαν ἐμπνευσθεὶς ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Borgia.

Ἕνας πλούσιος τοῦ Μπορντὼ ἵδρυσε κατάστημα λουτρῶν διὰ τὸν λαόν. 20 λεπτὰ θὰ στοιχίζῃ λουτρόν, σαποῦνι καὶ σεντόνι.

Εἰς τὸν δημοτικὸν κῆπον τῆς Βιέννης θὰ στηθῇ τὸ μνημεῖον τοῦ Γιόχαν Στράους. Τὸ σύμπλεγμα, ἔργον τοῦ γλύπτου Hellnier, παριστᾷ τὸν Στράους ὄρθιον, εἰς μίαν ἀγαπημένην του στάσιν, παίζοντα βιολί.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἡ τροφὴ τοῦ ἀρρώστου ἤτοι ὁδηγίαι πρὸς παρασκευὴν τροφῆς κατάλληλου διὰ τοὺς ἀρρώστους ὑπὸ Βέρθας Σ. Λέκα. Ἀθῆναι, Τυπογραφεῖον «Ἑστία» Κ. Μάϊσνερ καὶ Ν. Καργαδούρη. Δρ. 2.

Ἀγωγὴ τοῦ πολίτου πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν διδασκαλείων ὑπὸ Μιχ. Δ. Βολονάκη. Λευκωσία, δρ. 3,50.

Un Testamento, Salvatore Farina.—Roma - Torino Roux e Viarengo.

La ville Charnelle, F. T. Marinetti Paris, Sansot fr. 3.50.

Les Dieux s'en vont, d'Annunzio reste, F. T. Marinetti Paris, Sansot, fr. 3.50.